

Jaarstukken 2019 Provincie Zeeland

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	4
Jaarverslag - Inleiding	6
1.1 Programma Grote projecten	8
Sloeweg N62	10
Tractaatweg N62	12
Waterdunen	13
Natuurpakket Westerschelde	15
MAR-kazerne.....	17
Thermphos	19
1.2 Programma Fysieke leefomgeving	22
1.3 Programma Landelijk gebied, natuur en landbouw	32
1.4 Programma Regionale economie	43
1.5 Programma Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid	62
1.6 Programma Culturele infrastructuur en monumenten	83
1.7 Programma Bestuur	89
1.8 Programma Klimaat en energie.....	98
1.9.1 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien.....	115
1.9.2 Kosten van overhead	118
Paragrafen.....	120
2.1 Provinciale heffingen	121
2.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing	124
2.3 Onderhoud kapitaalgoederen	131
2.4 Financiering	136
2.5 Bedrijfsvoering.....	141
2.6 Verbonden partijen	148
Europese Gemeenschap voor Territoriale Samenwerking (EGTS) Linieland van Waas en Hulst	149
Gemeentelijke vervoerscentrale Zeeland B.V.	150
Investeringsfonds Zeeland B.V. (IFZ).....	151
N.V. Economische Impuls Zeeland (Impuls)	152
N.V. Westerscheldetunnel (WST).....	154
Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB).....	155
North Sea Port SE (voorheen Zeeland Seaports)	156
PZEM N.V. (voorheen DELTA N.V.).....	158
Regionale Uitvoeringsdienst Zeeland (RUD).....	159
Tractaatweg B.V.	160
Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO).....	161
Westerschelde Ferry B.V.....	163
Zeeland Seaports (ZSP).....	164

2.7 Grondbeleid	166
Jaarrekening 2019.....	168
Balans per 31 december 2019	169
Algemene toelichting	171
Het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening	173
Niet in de balans opgenomen verplichtingen en rechten	175
Toelichting op de balans.....	180
Toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening.....	197
Overzicht van de incidentele baten en lasten per programma	206
Overzicht van de structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves.....	207
Bezoldiging topfunctionarissen.....	208
Gebeurtenissen na balansdatum	210
Bijlagen.....	212
Bijlage 1: Staat van materiële en financiële vaste activa	213
Bijlage 2: Verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen	215
Bijlage 3: Gerealiseerde baten en lasten per taakveld	217
Bijlage 4: Staat van restant investeringskredieten	219
Controleverklaring van de onafhankelijk accountant.....	221

Jaarverslag - Inleiding

Inleiding

De vraagstukken waar we in Nederland mee geconfronteerd worden zijn groot. De grote transities rond bijvoorbeeld energie, klimaat en mobiliteit vragen inzet van alle overheden, en de rol van de provincies daarin neemt toe. Dat vraagt financiële ruimte om invulling te kunnen geven aan die rol. Het structureel herstel van de weeffout uit het provinciefonds vanaf 2021 is voor Zeeland een belangrijke voorwaarde om die rol in te kunnen vullen.

Het begin van 2019 stond in het teken van de verkiezingen van Provinciale Staten. Na de verkiezingen in maart hebben wij een nieuw akkoord geschreven, onder de titel "Samen verschil maken". En hoewel dezelfde partijen de coalitie vormen als in de vorige periode, zijn er toch een aantal zaken wezenlijk veranderd. "Samen verschil maken", de titel van het coalitieakkoord, betekent immers ook samen als PS en GS, en samen als coalitie en niet-coalitiepartijen. Wij constateren dat "samen verschil maken" een motto van heel PS geworden is, zodat we ook écht samen écht verschil kunnen maken. In dat akkoord hebben we onderscheid gemaakt tussen strategische opgaven, waarin we samen met onze partners verschil maken, naast uitvoeringsprogramma's en grote projecten. De begroting 2020 is aangepast op die indeling.

Over onze opgaven hebben we in augustus op een bijzonder constructieve manier gezamenlijk als college en staten gesproken: hoe zien we die opgaven, welke kant moeten die op en hoe betrekken we onze partners daarbij? Hoe geven we samen vorm aan de principes van netwerksturing? Het uitgangspunt daarbij is dat "onze opgaven" de opgaven van PS en GS gezamenlijk zijn: samen vormen we immers het éne provinciebestuur van Zeeland. Die werkwijze, waarin we samen als college en staten richtingen doordenken en uitzetten, moeten we vasthouden. In open gesprekken over hoe de rollen van GS en PS elkaar kunnen versterken, gericht op maximaal resultaat voor Zeeland.

In 2020 is te verwachten dat de uitkomsten van de opgaven ook hun vertaling in uitvoeringsprogramma's gaan krijgen, zoals bijvoorbeeld rond de regionale energiestrategie. In de voorjaarsnota wordt gezien of het wenselijk is om nieuwe opgaven te definiëren.

Duidelijk is dat de uitbraak van het Corona-virus eind februari 2020 een enorme impact op 2020 zal hebben. De wereldwijde pandemie leidt tot ongekende omstandigheden. De situatie is onwerkelijk: het dagelijks leven in Zeeland is totaal ontregeld. Door mensen die ziek worden, door thuiswerken, sluiting van scholen, horeca en sportclubs. Doordat activiteiten en werkzaamheden niet, of later tot uitvoering komen, zal dat naar verwachting leiden tot onderuitputting of overheveling van budgetten naar de begroting 2021. De gevolgen van het Corona-virus zijn echter op dit moment nog niet te duiden.

Voor de aanpak van COVID-19 kijken wij wat we, aanvullend op de landelijk maatregelen van het Rijk, kunnen doen. Dit raakt veel beleidsterreinen van onze organisatie. We streven naar een zo adequaat mogelijke uitvoering van de landelijke en lokale maatregelen en naar zoveel mogelijk continuïteit van de reguliere werkzaamheden en van noodzakelijke (digitale) besluitvorming en hebben daarvoor de nodige interne maatregelen genomen.

De omgevingsvisie zal een belangrijk overkoepelend kader worden, dat richting geeft aan de uitvoeringsprogramma's. In die programma's wordt verder gewerkt aan de koers die de afgelopen jaren is ingezet, zoals versterken van de economische structuur, werken aan de leefbaarheid en bereikbaarheid, en zorgen voor een goede en veilige woonomgeving.

Op de grote projecten is belangrijke voortgang geboekt. De N62 is in 2019 opgeleverd tegen lagere kosten dan voorzien. De sanering van het Thermphos terrein loopt op schema. De Stationsbrug is ontdaan van Chroom VI en in april 2020 teruggeplaatst. In het verslagjaar waren er rond de Marinierskazerne in die zin zorgen, dat er, ondanks herhaald aandringen op nieuwe plannen, geen duidelijk antwoord vanuit het kabinet kwam. In de eerste weken van 2020 is bekend geworden dat de achtergrond daarvan was dat feitelijk al gekozen was voor een andere locatie. Dit project krijgt (indien de voorgenomen besluiten worden omgezet in definitieve besluiten) derhalve in 2020 een ander vervolg dan was beoogd.

Vanuit de investeringsagenda zijn voor 2019 middelen toegekend voor onder andere Campus Zeeland, Innovatiefinanciering en wegeninvesteringen. Mede in combinatie met middelen uit de Regiodeal hebben deze geleid tot duurzame investeringen in Zeeland.

De jaarrekening laat een saldo zien van bijna €9,7 miljoen positief. In de jaarrekening geven we een verklaring voor en toelichting op het saldo. Voor de bestemming van het saldo stellen wij voor om bijna €5,1 miljoen toe te voegen aan de algemene reserve en €4,6 miljoen toe te voegen aan bestemmingsreserves.

De financiële ruimte in de meerjarenbegroting is relatief beperkt. Een structureel herstel van de weeffout in de provinciefondsuitkering is noodzakelijk om ruimte te kunnen bieden aan de noodzakelijke investeringen in Zeeland. Onze reservepositie is op orde en bestand om risico's te kunnen opvangen. Desondanks blijven we kwetsbaar voor mogelijke grote nieuwe vraagstukken die op Zeeland afkomen en substantiële inzet van middelen vragen. Samenwerking met andere overheden en partijen blijft daarom noodzakelijk om samen verschil te blijven maken.

Het college van Gedeputeerde Staten

1.1 Programma Grote projecten

Inleiding

Met verschillende grote projecten wordt invulling gegeven aan de ambities van de Provincie Zeeland. Hoewel de projecten in aard en karakter sterk van elkaar verschillen, hebben ze met elkaar gemeen dat het gaat om politiek belangrijke projecten, waarbij het financieel om grote bedragen gaat. Daarom worden de grote projecten en daarbij behorende baten en lasten expliciet zichtbaar gemaakt in de begroting. In verschillende mate bevatten de grote projecten ook financiële risico's. Doorgaans worden deze risico's opgevangen binnen de projecten. Als dit niet het geval is komen risico's nader aan de orde in de Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

In november 2019 zijn met de vaststelling van de zomernota door Provinciale Staten zowel N673 Zanddijk als het Deltaplan zoet water benoemd als groot project. Beide projecten bevinden zich in een verkennende fase. De startnotities van deze projecten moeten nog vastgesteld worden. Daarom zijn deze projecten niet separaat toegelicht in deze jaarrekening. De grote projecten Waterdunen, Natuurpakket Westerschelde, Thermphos en Marinierskazerne zitten allemaal in de realisatiefase. De projecten Sloeweg N62 en Tractaatweg N62 zijn gerealiseerd en begin 2020 financieel afgewikkeld waardoor de projecten ook worden afgevoerd van de lijst grote projecten.

Grote projecten

- Waterdunen
- Natuur Pakket Westerschelde
- Marinierskazerne
- Thermphos
- N673 Zanddijk
- Deltaplan zoet water
- N62 Sloeweg en Tractaatweg

Mijlpalen

2019

- Sloeweg: openstelling en oplevering
- Tractaatweg: definitieve oplevering
- Waterdunen: openen getijdenduiker en overdracht gronden aan HZL en Molecaten
- NPW: afronding Zwin en start Hedwige en Bath
- Thermphos: voortgang in de sanering
- Marinierskazerne: afronding bouwrijp maken

Uitgangspunten grote projecten

- Afspraken vastgelegd in Kader Grote Projecten (2016, aangepast 8-6-2018)
- Versterking kaderstellende en controlerende rol PS
- PS bepalen typering project als "groot project"
- Opdracht wordt in startnotitie vastgelegd
- Vier keer per jaar wordt gerapporteerd
- Besluitvorming PS bij afronding projectfase

Kader grote projecten

Het Kader Grote Projecten beoogt de kaderstellende en controlerende rol van Provinciale Staten voor de grote projecten te versterken. Om vast te stellen of het Kader Grote Projecten in de praktijk afdoende functioneert wordt jaarlijks door Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten gezamenlijk stilgestaan bij de sturing op grote projecten en de mogelijkheden om werking van dit kader te verbeteren. De laatste wijziging van het Kader Grote Projecten dateert van juni 2018. In 2019 zijn geen aanpassingen van het kader voorgesteld.

Wel is in 2019 door AT Osborne een projectevaluatie uitgevoerd op het project Tractaatweg. De adviezen uit het daaruit voortvloeiende rapport 'Verbinden, Vlot en Veilig – Evaluatie realisatie project Tractaatweg' kunnen worden ingezet ten behoeve van volgende projecten en opgaven van de provincie.

Sloeweg N62

Omschrijving

Het project N62 Sloeweg omvat het verdubbelen van de provinciale weg Sloeweg vanaf de aansluiting op Rijksweg A58 ten noorden van Heinkenszand tot de aansluiting op de Bernhardweg ten zuiden van Nieuwdorp. Naast het verdubbelen van de weg worden tevens nieuwe ongelijkvloerse aansluitingen op Rijksweg A58 bij Heinkenszand, de Molendijk bij 's-Heerenhoek en de Bernhardweg bij Nieuwdorp gerealiseerd. Daarnaast worden een aantal bestaande aansluitingen verwijderd, wordt er gezorgd dat de nieuwe en aangepaste aansluitingen goed aansluiten op het bestaande wegennet en wordt het project landschappelijk ingepast.

De Sloeweg maakt deel uit van de totale provinciale weg N62. Daaronder vallen tevens de Westerscheldetunnel, de Sluiskiltunnel en de Tractaatweg.

De uitvoering van het project is in 2014 gestart. Begin 2015 bleek dat er bij ongewijzigde uitvoering sprake zou zijn van flinke financiële tekorten en aanzienlijke overschrijding van de planning. Dat is aanleiding geweest om het deel van het project vanaf de aansluiting op Rijksweg A58 bij Heinkenszand tot de aansluiting op de N254 Bernhardweg bij Nieuwdorp in aangepaste vorm uit te voeren (fase 1). Dit wegvak is eind 2016 volgens planning opgeleverd. De besluitvorming over de aansluiting van de N62 Sloeweg op de N254 Bernhardweg (fase 2) heeft op 16 december 2016 plaatsgevonden, waarbij gekozen is voor de uitvoering van de 'ster-variant' met 2x2 rijstroken. De voorbereiding en uitvoering hiervan is belegd bij de Tractaatweg B.V.

Doelen

De doelstelling voor het project N62 luidt 'vlot en veilig van Goes naar Gent'. Voor het project N62 Sloeweg is deze hoofddoelstelling uitgewerkt in vier subdoelstellingen:

- Verbeteren van de verkeersafwikkeling. Door het verdubbelen van het aantal rijstroken wordt de capaciteit van de weg vergroot en kan de weg meer verkeer verwerken. Daarmee wordt een goede doorstroming en dus vlottere afwikkeling van het verkeer gewaarborgd. Nu en in de toekomst;
- Verbeteren van de bereikbaarheid. Met het realiseren van de ongelijkvloerse aansluitingen verbetert de bereikbaarheid van de omliggende kernen en die van de industrie en havengebieden;
- Terugdringen van het sluipverkeer. Door het verdubbelen van de weg en het realiseren van ongelijkvloerse aansluitingen wordt de rijtijd verkort waarmee het sluipverkeer wordt teruggedrongen;
- Verbeteren van de verkeersveiligheid. Dit wordt onder andere bereikt door de aanleg van een middenberm tussen de 2x2 rijstroken. Ook het aanleggen van ongelijkvloerse aansluitingen levert een bijdrage aan het vergroten van de verkeersveiligheid.

Acties

Eind september 2019 is fase 2, het vernieuwde kruispunt Sloeweg-Bernhardweg, opengesteld voor het verkeer en eind oktober 2019 heeft de definitieve oplevering en overdracht aan de Provincie Zeeland plaatsgevonden, waarmee de doelstellingen zijn gerealiseerd. Overeenkomstig de planning is tevens de uitvoeringsorganisatie Tractaatweg B.V. opgeheven eind oktober 2019. Het totale project is per 31 december 2019 afgesloten met een voordelig financieel resultaat op fase 1 (opgeleverd in 2016) van € 4,5 miljoen en op fase 2 € 1,7 miljoen. De eindafrekening is begin 2020 vastgesteld en aangeboden aan Provinciale Staten.

Risico's

Met de afronding, openstelling en overdracht van de Sloeweg fase 2 aan de Provincie Zeeland en opheffing van de Tractaatweg B.V. zijn de risico's komen te vervallen.

Genomen besluiten

Met betrekking tot de voorbereiding en uitvoering van het project N62 Sloeweg hebben PS de volgende besluiten genomen:

- 29 mei 2009: Voorbereidingskrediet beschikbaar stellen van € 8,850 mln.

- 21 december 2012: Aanvullend krediet beschikbaar stellen van € 43,844 mln. (totale krediet komt daarmee op € 52,7 mln.)
- 25 april 2014: Aanvullend krediet beschikbaar stellen (na aanbesteding) van € 5,3 mln. (totale krediet komt daarmee op € 58 mln.)
- 3 juli 2015: Project N62 Sloeweg in aangepaste vorm uitvoeren, de besluitvorming over de aansluiting Sloeweg-Bernhardweg opschorten en een aanvullend krediet beschikbaar stellen van € 18,5 mln. (totale krediet komt daarmee op € 76,5 mln.)
- 16 december 2016: Aanvullend krediet beschikbaar stellen van netto € 15,1 miljoen. (totale krediet komt daarmee op € 91,6 mln.)
- 16 december 2016: Besluit tot uitvoeren van de stervariant op aansluiting Sloeweg-Bernhardweg (fase 2)

Tractaatweg N62

Omschrijving

Het project N62 Tractaatweg omvat het verdubbelen van de provinciale weg Tractaatweg vanaf de aansluiting op het tracé door de Sluiskiltunnel ten zuiden van Terneuzen tot aan de grens met België nabij Zelzate. Naast het verdubbelen van de weg worden tevens drie ongelijkvloerse aansluitingen gerealiseerd inclusief aansluiting op de bestaande aansluitende wegen en wordt het project landschappelijk ingepast.

De Tractaatweg maakt deel uit van de totale provinciale weg N62. Daaronder vallen tevens de Sloeweg, de Westerscheldetunnel en de Sluiskiltunnel. De provincie heeft voor de voorbereiding en uitvoering van het project een aparte overheids-B.V. opgericht, de Tractaatweg B.V. De rol- en taakverdeling is in verschillende stukken vastgelegd (overeenkomst van opdracht tussen Provincie en Tractaatweg B.V., de bevoegdheidsverdeling tussen GS en PS en de statuten van de Tractaatweg B.V.).

Doelen

- Verbeteren van de capaciteit van de weg: Door het verdubbelen van het aantal rijstroken kan de weg meer verkeer verwerken. Daarmee wordt een goede doorstroming van het verkeer gewaarborgd;
- Verbeteren bereikbaarheid: Met het realiseren van de ongelijkvloerse aansluitingen verbetert de bereikbaarheid van de omliggende kernen en die van de industrie in de Kanaalzone;
- Verbeteren van de verkeersveiligheid: Dit wordt onder andere bereikt door de aanleg van een middenberm tussen de 2x2 rijstroken. Ook het aanleggen van ongelijkvloerse aansluitingen levert een bijdrage aan het vergroten van de verkeersveiligheid.

Acties

Eind oktober 2018 is de Tractaatweg opengesteld voor het verkeer en in februari 2019 heeft de definitieve oplevering en overdracht aan de Provincie Zeeland plaatsgevonden, waarmee de doelstellingen zijn gerealiseerd. Overeenkomstig de planning is tevens de uitvoeringsorganisatie Tractaatweg B.V. opgeheven eind oktober 2019. Het project is per 31 december 2019 afgesloten met een voordelig financieel resultaat van € 14,25 miljoen. De eindafrekening is begin 2020 vastgesteld en aangeboden aan Provinciale Staten.

Risico's

Met de afronding, openstelling en overdracht van de Tractaatweg aan de Provincie Zeeland en opheffing van de Tractaatweg B.V. zijn de risico's komen te vervallen.

Genomen besluiten

Met betrekking tot de voorbereiding en uitvoering van het project N62 Tractaatweg hebben PS de volgende besluiten genomen:

- PS 29 mei 2009: Voorbereidingskrediet beschikbaar stellen van € 7,850 mln.
- PS 6 juni 2014: Aanvullend krediet beschikbaar stellen van € 52,150 mln. (totale krediet komt daarmee op € 60 mln.)
- PS 11 december 2015: Instemmen met het oprichten van de Tractaatweg B.V.
- PS 15 april 2016: Vaststellen van de bevoegdheidsverdeling tussen GS en PS m.b.t. de Tractaatweg B.V.
- PS 9 juni 2017: Herschikking budget voor onderhoud n.a.v. aanbesteding: totale krediet komt daarmee op € 64 mln. en voor het onderhoud is de komende 15 jaar € 4,2 mln. beschikbaar

Waterdunen

Omschrijving

Het project Waterdunen is een grote gebiedsontwikkeling van ruim 350 ha ten westen van Breskens. Kustversterking gaat hier gepaard met hoogwaardige verblijfsrecreatie en natuur- en landschapsontwikkeling. Het is daarmee te beschouwen als een voorbeeld van de Deltawerken 2.0. Waterdunen is een aansprekend project, waarin de kernwaarden van de provincie tot uitdrukking komen: concreet, inspirerend, kleurrijk, eerlijke samenwerking, dienstverlenend, ambitieus, dynamisch en zelfverzekerd. Het wordt een bijzonder en aantrekkelijk gebied, zowel voor de echte natuurkenners en vogelaars als voor bewoners en verblijfsrecreanten, met een aanzienlijke sociaaleconomische impuls voor de (krimp)regio. Waterdunen draagt met de getijdennatuur bij aan het natuurherstel van de Westerschelde. Vanaf 2013 wordt gewerkt aan de daadwerkelijke aanleg. Het grootste gedeelte van de grondwerkzaamheden hebben al plaatsgevonden. Waterdunen is al duidelijk zichtbaar in het veld.

Doelen

Het doel van Waterdunen is driedelig:

- Een oplossing voor kustveiligheid. Duinen en dijken ter hoogte van Breskens vormen één van de Nederlandse zwakke schakels. Met de gekozen wijze van kustversterking is de veiligheid voor 200 jaar gegarandeerd (*Op grond van deze doelstelling die destijds is vastgesteld in het kader van het project Zwakke Schakels is de kustversterking bij Waterdunen ingericht. Inzichten over klimaatontwikkeling wijzigen echter voortdurend. Het is de vraag of deze stelling, 200 jaar, ook in de toekomst houdbaar blijft.*);
- Met de getijdennatuur, een groot slikken- en schorregebied, draagt Waterdunen bij aan het met België afgesproken natuurherstel van de Westerschelde;
- Door de combinatie van kustversterking, (recreatie) natuurontwikkeling en hoogwaardige verblijfsrecreatie ontstaat een voor recreanten uiterst aantrekkelijk gebied, zowel voor de echte natuurkenners en vogelaars als voor bewoners en verblijfsrecreanten. Dit zal leiden tot seizoenverlenging en een aanzienlijke sociaaleconomische impuls voor de (krimp)regio. Bovenstaande doelen bereiken we in samenwerking en afstemming met de andere bij Waterdunen betrokken partijen (Waterschap Scheldestromen, Gemeente Sluis, Het Zeeuwse Landschap en Molecaten) en met de omgeving.

Actie's

In 2019 zijn de volgende werkzaamheden en acties gerealiseerd:

- de aanleg van de inlaatkreek met bodembescherming en verkeersbrug;
- het amoveren van de laatste wegen in Waterdunen en afwerking van de laatste eilanden van het toekomstige recreatieterrein;
- de aanleg van het recreatieve middenpad op de eilanden en alle voetgangersbruggen (Walendijkbrug wordt begin 2020 afgerond);
- de ingebruikname van getijdenduiker waardoor het watersysteem in Waterdunen zout is geworden;
- de afronding van de afspraken met het Waterschap Scheldestromen voor de grondoverdracht heeft plaatsgevonden;
- de voorbereiding voor de aanleg van recreatiepaden is gestart (uitvoering gepland voor 2020);
- de bezoekersstrategie voor Waterdunen met de partners is opgesteld (om in 2020 verder uit te werken);
- de communicatie over de uitvoering en de beleving van Waterdunen.

Risico's

In 2019 is het risicodossier per kwartaal bijgehouden om de beheersmaatregelen te optimaliseren en om input te leveren voor de berekening van de post onvoorzien in de GREX. De post onvoorzien ziet (met name) toe op het groene (natuur) deel van de GREX, het niet geactiveerde deel. De post onvoorzien in het rode (recreatieondernemer en geactiveerde) deel van de GREX is gespecificeerd in de kostencategorieën en is beperkt van omvang. De risicoanalyse vormt tevens input voor de planning. Voor Waterdunen is door PS besloten tot een knip tussen de uitvoerings- en beheerfase. De risico's van de uitvoeringsfase zijn onderdeel van het groot project Waterdunen en daarmee de GREX. De risico's van de beheerfase zijn dit niet en worden meegenomen in de berekening van het provinciaal risicoprofiel zoals weergegeven in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Risico's Waterdunen uitvoering

Voor Waterdunen is een belangrijk risico het definitief openen van de getijdenduiker in relatie tot het waterbezwaar. Waterschap en provincie werken samen met een extern adviesbureau aan een analyse om te komen tot een breed gedragen oplossingsrichting waarin belangen van betrokken partijen zijn meegewogen. In de GREX 2020 (vastgesteld door PS in december 2019) is een zo goed mogelijke inschatting gemaakt van de eventuele oplossingsrichtingen en bijbehorende financiële consequenties en risico's. Het saldo van de GREX is door dit risico onder druk komen te staan.

Risico's Waterdunen beheer

In de beheerfase is de provincie voor enkele jaren mede-risicodragend voor de inlaatkreek en de zandvang. Bij het inschatten van mogelijke oplossingsrichtingen voor het verder openstellen van de getijdenduiker is ook een mogelijk risico naar voren gekomen dat betrekking heeft op de beheerfase van Waterdunen.

Genomen besluiten

De scope van het project Waterdunen is vastgelegd in het inrichtingsplan (Gedeputeerde Staten, 2009), dat als onderlegger heeft gediend voor het door Provinciale Staten op 1 oktober 2010 vastgestelde inpassingsplan. Als gevolg van grondonderhandelingen en een nadere detaillering richting uitvoering heeft een aantal wijzigingen in de scope plaats gevonden, die in de 1e herziening van het inpassingsplan (PS, 13 december 2013) zijn vastgelegd. In de PS vergadering van 4 november 2016 is de GREX 2017 vastgesteld, waarin de knip tussen uitvoering (GREX) en beheer (provinciale begroting) is geëffectueerd. De GREX 2019 is tijdens de PS vergadering van 7 december 2018 vastgesteld. Een geactualiseerde GREX 2020 is in de PS vergadering van 13 december 2019 vastgesteld.

Natuurpakket Westerschelde

Omschrijving

Het programma Natuurpakket Westerschelde richt zich op het realiseren van 600 ha estuariene natuur, volgens het Convenant Rijk-Provincie (2005), in lijn met de ontwikkelingsschets 2010. Een centraal beoogd effect is natuurherstel van de Westerschelde. Ook wordt gewerkt aan nevenopgaven zoals landbouwflankerend beleid, de ontwikkeling van een Grenspark en de impuls voor de gemeenten Hulst en Sluis. Begin 2020 is het programma grotendeels in de uitvoeringsfase. Ten aanzien van natuurontwikkeling zal het meerdere jaren duren om definitief vast te stellen of alle beoogde estuariene natuur ter plaatse is gerealiseerd. Ten behoeve hiervan is een monitoringsonderzoek opgezet.

Doelen

Het realiseren van:

- Hertogin Hedwigepolder (350 ha);
- Uitbreiding Zwin (22 ha);
- Middengebied Waterdunen (121 ha) en Perkpolder (35 ha);
- Buitendijks (5 deelprojecten 210 ha);
- Landbouwflankerend beleid (subsidie € 7,7 mln. en grondruilbank € 5,3 mln.);
- Overige afspraken (Grenspark, regionale impuls Hulst en Sluis en de monitoring).

Actie's

- Afgerond zijn de projecten Perkpolder, Baalhoek en Knuitershoek en Zwin die in beheer worden overgedragen;
- Voortgaan met de uitvoering van het deelproject Waterdunen (zie betreffende paragraaf);
- Afronding van de restpunten waaronder overdracht en beheer dijk Zwin;
- Start realisatie van de deelprojecten in de Hedwigepolder, Bath en Ossensisse;
- Voorbereiding van optionele projecten Zimmerman en Schorverjonging;
- Invulling geven aan de overige afspraken (landbouwflankerend beleid, Grenspark, regionale impuls Hulst en Sluis en de monitoring).

Risico's

- Een politiek/bestuurlijk risico voor het ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit en de Provincie is dat de afgesproken 600 ha estuariene natuur niet wordt gerealiseerd. In reactie op de achtste voortgangsrapportage (waarmee de Europese Commissie is geïnformeerd over de Herijking) heeft de Europese Commissie de minister van LNV geïnformeerd dat de ingebrekestelling is opgeheven. Daarmee is het risico dat Europa alsnog niet instemt met de verschillende projecten geweken. De ingebrekestelling door Europa is 24 januari 2019 ingetrokken
- Er zijn juridische risico's die de realisatie van projecten in gevaar kunnen brengen, variërend van het niet verkrijgen van verlengingen van vergunningen, het niet voldoen aan vergunningsvoorwaarden etc.; In de loop van 2019 zijn PFAS en de vernietiging van de PAS door de Raad van State bijgekomen. Op dit moment brengt dit de doelstellingen nog niet in gevaar.
- Er zijn risico's met betrekking tot fouten of nalatigheden die verwijtbaar zijn als gevolg waarvan het Rijk toch financiële claims bij de Provincie neerlegt;
- Er zijn risico's op conflicten tussen stakeholders waardoor de realisatie van het programma in gevaar komt

Genomen besluiten

- Besluit 7 oktober 2005 Voorstel PS invulling Schelde Estuarium;
- Besluit 30 januari 2006 Convenant Rijk en Provincie Natuurpakket Westerschelde;
- Brief van 8 november 2016 over de voortgang van het NPW programma aan PS;
- Brief van 7 september 2017 Nota herijking Natuurpakket Westerschelde aan PS.

MAR-kazerne

Omschrijving

Dit project omvat de verhuizing van de nu in Doorn gevestigde Van Braam-Houckgeestkazerne en het Logistiek Complex Maartensdijk naar de nieuw te realiseren Michiel Adriaanszoon de Ruyter Kazerne (MAR-kazerne), conform het in 2012 genomen Rijksbesluit en de met het Rijk in 2014, 2015 en 2016 gesloten overeenkomsten.

Binnen Defensie is een uitvoeringsorganisatie opgericht, om de verhuizing tot stand te brengen. Defensie, met het Rijksvastgoedbedrijf (RVB), is verantwoordelijk voor de bouw van de MAR-kazerne Vlissingen.

Het provinciale project is primair gericht op het nakomen van de per brief van augustus 2012 door de Provincie bevestigde toezegging voor het om niet en bouwrijp beschikbaar stellen van de gronden. Deze toezegging is gedaan vanwege de grote positieve sociaaleconomische gevolgen van de kazerne. Op de schaal van de Zeeuwse arbeidsmarkt zijn de effecten enorm. De 1780 arbeidsplaatsen op de kazerne zelf zorgen voor nog eens 385 extra arbeidsplaatsen bij toeleveranciers en als gevolg van consumptieve bestedingen ('Impact Marinierskazerne Vlissingen', Ecorys, 21 januari 2013). Deze 2165 nieuwe banen kunnen een breed uitstralingseffect hebben op o.a. onderwijs en voorzieningen in Zeeland. Dit is mede afhankelijk van de woonplaatskeuze van de kazernemedewerkers. Provinciale inzet is gericht op het maximaliseren van de sociaaleconomische gevolgen. De provincie functioneert daarnaast voor Defensie als regionaal aanspreekpunt.

In het onderdeel gebeurtenissen na balansdatum in de jaarrekening is naar aanleiding van de twee voorgenomen besluiten d.d. 14 februari 2020 van het Kabinet een nadere toelichting opgenomen inzake de financiële verwerking van dit groot project.

Doelen

Het doel van het project MAR-kazerne is om in nauwe samenwerking met de Gemeente Vlissingen en het Waterschap Scheldestromen:

- De door de Provincie gedane toezegging, om de gronden om niet en bouwrijp aan te leveren, gestand te doen;
- Defensie in staat stellen de kazerne zo snel mogelijk, tegen zo laag mogelijke kosten en met draagvlak binnen de regio te realiseren;
- Maximalisatie van de (economische en maatschappelijke) effecten van de kazerne voor de Zeeuwse samenleving te bewerkstelligen.

Op het moment dat het eerste projectdoel bereikt is (na het aanleveren van de grond, het afkopen van het bouwrijp maken, c.q. uitvoeren van de vierde overeenkomst, en het realiseren van de wegontsluiting en nutsvoorzieningen), zal een expliciet keuzedocument worden opgesteld over de wijze van voortzetting van het project, gericht op de twee resterende doelen.

Door de voorgenomen besluiten op 14 februari 2020 van het Kabinet komen deze doelen in een ander daglicht te staan. Desondanks blijft het belangrijkste doel de maximalisatie van de sociaaleconomische structuurversterking voor de Zeeuwse samenleving te bewerkstelligen.

Actie's

- Aanleg van de aantakking van de ontsluiting van MAR-kazerne aan de nieuwe rotonde ten noorden van de Buitenhaven;
- Afronding benodigde aanpassingen in nutsvoorzieningen door K&L-eigenaren;
- Begeleiding uitvoering bodemsanering en munitie-onderzoek en -ruiming;
- Voortzetting partneroverleg met Defensie en RVB over uitvoering overeenkomsten, vergunningentraject en overige door het rijk verzochte hulp/ondersteuning;
- Uitvoeren promotie-acties richting Doorn.

In 2019 zijn de benodigde aanpassingen van de ontsluitende infrastructuur afgerond en zijn diverse voorbereidingen en overleggen doorgezet in overleg met regionale partners en Defensie.

Risico's

De voorgenomen verhuizing van het Korps Mariniers naar Vlissingen is in het voorjaar 2018 onderwerp van discussie geworden, in de media, binnen Defensie en tussen de Staatssecretaris en de Tweede Kamer. Op 14 februari 2020 heeft dit met de twee voorgenomen besluiten een nieuwe wending gekregen, inclusief een openbare mededeling naar de regio. Vanuit Zeeland is en wordt op alle fronten bij het Rijk aangedrongen op het onverkort uitvoeren van het besluit in 2012 en de met de regio gesloten overeenkomsten, dan wel een adequate en ruimhartige (financiële) compensatie, zodat ook de beoogde sociaaleconomische structuurversterking van de kazerne voor Zeeland daadwerkelijk bereikt worden. Per saldo resteren er naar verwachting geen directe (financiële) risico's voor de provincie, rekening houdend met de toezegging vanuit het rijk voor compensatie van de reeds gemaakte kosten.

Genomen besluiten

- Besluit november 2013: beschikbaar stellen van € 15 mln. voor project MAR-kazerne;
- Besluit juli 2014: vaststelling inpassingsplan;
- Bestuursovereenkomst Kostendeling Grondossier MAR-kazerne, juni 2016.

Thermphos

Omschrijving

In 2012 is Thermphos failliet gegaan. Thermphos was de enige overgebleven fosfor producent in Europa. Het is de eerste en enige locatie ter wereld waar het fosfor(slik) ook echt wordt opgeruimd. Dat blijkt een stuk weerbarstiger dan verwacht.

In 2014 is door Provincie Zeeland en Zeeland Seaports (ZSP) een deal met curatoren gemaakt. Er is uit de boedel een bedrag ad € 35 miljoen ontvangen voor de fase van veiligstelling van het Thermphos terrein. Dit houdt in het opruimen van de fosfor en het (bereikbare) radioactieve materiaal. Hier tegenover staat dat alle verplichtingen van de curatoren zijn overgenomen. Ten behoeve van de sanering heeft ZSP een dochtermaatschappij opgericht: Van Citters Beheer B.V. (VCB). VCB heeft een projectorganisatie, die de uitvoering van de werkzaamheden aanstuurt.

Voor de uitvoering van de saneringsactiviteiten werd in 2014 een Turnkey-overeenkomst (TKO) met een aannemerscombinatie afgesloten. Daarbij werd afronding voorzien in mei 2016. Door diverse problemen is deze datum ver overschreden. In maart 2017 heeft VCB besloten te TKO te ontbinden en is een nieuw Plan van Aanpak opgesteld, gebaseerd op een totale sanering van het voormalige Thermphos-terrein.

Het kabinet heeft in 2017, naar aanleiding van vragen vanuit Zeeland, besloten een commissie onder leiding van de heer Samsom in te stellen om onderzoek te doen naar de sanering van het Thermphos-terrein en te bezien of en zo, ja welke Rijksbetrokkenheid wenselijk is. Op 30 juni 2017 heeft de commissie haar opdracht ontvangen en die vervolgens vanwege de urgentie die werd gezien in zeer hoog tempo uitgevoerd. Op 23 augustus is het advies van de Commissie Samsom, onder de titel 'Saneren doe je samen', aan de Tweede Kamer en de Provincie Zeeland gestuurd.

Als uitvloeisel van het rapport Samsom is in december 2017 door het Rijk, NV Zeeland Seaports en de provincie Zeeland de financiële overeenkomst sanering Thermphos ondertekend. In deze overeenkomst hebben de drie partijen afspraken gemaakt over het ter beschikking stellen van een taakstellend budget van € 129,5 miljoen. In deze overeenkomst is in artikel 5 opgenomen dat financiële tegenvallers en meevallers ten opzichte van het taakstellende budget door Partijen in gelijke delen, namelijk ieder voor 1/3 deel, worden gedeeld. Door ondertekening van de financiële overeenkomst staat de provincie Zeeland dus voor 1/3 garant voor eventuele tegenvallers, die de risicoreserve van € 17,8 miljoen (als onderdeel van het totale taakstellende budget € 129,5 miljoen) te boven gaan, bij de sanering Thermphos. Begin 2018 is de Samenwerkingsovereenkomst tussen de partijen gesloten en zijn de benodigde middelen daadwerkelijk beschikbaar gekomen. Gezien de financiële bijdrage en de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor mee- en tegenvallers zal de Provincie als mede-opdrachtgever moeten sturen op de opdracht voor de sanering, de kosten en de risicobeheersing. Om hieraan invulling te geven worden kwartaalrapportages opgeleverd door VCB. Samen met het Rijk (ministerie van I&W) en Zeeland Seaports is verdere invulling gegeven aan de eisen die aan deze rapportages worden gesteld en zijn hierover afspraken in de Samenwerkingsovereenkomst opgenomen. VCB levert deze kwartaalrapportages en de stuurgroep 'Sanering voormalig Thermphos terrein' stelt de kwartaalrapportages vast, conform de afspraken in de Samenwerkingsovereenkomst.

Doelen

Het voormalige Thermphos terrein wordt door VCB gesaneerd conform het Plan van Aanpak.

Het doel van het project is:

- het op een veilige en verantwoorde wijze ontvluchten, ontmantelen en slopen van de zich op het voormalige Thermphos terrein bevindende installaties en gebouwen, inclusief fundaties, wegen en ondergrondse infrastructuur tot een diepte van 2 meter onder maaiveld.
- het voormalige Thermphos terrein zodanig te saneren dat het terrein na afloop van de werkzaamheden geschikt is voor nieuwe uitgifte als haven- en/of industrieterrein milieucategorie 5. Hierbij is het uitgangspunt dat het terrein milieu- en omgevingsveilig is volgens geldende wet- en regelgeving en de bodemkwaliteit voldoet aan de klasse industrie.

Actie's

VCB in staat stellen de sanering onder de meest optimale omstandigheden de sanering uit te voeren. Onderdeel daarvan is dat tijdig de financiering door de drie financierende partijen wordt geregeld. De speciaal voor deze sanering ingestelde stuurgroep en bestuurlijk overleg zullen aan de hand van maand- en kwartaalrapportages toezicht houden op de vastgestelde scope, planning, financiën en voortgang.

Risico's

De Commissie Samsom verwacht - met de nodige voorzichtigheid - dat voor de sanering in totaal € 129,5 miljoen benodigd is vanaf 1 april 2017. De Commissie baseert dat bedrag op de base case qua kosten uit het Fakton-rapport (€ 106,5 miljoen), aangevuld met een risicoreserve van € 17,8 mln. en daarbovenop nog de indexering tot en met 2020 van in totaal € 5,2 mln. Het beeld van de commissie is dat hiermee een realistische kostenschatting is gepleegd. Aan de dekking van deze kosten dragen drie partijen bij: Provincie Zeeland, Rijk, Zeeland Seaports. De verdeling van de bijdragen is door de partijen vastgelegd in de 'financiële overeenkomst sanering Thermphos'.

Er is een risico van budget- en tijdsoverschrijding van de sanering. Indien één van deze of beiden plaatshebben dan zullen er meerkosten optreden. Deze worden dan door de drie financierende partijen ieder voor 1/3 gedragen. De provincie Zeeland staat op dit moment garant voor een derde van deze optredende meerkosten.

Genomen besluiten

- Overeenkomst van oktober 2014 tussen curatoren Thermphos, Zeeland Seaports (ZSP) en Provincie Zeeland betreffende onder meer de sanering en opruiming van het bedrijfsterrein van Thermphos en de overdracht van rechten van erfpacht en opstal.
- Overeenkomst van oktober 2014 tussen ZSP en Provincie Zeeland, ter zake van de sanering van het Thermphos-terrein in Vlissingen.
- Op 16 juni 2014 hebben Provinciale Staten besloten geen bedenkingen te hebben tegen de overeenkomsten zoals die toen voorlagen.
- Statenvoorstel beschikbaar stellen van 1,1 miljoen euro 18 november 2016
- Statenvoorstel beschikbaar stellen van 2,5 miljoen euro van 13 januari 2017.
- Statenvoorstel Plan van Aanpak VCB 21 april 2017
- Statenvoorstel beschikbaar stellen van 4,5 miljoen euro van 9 juni 2017
- Statenvoorstel implementatie van het rapport 'Saneren doe je samen' (commissie Samsom) en de dekking van de provinciale middelen op 3 en 10 november 2017

Wat mag het kosten ?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Wijzigingen 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
Lasten					
010103-Waterdunen	348	7.690	8.037	4.799	-3.238
010105-NPW	14.153	106	14.259	10.640	-3.618
010106-MAR-kazerne	618	0	618	632	14
010107-Thermphos	0	9	9	10	1
019999-Ambtelijke inzet	1.531	32	1.563	1.562	-1
Totaal Lasten	16.649	7.838	24.487	17.644	-6.842
Baten					
010103-Waterdunen	72	3.809	3.881	1.336	-2.545
010105-NPW	14.153	106	14.259	10.640	-3.618
010106-MAR-kazerne	618	0	618	632	14

	14.843	3.915	18.758	12.609	-6.149
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-1.806	-3.922	-5.729	-5.035	694
Onttrekkingen					
980199- Bestemmingsreserves- Pr.1	0	9.143	9.143	9.143	0
Toevoegingen					
980199- Bestemmingsreserves- Pr.1	0	4.381	4.381	4.381	0
Mutaties reserves	0	4.762	4.762	4.762	0
Resultaat na bestemming	-1.806	839	-967	-273	694

1.2 Programma Fysieke leefomgeving

Inleiding en ontwikkelingen

Zeeland. Land in zee. De naam zegt genoeg. Eilanden, zeearmen, zandplaten: de regio heeft een kustlijn van 650 km. Overal in Zeeland sta je binnen een kwartier aan open water. Die ligging in zee, dat samenspel tussen water en land, zilt en zoet, eb en vloed, onderscheidt Zeeland van alle andere regio's in dit deel van Europa.

Deze unieke ligging, het Zeeuwse kapitaal biedt ondernemers en inwoners innovatieve mogelijkheden en ruimte om te pionieren en vraagt tegelijk om de bescherming daarvan.

In dit begrotingshoofdstuk staan twee opgaven centraal die bijdragen aan het creëren van kansen voor en de bescherming van het Zeeuwse kapitaal. Uitgangspunt voor de beide opgaven is het in september 2018 vastgestelde Omgevingsplan Zeeland 2018. Dit omgevingsplan is het geldende strategisch beleidskader voor de fysieke omgeving.

De twee zijn:

1. Omgevingswet en Omgevingsvisie 2021
2. Het ontwikkelen van een Kwaliteitskust.

Reguliere taken

Via uitvoering van de wettelijke milieutaken wordt ingezet op het beschermen en het versterken van de milieukwaliteit van onze fysieke leefomgeving. Uitdaging is om met de uitvoering de milieukwaliteit te versterken terwijl de economische belangen niet uit het oog worden verloren. Dit doet de provincie samen met andere overheden en maatschappelijke partners. De uitvoering van het milieubeleid is gemandateerd aan de RUD Zeeland en voor de Brzo taken aan de DCMR, zijnde de Brzo-RUD.

Speerpunten 2019

- Uitwerken beleid uit het omgevingsplan Zeeland 2018. Dit beleid is onderverdeeld in vier strategische toekomstgerichte opgaven namelijk:
  - o een duurzame en concurrerende economie
  - o een klimaatbestendige en -neutrale samenleving
  - o een waardevolle leefomgeving
  - o een toekomstbestendige, bereikbare woon-, werk- en verblijfsomgeving
- Aan de slag met het uitwerken van de inwerkingtreding Omgevingswet in 2021 met:
  - o opstellen agenda, rollen en kaders Omgevingsvisie 2021 mbv brede dialogen met het netwerk (overheden, bedrijfsleven, onderwijs en andere maatschappelijke organisaties)
  - o Verkennen mogelijkheden om te komen tot een Zeeuws brede Omgevingsvisie 2021
  - o uitwerken agenda Omgevingsvisie 2021
  - o starten met het opstellen Omgevingsvisie 2021 en Omgevingsverordening mbv brede dialogen met het netwerk (inwerkingtreding 1 januari 2021)
  - o uitwerken relatiebeheer en veranderingen organisatie in relatie tot het inwerking treden van de omgevingswet op 1 januari 2021
- Brzo taken worden op bepaalde wijze door DCMR uitgevoerd;
- RUD Zeeland werkt volgens afgesproken pxq systeem
- De acties uitvoeren uit het milieuprogramma 2019 uitvoeren zoals:
  - o Uitwerken en uitvoeren van projectplan zeer zorgwekkende stoffen;
  - o Meewerken aan de totstandkoming van het Nationaal Actieprogramma Luchtkwaliteit;

- o Starten en uitvoeren onderzoek uitbreiding luchtmeetnet uitvoeren van de in 2019 geplande acties zoals opgenomen in het VTH + s programma
- o uitwerken en oppakken coördinatietaak vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)
  - Opgave Kwaliteitskust
- o Uitvoering geven aan de aandachtsgebieden. In 2019 is in minimaal 2 aandachtsgebieden de planuitwerking zover dat met de uitvoering kan worden gestart. Hiervoor worden o.a. middelen uit de regio-envelop benut.
- o Realiseren verbeterde strandovergang en de directe omgeving op basis van de aanwezige omgevingskenmerken.
- o Stimulering kwaliteitsverbetering verblijfsrecreatie in Zeeland
- o Verbeteren fietsvoorzieningen in het kader van vijfsterren fietsprovincie
- o Inspelen op big data ontwikkelingen in de toeristische sector
- o Zeeuwse natuur beter bekend en beleefbaar maken voor bewoner, toerist en recreant
- o Ten minste 15 nieuwe crossectorale initiatieven opgestart in Zeeland via de makelaars Gezond in Zeeland

Reguliere taken

- Vergunningverlening, toezicht en handhaving bij bedrijven, waarvoor de Provincie vergunningverlenend gezag is
- Vergunningverlening en toezicht op bodemsaneringen en nazorg
- Uitvoering van bodemonderzoeken en bodemsaneringen
- Vergunningverlening, toezicht en handhaving voor vuurwerkevenementen, luchtvaart, ontgrondingen en grondwateronttrekkingen
- Uitvoeren programma Impuls omgevingsveiligheid
- Accounthouderschap van de RUD Zeeland en de Brzo RUD (DCMR)
- interbestuurlijk toezicht voor wat r.o. en milieutaken betreft
- Overleg over ruimtelijke plannen met betrokken bestuursorganen
- Toezicht op huisvesting statushouders
- Relatiebeheer met gemeenten

Beleidskader

- Omgevingsplan Zeeland 2018
- Omgevingsverordening Zeeland 2018
- Natuurvisie
- Economische Agenda
- Programma Vergunningverlening, toezicht en handhaving + specialisaties 2018
- Milieuprogramma 2018-2022
- Verordening kwaliteit vergunningverlening, toezicht en handhaving omgevingsrecht Zeeland 2016
- Beleidsnota Natuurwetgeving
- Natuurbeheerplan Zeeland

Omgevingswet en Omgevingsvisie

In 2019 zetten we het proces voort om op 1 januari 2021 te kunnen voldoen aan de nieuwe Omgevingswet die dan in werking treedt. De omgevingswet is de grootste wetswijziging sinds de

invoering van de grondwet. In de omgevingswet worden 26 wetten en meer dan honderd ministeriele regelingen op het gebied van ruimte, wonen, milieu, natuur, water en infrastructuur samengevoegd. Het doel van de omgevingswet is: *“van bescherming van de fysieke leefomgeving via een werende benadering van activiteiten, naar een beleidscyclus waar de continue zorg voor de kwaliteit van de fysieke leefomgeving centraal staat en ruimte ontstaat voor ontwikkeling.”*

Door deze nieuwe wet verandert er veel in Zeeland. Ook de rol van de provincie verandert. De omgevingswet geeft aan dat burgers en initiatiefnemers niet langer geconfronteerd moeten worden met een gefragmenteerde overheid. Alle overheden zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de fysieke leefomgeving. Om dit te bereiken moeten de overheden onder de omgevingswet intensiever samenwerken. De provincie kan hierin de rol van regisseur en facilitator vervullen. Deze rol willen we het komende jaar, samen met de andere overheden vormgeven. Het streven hierbij is te komen tot een Zeeuws brede omgevingsvisie in plaats van een omgevingsvisie van alleen de provincie Zeeland. Dat kan alleen samen met de andere Zeeuwse overheden. Daarnaast zullen we de plannen voor de leefomgeving steeds meer vanaf het begin in samenspraak met alle betrokkenen ontwikkelen. Deze cultuuromslag onder de Omgevingswet sluit nauw aan bij de ambitie van de organisatie om op een andere manier samen te werken. We zien dit als een gezamenlijke regionale leerreis. Een reis die zal leiden tot een nieuwe Omgevingsvisie, met bijbehorende omgevingsverordening en programma's in 2021.

Tot de inwerkingtreding van de Omgevingsvisie is het in september 2018 vastgestelde Omgevingsplan Zeeland 2018 het geldende strategisch beleidskader voor de fysieke omgeving.

Maatschappelijk effect Omgevingswet en Omgevingsvisie

Met de voorbereiding op de Omgevingswet en de vier strategische opgaven draagt de Provincie bij aan een nieuwe manier van samenwerken tussen overheden onderling en tussen overheden en het netwerk. Het doel is een gezonde, veilige leefomgeving en het doelmatig gebruik van de beschikbare ruimte.

Het omgevingsbeleid kent een aantal hoofdoopgaven / doelen. Voor een deel worden deze uitgewerkt door opgaven / acties die onder andere begrotingsprogramma's vallen, zoals het programma Regionale economie, Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid alsmede het programma Klimaat en energie.

Kwaliteitskust

De kust, stranden en duinen, met daarachter het agrarisch landschap, aantrekkelijke dorpen en steden, de zilte natuur, onderscheidende evenementen en activiteiten, vormen samen een belangrijk kapitaal voor Zeeland, zowel voor bewoners, als voor bezoekers. Het in stand houden van die basiswaarden en toch economische ontwikkeling mogelijk maken is een gezamenlijke opgave voor onder andere gemeenten, (recreatieve) ondernemers, milieuorganisaties, waterschap, Rijkswaterstaat en de provincie. Activiteiten die hiervoor worden ontplooid zijn de uitvoering van het actieprogramma van de kustvisie waaronder versterking van de Zeeuwse kust door gebiedsontwikkeling en het verhogen van de vitaliteit van de verblijfsrecreatie, het stimuleren van digitale innovatie in de vrijetijdsector, ontwikkelen natuurbranding en natuurbeleving, stimuleren van een duurzaam toeristisch mobiliteitsnetwerk en het verbinden voor en ontwikkelen tot een Gezond Zeeland.

Maatschappelijk effect Kwaliteitskust

Versterking recreatieve en toeristische aantrekkingskracht van Zeeland door het versterken van de kwaliteit van natuur, landschap, mobiliteit, recreatief- toeristische voorzieningen en stimuleren van ondernemers. Indirect wordt daarmee een bijdrage geleverd aan werkgelegenheid, draagkracht voor voorzieningen en de leefomgeving in Zeeland.

Doelstellingen

Vorbereiding Omgevingswet

Uiterlijk op het moment van het inwerkingtreden van de omgevingswet, naar verwachting op 1 januari 2021, werken volgens de gedachte achter de omgevingswet.

■ Stand van zaken

De Omgevingswet treedt pas op 1 januari 2021 in werking.

Acties

Op het moment van het inwerkingtreden van de Omgevingswet een Omgevingsvisie, Omgevingsverordening Zeeland en Programma's 2018-2024 hebben vastgesteld.

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 is hier voortvarend aan gewerkt. Dat heeft geresulteerd in de bouwstenen die eind 2019 gereed waren. In 2020 zal worden verdergegaan met het vertalen van de bouwstenen in een Omgevingsvisie en het opstellen van de daarbij horende MER en verordening. De datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet is op dit moment 1 januari 2021. Op dat moment zal er een Omgevingsvisie, MER en verordening gereed moeten zijn.

In 2019 werken we, samen met het netwerk en de andere overheden aan de agenda, rollen en kaders voor de Omgevingsvisie.

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 hebben we samen met onze stakeholders bouwstenen voor de Omgevingsvisie 2021 opgesteld. Deze zijn middels co-creatie stand gekomen waarin opstellers en meedenkers van in totaal zo'n 50 verschillende stakeholders hebben meegedacht over de inhoud van de bouwstenen. De bouwstenen zijn eind 2019 afgerond.

Invulling geven aan opgave gericht werken en vroegtijdig samenwerken.

■ Voortgang/Resultaat

De agenda voor de Omgevingsvisie is breed opgehaald bij zo'n 200 verschillende partijen. In de kaderagenda die op 9 juni 2019 door Provinciale Staten zijn vastgesteld zijn 39 thema's geselecteerd die in de bouwstenen verder uitgewerkt zijn.

Samen met het netwerk en de andere overheden uitvoeren van pilots.

■ Voortgang/Resultaat

Onze nieuwe manier van samenwerken met andere overheden en stakeholders geven we onder andere vorm in de gebiedsaanpak Veerse Meer en we zijn met de gemeenten een gezamenlijk traject gestart om te komen tot de nieuwe Woonagenda. Ook bij de totstandkoming van de klimaatadaptatiestrategie en de regionale energiestrategie wordt op een nieuwe manier samengewerkt. De resultaten van deze samenwerking komen in de Zeeuwse Omgevingsvisie. Indien mogelijk gelijk op 1 januari 2021 en anders bij een herziening van de omgevingsvisie.

Vorbereidingsacties vormgeven digitaal stelsel Omgevingswet en interne- en externe samenwerkingsstructuren, organisatieverandering.

■ Voortgang/Resultaat

Ten aanzien van de voorbereidingsacties vormgeven digitaal stelsel omgevingswet is gestart met een proefomgeving. In deze proefomgeving wordt de publicatie van de omgevingsvisie en de verordening getest. Het landelijke digitale stelsel (basisvoorziening) is in april gereed. Vanaf april 2020 kan worden getest of deze documenten gepubliceerd kunnen worden in de Landelijke Voorziening Bekendmaken en Beschikbaar stellen.

Er is een externe werkgroep digitaal stelsel omgevingswet met alle gemeenten, RUD, Zeeuwse archief en het Waterschap. In deze werkgroep wordt kennis uitgewisseld met betrekking tot de stand van zaken over het digitale stelsel omgevingswet. Met deze werkgroep zullen in 2020

pilots gestart worden om te kijken hoe de ketensamenwerking in het kader van de Omgevingswet verder vorm gegeven kan worden.

Binnen IPO verband is er projectleidersoverleg digitalisering, vanuit Zeeland nemen we daar aan deel. Hier wordt de landelijke ontwikkelingen besproken en de laatste stand van zaken gedeeld.

Intern is er een werkgroep digitalisering om alle acties in het kader van de Omgevingswet op elkaar af te stemmen. Het gaat daarbij om het technisch aansluiten van de huidige organisatie op het DSO, het inrichten en gebruiken van de nieuwe software en het waar nodig opleiden van medewerkers.

Met de organisatieverandering die hoort bij de Omgevingswet zal in 2020 worden gestart.

Kwaliteitskust

Stand van zaken

Op diverse van de genoemde doelstellingen is een goede voortgang behaald. Zo is er o.a. een uitgebreide natuurbrandingsstrategie ontwikkeld, inclusief concrete acties en projecten. Ook op het gebied van het duurzaam toeristisch netwerk zijn concrete projecten/pilots gestart en is kennis ontwikkeld over de gast en zijn/haar behoeften. Op het gebied van de digitale innovaties is het Europees project PROFIT afgerond, met interessante inzichten voor een vervolg. Op het gebied van de gebiedsontwikkelingen zijn diverse mooie stappen gemaakt in diverse aandachtsgebieden (zoals bijvoorbeeld Breezand). Ten aanzien van Gezond in Zeeland heeft met name bij ondernemers een positieve ontwikkeling plaatsgevonden daar waar het gaat om het stimuleren van een gezonde levensstijl, zowel voor de toeristisch/recreatieve gasten als voor de eigen inwoners.

Op digitaal innovatief vlak zijn niet alle doelstellingen gehaald. Met name een digitale doorontwikkeling van de Digitale Zeeland Experience heeft niet/onvoldoende plaatsgevonden door ontwikkelingen bij de VVV.

Acties

Versterken van de toeristische sector door het 'up to date' maken en houden van de ICT/IT gedreven innovatie

Voortgang/Resultaat

Europees project PROFIT afgerond. Ontwikkelingen op het gebied van de Digitale Zeeland Experience zijn niet geheel gehaald door de ontwikkelingen met de VVV.

Ontwikkelen van vervoersconcepten om de beleving van het Zeeuwse landschap en de Zeeuwse kust te vergroten

Voortgang/Resultaat

Eerste (goede) resultaten toeristische vervoersstromen beschikbaar. Europees project MOVE loopt nog 2 jaar door, dus huidige resultaten worden verder verrijkt. Pilots mbt duurzame mobiliteitsinitiatieven zijn gestart (coachen reizigers, klimaatneutrale vakantie, OV-Flex), lopen in 2020 door. Zeeland is in 2019 wederom uitgeroepen tot vijfsterren fietsprovincie. Aanvullende projecten (voucherregeling voor aankoop overzichtspanelen, laadzuilen, picknickbanken en fietsparkeervoorzieningen) zijn geslaagd. Afspraken Zeeuwse Pontjes zijn gecontinueerd en project Bikesharing maakt samen met Cooperatie Zeeuwse Fietsverhuur en gemeente Sluis goede vorderingen.

Versterking Zeeuwse kust door gebiedsontwikkeling en verhogen vitaliteit verblijfsrecreatie.

■ Voortgang/Resultaat

Met name aandachtsgebieden Breezand, Nieuwvliet en Nehalennia maken goede vorderingen (Breezand nagenoeg afgerond). Ondernemers zijn gestimuleerd in kwaliteitsverbetering en met diverse partijen zijn resultaten geboekt op het gebied van een kwaliteitsslag toekomstbestendigheid. Ook zijn met verblijfsrecreatieve ondernemers diverse acties ondernomen t.a.v. circulair bouwen.

De natuur en het landschap in Zeeland beter bekend en beleefbaar maken.

■ Voortgang/Resultaat

Natuurbelevings- en brandingsstrategie ontwikkeld en diverse concrete projecten en campagnes uitgevoerd. UNESCO Geopark status is verworven. Diverse natuurcampagnes uitgevoerd.

Natuurlijke kwaliteiten van Zeeland die een positieve invloed hebben op de gezondheid van mensen benutten.

■ Voortgang/Resultaat

Europees project SAIL is verder uitgevoerd. Aan communicatie is veel aandacht besteed. Crossectorale initiatieven zijn opgestart.

Goed woon- en werkklimaat

■ Stand van zaken

Veruit de meeste geplande acties zijn in 2019 gestart of afgerond. Zo is er in 2019 verder gegaan met het samen met de Zeeuwse gemeenten opstellen van gezamenlijk VTH beleid en met het uitvoeren van het projectplan zeer zorgwekkende stoffen. Ook is het Schone Lucht Akkoord getekend. En is het onderzoek gestart naar de eventuele uitbreiding van het Zeeuwse luchtmeetnet en ook is de evaluatie van het door de RUD Zeeland gehanteerde pxq systeem uitgevoerd. In 2019 is voorts het personeel van de RUD Zeeland dat zich bezig houdt met de Brzo werkzaamheden in dienst getreden van de DCMR. Ook zijn de reguliere werkzaamheden op milieugebied uitgevoerd, bijvoorbeeld op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving en op terreinen als bodemsanering, geluid, lucht, omgevingsveiligheid, asbest en zwembaden.

Een enkele actie moet nog worden opgepakt en dat zal in 2020 gebeuren. Dit betreft de actie van de provinciale coördinatieteam op het gebied van vergunningverlening en toezicht en handhaving (bestuursrecht en strafrecht) alsmede de actie betreffende de evaluatie van de Gedragsregel publicatie handhavingsinformatie. Deze beide acties zijn vanwege personeelstekort in 2019 naar 2020 verschoven.

Acties

Acties en speerpunten milieu

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 is met de Zeeuwse gemeenten gestart met het opstellen van gezamenlijk VTH beleid. In het kader van het milieuprogramma 2018-2022 zijn de DCMR en RUD Zeeland verder gegaan met het uitvoeren van het projectplan zeer zorgwekkende stoffen. Eind 2019 hebben GS het Schone Lucht Akkoord getekend. In 2019 is gestart met het onderzoek naar nut en noodzaak van een eventuele uitbreiding van het Zeeuwse luchtmeetnet. Eind 2018 is besloten dat een evaluatie van de afrekeningsmethodiek PxQ van de RUD Zeeland wordt uitgevoerd. Dit onderzoek is in 2019 afgerond en in de 1e helft van 2020 worden de financiële

consequenties daarvan in beeld gebracht. Op grond van de evaluatieresultaten is eind 2019 besloten dat de afrekening per product via de PxQ systematiek niet vanaf 2020 kan worden ingevoerd. Vanaf oktober 2019 worden de Brzo werkzaamheden door personeel in dienst van de DCMR uitgevoerd. De coördinatietoek van de provincie op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (met partners op bestuursrechtelijk- en strafrechtelijk vlak) kon vanwege het ontbreken van voldoende personele capaciteit niet in 2019 worden opgepakt.

Acties regulier milieu

Voortgang/Resultaat

De Beleidscyclus Big Eight VTH+S is in 2019 gevolgd. De dienstverleningsovereenkomsten/jaarplannen 2019 met DCMR en RUD zijn gesloten. En er is gewerkt aan het opstellen van de jaarplannen 2020 met beide omgevingsdiensten. Wegens personeelstekort is de Gedragsregel publicatie handavingsinformatie in 2019 niet aangepast. Met de RUD en de DCMR worden nadere afspraken gemaakt over welke zaken wanneer bij de Provincie worden gemeld. Er is in 2019 toegezien op veilige zwemlocaties. De RUD Zeeland heeft een aantal bodemsaneringen in 2019 uitgevoerd. Het relatiebeheer met gemeenten over ruimtelijke plannen heeft in 2019 plaats gevonden.

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Aantal geconstateerde overtredingen bij bedrijven waarvoor de Provincie de milieuvergunning verleent.						
Het aantal uitgevoerde emissiemetingen lucht	33	38	45	43	46	37
Het aantal overtredingen van luchtvoorschriften	4	8	6	6	5	4
Aantal klachten overlast.						
Aantal ingediende klachten	264	573	343	213	314	266
Aantal klachtensituaties	215	123	84	35	30	32
Alle zwembaden en zwemgelegenheden waar in oppervlaktewater wordt gezwommen, voldoen in de periode 2012-2018 aan de veiligheidseisen (aantal overtredingen):						

Trendindicatoren	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Aantal zwembaden					118	
Aantal keren dat een overtreding is geconstateerd	128	128	122	124	38	130
Aantal zwemgelegenheden in oppervlaktewater	17	46	32	20	55	24
Aantal keren dat een overtreding is geconstateerd	55	54	57	55	1	55
	0	0	0	1		1
Aantal woningen binnen geluidszones rond industrieterreinen waarvoor geldt dat, ook na saneringsmaatregelen, de geluidsbelasting van 60 dB(A) wordt overschreden is in 2019 verminderd ten opzichte van 2012.	12	12	12	12	12	12
Milieuhygiënische spoedlocaties bodemverontreiniging zijn uiterlijk in 2020 gesaneerd of beheersbaar gemaakt.						
Aantal spoedlocaties in uitvoering of nog op te pakken		11	10	5	5	5
Goede naleving bodemsanerings- en nazorgverplichtingen.						
Aantal saneringen in uitvoering	54	35	55	44	53	74
Aantal overtredingen	1	3	7	0	1	0
Waterkwaliteit (oppervlaktewater)						
Percentage waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit	0	0	0	0	0	
Aantal overnachtingen toeristische gasten	9.830.000	9.901.000	10.116.000	10.089.000	nb	nb
Aantal overnachtingen vaste gasten	nb	nb	nb	6.000.000	nb	nb
Tevredenheid over beleving van Zeeland	8,13	8,14	8,31	8,27	nb	nb

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Streefwaarde 2019	Realisatie 2019	Einddoel
Instrumenten voor omgevingsvisie tijdig vastgesteld door PS	<p>Tijdige vaststelling agenda voor omgevingsvisie</p> <p>Tijdige vaststelling omgevingsvisie</p> <p>Tijdige vaststelling Verordening en Programma's</p>	<p>Agenda uiterlijk half 2019 vastgesteld door PS</p> <p>Start met uitwerken inhoudelijke thema's voor omgevingsvisie.</p> <p>Starten voorbereiding Verordening en Programma's</p>		<p>Agenda vastgesteld door PS</p> <p>Omgevingsvisie vastgesteld door PS in december 2020.</p> <p>Vaststelling Verordening door PS en Programma's door GS</p>
Invulling geven aan opgave gericht werken en vroegtijdig samenwerken onder Omgevingswet.	<p>Per thema wordt in de agenda de rolverdeling opgenomen bij de inhoudelijke uitwerking ervan.</p> <p>De thema's worden gezamenlijk met de betrokken partijen inhoudelijk uitgewerkt.</p>	<p>Uiterlijk half 2019 agenda met daarin rolverdeling per thema.</p> <p>Start met gezamenlijk uitwerken inhoudelijke thema's voor omgevingsvisie.</p>		<p>Agenda met daarin rolverdeling per thema.</p> <p>Inhoudelijke thema's voor omgevingsvisie zijn gezamenlijk met betrokken partijen uitgewerkt.</p>
Milieubelasting door uitstoot bedrijven waarvoor de provincie de milieuvergunning verleent, is in 2019 verminderd ten opzichte van 2006	Gemeten en berekende emissiegegevens	Emissiegegevens zijn lager dan in 2006	Emissiegegevens zijn lager dan in 2006	Emissiegegevens zijn lager dan in 2006
Er wordt voldaan aan de wettelijke normen en grenswaarden voor een goede luchtkwaliteit	Gemeten immissiemetingen bij meetpunten Zierikzee en Philippine	Blijft voldoen aan gestelde normen	Blijft voldoen aan gestelde normen	Blijft voldoen aan gestelde normen

Doel	Indicator	Streefwaarde 2019	Realisatie 2019	Einddoel
Toeristische bestedingen	De bestedingen gedaan door toeristen of ten behoeve van toeristen voor, tijdens en na de reis en het verblijf op de plaats van bestemming voor Zeeland	1,60 mld.		1,70 mld.

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Wijzigingen 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
Lasten					
020101-Voorbereiding omgevingswet	369	322	691	540	-150
020102-Kwaliteitskust	3.272	-840	2.432	1.435	-996
020103-Goed woon- en werkklimaat	7.210	2.708	9.918	9.113	-805
029999-Ambtelijke inzet	2.697	57	2.754	2.752	-2
Totaal Lasten	13.548	2.246	15.794	13.841	-1.953
Baten					
020101-Voorbereiding omgevingswet	24	21	45	27	-17
020102-Kwaliteitskust	0	15	15	36	21
020103-Goed woon- en werkklimaat	98	0	98	93	-5
Totaal Baten	122	36	157	156	-2
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-13.426	-2.211	-15.637	-13.686	1.951
Onttrekkingen					
980299-Bestemmingsreserves-Pr.2	4.422	-802	3.620	3.620	0
Toevoegingen					
980299-Bestemmingsreserves-Pr.2	0	1.491	1.491	1.491	0
Mutaties reserves	4.422	-2.293	2.129	2.129	0
Resultaat na bestemming	-9.004	-4.504	-13.508	-11.556	1.951

1.3 Programma Landelijk gebied, natuur en landbouw

Inleiding en ontwikkelingen

De provincie heeft een fors aantal taken en bevoegdheden op het gebied van natuur. Het bijbehorende beleid ligt vast in de Natuurvisie 2017 en is voor een aantal deelaspecten en kaders uitgewerkt in de nota's Natuurwetgeving en Natuubeleving. En het provinciaal landbouwbeleid ligt vast in de economische agenda. Daar gaan we mee door. Daarbovenop liggen er nieuwe uitdagingen en ontwikkelingen die extra urgentie geven aan beleid voor landbouw en natuur. Dit zijn:

- De toenemende (wereldwijde) zorgen om de achteruitgang van de biodiversiteit. Dit jaar verscheen het IPBES- rapport. Essentie van het rapport van het Intergovernmental science-policy Platform in Biodiversity and Ecosystem Systems (waar Nederland deel van uit maakt) is dat de meeste doelstellingen van de mondiale biodiversiteitstop in Aichi voor de periode 2011-2020 worden niet gehaald. In Nederland en Zeeland gaat vooral de biodiversiteit van duinen, agrarisch gebied en stedelijk gebied nog steeds verder achteruit. Van de overige leefgebieden zijn de trends de afgelopen 10 jaar stabiel na decennialange afname. Zie ook de eerste Natuurrapportage Zeeland.
- De forse uitdaging voor het realiseren van een volhoudbare landbouw. Er zijn zorgen om afname bodemvruchtbaarheid, klimaatadaptatie en beschikbaarheid zoet water, (bodem)biodiversiteit, voedselkwaliteit, verslechtering agrarische structuur en het economische verdienmodel. Landelijk is deze uitdaging vastgelegd in de landbouwvisie "landbouw, natuur en voedsel: waardevol en verbonden" van de minister van LNV.
- De noodzaak om ook vanuit het landelijk gebied bij te dragen aan het realiseren van de doelstellingen van het klimaatbeleid. Onderdeel daarvan de uitwerking van de Bossenstrategie van de Minister van LNV en de gezamenlijke provincies. De landelijke aanpak zal vervolgens worden vertaald naar een Zeeuwse aanpak.

Deze nieuwe uitdagingen hebben wij beschreven in een Ambitienotiedocument Uitvoeringsprogramma landelijk gebied. Dat document zal worden doorvertaald in de Omgevingsvisie. Het opstellen en uitvoeren van deze agenda doet de provincie niet alleen. In overleg met o.a. de landbouwsector, natuurorganisaties en ondernemers werken we aan deze Zeeuwse agenda.

Het belang van een integrale aanpak wordt ook onderstreept in het stikstofdossier. Als gevolg van de uitspraak door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State op 29 mei 2019 over het Programma Aanpak Stikstof (PAS) was de toestemmingverlening voor activiteiten die leiden tot stikstofdepositie in Natura 2000-gebieden grotendeels stil komen te liggen. Inmiddels zijn eerste korte termijn stappen gezet om de toestemmingverlening weer op gang te brengen. De komende tijd zal het vormgeven van een gerichte aanpak voor de (middel)lange termijn veel tijd en aandacht vragen.

Speerpunten 2019

- Opstellen en uitvoeren Zeeuwse agenda toekomst landelijk gebied
- Ondersteunen initiatieven die bijdragen aan verbeteren bodemvruchtbaarheid, zoet water beschikbaarheid en landschappelijke diversiteit (biodiversiteit)
- Start uitvoeren pilots op vrijwillige basis zoals bufferzones rondom Natura2000 gebieden, akkervogelgebieden en invulling geven aan aangenomen moties voor biodiversiteit in het landelijk gebied;
- Afronden Passende Beoordelingen voor snijden zeegroente, rapen scheldieren, evenementen en vliegbewegingen zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving;
- Implementeren stimuleringsregeling voor innovatieve projecten om wildschade aan gewassen te voorkomen zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving;
- Actief oppakken exotenbestrijding zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving;
- Inregelen extra toezicht en handhaving voor groene wetten zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving

- Uitvoeren pilot pro-actieve soortenbescherming waarbij voorafgaand aan ontwikkelingen mitigerende maatregelen worden genomen zodat hindernissen op voorhand worden weggenomen, voortvloeiend uit de Natuurvisie;
- Vaststellen Natura 2000 beheerplan voor de Manteling van Walcheren en in procedure brengen van het Natura 2000 beheerplan voor de Kop van Schouwen

Reguliere taken

- Verstrekken subsidies voor natuurbeheer;
- Subsidieverlening aan Collectief Poldernatuur, die vergoedingen aan agrariërs uitkeert;
- Subsidieverlening aan de Faunabeheer Eenheid, die het Faunabeheerplan opstelt;
- Het (mede)opstellen van Natura 2000 beheerplannen;
- Vergunningverlening in het kader van wet Natuurbescherming voor gebiedsbescherming en soortenbescherming;
- Uitvoering van herstel- en instandhoudingsmaatregelen (o.a. PAS) in bestaande Natura 2000 gebieden en het Natuurnetwerk Zeeland;
- Subsidie verstrekken aan IVN, Nationaal Park Oosterschelde, Stichting Het Zeeuwse Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland en Terra Maris;
- Uitvoeren taak zelfrealisatie, verwerving en vervreemding van gronden en tijdelijk beheer van gronden in combinatie met landbouwkundige structuurverbetering;
- Monitoring en beoordeling van natuurkwaliteit;
- Rapportage aan de Staatssecretaris, de Tweede Kamer en Provinciale Staten via de jaarlijkse Voortgangsrapportage Natuur

Beleidskader

- Natuurvisie Zeeland 2017-2022
- Natuurbeheerplan Zeeland
- Beheerplannen Natura2000
- Nota toegankelijkheid natuurgebieden (Natuurlijk genieten in Zeeland) 2010
- Beleidsnota Natuurwetgeving
- Omgevingsplan Zeeland
- Omgevingsverordening
- Economische Agenda
- Nota Grondbeleid
- Provinciaal Monitoring- en beoordelingsplan Natuur 2016-2021
- Beheerplannen Natura2000: Yerseke en Kapelse Moer 2018-2024
- Beheerplannen Natura2000: Canisvliet, Groote Gat en Vogelkreek 2017 - 2023
- Beheerplannen Natura2000: Zwin en kievittepolder 2017-2023
- Ambitiedocument uitvoeringsprogramma landelijk gebied

Maatschappelijk effect

Provincie Zeeland zet met organisaties, ondernemers en bewoners in op verbetering van de biodiversiteit, een duurzame toekomstgerichte landbouw, en goede kwalitatief hoogwaardige voedselvoorziening

Doelstellingen

Natuurontwikkeling

■ **Stand van zaken**

In 2019 is de restant opgave afgenomen naar 802 hectare op 1-1-2020.

Acties

Voortgang van de resterende natuurontwikkelingsopgave op basis van aanbod en de kansen die zich voordoen (zie tabel indicatoren)

■ **Voortgang/Resultaat**

In 2019 is de restantopgave, zoals opgenomen in het Natuurbeheerplan, gedaald van 888 ha natuur naar 802 ha natuur (per 1-1-2020).

Voor versnelde uitvoering van het Natuurnetwerk is de systematiek van het Natuurbeheerplan in 2019 iets gewijzigd.

■ **Voortgang/Resultaat**

Deze actie is uitgevoerd. De openstelling voor subsidies van 2019 had betrekking op alle percelen die zijn begrensd als nieuwe natuur. Tevens zijn actief door de provincie gronden aangekocht en gesprekken gevoerd met belanghebbenden over zelfrealisatie van natuur.

Inzet Kavelruilbureau in combinatie met de Grondbank Zeeland ten behoeve van natuurontwikkeling en alle andere beleidsdoelen

■ **Voortgang/Resultaat**

Net als andere jaren is goed samengewerkt met het Kavelruilbureau. In 2019 is, in het kader van de wens om te komen tot een versnelling van de ontwikkelopgave van het Natuurnetwerk, per regio de ontwikkelopgave met het team vastgoed en de kavelruilcoördinatoren doorgenomen. Dit heeft geresulteerd in een aantal concrete kansen waarover de provincie met de eigenaren van de percelen in overleg is. Naast de ontwikkelopgave voor het Natuurnetwerk heeft de inzet van het kavelruilbureau in combinatie met de grondbank ook bijgedragen aan andere doelen zoals landbouw (structuurverbetering), verkeersveiligheid, infrastructuur, wateropgaven (KWR/WB21) etc. Zie ook de paragraaf grondbeleid.

Blijven hanteren van enkele algemene uitgangspunten, waaronder verwerving op basis van vrijwilligheid, geen planologische schaduwwerking en afstemming tussen natuur en landbouw

■ **Voortgang/Resultaat**

Aan de algemene uitgangspunten van de Natuurvisie is voldaan. In het kader van de Opgave Balans in het Landelijk Gebied en via de Provinciale Commissie voor de Groene Ruimte werken alle partijen (o.a. terreinbeherende organisaties, particulieren, landbouw, Waterschap en gemeenten) constructief samen.

Natuurbeheer

■ **Stand van zaken**

Het natuurbeheer is uitgevoerd conform de landelijke systematiek van de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL), waarbij 75% van de kosten wordt vergoed. Met de gecertificeerde beheerders zijn tevens de jaarlijkse gesprekken gevoerd. Bij beheer spelen ook vrijwilligers een belangrijke rol o.a. bij beheer van het wandelnetwerk en de boerenlandpaden. Voor

vrijwilligers is tevens subsidie verstrekt aan Stichting Landschapsbeheer Zeeland voor een professionaliseringslag bij o.a. het uitlenen van benodigde materialen.

Acties

Bestrijding van schade veroorzakende soorten en het uitkeren van schadevergoedingen voor faunabeheer (b.v. ganzen in ganzenrustgebieden)

■ **Voortgang/Resultaat**

De schadevergoedingen lopen via BIJ12 die voor alle provincies de schadeverzoeken afhandelt. Voor schadebestrijding is, naast de reguliere aanpak, een aanvang gemaakt met een gebiedsgerichte aanpak van Brandganzen in Zeeuws-Vlaanderen die in 2020 verder vorm krijgt.

Monitoren van natuurgebieden conform landelijke afspraken en het provinciaal monitoringsplan

■ **Voortgang/Resultaat**

Deze actie is uitgevoerd en tevens is de eerste monitoringsrapportage van de natuur in Zeeland voor alle facetten van de Natuurvisie opgeleverd en aan Provinciale Staten gestuurd.

Vergoeden en aansturen van effectief en efficiënt natuurbeheer (zie indicatoren voor omvang) op grond van het subsidiestelsel Natuur en Landschap en de kaders uit het Natuurbeheerplan (SVNL)

■ **Voortgang/Resultaat**

Alle verplichtingen voor beheer op grond van de SVNL zijn nagekomen en beheerders hebben vergoedingen ontvangen conform de jaarlijks landelijk bepaalde vergoedingen per hectare. Met alle beheerders zijn de jaarlijkse gesprekken gevoerd.

Vergoeden van Agrarisch Natuurbeheer via het Collectief Poldernatuur om bij te dragen aan biodiversiteit en landschap buiten de natuurgebieden. Het Rijk stelt extra budget beschikbaar, zodat dit budget wordt verhoogd

■ **Voortgang/Resultaat**

Deze actie is uitgevoerd. Uit de monitoringsrapportage blijkt dat gebieden met subsidies agrarisch natuurbeheer betere resultaten boeken dan zonder subsidies.

Natuurherstel

■ **Stand van zaken**

De provincie Zeeland ligt voor de herstelmaatregelen in Natura2000 gebieden op schema zoals ook blijkt uit de voortgangsrapportage van BIJ12 van november 2019. Herstelmaatregelen in het natuurnetwerk waren in 2019 in uitvoering in de Margarethapolder en bij Inlaag Hoofdplaat (zogenaamde nazorg).

Acties

Uitvoeren van nazorgprojecten in het Natuurnetwerk Zeeland voor zover deze niet vallen onder regulier beheer

■ **Voortgang/Resultaat**

Zgn. nazorg is gecontinueerd in de Margarethapolder bij Terneuzen. Tevens is subsidie verleend voor enkele maatregelen bij de inlaag Hoofdplaat (2.2 ha).

Uitvoeren van herstel- en instandhoudingsmaatregelen in Natura 2000-gebieden voor zover deze zijn opgenomen in gebiedsanalyses van de PAS en Natura 2000 beheerplannen

■ Voortgang/Resultaat

De provincie Zeeland ligt op schema zoals ook blijkt uit de voortgangsrapportage van november 2019 van BIJ12.

Natuurbescherming

■ Stand van zaken

De Zeeuwse natuur is beschermd zoals voorgeschreven in de Wet Natuurbescherming en Wet Ruimtelijke Ordening. O.a. met het oog op de nieuwe Omgevingswet zijn de te beschermen dijken in 2019 correct in de Omgevingsverordening opgenomen (in plaats van hartlijnen is de exacte begrenzing opgenomen).

Acties

Bescherming van natuurgebieden en soorten via de bestaande wetgeving, zoals vastgelegd in de Wet natuurbescherming en de Wet ruimtelijke ordening (Natuur netwerk Zeeland)

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 is in het Natuurbeheerplan Zeeland een grote slag gemaakt om de begrenzing van te beschermen natuurwaarden geografisch te corrigeren (van hartlijnen naar daadwerkelijke perceelsgrenzen). Hierdoor is de bescherming op grond van de Wet Natuurbescherming (en de doorvertaling via de Omgevingsverordening) eenvoudiger geworden. Daarbij zijn net als voorgaande jaren alle bestemmingsplannen in procedure op bescherming van natuurwaarden gecontroleerd.

Zorgdragen voor het opstellen van Natura 2000 beheerplannen.

■ Voortgang/Resultaat

De beheerplannen hebben vertraging opgelopen omdat deze moeten worden aangepast naar aanleiding van het stikstofdossier. Het beheerplan Manteling van Walcheren zal begin 2020 worden vastgesteld. Voor het beheerplan Kop van Schouwen moest daarnaast eerst een hydrologisch onderzoek worden gedaan in het gebied. Dit is inmiddels afgerond en is in februari 2020 besproken met de eigenaren/betrokkenen in het gebied.

Natuurverbreding/beleving

■ Stand van zaken

In het provinciaal beleid is Natuurbeleving als speerpunt opgenomen. In april 2019 is de nota Natuurbeleving en –branding vastgesteld. In het activatieplan is op activiteitsniveau de aanpak uitgewerkt. In december 2019 heeft een informatiebijeenkomst voor PS plaatsgevonden.

Acties

Start uitvoeren pilots op vrijwillige basis zoals bufferzones rondom Natura2000 gebieden, akkervogelgebieden en invulling geven aan aangenomen moties voor biodiversiteit in het landelijk gebied

■ Voortgang/Resultaat

In navolging op het Partridge project op Schouwen-Duiveland is subsidie verleend voor een pilot voor akkervogels rondom topgebied Groede. In het kader van de aangenomen motie

Biodiversiteit en motie Bij is een bijdrage gegeven aan het Platform Bijvriendelijk Zeeland en zijn o.a. subsidies verleend voor het Actieplan Dijken en het project Kwetsbare Bijen. Tot slot is via Provinciale Staten besloten de oppervlakte ecologisch bermbeheer uit te breiden met een deel van de bermen van de nieuwe Sloeweg. Ten aanzien van overgangszones rondom Natura2000 gebieden zijn nog geen concrete stappen gezet. Dit zal verder worden gezien in het kader van de gebiedsgerichte aanpak als uitwerking van het stikstofdossier.

Bij natuurverbreding wordt gezocht naar slimme natuurcombinaties, het stimuleren van maatschappelijke initiatieven en het betrekken van vrijwilligers bij natuur

■ Voortgang/Resultaat

Aansluitend aan de doelen van het landelijke actieplan Groene Vrijwilligers 2019-2021 is via Stichtings Landschapsbeheer Zeeland een professionaliseringslag gemaakt in het ondersteunen van vrijwilligers. Ook in het jaarplan van het samenwerkingsverband De Zeeuwse Natuur van 2019 is al vooruitgelopen op het landelijke actieplan.

De bestaande 2100 kilometer wandelnetwerk en boerenlandpaden worden beheerd

■ Voortgang/Resultaat

Het beheer van het wandelnetwerk wordt met ca. 240 vrijwilligers uitgevoerd. Inmiddels is er ca. 2700 km wandelnetwerk ligt (uitbreiding met Tholen fase 2). Ongeveer 235 agrariërs hebben een boerenlandcontract. In 3 gebieden zijn de 7-jarige contracten verlengd: Schouwen-Duiveland, Zuid-Beveland en Oost Zeeuws-Vlaanderen. Meer gedetailleerde informatie is te vinden in het jaarverslag van Stichting Landschapsbeheer Zeeland, die het beheer verzorgt.

Continueren van de 90% toegankelijkheid/beleefbaarheid van de natuurgebieden

■ Voortgang/Resultaat

In het provinciaal beleid is Natuurbeleving als speerpunt opgenomen. In april 2019 is de nota Natuurbeleving en -branding vastgesteld. In het activatieplan is op activiteitsniveau de aanpak uitgewerkt. In december 2019 heeft een informatiebijeenkomst voor PS plaatsgevonden.

Afronden Passende Beoordelingen voor snijden zeegroente, rapen scheldieren, evenementen en vliegbewegingen zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving;

■ Voortgang/Resultaat

De Passende Beoordelingen waaruit moet blijken wat qua draagkracht van de Natura2000 gebieden aan activiteiten mogelijk is zijn in een afrondende fase. Voor evenementen gaat het niet om een Passende Beoordeling maar ligt een afwegingskader voor de hand. In 2020 zullen voor zover mogelijk of relevant de uitkomsten worden verwerkt in beleidsregels.

Implementeren stimuleringsregeling voor tenminste drie innovatieve projecten om wildschade aan gewassen te voorkomen zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving;

■ Voortgang/Resultaat

Het opstellen van een subsidieregeling bleek niet het juiste instrument en er is gekozen om een eerste aanvang te maken met concrete pilots. De eerste pilot betreft een gebiedsgerichte aanpak voor brandganzen in west Zeeuws-Vlaanderen conform het advies van de Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade. Dit advies is met Provinciale Staten gedeeld.

Actief oppakken exotenbestrijding zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving (voorbeeld: hoornaar);

Voortgang/Resultaat

Bij voorkomende exoten is in opdracht van de provincie actief ingegrepen (nesten Aziatische Hoornaar en Rosse Stekelstaart). Tevens ligt in concept de beleidsnota Exotenbeleid gereed, waarin per soort is aangegeven welke aanpak we als provincie voorstellen. Om daadwerkelijk over te gaan tot het uitvoeren en vaststellen van de beleidsnota dient een adequaat subsidiekader te bestaan (dat gelijktijdig voor vaststelling wordt voorgelegd). Dit subsidiekader wordt naar voorbeeld van de provincies Gelderland en Utrecht op dit moment opgesteld. Naar verwachting kan in het eerste half jaar van 2020 het totale beleid met regeling in werking treden (in plaats van 2019).

Duurzame toekomstgerichte landbouw

Stand van zaken

Het ambitiedocument landelijk gebied, landbouw en natuur is opgesteld met alle relevante maatschappelijke partijen, door GS vastgesteld en in PS besproken. Het dient als bouwsteen voor de in voorbereiding zijnde Omgevingsvisie. Daarnaast zal in 2020 wederom met voornoemde partijen een uitvoeringsprogramma worden opgesteld, welke ook aan PS zal worden aangeboden.

Acties

Ondersteunen tenminste vier initiatieven die bijdragen aan verbeteren bodemvruchtbaarheid, zoet water beschikbaarheid, landschappelijke diversiteit (biodiversiteit) en innovatie

Voortgang/Resultaat

Er zijn meer dan 4 initiatieven ondersteund. We kunnen hierbij denken aan de projecten Fabulous Farmers en Carbon Farming van ZLTO, de investeringslijsten en JOLA regeling binnen POP 3 waarmee kennis en innovatie bij ondernemers is gestimuleerd en de diverse initiatieven in het kader van de Proeftuin Zoet Water zoals Natuurlijk Zoet en Drainstore.

Verbeteren agrarische structuur (tenminste 500 ha kavelruilen, conform POP-aanvraag)

Voortgang/Resultaat

In 2019 zijn er 17 kavelruilen gepasseerd bij de notaris en nog eens 8 ruilen verzonden aan de notaris ter afhandeling. In totaal gaat het om 460 hectare structuurverbetering waarvan er 273 hectare is gepasseerd in 2019. Het aantal ruilen (17) overstijgt de doelstelling van 12 kavelruilen ruimschoots. De moeizame grondmarkt (hoge grondprijzen en lage mobiliteit) maakt het ruilen minder makkelijk en de ruilen die worden gerealiseerd zijn mede daardoor veelal van geringere omvang. Het aantal partijen dat deelneemt in kavelruilen blijft onverminderd hoog; 101 in 2019. Door de lagere omzet in hectares wordt er minder geld besteed aan kavelruilen en daardoor is er een verlenging bij POP3 aangevraagd en toegekend gekregen, waardoor het instrument kavelruil een jaar langer (tot 2021) binnen de bestaande projectbegroting kan opereren. Zie ook paragraaf grondbeleid.

Kaderstelling niet grond-gebonden landbouw (intensieve veehouderij, glastuinbouw)

Voortgang/Resultaat

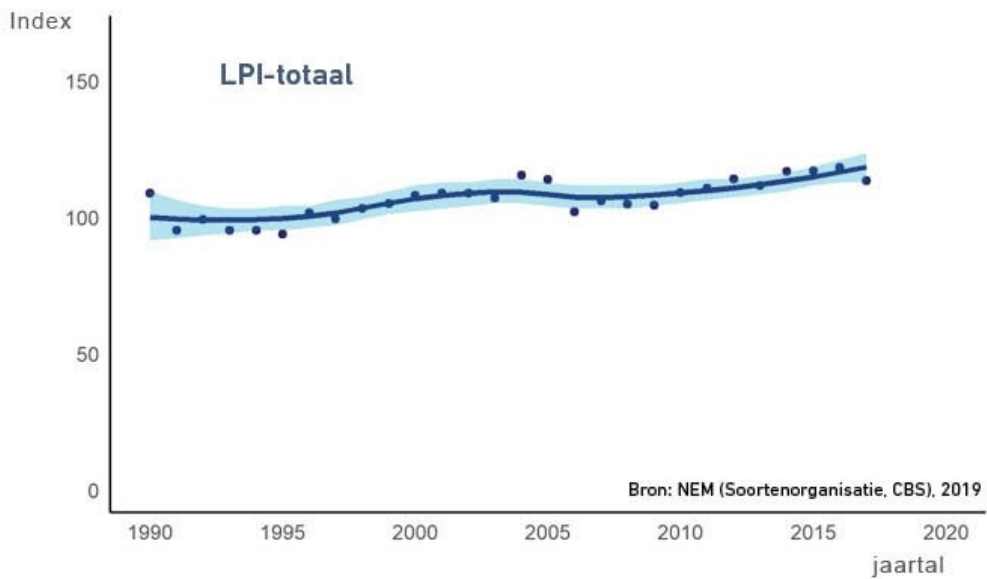
kaderstelling veehouderij en glastuinbouw vindt plaats in het kader van de in voorbereiding zijnde Omgevingsvisie alsmede binnen de Agenda Landelijk gebied

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2018 gerealiseerd	2019 gerealiseerd	2027
Omvang Natuurnetwerk Zeeland op het land	37.529	37.615	38449

Omvang Nieuwe natuur gerealiseerd	4825	4911	5713
Natuurbeheer Aantal ha natuurareaal in beheer met contract	17.699	17822	18.335
Pm (biodiversiteit of duurzame landbouw?)[1]	-	stand: 6,4%	nvt

[1] In 2019 is de Living Planet Index (LPI-index) op provinciaal niveau van CBS beschikbaar gekomen. De biodiversiteit is tov 1990 met 6,4% toegenomen. De LPI is echter een algemene index en er zijn grote verschillen binnen soortgroepen en tussen gebieden. Hiertoe komt elke 3 jaar een aparte rapportage voor naar PS om meer op detail te informeren.

Aantal soorten per meegenomen soortgroep LPI-totaal				
Soortgroep	Vooruit	Stabiel	Achteruit	Niet meegenomen
 Broedvogels	35	24	29	96
 Zoogdieren	2	11	1	32
 Dagvlinders	5	12	5	13
 Libellen	7	5	-	34
 Zoetwater- vissen	2	5	2	59

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Streefwaarde 2019	Realisatie 2019	Einddoel
Duurzame toekomstgerichte landbouw	Een gezamenlijk onderschreven Zeeuwse agenda	1	1	implementatie
Natuurontwikkeling	Aantal ha nog te realiseren nieuwe natuur	867	802	5713
Natuurbescherming	Via de VRPZ geldt ruimtelijke bescherming via bestemmingsplannen	100%	100%	100%
Natuurbescherming	Actuele natuurbeheerplannen voor alle Natura 2000 gebieden	4	4	7
Natuurverbreding	Aantal kilometer wandelnetwerk	2100 km	2100 km	2100 km
Natuurbeleving	Percentage toegankelijke beleefbare nieuwe natuur	Minimaal 90%	Minimaal 90%	Minimaal 90%

Wat mag het kosten

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Wijzigingen 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
Lasten					
030101-Natuurontwikkeling	4.749	1.803	6.552	7.127	576
030102-Natuurbeheer	13.118	-2.890	10.227	10.282	55
030103-Natuurherstel	3.565	-527	3.038	2.324	-714
030104-Natuurbescherming	897	-541	355	238	-118
030105-Natuurverbreding/beleving	2.349	31	2.380	2.358	-22
030106-Duurzame toekomstgerichte landbouw	306	-137	169	35	-134
039999-Ambtelijke inzet	2.753	58	2.811	2.809	-2
Totaal Lasten	27.736	-2.203	25.532	25.174	-358
Baten					
030101-Natuurontwikkeling	2.537	-759	1.778	2.493	716
030102-Natuurbeheer	800	-800	0	77	77
030103-Natuurherstel	0	0	0	30	30

030104- Natuurbescherming	220	0	220	138	-82
Totaal Baten	3.557	-1.559	1.998	2.738	740
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-24.179	644	-23.535	-22.436	1.098
Onttrekkingen					
980399- Bestemmingsreserves- Pr.3	452	1.622	2.074	2.142	69
Toevoegingen					
980399- Bestemmingsreserves- Pr.3	0	701	701	838	137
Mutaties reserves	452	921	1.373	1.305	-68
Resultaat na bestemming	-23.727	1.565	-22.162	-21.132	1.030

1.4 Programma Regionale economie

Inleiding en ontwikkelingen

Zeeland scoort nu en voor de korte termijn goed op macro-economische parameters (zoals bruto regionaal product, werkloosheidscijfer, inkomen per hoofd van de bevolking en toegevoegde waarde). Tegelijkertijd staat Zeeland voor grote uitdagingen op het gebied van de arbeidsmarkt. Bij de Zeeuwse bedrijven is de komende jaren behoefte aan duizenden arbeidskrachten. Gezien de krapte op de arbeidsmarkt vraagt het flinke inspanningen om daarin te voorzien.

Zeeland heeft een goed klimaat voor ondernemers die met vindingrijkheid en durf innovaties omzetten in concrete producten of diensten. Tegelijk blijkt ook dat investeringen in innovatie en R&D achterblijven bij de rest van Nederland. De innovatiekracht van bedrijven is belangrijk voor de concurrentiekracht van Zeeland. De innovatiekracht van Zeeland moet verder versterkt worden. Om Zeeland interessant te houden voor de toerist en interessant te maken als vestigingsregio, is het nodig om te werken aan het imago van Zeeland, als regio om te recreëren, én als regio om te wonen, werken en leven.

Hiervoor werken we aan de uitvoering van de drie Maatschappelijke Hoofdopgaven:

1. Economische Innovatie en Europese stimulering
2. Campus Zeeland en Arbeidsmarkt,
3. Europese stimulering en Zichtbaar Zeeland.

Speerpunten 2019

Het versterken van de regionale economie doen we door:

- Samen met publieke en private partners (ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden) te zorgen dat de arbeidsmarkt voldoende goed gekwalificeerde arbeidskrachten biedt om te voldoen aan de vraag van de Zeeuwse werkgevers.
- Het fasegewijs realiseren van de Bèta Campus Zeeland rondom de thema's water, energie, biobased/food.
- De Onderwijs- en kennisinfrastructuur op het gewenste niveau te houden.
- Het realiseren en versterken van Kennis- en Innovatienetwerken binnen iedere Zeeuwse economische sector.
- Concurrentiepositie te verbeteren en werkgelegenheid te behouden en door in te zetten op innovatie in brede zin, in de foodsector, kennisontwikkeling, samenwerkingsverbanden en gerichte lobby.
- Uitvoering geven aan de calls van de Europese programma's OP Zuid, POP 3, Interreg Vlaanderen-Nederland en Twee Zeeën en Interreg B en C: maximaal benutten voor Zeeland.
- Voorbereiding en inzet Zeeland voor Toekomstig Cohesiebeleid na 2020 (samenwerking in Zuid-verband, IPO, met Vlaanderen).
- Verschillende organisaties te ondersteunen die onderdeel uitmaken van de economische basisinfrastructuur, zoals NV Economische Impuls Zeeland, het Delta Region Network, het Roosevelt Institute for American Studies en Dockwize, Economic Board Zeeland.
- Het verstevigen en uitbouwen van het regionale innovatie-ecosysteem en uitvoering geven aan het Investeringsfonds Zeeland BV.
- Het versterken van het imago van Zeeland als regio om te leven en te werken en het behouden van het sterke imago als toeristische bestemming
- Uitvoering geven aan de investeringsprogramma's Zeeland in Stroomversnelling 1.0 voortkomend uit het actieprogramma van de commissie Werkgelegenheid en structuurversterking en Zeeland in Stroomversnelling 2.0 behorende bij de Regio Deal Zeeland.

Reguliere taken

De Provincie zet zich in voor een sterke regionale economie en duurzame economische groei. Om dit te bereiken werkt de provincie aan het vestigingsklimaat voor bedrijven en werknemers. Een sterke regionale economie kan niet zonder kennis en innovatie. De Provincie zorgt daarom voor goede randvoorwaarden en samenwerking met onderwijs- en

Beleidskader

- Economische Agenda (2017-2021)
- MKB Samenwerkingsagenda en MKB Actieplan (Rijk-Provincies)
- Implementatieagenda Smart Industries (Rijk)
- IBP programma (Rijk, Provincies, gemeenten)

Economische innovatie en Europese stimulering

Om innovatie te stimuleren is een breed instrumentarium nodig van subsidies (Europees, nationaal en provinciaal) en revolverende financiering. Via Impuls helpen we startende en innoverende bedrijven in verschillende sectoren.

We werken samen met de sector en kennisinstellingen aan de Food-agenda om het ondernemerschap op het gebied van landbouw en visserij te versterken en te ondersteunen met actieve lobby bij Rijk en Europa. te versterken.

Tenslotte gebruiken we ons partnerschap bij verschillende Europese subsidieprogramma's (OP zuid, POP 3, en diverse Interreg-programma's) om innovatieve projecten in Zeeland te realiseren

Maatschappelijk effect Economische innovatie en Europese stimulering

Om innovatie te stimuleren is een breed instrumentarium nodig van subsidies (Europees, nationaal en provinciaal) en revolverende financiering. Via Impuls helpen we startende en innoverende bedrijven in verschillende sectoren. We werken samen met de sector en kennisinstellingen aan de Foodagenda om het ondernemerschap op het gebied van landbouw en visserij te versterken en te ondersteunen met actieve lobby bij Rijk en Europa. Tenslotte gebruiken we ons partnerschap bij verschillende Europese subsidieprogramma's (OP zuid, POP 3, en diverse Interreg-programma's) om innovatieve projecten in Zeeland te realiseren.

Campus Zeeland en Arbeidsmarkt

Het is zowel in het belang van de BV Nederland als van de brede (grensoverschrijdende) Zuidwestelijke regio dat de Zeeuwse economie gezond en 'toekomstproof' is, innoveert, groeit en bloeit en incasservermogen heeft om economische schommelingen op te vangen. Een gezonde economie behoeft een passende onderwijs-, kennis-, en onderzoekinfrastructuur en de beschikbaarheid van goed personeel en goede ondernemers.

Maatschappelijk effect Campus Zeeland en Arbeidsmarkt

Provincie Zeeland zet samen met ondernemers, onderwijs/kennisinstellingen en andere overheden in op een sterke economie. Concreet betekent dit voldoende werkgelegenheid én voldoende arbeidsaanbod op alle niveaus (van laaggeschoold tot wetenschappelijk) en de groei van de regionale innovatiekracht met focus op de Zeeuwse economische sectoren.

Zichtbaar Zeeland

Door het beter zichtbaar en vindbaar maken van het onderscheidende Zeeuwse aanbod op diverse terreinen: werken, leven, toerisme, cultuur, culinair (etc.), dragen we zorg voor een sterk imago van Zeeland zodat mensen hier graag leven, werken, ondernemen en hun vrije tijd doorbrengen. De actuele maatschappelijke opgave is het herpositioneren van het Zeeuwse imago zodat mensen Zeeland meer en eerder gaan overwegen als plek om te leven en te werken.

Investeringsprogramma Zeeland in Stroomversnelling 1.0

Het Rijk heeft in 2018 € 25 miljoen toegekend aan het investeringsprogramma "Zeeland in Stroomversnelling" voor de versterking van de economische structuur in Zeeland door middel van de uitvoering van zes projecten:

1. Oprichting van het Investeringsfonds Zeeland
2. Subsidieregeling "Zeeland in Stroomversnelling (aanjaaggelden gezamenlijk met de Zeeuwse

gemeenten)

3. Joint-Research centre
4. Centre of expertise Water en Energie en het MBO Deltalab
5. Tidal Technology Center Grevelingendam
6. SDR (Industriële infrastructuur)

De projecten Investeringsfonds Zeeland BV., Centre of expertise Water en Energie en het MBO Deltalab zijn in 2019 gerealiseerd en afgerond. Het Industrieel en Symbiose fonds is niet opgericht doordat de focus van SDR met het opstellen van de roadmap verschoven is naar projecten met een grote CO2 impact en bijbehorende grote financieringsvraagstukken die niet binnen het ISF fonds konden worden opgelost.

De projecten Subsidieregeling Zeeland in Stroomversnelling, Joint Research Centre en Tidal Technology Center zijn conform de planning nog in uitvoering. De laatste 2 projecten worden in 2020 gerealiseerd. De subsidieregeling Zeeland in Stroomversnelling zal middels een provinciale en gemeentelijke bijdrage worden gecontinueerd.

Regio Deal Zeeland: Zeeland in Stroomversnelling 2.0

Regio Deal Zeeland: Zeeland in Stroomversnelling 2.0 Investeren in een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat

Op 6 juli 2018 heeft de provincie Zeeland de Regio Deal Zeeland ondertekend met het Rijk als onderdeel van het regeerakkoord Vertrouwen in de toekomst. Hiermee stelt het Rijk 35 miljoen euro beschikbaar voor het verbeteren van het Zeeuws Leef- en vestigingsklimaat. De regio is verantwoordelijk voor eenzelfde bedrag aan cofinanciering. Het investeringsprogramma bouwt voort op het advies van de commissie Structuurversterking en werkgelegenheid (Balkenende) en het Investeringsprogramma ZiS 1.0 en bestaat uit dertien projecten.

Deze zijn onderverdeeld naar drie 'pijlers':

- kennis en innovatie,
- leefbaarheid,
- voorzieningen bedrijven.

Met deze projecten wordt een intensivering gegeven aan de uitvoering van de Zeeuwse opgaven en programma's.

- Slimme mobiliteit
- Ruimtelijke kwaliteit
- Zichtbaar Zeeland
- Energietransitie
- Klimaatadaptatie
- Regionale economie
- Fysieke leefomgeving
- Leefbaarheid, cultuur en sport
- Regionale bereikbaarheid
- Landelijk gebied, natuur en landbouw

De middelen uit de regio-envelop zijn via de voorjaarsnota voorgelegd en toegekend aan de onderstaande projecten. Twee maal per jaar vindt verantwoording over de uitvoering van de Regio Deal plaats aan PS middels de voortgangsrapportages welke tevens aan het rijk worden verzonden. Alle projecten zijn in 2019 in uitvoering en kennen een looptijd tot uiterlijk 31 december 2022 (einde looptijd Regio Deal Zeeland m.u.v. PS Loop en Engineering & Innovation). Belangrijke realisaties zijn de realisatie van de strandovergang bij de Banjaard, de opening van het Bevrijdingsmuseum, de huisartsencampagne en 447 plaatsingen van onbenut Zeeuws arbeidspotentieel in het kader van het aanvalsplan arbeidsmarkt en de start van de pioniersopleiding Engineering & Innovation,

- Kennis en innovatie:
  - o 'Innovatiehotspot' Zeeland: stimuleren van innovatie bij ondernemers
  - o Specialisatie Engineering & Innovation (Bèta studies) bij University College Roosevelt
  - o Samenwerking in de Groene Delta: vergroten kwaliteit en innovatiekracht van de agro en food sector en het beroepsonderwijs
  - o Subsidieregeling Zeeland in Stroomversnelling: versterken economische sectoren
- Leefbaarheid:
  - o Provinciale Impuls Wonen: verduurzaming particuliere woningvoorraad
  - o Kwaliteit Zeeuwse Kust: impuls voor recreatiebedrijven kustgebied
  - o Smart Mobility: nieuwe toepassingen en praktische oplossingen voor vervoer van leerlingen en studenten
  - o Aanvalsplan arbeidsmarktregio Zeeland: aantrekken personeel en ontwikkeling van Zeeland als aantrekkelijke vestigingsregio
  - o Culturele voorzieningen: uitbreiding Bevrijdingsmuseum met aandacht voor Roosevelt's Vier Vrijheden
  - o Transitieplan voortgezet onderwijs Zeeuws-Vlaanderen: onderwijsaanbod aantrekkelijker en veelzijdiger maken.
- Voorzieningen bedrijven:
  - o Central Gate: centrale servicelocatie voor het havengebied met aandacht voor duurzaamheid en ICT
  - o Kwaliteitsimpuls en verduurzaming bedrijventerreinen
  - o Innovatieve polystyreen-schuim recycling: circulaire economie

Maarschappelijk effect Zichtbaar Zeeland

Het beter zichtbaar en vindbaar maken van het onderscheidende Zeeuwse aanbod op diverse terreinen: werken, leven, toerisme, cultuur, culinair, etc.

Een sterk imago van Zeeland zodat mensen hier graag komen leven, werken en ondernemen en hun vrije tijd in Zeeland willen doorbrengen

Doelstellingen

Concurrentiepositie Food (Economische innovatie en Europese stimulering)

Verbetering van de concurrentiepositie en behoud van werkgelegenheid in de Zeeuwse sectoren food (landbouw* en visserij).

*acties met betrekking tot 'landbouw' zijn opgenomen in programma natuur en platteland.

■ **Stand van zaken**

De hieronder vallende concrete acties zijn allen uitgevoerd (zie rapportage per actie).

Acties

Ondersteunen van kansrijke innovaties die kunnen leiden tot nieuwe bedrijvigheid of een hogere toegevoegde waarde: hiertoe ondersteunen van tenminste 8 initiatieven;

■ **Voortgang/Resultaat**

In 2019 hebben we ondersteuning verleend aan innovatieve initiatieven op het gebied van circulaire verpakkingen schelpdierindustrie, alternatieve vangsttechniek Noordzeevervisserij, innovatie in de landbouwsector door middel van het ondersteunen van meer dan 100 ondernemers met fysieke investeringen. In het kader van samenwerking voor innovatie zijn er 3 initiatieven van ondernemers gehonoreerd die aan de slag willen met duurzame samenwerking.

Verbeteren samenwerking onderwijs, ondernemers en overheden (in triple helix verband) zoals bijvoorbeeld door het gezamenlijk uitvoering geven aan de regiodeal Groen Onderwijs;

■ Voortgang/Resultaat

Binnen de regiodeal Groen Onderwijs is in 2019 verder gewerkt aan de doorontwikkeling van groen onderwijs in Zeeland. De nadruk ligt op het verder ontwikkelen van het onderwijsaanbod in samenwerking met het bedrijfsleven.

Duurzame landbouwwontwikkeling is ook een speerpunt binnen de maatschappelijke opgave Toekomst landelijk gebied, landbouw en natuur. Beleid voor de landbouwsector wordt in deze gezamenlijk opgepakt;

■ Voortgang/Resultaat

de agenda Toekomst landelijk gebied is vastgesteld door GS. Deze nota is samen met alle partijen uit landbouw en natuur opgesteld.

Als voorzitter van het landelijke Bestuurlijk Platform Visserijoverheden spelen we een actieve rol in de ondersteuning van de visserijsector in de voor haar belangrijke dossiers "aanlandplicht" en "Brexit";

■ Voortgang/Resultaat

Binnen het landelijk Bestuurlijk Platform Visserijoverheden geven we voortdurende aandacht aan de dossiers Brexit, aanlandplicht, pulvisserij en ruimtegebruik Noordzee. Dit doen we onder andere door overleg op Rijks- en Europees niveau.

Ondersteunen initiatieven op het snijvlak van visserij/aquacultuur en vrijetijdseconomie;

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 hebben we een bijdrage verleend aan de organisatie van de Dag van de Zeeuwse Visserij die in 2020 zal plaatsvinden. Uitgevoerde initiatieven ten aanzien van mosselpromotie in het buitenland kennen een spin-off naar toerisme in Zeeland.

Stimuleren verdere ontwikkeling van de binnendijkse aquacultuur met name op het aquacultuurterrein Colijnsplaat. Dit doen we onder andere door financieel en inhoudelijk bij te dragen aan de landschappelijke inpassing van de activiteiten;

■ Voortgang/Resultaat

Een ondernemersinitiatief ten aanzien van de landschappelijke inpassing van aquacultuur in Colijnsplaat hebben we in 2019 financieel ondersteund.

Versterken van de Zeeuwse economische clusters agrofood en aquacultuur door middel van haalbaarheidsonderzoeken en demonstraties vanuit de provinciale innovatieregeling Zeeland in Stroomversnelling;

■ Voortgang/Resultaat

Binnen het subsidieprogramma Zeeland in Stroomversnelling zijn onder andere de volgende initiatieven financieel ondersteund: ketensamenwerking in Food - meerwaarde van blokchaintechnologie en Biobased Protein- duurzame eiwitten uit Zeeuwse veldbonen.

Middels het Agri Food Centrum Colijnsplaat (lid van Stuurgroep en Werkgroep) verbinden en faciliteren van minstens 2 gezamenlijke initiatieven.

■ Voortgang/Resultaat

in 2019 is het gezamenlijke project new food uitgevoerd en afgerond. Daarnaast is er een groot gezamenlijk project opgestart wat ingediend (en goedgekeurd) is binnen het POP 3 beleidsonderdeel kennisontwikkeling.

Koppelen minimaal 3 landbouwinnovatie (projecten) aan onder andere het POP3 programma

■ Voortgang/Resultaat

Middels investeringslijsten POP 3 is de aanschaf van innovatieve investeringen breed toegankelijk gemaakt. Ook zijn 7 potentiële nieuwe innovatieprojecten ingediend. Beoordeling op rechtmatigheid van de projecten bevindt zich momenteel in de laatste fase.

In onze rol als voorzitter van het landelijke Bestuurlijk Platform Visserijoverheden en lid van de Stuurgroep Pulsvisserij leveren we een actieve bijdrage aan de (lobby-)activiteiten voor definitieve vergunningverlening voor pulsvisserij

■ Voortgang/Resultaat

In de afgelopen periode hebben we een actieve lobby gevoerd voor definitieve vergunningverlening voor pulsvisserij. Dit heeft echter niet tot het gewenste resultaat geleid. Pulsvisserij is met ingang van juli 2021 verboden door de Europese Commissie.

Acquisitie en regionale samenwerking

■ Stand van zaken

Op het gebied van acquisitie, uitbreiding en behoud van bedrijven is het resultaat van Impuls in 2019 zeven bedrijven. Hier zijn 849 arbeidsplaatsen mee gemoeid.

Met het oog op regionale samenwerking, acquisitie en werkgelegenheid is in 2019 een Ondernemerslunch georganiseerd voor 12 (voor een prijs genomineerde) innovatieve bedrijven, zijn diverse bedrijfsbezoeken uitgevoerd, is deelgenomen aan een handelsmissie naar Hongkong en China en is actief geparticipeerd tijdens Contacta. Voorts is strategisch acquisitie overleg gevoerd.

Acties

Dockwize: uitvoering prestatieafspraken

■ Voortgang/Resultaat

De prestatieafspraken hadden betrekking op het begeleiden van starters en MKB-bedrijven in kickstart- en accelerator programma's, het werven van nieuwe (startende) bedrijven, het realiseren van netwerk-, thema- en startersbijeenkomsten en het uitwerken van een nieuw meerjarenplan. In 2019 is vervolg gegeven aan de ontwikkeling en uitvoering van programmaonderdelen conform het projectplan Programma Ontwikkeling, zoals het succesvolle BioVoice programma. Dockwize is in de afgelopen jaren significant verbreed in de doelgroep van student tot corporate. Daarnaast is de dienstverlening uitgebreid en geprofessionaliseerd.

Succesvolle voorbeelden van de met de HZ ontwikkelde doorlopende leerlijn zijn SugarFam en Van Alten & Lodewijkx.

In 2019 zijn verkenningen uitgevoerd om in de komende periode het grootbedrijf nadrukkelijker aangehaakt en geactiveerd te krijgen, met eerste verbindingen als gevolg.

Ondersteunen algemene netwerk-, acquisitie en representatieactiviteiten.

■ Voortgang/Resultaat

Inzake acquisitie is er in 2019 contact onderhouden met North Sea Port, Invest in Zeeland en NFIA. Nieuw is het contact met Trade and Innovate. Trade and Innovate ondersteunt Nederlandse bedrijven in hun stappen naar het buitenland (handelsbevordering).

Uitvoering prestatieafspraken door Impuls Zeeland

Het vergroten van de dynamiek van de Zeeuwse (kennis)economie staat voorop (met groei van werkgelegenheid) door;

- o business development en uitvoering van projecten,
- o enerzijds acquisitie van bedrijven, investeringen van elders en anderzijds behoud van bedrijven,
- o werk te maken van innovatiefinanciering,
- o het stimuleren van internationale handelsbevordering (Trade & Innovate)

Conform het deelnemingenbeleid ontvangt Provinciale Staten jaarlijks het werkplan en jaarverslag van Impuls;

Voortgang/Resultaat

De prestatieafspraken in 2019 hadden betrekking op de clusters Vestigen, Innovatiefinanciering, Circulaire Economie en Energietransitie, Logistiek en Energie en Vrijtijdseconomie. In navolging van andere ROM's heeft Impuls in 2019 een meerjarenplan opgesteld. Door het opstellen hiervan werkt Impuls met een langere termijnhorizon om de Zeeuwse economie structureel te versterken. Provinciale Staten hebben het werkplan en jaarverslag ontvangen.

Met de SER Zeeland maken we prestatieafspraken op het sociaaleconomisch terrein

- o over het uitvoeren van onderzoek,
- o geven van advies
- o organiseren van themabijeenkomsten over ontwikkelingen die gevolgen hebben voor werkgevers en werknemers;

Voortgang/Resultaat

Naast het in 2019 gevraagd en uit eigen beweging opstellen van advies (o.a. inzake de concept-nota Regionale Energie Strategie Zeeland) zal SER-Zeeland medio 2020 een advies opstellen naar aanleiding van de voorontwerpvisie ten behoeve van de Omgevingsvisie Zeeland 2021.

Uitvoering prestatieafspraken door Delta Region Network

- o Afstemming van de regionale economische agenda's o.m. via 4 gezamenlijke programmateambijeenkomsten en 2 ontmoetingen van de Economic Board Zeeland en West-Brabant en provincie Noord-Brabant. Hierbij o.m. aandacht voor de regiodeals en de strategische agenda's van de regionale economische clusters.
- o Voorbereiding en verslaglegging programmateam en de meeting of the boards.
- o Inbreng in totstandkomingsproces programma OP-Zuid (post 2020) vanuit perspectief afstemming West-Brabant en Zeeland
- o Signaleren van relevante regionale, provinciale, nationale en EU netwerken.

Voortgang/Resultaat

Door de komst van de Economic Board West Brabant en de Economic Board Zeeland heeft er een evaluatie en doorontwikkeling plaatsgevonden van het Delta Region Network. Dit heeft er toe geleid dat op strategisch niveau de afstemming gezocht wordt door een jaarlijkse meeting van de Boards wisselend in West Brabant en Zeeland. Hierin worden de kansen op bovenregionale samenwerking besproken vanuit de regionale strategische agenda's in relatie tot actuele ontwikkelingen. In december heeft een meeting of the boards plaatsgevonden waarin de kansen op samenwerking op de economische clusters zijn besproken, zoals

agrofood/ circulair, maintenance en logistiek. Daarnaast is de 80% versie van de Regionale Innovatie Strategie (RIS 3) besproken, die de basis wordt voor de nieuwe Europese programma's. Vanuit de regionale strategische agenda's is bepaald wat hierin de input en prioriteiten vanuit Zuidwest Nederland zijn. Tot slot heeft de doorontwikkeling zich vertaald in deelname vanuit Zeeland en West Brabant in het Economisch Netwerk Zuid Nederland, welke tot stand gekomen is n.a.v. een evaluatie van het Brainport netwerk. Hiermee is een landsdeeldekkend netwerk voor economische samenwerking ontstaan, gericht op actuele thema's als arbeidsmarkt en energie.

Door deze doorontwikkeling hebben er geen programmatische bijeenkomsten plaatsgevonden en zijn geen netwerkbijeenkomsten (of een Delta Economic Forum) georganiseerd. Rewin heeft in 2019 de secretariaatsfunctie uitgevoerd, welke met name bestond uit afstemming van ENZuid en voorbereiding van de meeting van de Economic Board Zeeland en Economic Board West Brabant. De goede samenwerking op uitvoerend niveau tussen Rewin en Impuls Zeeland werd voortgezet.

Uitvoering prestatieafspraken door Zeeuwse Milieufederatie (ZMf)

We maken afspraken op het gebied van Ruimtelijke ordening en landschap (o.a. uitrol Kustvisie, Provinciale Innovatiehub Zuidwestelijke Delta, Vernieuwerslab, en deelname Regionale Energiestrategie).

■ Voortgang/Resultaat

Met de ZMf zijn prestatieafspraken gemaakt voor drie prestatievelden, namelijk Duurzaamheid circulaire economie en energietransitie (o.a. Zeeuws Circulair Living Lab en deelname aan het Zeeuws Energieakkoord particuliere woningvoorraad), Deltawateren (o.a. natuurparagraaf van het Convenant Duurzame Havens 2030 en een strategie deltawateren) en Ruimtelijke ordening en landschap (o.a. Kustvisie en buffernatuur).

Prestatieveld Duurzaamheid, circulaire economie en energietransitie

De ZMf heeft in 2019 actief bijgedragen aan de werkgroep Vitaal Sloe & Kanaalzone, Het VernieuwersLAB en de SER Zeeland. Door intensieve samenwerking binnen en buiten de provincie bouwt de ZMf aan het netwerk, waarbij ook gebruik wordt gemaakt van landelijke expertise ten behoeve van Zeeland. Daarnaast is meegewerkt en meegedacht aan verschillende tafels van de Regionale Energie Strategie (RES). Ook is een begin gemaakt om samen met de provincie een start te maken voor een Zeeuwse Circulaire Uitvoeringsagenda

Prestatieveld Deltawateren

Er is gewerkt aan het versterken van de samenwerking met organisaties als North Seaports, Waterschap Scheldestromen, de schelpdiersector en onderwijsinstellingen als de HZ. Doel van de intensivering van samenwerking was het verkennen van mogelijkheden voor een duurzamer gebruik van de deltawateren, waarbij de synergie van alle gebruiksfuncties kan worden nagestreefd.

De ZMf werkt met partners uit de Coalitie Delta Natuurlijk én North Seaports aan de concrete invulling van een samenwerking waarin alle partijen toewerken naar projecten ter versterking van natuurwaarden in de Westerschelde. Verder is in 2019 gewerkt en/of de dialoog aangegaan met de visserijsector en de schelpdiersector, met als doel de druk het ecosysteem te verminderen zonder dat dit de productie nadelig wordt beïnvloed.

Prestatieveld Ruimtelijke ordening en landschap

De ZMf heeft gewerkt aan het zoeken naar win-win situaties voor natuur & landschap en dus voor de biodiversiteit. Daarnaast heeft de ZMf zich sterk gemaakt voor een gezonde leefomgeving waarbij wordt ingezet op kwaliteiten als ruimtelijke aard, omvang en schaal, stilte, donkerte en schone lucht.

Uitvoering prestatieafspraken door Switch

■ Voortgang/Resultaat

De prestatieafspraken betreffen activiteiten van Switch in het kader van het prestatieveld Werkplaats voor duurzaamheid in Zeeland (als onderdeel van de Stichting ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland).

Uitvoering prestatieafspraken door Roosevelt Institute for American Studies

■ Voortgang/Resultaat

Alles is gerealiseerd.

Algemene Onderwijs activiteiten:

- Roosevelt Visiting Professorship (twee gasthoogleraren van elk één maand op het RIAS). Zij verrichten onderzoek voor een toekomstige academische publicatie en verzorgen een PhD seminar en publiekslezing (Roosevelt Lecture).
- Studenten Nederlandse universiteiten bezoeken RIAS bibliotheek en de Roosevelt collectie
- Beurzenprogramma's voor studenten om onderzoek bij het RIAS uit te voeren
- Scriptieprijs voor beste masterscriptie (Theodore Roosevelt American History Award)

Publieksactiviteiten:

- 22 mei Internationale conferentie American Islands: Outposts of Security, Prosperity and Culture
- Publiekslezingen voor het Zeeuwse publiek, UCR-studenten en Voortgezet Onderwijs-leerlingen
- Symposium over 'Freedom from Want' gerelateerd aan voedselveiligheid

Plan van Aanpak en businesscase het RIAS 2020-2023

Jaarlijks organiseren we een strategisch overleg.

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 is een strategische bijeenkomst georganiseerd over de acquisitiekracht van Zeeland. Aan de bijeenkomst werd deelgenomen door NFIA, North Sea Port, Invest in Zeeland, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Trade and Innovate (RVO), Economic Board Zeeland en Provincie Zeeland.

Innovatie -infrastructuur en - fondsen

■ Stand van zaken

In 2019 zijn gecoördineerd en met het oog op versterking en borging van de economische structuur en innovatiekracht van economische sectoren in Zeeland diverse subsidieregelingen opengesteld zoals voor haalbaarheidsonderzoeken, demonstratieprojecten, Human Capital Agenda, Kennis- en Innovatienetwerken en Europese programma's. Vanuit de triple helix gedachte waren hierbij het Rijk, Impuls en Dockwize belangrijke partners.

Acties

Uitvoering geven aan het Investeringsfonds Zeeland BV.

- ZeelandFM verstrekt 25 vouchers aan ondernemers die voldoen aan de criteria ondernemerschap, groeipotentie en innovatie voor de inhuur van een financieel

specialist om een adviestraject te starten dat leidt tot een sterk verbeterde financieringsaanvraag voor hun plannen.

- Via InnoGo! worden minimaal 10 leningen verstrekt aan innovatieve starters/MKB-ers én minimaal 10 starters starters/MKB-ers vinden binnen het netwerk van InnoGo! begeleiding en coaching. InnoGo! wordt uitgebreid naar de marktsegmenten robotica, medisch en HTSM.
- Met het ZPF verstrekken we risicodragend kapitaal, kennis en kunde van de aandeelhouders, het fondsmanagement en hun netwerken, middels aandelenparticipaties en/of achtergestelde leningen aan minimaal 10 innovatieve waarde creërende bedrijven in de (door)ontwikkelfase of de groeifase met een substantiële impact op de Zeeuwse economie en werkgelegenheid. De leadflow groeit naar 25 bedrijven.

■ Voortgang/Resultaat

Door goedgekeurde begrotingswijziging van de provincie is de projectperiode van **Zeeland FM** verlengd naar 2020. Tevens is de prestatieafspraken van vouchers gewijzigd naar 60 vouchers over vier jaar. In 2019 heeft Zeeland FM 17 vouchers toegekend, waardoor het totaal over de gehele projectperiode nu op 37 staat.

In 2019 zijn via **InnoGo!** acht leningen verstrekt aan innovatieve starters/MKB-ers én 11 starters starters/MKB-ers vinden binnen het netwerk van InnoGo! begeleiding en coaching.

ZPF kent in 2019 tien lopende cases in portefeuille. In 2019 zijn 40 unieke leads gesproken, waarvan twee aanvragen zijn toegekend en nog vier casussen onderhanden zijn. De verwachting is dat minimaal twee daarvan in 2020 toegekend kunnen worden. Daarnaast zijn nog 16 van de 40 leads in voorbereiding op een aanvraag.

Door het bestuur van het Investeringsfonds Zeeland BV wordt jaarlijks ingeschat of de financiële vaste activa betreffende de onderliggende participaties afgewaardeerd moeten worden. Deze inschatting gebeurt op basis van de financiële informatie van de ondernemingen waarin wordt geparticipeerd en waar gelden aan zijn uitgeleend, gesprekken met de ondernemers en het betaalgedrag ten aanzien van aflossingen en rente.

De doelstelling van het Investeringsfonds Zeeland wordt gerealiseerd door het verstrekken van hoog risicodragend kapitaal. Het eigen vermogen van de ondernemingen waarin wordt geparticipeerd en waar gelden aan zijn uitgeleend is in de meeste gevallen negatief. Dit brengt met zich mee dat er sprake is van een grote schattingsonzekerheid ten aanzien van de waardering van de deelnemingen en de verstrekte leningen. Deze (schatting)onzekerheid heeft voor de accountant van het IFZ geen afbreuk gedaan aan zijn oordeel. Het IFZ heeft voor 2019 een goedkeurende controleverklaring ontvangen van haar accountant.

Uitvoering geven aan het Investeringsprogramma Zeeland in Stroomversnelling 1.0 en 2.0

Versterking innovatie-infrastructuur en –fondsen en 2.0 Programmatische aanpak gericht op innovatie en groei door kick-start, accelerator en scale-up programma's om onder meer de investor readiness van financieringsaanvragen te verbeteren.

■ Voortgang/Resultaat

Investeringsprogramma ZiS 1.0 gericht op economische structuurversterking is in uitvoering. 3 van de 6 projecten zijn afgerond en vastgesteld. 3 projecten zijn nog in uitvoering: de bouw van het Joint Research Centre, de uitvoering van de aanjaaggelden Zeeland in Stroomversnelling en de bouw van het Tidal Technology Center Grevelingendam.

Investeringsprogramma ZiS 2.0 is gericht op verbetering van het leef- en vestigingsklimaat in Zeeland en bestaat uit 13 projecten gericht op het verbeteren van kennis en innovatie, de

leefbaarheid en voorzieningen voor bedrijven. Het investeringsprogramma wordt gerealiseerd vanuit de Regio Deal Zeeland. Alle projecten zijn op dit moment in uitvoering.

Het benutten van nationale en Europese programma's als cofinanciering bij de realisatie van innovatie en economische structuurversterking

- o Met de Subsidieregeling MKB innovatiestimulering Topsectoren Zuid-Nederland (MIT Zuid) wordt decentraal uitvoering gegeven aan stimulering van innovatieve haalbaarheids- en R&D samenwerkingsprojecten. Stimulus Programmamanagement treedt op als uitvoeringsorganisatie.
- o Voor 2020 streven we naar toekenning van 10 subsidies voor Zeeuwse haalbaarheidsprojecten en 6 subsidies voor Zeeuwse R&D samenwerkingstrajecten.

■ Voortgang/Resultaat

We hebben een cofinancieringsbijdrage aan de MKB Innovatiestimulering Topsectorenbeleid (MIT) regeling verleend. De subsidie is voor het stimuleren van innovatie in het MKB door middel van haalbaarheidsonderzoeken en Research & Development samenwerkingsprojecten. Voor het MIT Zuid 2019 is € 10,9 miljoen ingezet voor projecten die bijdragen aan de versterking van de innovatiekracht van het Zuid-Nederlandse MKB. Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat draagt hier de helft aan bij, evenals de provincies Limburg, Noord-Brabant en Zeeland gezamenlijk. In 2019 zijn acht Zeeuwse haalbaarheidsonderzoeken met een totaal subsidiebedrag van € 160.000 toegekend en vier Zeeuwse Research & Development samenwerkingsprojecten (waarvan zes Zeeuwse betrokken ondernemers) met een totaal subsidiebedrag van € 656.230,50.

Uitvoering geven aan de Europese programma's waarin Zeeland partner is

- Uitvoering geven aan de Europese programma's waarin Zeeland partner is (OP Zuid, POP3, Interreg Vlaanderen-Nederland, Interreg Twee Zeeën, Interreg B en C programma's en benutten van de mogelijkheden hiervan voor Zeeland. Daarnaast voorbereiden voor Zeeland van Toekomstig Cohesiebeleid na 2020, met onze Zeeuwse partners (gemeenten, waterschap, bedrijfsleven en kennisinstellingen, in Zuid-verband, in IPO verband en met Vlaanderen.

■ Voortgang/Resultaat

We hebben het afgelopen jaar uitvoering gegeven aan de openstellingen van OP Zuid, Interreg Vlaanderen-Nederland, Interreg Twee Zeeën en POP 3.

Voor POP 3 wordt binnen deze Europese periode (2014- 2020) naar verwachting de volledige Europese middelen die voor Zeeland beschikbaar zijn benut. In 2020 vinden de laatste beoordelingen van projecten plaats.

Voor OP Zuid vindt de besluitvorming over projecten van een openstelling uit 2019 in 2020 plaats, hierdoor zal de Zeeuwse cofinanciering die gereserveerd was voor 2019 in 2020 benodigd zijn. Hierdoor heeft in 2019 niet volledige benutting van de Zeeuwse cofinanciering Europese middelen plaatsgevonden. In 2020 vindt nog een laatste openstelling van OP Zuid plaats.

Voor Interreg Vlaanderen-Nederland en Interreg Twee Zeeën zijn de openstellingen in 2019 uitgevoerd. Beoordeling van de laatste openstellingen zal in 2020 plaatsvinden.

Twee keer per jaar wordt het ERAC rapport over de monitoring van de Europese middelen (in Zuid-Nederland en specifiek Zeeland) naar PS gestuurd, met informatie over de voortgang.

Voorts wordt ivm de nieuwe Europese programmaperiode (2021-2027) de voorbereiding voor de nieuwe programma's getroffen. (in Zuid-verband, Landelijk en voor de Interregprogramma's grensoverschrijdend met de betrokken landen / partners.)

In samenwerking met de FME (federatie voor de metaal en elektrotechnische industrie), en betrokken partners uitvoering geven aan acties uit de Implementatieagenda

■ Voortgang/Resultaat

Door cofinanciering aan de FME voor het Interreg VLA-NED project FOKUS dragen we bij aan één van de negen versnellingsprojecten uit de Implementatieagenda Smart Industry 2018-2021, dat als doel heeft bedrijven te helpen om aan de slag te gaan met Smart Industry. De Fabriek van de Toekomst (FOKUS) lanceerde 10 mei 2019 in samenwerking met een breed scala aan kennispartners een bedrijfsscan die inzichten geeft in de ontwikkelingskansen van mkb-bedrijven. Deze scan is speciaal ontwikkeld voor de maakindustrie en geeft ondernemers direct zicht op innovatiekansen. De scan is gratis en eenvoudig online in te vullen. Via een online rapport krijg je direct inzicht.

Verlenen van subsidie aan voorstellen ter stimulering van innovatie en verbetering van het gebruik van financieringsregelingen

Verlenen van subsidie aan voorstellen ter stimulering van innovatie en verbetering van het gebruik van financieringsregelingen zoals de Zeeuwse Innovatieprijs Emergo, MKB Doorgaan, initiatieven voor het versterken van het Zeeuwse startersklimaat en de Zomerondernemer.

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 is, ter stimulering van innovatie en verbetering van het gebruik van financieringsregelingen, subsidie verleend aan de Zeeuwse Innovatieprijs Emergo, BO2 Innovate Event en de Zomerondernemer.

Mogelijkheden verkennen voor het opzetten van aanvullende innovatiefinancieringsinstrumenten (o.a. Zeeland Business Angels en/of financieringstafels).

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 is met steun van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat gestart met het opzetten van de Financieringstafel Zeeland. Dit is een platform van (alternatieve) financiers die periodiek gezamenlijke bijeenkomsten organiseren met als doel meer transparantie in de kapitaalmarkt, betere samenwerking en meer ondernemers die hun plan kunnen financieren. Er is nauwe samenwerking met West Brabant.

De MKB Samenwerkingsagenda met het Rijk, de Provincie Noord Brabant en de Provincie Limburg en het MKB Actieplan verder uitwerken.

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 zijn de voorbereidingen getroffen voor een nieuwe Samenwerkingsagenda tussen het Rijk, Provincies en MKB-Nederland. In het kader van het MKB Actieplan zijn acties uitgevoerd inzake Vroege Fase Financiering, Regionale Financieringstafel, Start Ups en Internationaal Ondernemen (voorlichting en kansen Brexit en bijeenkomsten Brexit Common Future Challenges).

Arbeidsmarkt

■ Stand van zaken

- de triple helix samenwerking is effectief en structureel opgezet (eenmaal per twee weken bijeenkomst aanvalsteam arbeidsmarkt)
- door de bij het aanvalsteam arbeidsmarkt betrokken partijen zijn binnen elke pijler -met succes- activiteiten gerealiseerd/in gang gezet (onder meer: plaatsing van meer dan 400 mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt; opstellen human capital agenda's, gerichte

campagne binden van jongeren aan Zeeland; zorg/huisartsencampagne om mensen van elders aan te trekken voor Zeeuwse vacatures)

- het inzetten van mogelijkheden ICT en data bij elk van de drie pijlers vergt meer tijd dan voorzien.

Acties

Ontwikkelen en optimaliseren methodiek en instrumentarium dienstverlening aan onderbenut arbeidspotentieel

■ Voortgang/Resultaat

Met succes zijn door de arbeidsmarktregio methodieken en instrumentarium ontwikkeld en ingezet; in 2019 zijn mede hierdoor meer dan 400 extra plaatsingen gerealiseerd (betreft mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt die zonder extra ondersteuning moeilijk/geen betaald werk kunnen verkrijgen).

Ontwikkelen tool: werving, selectie en plaatsing op basis van competenties

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 is de arbeidsmarktregio gestart met het ontwikkelen van een tool 'selecteren op basis van competenties' t.b.v. het aanbod (werkzoekenden). De ontwikkeling van deze tool t.b.v. de vraagzijde (vacatures) zal - nu het HR netwerk Zeeland is opgericht- gestart worden in 2020.

Opzetten van toolbox voor werkgevers

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 is het HR netwerk Zeeland opgericht. In samenspraak met dit netwerk en de betrokkenen bij de human capitalagenda's (hospitality, zorg, techniek, onderwijs) wordt in 2020 gestart met het vullen van een toolbox voor werkgevers.

Inrichten en implementeren arbeidsmarketingorganisatie

■ Voortgang/Resultaat

zie ook Zichtbaar Zeeland

In geheel 2019 is gewerkt aan het arbeidsmarkt vraagstuk in Zeeland; onderdeel hiervan is het aantrekken van mensen van buiten Zeeland (marketing) dit onderdeel is meegenomen in de gehele marketing aanpak (Zichtbaar Zeeland). De beoogde marketing organisatie is nog niet opgericht; wel vinden er al diverse activiteiten in dit kader plaats zoals de gezamenlijke werving van huisartsen.

Ontwikkelen persona's gericht op de invulling van de vraag van de Zeeuwse arbeidsmarkt

■ Voortgang/Resultaat

De ontwikkelde persona's vormen de basis voor de marketingactiviteiten die samen met de zorgsector worden uitgevoerd. Verdere persona's zijn er in 2019 nog niet ontwikkeld.

Ontwikkelen ICT en data ten behoeve van concrete activiteiten in kader Aanvalsplan Arbeidsmarkt

■ Voortgang/Resultaat

zie ook Zichtbaar Zeeland:

- het inzetten van mogelijkheden ICT en data bij elk van de drie pijlers van het Aanvalsplan Arbeidsmarkt vergt meer tijd dan voorzien.

Campus Zeeland

■ Stand van zaken

de drie genoemde doelstellingen zijn gerealiseerd

1. de activiteiten rondom de bouw van het JRC zijn gestart, de opening is gepland in het voorjaar 2021; UCR is gestart met het realiseren van de track Engineering, in het najaar 2019 is de eerste pilot groep studenten gestart, de opleiding start in het najaar 2020; de voorbereidingen van het grensoverschrijdende samenwerkingsplatform Deltavraagstukken zijn begonnen door een verkenning over de reikwijdte/onderzoeksvragen rondom Water, Energie, Food in de delta en de nadere uitwerking hiervan in drie groepen geleid door experts i.c.
2. de bestaande Kennis- en Innovatienetwerken zijn versterkt onder meer via bijeenkomsten en expert-sessies; in 2019 is één nieuw netwerk tot stand gekomen en zijn twee bestaande netwerken ondersteund.
3. het onderwijs en onderzoek in Zeeland is versterkt zowel in het kader van de ontwikkeling van de Bèta Campus (tracks UCR, onderwijs Scaldia en HZ, ontwikkelen onderzoeksprogramma's NIOZ, WMR, HZ en UCR) als ook door o.a. de versterking van de Groene Onderwijskolom (VMBO - hoger onderwijs) en de doorontwikkeling van het VO Zeeuws Vlaanderen.

Acties

Effectueren bouw JRC (opening september 2020)

■ Voortgang/Resultaat

Vorbereiding bouw JRC loopt volgens planning om diverse redenen (beschikbaar stellen budget, benodigde overeenkomsten, effecten stikstof besluit) is de geplande opening in het voorjaar 2021 i.p.v. 2020.

Versterken businessmodel, organiserend vermogen en intersectorale samenwerking tussen de reeds bestaande netwerken (kwaliteitsslag).

■ Voortgang/Resultaat

Via bijeenkomst en expert-sessies is gewerkt aan de versterking en de onderlinge samenwerking van de K&I netwerken.

In de kennis- en innovatienetwerken werken bedrijven, overheden en kennisinstellingen samen om kennis te delen en innovaties te bevorderen. Kansen die het bedrijfsleven ziet en vragen waar bedrijven in de praktijk tegenaan lopen, vormen zo de basis voor gezamenlijke (onderzoeks) projecten en nieuwe opleidingen. Dat stimuleert vernieuwing.

Door die triple helix netwerken kunnen bedrijven en kennisinstellingen (beter dan nu) gebruik maken van beschikbare regionale, nationale en Europese middelen (zoals de aanjaagmiddelen, OP Zuid, Interreg). Het initiatief voor deze netwerken ligt bij samenwerkende partners; zij moeten de benodigde middelen voor een groot deel zelf opbrengen. De inspanningen vanuit Campus Zeeland richten zich op de versterking van het organiserend vermogen van de netwerken. Inmiddels zijn er in Zeeland twaalf K&I netwerken verbonden aan de zes Zeeuwse kernsectoren (industrie & maintenance, havens & logistiek, agrofood & seafood, water & energie, toerisme en zorg).

Ontwikkelen opleiding Engineering en Innovation UCR (start pilot studiejaar: september 2019/2020)

■ Voortgang/Resultaat

UCR is gestart met het realiseren van de track Engineering, in het najaar 2019 is de eerste pilotgroep studenten gestart, de opleiding start in het najaar 2020

UCR Engineering is onderdeel van Bèta Campus Zeeland i.o. welke een impuls geeft aan bèta onderzoek en onderwijs in Zeeland door nieuwe verbindingen tussen bedrijven, kennisinstellingen en researchfaciliteiten aan te gaan. Studeren kan overal. Daarom neemt het belang toe van onderscheidend én excellent onderwijs. Zeeland investeert hierin, met de ontwikkeling van de Bèta Campus Zeeland. De Bèta Campus staat voor onderzoek en onderwijs op drie kernthema's waar Zeeland goed in is: water, duurzame energie en voeding. Onze provincie vormt een uitdagende proeftuin voor de thema's. Daarom geven we een impuls aan het technisch onderzoek en onderwijs op mbo-, hbo- en wo-niveau. In nauwe samenwerking met University College Roosevelt (UCR), HZ University of Applied Sciences (HZ), Scaldia én instituten van buiten Zeeland wordt de Bèta Campus Zeeland fasegewijs ontwikkeld (fase 1: Joint research Center, fase 2 onderwijstracks UCR, fase 3: Samenwerkingsplatform Deltavraagstukken).

UCR Engineering zal geen pure technici opleiden, maar engineers met een brede blik op duurzame technologische oplossingen voor deltavraagstukken. Het liberal arts and sciences concept van het UCR maakt het mogelijk ook economische, sociale, historische en ethische dimensies van technologische en duurzaamheidsuitdagingen een belangrijke rol te geven. Juist dat is iets waar de technische universiteiten uitdagingen zien en zij zullen studenten met zo'n breder profiel graag toelaten tot hun masterprogramma's. De ambitie is dat Engineering uitgroeit naar een volwaardig department binnen UCR. Startend met een kleine groep pionierstudenten in 2019 en met de officiële start in 2020 ontwikkelt de innovatieve specialisatie zich in 5 jaar tot een volledig opererend department met een jaarlijkse instroom van 100 studenten.

Ontwikkelen en opzetten grensoverschrijdend, samenwerkingsplatform Vlaanderen-Nederland Slimme oplossingen voor de Delta (start/opening najaar 2019)

■ Voortgang/Resultaat

De voorbereidingen van het grensoverschrijdende samenwerkingsplatform Deltavraagstukken zijn begonnen door een verkenning over de reikwijdte/onderzoeksvragen rondom Water, Energie, Food in de delta en de nadere uitwerking hiervan in drie groepen geleid door experts i.c.

De opening wordt voorzien in najaar 2020 (ipv najaar 2019)

Opzetten van 3 à 4 specifieke netwerken in Zeeuwse economische sectoren, die aansluiten bij de thema's Campus Zeeland.

■ Voortgang/Resultaat

Gerelateerd aan de Zeeuwse economische sectoren/thema's Campus Zeeland zijn in 2019 in totaal elf K&I netwerken actief, welke grotendeels ondersteund worden door Campus Zeeland.

Versterken groene onderwijskolom; versterken verbinding groen onderwijs – bedrijfsleven; start ontwikkeling curriculum groen hoger onderwijs en onderzoek; relatie Samenwerkingsplatform Deltavraagstukken i.o.

■ Voortgang/Resultaat

De Groene Onderwijskolom (VMBO - hoger onderwijs) is versterkt, verbonden aan de vraag van het bedrijfsleven (onder meer via het K&I netwerk Fooddelta Zeeland), de associate degree Groen is in ontwikkeling; onder meer via Food Delta wordt de samenwerking met het Samenwerkingsplatform Deltavraagstukken Vlaanderen - Campus Zeeland i.o. gerealiseerd.

Uitvoeren en uitrol pilot hybride onderwijs met docenten en bedrijfsleven in Zeeland.

Voortgang/Resultaat

In 2019 zijn Scalda en HZ gestart met het ontwikkelen en implementeren van Hybride docenten en praktijkleerroutes (mbo/hbo) (Techniek, Hospitality, Zorg en Groen).

Zichtbaar Zeeland

Stand van zaken

Imagoverandering gaat niet zo maar, dat vraagt een langdurige inzet van een brede coalitie. In 2019 zijn belangrijke stappen gezet in het behalen van de doelstellingen van Zichtbaar Zeeland. Bij gebrek aan een uitvoeringsorganisatie heeft de Provincie zelf de marketingacties voor wonen en werken opgepakt. Dit wel in afstemming en samenwerking met VVV, Invest in Zeeland en andere netwerkpartners. In het kader van de Regio Deal is o.a. gewerkt aan het aantrekken van MBO+ personeel voor de zorg, hiervoor is het digitale instrumentarium (website www.zeelandlandinzee.nl en Zeeland Arx app) van de Provincie ingezet. Ook in het organiseren van uitvoeringskracht zijn stappen gezet door het maken van businessplannen voor het in samenhang organiseren van de gehele regionale gebiedsmarketing op alle terreinen.

Acties

Verder ontwikkelen van een digitale aanpak voor wonen en werken in Zeeland, gericht op het aantrekken van niet-Zeeuwen voor Zeeuwse vacatures in samenwerking met beroepsgroepen, bedrijven en sectoren. Deze aanpak omhelst.

Voortgang/Resultaat

De ontwikkelde app (Zeeland ARx) en website www.zeelandlandinzee.nl zijn in 2019 ingezet voor de campagnes die in het kader van het Aanvalsplan Arbeidsmarkt zijn gevoerd om mensen van buiten Zeeland te interesseren voor wonen en werken in Zeeland. Deze campagnes (voor o.a. huisartsen) zijn datagedreven en er wordt op diverse manieren gewerkt met gepersonaliseerde informatie.

Organiseren van een publiek private samenwerking voor de (digitale) gebiedsmarketing van Zeeland als woon- en werkprovincie.

Voortgang/Resultaat

Vanwege actuele vraagstukken (demografie, arbeidsmarkt) ligt de nadruk bij de gebiedsmarketing op het profileren van Zeeland als aantrekkelijk gebied om te wonen en te werken. Dit is echter nog niet georganiseerd op provinciale schaal in tegenstelling tot de toeristische marktwerking (VVV Zeeland) en de acquisitie van bedrijven en investeerders (Invest in Zeeland). In 2019 zijn businessplannen opgesteld om deze lacune georganiseerd te krijgen. In 2019 werd echter ook bekend dat VVV Zeeland in grote problemen verkeert en dat zorgde voor een andere dynamiek in het organiseren van de totale gebiedsmarketing: ook de toeristische marktwerking moet anders georganiseerd worden. Dit zorgde er voor dat de weg naar het uiteindelijke doel, komen tot een efficiënte organisatie waarin alle gebiedsmarketing activiteiten voor heel Zeeland zijn verenigd, op een andere manier bewandeld moet worden.

Het continueren van de toeristische marktwerking door VVV Zeeland waarbij in ieder geval prestatieafspraken gemaakt worden

Voortgang/Resultaat

Jaarlijks wordt aan VVV Zeeland een subsidie verstrekt voor het uitvoeren van de toeristische marktwerking. VVV Zeeland heeft ook in 2019 hiervoor haar eigen (digitale en offline) kanalen ingezet, de pers actief benaderd en de samenwerking met NBTC Holland Marketing

voor het bewerken van de internationale markt voortgezet. Mede dankzij deze inspanningen was 2019 wederom een goed jaar voor de toeristische sector in Zeeland.

Zorgen voor een breed spectrum van evenementen, van popfestival tot beachvolleybaltoernooi, zodat enerzijds een breed publiek wordt bereikt en het anderzijds mogelijk is een eigentijds beeld van Zeeland uit te dragen

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 zijn weer veel evenementen (vooral sport en cultuur) ondersteund door de Provincie Zeeland. Met verschillende evenementen met een (boven)regionale uitstraling en/of veel bezoekers van buiten Zeeland is samengewerkt om communicatie en marketingacties uit te voeren gericht op het profileren van Zeeland als aantrekkelijk gebied om te wonen en werken. Zo hebben we bij Concert at Sea, DamX en Kustmarathon een succesvolle campagne gevoerd waarbij activatie op het terrein gekoppeld was aan een online campagne waarin mensen opgeroepen werden om een gepersonaliseerde video te maken van hun leven in Zeeland.

Continueren en (door)ontwikkelen campagne Liefs, Zeeland, gericht op de Zeeuwse eindexamenscholieren om hen verbonden te houden met Zeeland ook als ze elders gaan studeren.

■ Voortgang/Resultaat

De campagne om eindexamenscholieren (nog meer) te verbinden met Zeeland is in 2019 weer uitgevoerd en zal ook in 2020 weer een vervolg krijgen

Doelindicatoren

Doelindicatoren	Stand 2017	Streefwaarde 2019	Realisatie 2019	Einddoel
Imago wonen & werken	5,3	5,5	*	6,0
Imago recreatie & toerisme (gem. NL, BE, D)	7	7	*	7
Werkloosheid	3,9%	3,5%	2,9%	3,5%
Werkgelegenheid	180.000	181.800	190.000	184.000
Werkgelegenheid %	1,5%	0,5%		0,5% per jaar
Bruto Regionaal Product	€ 12.548.000.000	€ 13.055.000.000		2% per jaar
Bruto Regionaal Product %	2,5%	2,0%		2% per jaar
Innovatie Index	0,470	0,475	0,419	0,500

Nieuwe arbeidsplaatsen via Impuls	285	150	849	150 per jaar
Nieuwe bedrijfsvestigingen via Impuls (incl. behoud)	8	10	7	10 per jaar

* De tabel voor doelindicatoren kan voor de twee imago onderdelen niet ingevuld worden. Deze cijfers baseerden we op onderzoek van het NBTC dat 1 x in de drie jaar werd uitgevoerd. Het onderzoek is in 2013 en 2016 uitgevoerd, maar in 2019 niet meer. De cijferreeks houdt dus op en we hebben geen nieuwe of vergelijkbare bronnen om het Zeeuwse imago mee uit te drukken.

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Beroepsbevolking	193.000	195.000	195.000	191.000	197.000	
Saldo in- en uitgaande pendel	-16.600	-18.000	-16.900	-16.900*	-18.000	
Hoog opgeleide beroepsbevolking	46.000	47.000	47.000	47.000*	47.000	
Spanningsindicator vraag/aanbod arbeidsmarkt	0,91	0,92	1,61	2,05	3,20	
Huishoudensinkomen	35.000	35.000*	35.000*	35.000*	35.300	
Imago wonen & werken (NL) score tienpuntsschaal	2013: 5,4		5,3		2019 nieuw onderzoek	
Imago Recreatie & Toerisme (NL) score idem	2013: 6,6		6,8		2019 nieuw onderzoek	
Imago Recreatie & Toerisme (BE) score idem	2013: 6,8		6,9		2019 nieuw onderzoek	
Imago Recreatie & Toerisme (D) score idem	2013: 7,2		7,3		2019 nieuw onderzoek	

* De tabel voor trendindicatoren kan voor de twee imago onderdelen niet ingevuld worden. Deze cijfers baseerden we op onderzoek van het NBTC dat 1 x in de drie jaar werd uitgevoerd. Het onderzoek is in 2013 en 2016 uitgevoerd, maar in 2019 niet meer. De cijferreeks houdt dus op en we hebben geen nieuwe of vergelijkbare bronnen om het Zeeuwse imago mee uit te drukken.

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Wijzigingen 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
Lasten					
040101-Goed gekwalificeerde arbeidskrachten	345	1.311	1.656	1.582	-74
040102-Concurrentiepositie logistiek, maint	1.443	-615	827	637	-190
040103-Acquisitie en regionale samenwerking	3.261	392	3.654	3.892	239
040104-Campus Zeeland	1.559	26.198	27.757	27.647	-110
040105-Economische innovatie	2.117	952	3.070	2.572	-498
040106-Zichtbaar Zeeland	2.478	-133	2.346	2.348	2
049999-Ambtelijke inzet	4.012	85	4.097	4.095	-2
Totaal Lasten	15.216	28.191	43.406	42.773	-633
Baten					
040101-Goed gekwalificeerde arbeidskrachten	0	0	0	0	0
040102-Concurrentiepositie logistiek, maint	13	33	45	0	-45
040103-Acquisitie en regionale samenwerking	28	578	606	556	-50
040105-Economische innovatie	150	517	667	581	-86
Totaal Baten	190	1.128	1.318	1.137	-181
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-15.025	-27.063	-42.088	-41.636	453
Onttrekkingen					
980499-Bestemmingsreserves-Pr.4	3.096	20.261	23.357	23.357	0
Toevoegingen					
980499-Bestemmingsreserves-Pr.4	1.783	5.602	7.384	7.384	0
Mutaties reserves	1.314	14.659	15.973	15.973	0
Resultaat na bestemming	-13.712	-12.403	-26.115	-25.663	453

1.5 Programma Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid

Inleiding en ontwikkelingen

Goed wonen, werken en leven in Zeeland vraagt om een aantrekkelijke leefomgeving (wonen, bedrijvigheid) en een optimale bereikbaarheid (economisch en maatschappelijk).

Vanuit dit programma hebben we daartoe in 2019 weer betekenisvolle stappen gezet, zowel in fysiek opzicht (o.a. aanleg infrastructuur) als in het faciliteren en versterken van activiteiten van andere overheden, ondernemers, kennisinstellingen en de Zeeuwen zélf.

Een belangrijk deel van het werk bestaat uit de reguliere taken rond efficiënt en effectief beheer en onderhoud van de provinciale (vaar)wegen alsmede het beheer van de concessies voor het busvervoer en de Westerschelde Ferry. Voor de bus-concessie is doorontwikkeling aan de orde, om in te spelen op de behoefte aan slimme en duurzame oplossingen, o.a. de voorbereiding van de introductie van Zero Emissiebussen. De concessie voor de Westerschelde Ferry is per 2019 opnieuw verleend (looptijd tot 2024) en met een positief financieel resultaat over 2019 en een forse investering in beleving, staat de Westerschelde Ferry goed gesteld voor de komende jaren.

Deze opgavegerichte aanpak liep in 2019 in eerste instantie via de opgaven Bereikbaarheid, Havens en Bedrijven alsmede de Leefbaarheidsagenda. Per 24 september 2019 zijn deze opgegaan in de programma's Regionale Bereikbaarheid, Fysieke Leefomgeving alsmede Cultuur, Leefbaarheid en Sport. Naast deze ontwikkelingsgerichte agenda, maakt ook het beheer en onderhoud van de provinciale (water) wegen onderdeel uit van dit hoofdstuk.

Speerpunten 2019

- Versterken (netwerk) samenwerking Verkeersveiligheid (ROVZ) en koppeling uitvoering Nationaal Strategisch Plan Verkeersveiligheid
- (Europees) onderzoek naar optimalisatie van de railontsluiting van de Zeeuwse havens (Rail Ghent Terneuzen) en gezamenlijke lobby met North Sea Port/Terneuzen.
- Visie en uitvoeringsprogramma Midden Zeeland route
- Uitvoering actieplan incident- en verkeersmanagement om de doorstroming te verbeteren.
- North Sea Port, verkenning regionale ontwikkelstrategie en samenwerking o.a. met de havengemeenten.
- Logistiek programma/visie Zeeland Connect met drie innovatielijnen, waaronder Pilot Smart Logistics en autonoom transport (varen en rijden).
- Bijdragen voorbereiding project Central Gate.
- Realisatie Impuls bedrijventerreinen, economisch behoefte-onderzoek en behoefteprognose.
- Realisatie Wegeninvesteringsprogramma, waaronder eerste fase N290, planvoorbereiding Zanddijk
- Verankering van de werkwijze van assetmanagement met betrekking tot de instandhouding van de provinciale (vaar)wegen
- Verbetering toegankelijkheid bushaltes, stimuleren gemeenten o.a. door nieuwe subsidieregeling.
- Extra inzet met middelen vanuit de regio-envelop op herstructurering van de bestaande woningvoorraad (uitbreiding bestaand instrumentarium w.o. PIW, uitvoeren energiescans).
- Een nieuwe aanpak voor het stimuleren van het invullen van lege plekken en panden ('leegstand als kans') - met gebruik van maatschappelijk initiatief.
- Door-ontwikkelen OV: opstellen ontwikkel- en actieagenda (nieuwe vervoersconcepten, duurzaamheid, samenwerking, doelgroep-benadering).
- 'Leren door te doen'; pilots/projecten als leeromgeving (bijv. e-mobilitypark Vlissingen/Middelburg, fietsshubs Westerschelde Ferry, herontwerp busstation Terneuzen, praktijkroute Zeeuws-Vlaanderen).

- Mobility as a Service (met inzet middelen regio-envelop); een nieuwe aanpak voor betere afstemming van vraag en aanbod voor het scholierenvervoer naar Goes, Zierikzee en Terneuzen.
- Veerkrachtig Vogelwaarde: pilot integrale leefbaarheidsaanpak (ruimtelijk, bereikbaarheid, sociaal) op basis van burgerinitiatief, met lokale sturing en gefaciliteerd door de Provincie.
- Een platform voor kennisdeling rond maatschappelijke initiatieven in Zeeland gericht op meer en betere initiatieven alsmede verwijzing naar beschikbare fondsen (o.a. Zeeuws Oranjefonds)

Reguliere taken

- Het beheer en onderhoud van onze provinciale infrastructuur bestaande uit (water)wegen, kunstwerken nat en droog en de aanlandingsvoorzieningen, terminals en baggerwerken voor het fietsvoetveer;
- Het beheer van de concessies voor openbaar vervoer (bus en Westerschelde Ferry)

Beleidskader

- Mobiliteitsvisie Zeeland 2028, juli 2016
- Beleidsplan Verkeersveiligheid Zeeland 2010 – 2020, Op weg naar null!, juli 2010
- Nieuwe lijnen, Beleidsplan openbaar vervoer Zeeland 2015 – 2025, juni 2013
- Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland (2018)
- Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 (landelijk kader niet door de Provinciale Staten van Provincie Zeeland vastgesteld)

Bereikbaarheid, havens en bedrijven

De havens zijn een motor van de Zeeuwse economie en met de fusie van de havenbedrijven is er een nieuwe context ontstaan. Voor het goed functioneren van de havens en andere (grote) bedrijventerreinen zijn goede hoofdverbindingen van groot belang voor de aan- en afvoer van grondstoffen en producten. We zetten ons in voor het beschikbaar hebben van voldoende en kwalitatief goede regionale bedrijventerreinen met een onderscheidend profiel, bundeling van bedrijvigheid met name op grootschalige bedrijventerreinen en een goede bereikbaarheid van de bedrijfslocaties.

Met de partners en North Sea Port gaan we stappen zetten om te komen tot een grensoverschrijdende visie/agenda die versterkend werkt op het masterplan van North Sea Port. Een belangrijk gezamenlijk project is de Europese CEF-studie naar de aanleg Rail Ghent-Terneuzen samen met North Sea Port en gemeente Terneuzen. Eind 2019 is hier in het BO MIRT een belangrijke stap vooruit gezet richting de planuitwerking, waarna in de eerste helft van 2020 de ontwikkeling van de financieringsstrategie aan de orde is.

Voor de logistieke sector ontwikkelingen als de energietransitie en digitalisering relevant. Deze ontwikkelingen en de kansen die er zijn voor samenwerking binnen de sector, zijn aanleiding voor het opstellen van een meerjarenvisie logistiek door Zeeland Connect. Met het oog op het verbeteren van onze achterlandverbindingen, nemen we deel aan de Corridor Rotterdam-Antwerpen.

Ook in 2019 stond de verbetering van de verkeersveiligheid hoog op de agenda, 100% verkeersveilig daar gaan we voor. We investeren in veilige wegen en gaan verder met de partners met de uitvoering van het Nationaal Strategisch Plan Verkeersveiligheid. In 2019 is gewerkt aan een risicoanalyse op basis waarvan we in 2020 samen met de regionale partners een uitvoeringsagenda gaan maken.

De Zeeuwse bereikbaarheidsopgaven vragen om investeringen in infrastructuur, belangrijke mijlpalen zijn gezet met de oplevering van het knooppunt Sloeweg en de Tractaatweg. Verder geldt de bereikbaarheidsopgaven steeds meer om andersoortige oplossingen vragen: Slim en Duurzaam. Daarom werken we aan innovatieve oplossingen op het gebied van SMART-Mobility, waarbij met de inzet van data de beschikbare capaciteit beter benut kan worden en de verkeersveiligheid vergroot.

Maatschappelijk effect Bereikbaarheid, havens en bedrijven

Provincie Zeeland staat samen met andere overheden in Zeeland in voor een systeem van infrastructuur en collectieve mobiliteits-voorzieningen van voldoende kwaliteit in de zin betrouwbaarheid, snelheid en veiligheid.

Betrouwbaarheid: Het mobiliteitssysteem moet ervoor zorgen dat je op tijd op je bestemming bent. Of dat goederen op het juiste moment aankomen.

Snelheid: Voor functionele verplaatsingen mag de reistijd niet te lang zijn.

Veiligheid: We accepteren niet dat er gewonden en dodelijke verkeersslachtoffers vallen.

Leefbaarheidsagenda

Leefbaarheid gaat over goed wonen, werken en leven in Zeeland en is daarmee voorwaarde voor een goed vestigingsklimaat. Kern van deze opgave is adequaat inspelen op demografische, ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen. En daarbij niet afwachten tot de knelpunten zich voordoen, maar op tijd signaleren en actie ondernemen. Zo hebben en houden jongeren, ouderen en nieuwe Zeeuwen perspectief.

In het kort is dit de uitdaging voor alle Zeeuwse partners die werken aan de leefbaarheid: de Zeeuwse Leefbaarheidsagenda. Met daarbij de ambitie dat het totaal meer is dan de som der delen. Die integrale aanpak vraagt om doelgerichte samenwerking via netwerksturing. Immers, veel elementen (met name op het gebied van zorg en voorzieningen) zijn primair een gemeentelijke verantwoordelijkheid. Hier pakken we als Provincie de handschoen om te ontdekken hoe netwerksturing en samenwerking het beste kan werken, o.a. via een Navigatieteam Leefbaarheid.

Voor de Provinciale inzet op de Zeeuwse Leefbaarheidsagenda hebben we vanuit onze eigen verantwoordelijkheid focus aangebracht op drie thema's:

- Ruimtelijke kwaliteit versterken
- Bereikbaarheid voor de mensen
- Maatschappelijk initiatief versterken

Maatschappelijk effect Leefbaarheidsagenda

Zeeland is een provincie waar het goed wonen, werken en leven is. De Leefbaarheidsagenda gaat het over het benoemen van de concrete vraagstukken én die samen met de regionale partners op te pakken en zo te werken aan leefbaarheid als basisvoorwaarde voor een economisch vitaal Zeeland

Doelstellingen

Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen

Een doelmatig en doeltreffend beheer van de provinciale (water)wegen op zodanige wijze dat deze aansluit bij de principes van assetmanagement en voldoet aan het onderhoudsniveau zoals door het bestuur vastgesteld.

Ten behoeve van een efficiënt en effectief beheer en onderhoud van de provinciale (vaar)wegen is het Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland (maart 2018) vastgesteld. Bij het in stand houden van de infrastructuur wordt gekeken naar de prestaties die de kapitaalgoederen moeten leveren, de kosten die daaraan verbonden zijn en de risico's die daarbij acceptabel zijn. Naast informatiebeheer en organisatiestructuur vormt het Beheerkader de derde pijler waardoor de instandhouding (beheer en onderhoud) van de provinciale (vaar)wegen doelmatiger georganiseerd kan worden. Als nadere uitwerking van het Beheerkader wordt per infrastructureel kapitaalgoed een Uitvoeringsstrategie opgesteld. Daarin wordt nader beschreven op welke wijze dat specifieke kapitaalgoed in stand wordt gehouden.

■ Stand van zaken

In 2019 is gewerkt aan de verdere implementatie van assetmanagement, waardoor de instandhouding van de provinciale wegen en vaarwegen doelmatiger georganiseerd wordt. Het Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland vormt de basis voor het verankeren van assetmanagement in de provinciale werkwijze. Hierin is de knip gemaakt tussen wat we als

beheerder van infrastructuur wettelijk gezien moeten doen (basis), en wat we op grond van ambities daarop aanvullend nog willen bereiken (beleid). Bij het in stand houden van de infrastructuur wordt gekeken naar de prestaties die de kapitaalgoederen moeten leveren, de kosten die daaraan verbonden zijn en de risico's die daarbij acceptabel zijn. Het niveau wat in het Beheerkader door het bestuur is vastgesteld is geborgd.

Acties

Nadere uitwerking van assetmanagement door uitwerking van het Beheerkader in Uitvoeringsstrategieën per infrastructureel kapitaalgoed.

Voortgang/Resultaat

In de Uitvoeringsstrategieën wordt per kapitaalgoed onder meer omschreven op welke wijze we omgaan met de instandhouding, de knip tussen basis en beleid en de kosten die daarmee gepaard gaan. Bij aanvang van 2019 waren de Uitvoeringsstrategieën voor droge kunstwerken, verhardingen en elektrotechnische verkeersvoorzieningen vastgesteld. In 2019 is gewerkt aan het opstellen van de Uitvoeringsstrategieën voor groen, openbare verlichting en natte kunstwerken, opdat ze in 2020 afgerond en vastgesteld kunnen worden, waarna ook die kapitaalgoederen toegevoegd kunnen worden aan de onderhoudsreserve infrastructuur (groot onderhoud) die per 1 januari 2019 ingesteld is.

Het plannen en uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden aan infrastructurele kapitaalgoederen op dusdanige wijze dat ze op het vastgestelde niveau in stand worden gehouden.

Voortgang/Resultaat

Met het implementeren van assetmanagement in de organisatie en het vaststellen van de Uitvoeringsstrategieën, verbetert het inzicht in meerjarige onderhoudsplanningen en de mogelijkheid tot het maken van een integrale afweging van instandhoudingsmaatregelen binnen én tussen de verschillende kapitaalgoederen. Daarnaast vindt afstemming plaats met de plannen op het gebied van de investeringsagenda wegen (instandhouding in relatie tot nieuwbouw). Het vastgestelde niveau is geborgd.

De versterking van de samenwerking met andere (vaar)wegbeheerders middels periodieke afstemmingsmomenten, we richten ons onder andere op een goede afstemming van wegwerkzaamheden en het voorkomen van overlast voor de weggebruikers.

Voortgang/Resultaat

Ook in 2019 is ingezet op versterking van de externe samenwerking op het gebied van (vaar)wegbeheer. Op verschillende punten wordt er samengewerkt of wordt mogelijke samenwerking verkend. Denk hierbij aan groenbeheer, bronbestrijding, medegebruik steunpunten, nadere professionalisering van verkeers- en incident management, gladheidbestrijding, etc. In 2019 is besloten de huisvesting bij het waterschap Scheldestromen voor onbepaalde tijd voort te zetten, opdat die samenwerking verder vorm kan krijgen. Daarnaast vindt tussen wegbeheerders in Zeeland periodiek overleg en afstemming plaats over verkeers- en incidentmanagement en toekomstige werkzaamheden.

Verbetering verkeersgedrag verkeersdeelnemers

Verbetering van het verkeersgedrag van alle verkeersdeelnemers in Zeeland, ten einde de aantallen ernstige verkeersslachtoffers zoveel mogelijk te beperken.

Binnen het Regionaal Overlegplatform Verkeersveiligheid Zeeland (ROVZ) werkt Provincie Zeeland samen met de gemeenten en andere relevante partners aan de verkeersveiligheid. In 2019 gaan we verder met de versterkte samenwerking binnen het ROVZ, onder andere om de doelen van de nieuwe Nationale Strategische Plan verkeersveiligheid verder te brengen. Zeeland is een landbouwprovincie met een bijzondere eilandenstructuur. Met RWS en de ZLTO zijn we in gesprek over een

verkeersveilige oplossing voor het landbouwverkeer over de Oosterschelde en de Zeelandbrug waarbij we ons richten op een goed evenwicht tussen doorstroming en verkeersveiligheid. Op basis van de ervaringen en de pilot uit 2018 t.a.v. het begeleiden van de landbouwvoertuigen over de Zeelandbrug willen met de ZLTO en RWS tot definitieve afspraken te komen. Voorts heeft de minister een subsidieregeling ten aanzien van de verharding van de berm en een verkeersveilige inrichting van wegen aangekondigd, voor Zeeland komt 1,6 miljoen euro beschikbaar. Deze maatregelen zullen we tot uitvoer brengen.

■ **Stand van zaken**

De activiteiten van het ROVZ en haar partners zijn gericht op het veranderen van het verkeersgedrag van weggebruikers. Infrastructurele maatregelen, zoals drempels en wegversmallingen, zorgen er bijvoorbeeld voor dat bepaald gedrag minder makkelijk mogelijk is, handhaving bestraft onrechtmatig gedrag in de hoop dat mensen hun gedrag aanpassen. Campagnes en educatie zijn er op gericht het juiste verkeersgedrag aan te leren en te stimuleren. Het is echter moeilijk meetbaar in hoeverre er ook daadwerkelijk een verbetering van het verkeersgedrag van verkeersdeelnemers in Zeeland is gerealiseerd. Op lange termijn moet worden gezien of de inspanningen om het gedrag van verkeersdeelnemers te verbeteren ook terug te zien zijn in de ongevallen en slachtoffer cijfers.

Acties

Maken van afspraken ZLTO en RWS over de verkeersveilige passage landbouwverkeer over de Oosterscheldedekering en de Zeelandbrug

■ **Voortgang/Resultaat**

Het landbouwverkeer kan tijdelijk door middel van een konvooi regeling gebruik maken van de Zeelandbrug. Hierover zijn afspraken gemaakt met ZLTO, Cumela en Rijkswaterstaat. Deze oplossing is echter tijdelijk. De inzet is om na het afwaarderen van de Oosterscheldedekering naar 80 km per uur, onder voorwaarden het landbouwverkeer toe te staan gebruik te maken van de Oosterscheldedekering. Hierover vindt overleg plaats met Rijkswaterstaat.

Reguliere activiteiten zijn ongevallenregistratie, (subsidies) verkeerseducatie en slachtofferhulp, monitoring, Veilig Verkeer Zeeland, kennisoverdracht

■ **Voortgang/Resultaat**

De reguliere taken van het ROVZ zijn door het team ROVZ uitgevoerd in 2019. Van de resultaten wordt een jaarverslag gemaakt in de vorm van een info graphic. Hierin staat onder andere informatie over de verstrekte verkeerseducatie subsidies, het aantal ongevallen en slachtoffers in Zeeland, georganiseerde evenementen en activiteiten met onze partners waaronder Veilig Verkeer Nederland. Kennisoverdracht heeft plaatsgevonden in ambtelijke en bestuurlijke overleggen. Het ging het afgelopen jaar met name over het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030. In de reguliere taken zijn de afgelopen jaren wel verschuivingen geweest die niet zijn doorgevoerd in de acties. Zo is het ROVZ niet langer betrokken bij slachtofferhulp. Dit wordt bij de acties voor 2020 gewijzigd.

Uitvoeren ROVZ speerpuntenprogramma's 'Vergroten fietsveiligheid', 'Aanpak te hoge rijnsnelheden' en 'Aandacht en alertheid achter het stuur', bijzondere aandacht voor de doelgroepen jongeren en ouderen.

■ **Voortgang/Resultaat**

Het opvolgen van de speerpunten van het ROVZ is een continue proces dat ook in het nieuwe jaar weer doorgaat. In die zin zijn de doelstellingen nooit volledig gehaald. In 2019 hebben we wel onze doelstelling gehaald om binnen de speerpunten activiteiten e.d. te organiseren die de verkeersveiligheid in Zeeland hebben vergroot, het bewustzijn van de verkeersdeelnemers hebben verhoogd en het gedrag van mensen hebben aangepast. Hierover rapporteren we in

het jaarverslag ROVZ. Met name binnen de speerpunten fietsveiligheid en aandacht waren er activiteiten gericht op de doelgroepen ouderen en jongeren.

Doorontwikkeling van de samenwerking in ROVZ (Regionaal Overlegplatform Verkeersveiligheid Zeeland) verband, waarbij samen met partners gewerkt wordt aan het behalen van de regionale doelen en speerpunten

Voortgang/Resultaat

Het jaar 2019 was voor het samenwerkingsverband ROVZ een overgangsjaar. Er is gewerkt aan de ontwikkeling van een Zeeuwse Uitvoeringsagenda van het landelijke Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030. Hiertoe zijn verschillende ambtelijke bijeenkomsten georganiseerd om regionale doelen en speerpunten te bepalen. Deze zijn eind 2019 vastgesteld door de Bestuurlijke Kopgroep ROVZ en door het bestuurlijk POVV.

Implementeren van een nieuwe governance-structuur Nationaal Strategisch Plan Verkeersveiligheid en realiseren nationale speerpunten in de regio.

Voortgang/Resultaat

Binnen het samenwerkingsverband ROVZ is gesproken over een nieuwe governance structuur die aansluit bij de governance structuur uit het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030. De bestaande governance structuur sloot daar al heel goed op aan. De bedoeling is dat minimaal één keer per jaar het hele samenwerkingsverband op bestuurlijk niveau bij elkaar komt. Vooruitlopend daarop is in 2019 verkeersveiligheid als agendapunt behandeld in het Bestuurlijk POVV. Daarin zijn in ieder geval alle wegbeheerders vertegenwoordigd. Medio 2020 vindt er een eerste vergadering plaats van de zogenaamde Brede Bestuurlijke Overlegtafel. Het Bestuurlijk POVV wordt dan aangevuld met (bestuurlijke) vertegenwoordigers van onze maatschappelijke en private partners, Politie en OM.

In het Bestuurlijk POVV van november 2019 zijn de regionale speerpunten (gebaseerd op de negen in het SPV genoemde thema's) vastgesteld. Begin 2019 wordt nader onderzoek gedaan naar de Zeeuwse risico's binnen deze thema's. Vervolgens wordt er conform de afspraak met de Minister een regionale uitvoeringsagenda gemaakt.

Opstellen actieprogramma verkeersveilige inrichting wegen, uitvoeren van de maatregelen waaronder de verharding van de bermen.

Voortgang/Resultaat

De subsidie aanvraag voor de verharding en afscherming van de bermen is ingediend bij het Rijk en gehonoreerd. De uitvoering vindt plaats in 2020 tot en met 2023. Door Provinciale Staten is hiervoor een krediet verleend.

Goede bereikbaarheid voor bedrijven, bezoekers en bewoners

Een goede bereikbaarheid voor bedrijven, toeristen en forenzen en een goede multimodale bereikbaarheid van de Zeeuwse havens.

Met onze partners werken we aan de verbetering van de ontsluiting (via water, spoor en buisleidingen) van de havens in Vlissingen en Terneuzen. De faciliteiten voor het wegverkeer krijgen met name wat betreft de Midden Zeeland route (Goes – Hellegatsplein) extra aandacht. Met de provincie Zuid Holland en de gemeenten Schouwen Duiveland en Goeree Overflakkee werken we aan een betere doorstroming op de N59. Verder zullen op de N256 enkele Quick Wins worden voorbereid voor uitvoering in 2019 en wordt een lange termijnvisie opgesteld voor de ontwikkeling van deze corridor. Naast de infrastructurele verbeteringen richten we ons op een goede OV bereikbaarheid en gaan verder met het gesprek met de NS over de spitstrein. En met de wegbeheerders werken we aan een verbeterde verkeers- en incidentenmanagement dat ten goed komt van de doorstroming en bereikbaarheid. Met onze partners en via het team Verkeersmanagement maken we afspraken hoe de weg na een calamiteit weer zo snel mogelijk beschikbaar komt en verbeteren we de afspraken met de verkeerscentrale.

Subdoel: Snelle en betrouwbare wegverbindingen voor zakelijk en woon-werkverkeer.

■ Stand van zaken

In het voorjaar van 2019 is de nieuwe Tractaatweg opgeleverd en door de minister officieel geopend. Daarnaast is in het najaar van 2019 het knooppunt de drie Klaauwen geopend. Dit was het slotstuk van een proces van vele jaren waarmee de bereikbaarheid over de weg van de Zeeuwse havens en industrie aanzienlijk is verbeterd. Daarnaast is op vlak van goederenvervoer per spoor vooruitgang geboekt met de erkenning op Rijksniveau van het bestaan van een knelpunt in de Zeeuws Vlaamse Kanaalzone. Voor de N256 is een variantenstudie afgerond als basis voor de in 2020 te starten verdiepende planstudie. Aan de noordkant van de N59 werken we samen met de gemeenten en de provincie Zuid Holland aan een betere en vooral meer duurzame bereikbaarheid van Hellegatsplein.

Acties

Realiseren van quick wins ten aanzien van verkeersveiligheid en doorstroming op de Midden-Zeeland route en het opstellen van een visie van de gewenste en een programma met noodzakelijke aanpassingen in de periode 2020-2028

■ Voortgang/Resultaat

Onderscheid dient gemaakt tussen kleinschalige verbetermaatregelen en grootschalige aanpassingen van de weg. In de loop der jaren zijn al diverse aanpassingen aan de weg gepleegd t.b.v. de veiligheid en doorstroming. Naar aanleiding van enkele zware ongevallen rond de zomer van 2019 is in dit kader besloten zogeheten akoestische belijning aan te brengen en mottoborden te plaatsen. Begin 2020 is een verkeersbesluit genomen de maximum snelheid op de A256 te verlagen naar 100 km/uur.

Ten behoeve van de lange termijn is een variantenstudie in de vorm van een Quick scan opgesteld en toegezonden aan Provinciale Staten en andere stakeholders. Besloten is een planstudietraject op te starten dat moet leiden tot een te nemen besluit over de uit te voeren variant eind 2021 of begin 2022.

Versterken van het incidentmanagement en verkeersmanagement om te zorgen dat hinder voor het verkeer als gevolg van incidenten en topdrukke evenementen zo gering mogelijk is, uitvoeren van het bestuurlijk vastgestelde actieplan met de partners

■ Voortgang/Resultaat

Begin 2019 heeft het Regionaal Verkeersmanagement Team (RVT) Zeeland vaste vorm gekregen. Maandelijks komen onder begeleiding van een externe partij, Royal Haskoning DHV, de samenwerkende partijen die zich in Zeeland bezighouden met verkeers- en incident management bij elkaar. Vaste agendapunten worden besproken waarbij het bestuurlijk vastgestelde actieplan leidend is. Werkzaamheden en evenementen worden met elkaar voorbesproken en afgestemd en incidentsituaties worden geëvalueerd om daar gezamenlijk van te leren, waarbij steeds het doel is om de hinder voor het verkeer op het Zeeuwse hoofdwegennet als gevolg van bijzondere situaties (werkzaamheden, evenementen, topdruktedagen, incidenten) tot een minimum te beperken.

Sinds 1 april 2019 werkt de Provincie Zeeland als wegbeheerder samen met de Verkeerscentrale Zuid-Nederland van Rijkswaterstaat. Dit heeft geleid tot een versterking van het incident management en verkeersmanagement. Incidentmeldingen op Provinciale wegen worden nu sneller doorgegeven waarbij via track-and-trace de dichtstbijzijnde kantonniër wordt ingeschakeld. Tevens heeft de verkeerscentrale de regie over de actuele verkeerssituatie in Zeeland, en kunnen zij verkeersmanagementmiddelen daar waar nodig en binnen de scope van de samenwerking inzetten.

Deze actie is behaald, we zien nu al een versterking van het incidentmanagement en verkeersmanagement. Echter we werken in 2020 en de jaren daarna verder aan ons einddoel.

We doorlopen een proces, zowel extern met de partners binnen de samenwerking als intern met de besluitvorming over de Visie op Verkeersmanagement.

Wegeninvesteringen

Reizigers kunnen zich op het Provinciale wegennet goed en veilig verplaatsen zonder dat de kwaliteit van de leefomgeving daarmee onder druk komt te staan.

We gaan in 2019 verder met het afstemmen de investeringen van de wegbeheerders in Zeeland, o.a. in het POVV en de beheerplanning.

In 2019 werken we aan de voorbereiding en de realisering van de geprogrammeerde projecten uit het wegeninvesteringsprogramma voor 2019 te weten:

- N290 fase 1 Terneuzen – Zaamslag
- N673 Zanddijk
- Derde Fase Recreatieverdeelweg
- Parallelweg Absdale – Hulst
- N256 - Landbouwweg Zandkreeksluis
- N286, landbouwroute Poortvliet
- Industrieweg, fietstunnel Maintenance Value Park
- N253 rotonde St. Anna ter Muiden
- N659 rotonde recreatiepark Speelsmansplaten
- N286 fietspad St Maartensdijk (ontbrekend deel)
- Amoveren fietspad Sluiskil -Sluizencomplex
- Impuls Veilige N-wegen rijks subsidieprogramma N-wegen

Subdoel: Een multimodaal netwerk van achterlandverbindingen voor de Zeeuwse havens (Terneuzen en Vlissingen-Oost) met voldoende capaciteit en bedrijventerreinen.

Stand van zaken

Vanuit het Meerjarenprogramma Infrastructuur Zeeland (MIZ) worden jaarlijks projecten voorbereid en uitvoeringsgereed gemaakt. Dit gebeurt meer en meer vanuit een gebiedsgewijze aanpak, waar meerdere partners bij zijn betrokken en meerdere criteria een rol spelen. Ook in 2019 is voortgang geboekt bij diverse projecten. Echter, de daadwerkelijke realisatie is beperkter dan gepland. Dit is een gevolg van uiteenlopende factoren. Voorbeelden zijn moeizame grondverwerving en langer lopende trajecten om met alle betrokken stakeholders tot overeenstemming te komen. Het betreft soms ook de gezamenlijke financiering. En sinds kort speelt ook de stikstofproblematiek een rol. Tenslotte begint er ook een capaciteitsvraagstuk te ontstaan, wat een integrale afweging vereist (voorjaarsconferentie 2020).

Acties

In 2019 werken we aan de voorbereiding en de realisering van de geprogrammeerde projecten uit het wegeninvesteringsprogramma voor 2019.

Voortgang/Resultaat

Er is voortgang geboekt bij de diverse projecten. Echter weinig projecten zijn daadwerkelijk gerealiseerd. Dit betreft de fietstunnel bij het Maintenance Value Park, de rotonde bij Sint Anna

ter Muiden en het opbreken van het fietspad Sluiskil - Sluizencomplex. De soms beperkte voortgang is een gevolg van uiteenlopende factoren. Voorbeelden zijn moeizame grondverwerving en langer lopende trajecten om met alle betrokken stakeholders tot overeenstemming te komen. Dit betreft soms ook de gezamenlijke financiering. In een enkel geval is de stikstofproblematiek debet aan de vertraging (3e fase Recreatieverdeelweg).

Positief is de toekenning van subsidie voor de fietssnelweg Zelzate - Terneuzen, de veiligheid van N-wegen en de overeenstemming met RWS t.a.v. de aanleg van de rotonde bij Ritthem.

De actualisatie aantal wegencategoriseringsplannen, aangezien deze aan de basis liggen aan de investeringsbeslissingen.

■ Voortgang/Resultaat

In 2016 is door een provincie breed wegencategoriseringsplan vastgesteld voor alle wegbeheerders in het buitengebied. De wegcategorie hangt nauw samen met het toepasselijke snelheidsregime. In de praktijk lopen we er tegen aan dat inrichting van de weg met het daarbij horende snelheidsregime lang niet overal realiseerbaar is en op bestuurlijke en maatschappelijke weerstand stuit. Daarom gaan we met de andere wegbeheerders opnieuw in gesprek hoe het plan gerealiseerd kan worden en daar waar dat niet mogelijk aanpassing op onderdelen te overwegen. Op Walcheren is inmiddels via de Gebiedsgewijze aanpak overeenstemming. In 2020 gaan wij het overleg aan in de overige gebieden.

Het beter benutten van de bestaande capaciteit van lig- en wachtplaatsen van de Zeeuwse binnenvaartcorridor en de logistieke processen verbeteren door toepassen van corridormanagement.

■ Voortgang/Resultaat

De provincies Zuid-Holland, Noord-Brabant en Zeeland hebben door AT Osborne/Panteia een gedragen werkplan met gemeenschappelijke acties om de bereikbaarheid te verbeteren en de verduurzaming te faciliteren, laten opstellen. Daartoe zijn de volgende vier stappen gezet:

1. Compacte nulmeting.
2. Beschrijving (beleids)inspanningen (semi)overheden.
3. Analyse kansen en bedreigingen, inclusief energietransitie.
4. Formuleren gemeenschappelijke acties.

In 2020 wordt verder vorm gegeven aan de uitvoering.

Deelname Europese CEF-studie naar de verbetering van de spoorontsluiting Gent-Terneuzen, versterken lobby in gezamenlijkheid met North Sea Port en de gemeente Terneuzen.

■ Voortgang/Resultaat

De laatste twee met name financiële studies zijn vertraagd en worden in de eerste helft van 2020 uitgevoerd. De Europese Unie heeft uitstel verleend tot najaar 2020. De overige negen studies waaronder de MKBA en de technische studies zijn allen afgerond. Het project is besproken in het MIRT overleg najaar 2019. Vervolgafspraken zijn gemaakt.

Lobby voor versnelling Zeeuwse lijn d.m.v. extra spitstreinen of andere netwerkvarianten in het kader van toekomstbeeld OV 2040.

■ Voortgang/Resultaat

Na realisatie van de spitsstrein in 2018 die twee maal in de ochtend in twee maal in de middag rijdt, zijn wij verder gegaan langs een tweetal sporen. Enerzijds participeren wij in toekomstig netwerk in het kader van het OV toekomstbeeld 2040. Het OV toekomstbeeld bevat hoge ambities ook voor de Zeeuwse lijn met Intercity's én

sprinters. Het toekomstig netwerk in de basisvariant wordt vertaald naar de benodigde investeringen en zal in het najaar 2020 tot finale besluitvorming leiden. Daadwerkelijke realisatie zal in de toekomst mede afhangen van de mogelijkheden die de exploitatie biedt en dus van de reizigersaantallen.

Het tweede spoor richt zich op de middellange termijn tot 2025 en heeft betrekking op verbeteringen in de bestaande dienstregeling. Dit betreft b.v. uitbreiding van de spitstrein enerzijds of anderzijds een ander model voor de dienstregeling waarbij gewerkt wordt met een combinatie van Intercity's en spitstreinen. Daarover zijn wij in gesprek met de NS en het ministerie van IenW over de haalbaarheid en de financiële consequenties. Deze gesprekken zullen in 2020 worden voort gezet.

Impuls bedrijventerreinen

Beter benutten van havengebieden en bedrijventerreinen.

We werken aan het beschikbaar hebben van voldoende planologische ruimte voor havenontwikkeling en bedrijven en zetten in op een kwaliteitsimpuls en de verduurzaming van terreinen. Belangrijke instrumenten zijn de behoefteprognose voor bedrijventerreinen, de regionale bedrijventerreinenprogrammering die de gemeenten op basis daarvan opstellen en door de provincie worden goedgekeurd, en de subsidieregeling Fonds Impuls Bedrijventerreinen. In 2019 is er een extra actie gericht op de verduurzaming van de bedrijventerreinen .

■ **Stand van zaken**

In 2019 is een nieuwe behoefteprognose voor bedrijventerreinen afgerond, die de basis vormt voor de actualisatie van de regionale bedrijventerreinen in 2020. De 4e ronde van de subsidieregeling Fonds Impuls Bedrijventerreinen is uitgevoerd, waarbij subsidie is toegekend aan de gemeente Kapelle voor de herstructurering van bedrijventerrein Smokkelhoek. Er is een subsidieregeling opengesteld voor het uitvoeren van duurzaamheidsplans op bedrijventerreinen. Deze zullen in 2020 door gemeenten worden uitgevoerd.

Acties

Zorgen voor voldoende planologische ruimte voor bedrijven door met de gemeenten de regionale bedrijventerreinenprogramma's te actualiseren op basis van de prognose uit 2019

■ **Voortgang/Resultaat**

In 2019 is een nieuwe bedrijventerreinenprognose opgesteld. In de prognose wordt de uitbreidingsvraag van bedrijven in de periode 2019 tot en met 2030 geraamd op een bandbreedte tussen 108 tot 207 hectare bedrijventerrein in de provincie Zeeland. Dit betekent een jaarlijkse vraag van circa 9 tot 17 hectare. Het grootste deel van de uitbreidingsvraag komt voort uit de sectoren logistiek & groothandel en de industrie. Wanneer de uitbreidingsvraag wordt vergeleken met het bestaande harde planaanbod lijkt er, puur kwantitatief gezien, in de meeste regio's voorlopig voldoende aanbod aanwezig om in de uitbreidingsvraag te voorzien. Het rapport gaat ook in op de eisen die verschillende sectoren stellen aan locatie en kwaliteit van de bedrijventerreinen.

De gemeenten wordt gevraagd om in 2020 de regionale bedrijventerreinenprogramma's te actualiseren op basis van deze prognose en daarbij aandacht te besteden aan de gewenste uitbreiding en de bandbreedte die in de prognose is berekend en aan kwaliteit en toekomstbestendigheid van de bestaande voorraad aan bedrijventerreinen.

Bieden van advies en analyse van de economische behoefteprognoses

■ **Voortgang/Resultaat**

Analyse van de economische behoefteprognoses is onderdeel van de bedrijventerreinenprognose, door de uitwerking naar de verschillende economische sectoren.

Uitvoer Subsidieregeling Impuls Bedrijventerreinen

■ Voortgang/Resultaat

De 4e ronde van de subsideregeling Impuls Bedrijventerreinen is uitgevoerd. Er is subsidie verleend aan de gemeente Kapelle voor de herstructurering van bedrijventerrein Smokkelhoek.

Concurrentiepositie logistiek

Verbetering van de concurrentiepositie en behoud van werkgelegenheid in de Zeeuwse sectoren logistiek en maintenance.

De logistieke sector groeit hard doordat de economie weer sterk aantrekt en innovatieve vernieuwingen vragen aandacht en dat is aanleiding voor het opstellen van een meerjarenvisie logistiek door Zeeland Connect met een aanverwante roadmap. De maintenance sector is voor de economie en de veiligheid in onze regio is groot. In 2019 zijn de activiteiten gericht om de innovatie te stimuleren en de toepassingsmogelijkheden van circulaire economie toe te passen. De activiteiten om de nieuwe sector wind op zee goed in Zeeland te laten worden voortgezet, we richten ons op de realisatie van een Fieldlab Wind op Zee in Zeeland te realiseren.

■ Stand van zaken

De meerjarenvisie logistiek is vastgesteld door Zeeland Connect en voor twee actielijnen zero-emissie en autonoom rijden/varen zijn robuuste actieplannen uitgewerkt. Voor beide actielijnen is 1 mln euro subsidie per project vanuit het OPZuid-fonds verkregen en worden de komende jaren projecten in de Zeeuwse logistieke sector uitgevoerd. Verder worden de bedrijven ondersteund bij de implementatie van de nieuwe ontwikkelingen. De provincie Zeeland neemt ook deel aan Connected Transport Corridors. In Zeeland is 1 van de 4 Connected Transport Corridors voorzien. In samenwerking met het Rijk wordt de digitalisering en gebruik van data in de mobiliteitssector en de logistieke sector verder ontwikkeld.

Het kennis- en innovatiecentrum maintenance procesindustrie heeft drie projecten, waarin de filosofie van het "circulair denken" was verwerkt uitgevoerd. De realisatie van het fieldlab Zephyros (maintenance wind op zee) bevindt zich nog in de ontwikkelfase.

Acties

Ondersteunen van kansrijke innovaties die kunnen leiden tot nieuwe bedrijvigheid of een hogere toegevoegde waarde, bijv. de toepassingsmogelijkheden van circulaire economie in de procesindustrie

■ Voortgang/Resultaat

Dit jaar heeft het KIC|MPI drie circulaire projecten uitgevoerd. Daarnaast organiseerde het KIC|MPI met de FME de bijeenkomst 6-25. De doelstelling is om de industrie door simpele maatregelen tot 2025 6 miljoen ton CO2 uitstoot te verminderen. Dit betreft verbeteringen ten aanzien van onderhoud.

Stimuleren samenwerking en innovatie in de logistiek, o.a. via Zeeland Connect

■ Voortgang/Resultaat

Via het kennisnetwerk Zeeland Connect verloopt dit voorspoedig. Er zijn vier actielijnen benoemd (autonoom transport, energietransitie, digitalisering/robotisering, netwerken/verbindingen). Daarnaast wordt deelgenomen aan de diverse landelijke initiatieven zoals clean energy hubs, connected transport corridors, Catalyst, green deal binnenvaart, zeevaart en binnenhavens. Verder is er deelgenomen aan diverse bijeenkomsten door de IPO-leden en de topsector logistiek om de samenwerking in de logistieke sector te verbeteren.

Uitvoeren visie Logistiek i.s.m. Zeeland Connect en uitvoeren van de roadmap met 3 innovatielijnen, waaronder autonoom transport (varen en rijden) en verduurzamen Sector Transport en Logistiek (terminalfaciliteiten en laadinfra)

■ Voortgang/Resultaat

Diverse projecten zijn het afgelopen jaar in ontwikkeling genomen. Het meerjarenprogramma is door de stuurgroep van Zeeland Connect vastgesteld. De actieplannen Zero-emissie logistiek en autonoom transport Zeeland zijn in uitvoering. Een werkgroep ontwikkelt het actieprogramma Digitalisering & Robotisering. Aan diverse landelijke programma's wordt deelgenomen: Catalyst, Connected Transport Corridors, Clean energy hubs, green deal binnenvaart, binnenhavens en zeehavens.

Vertalen van het Meerjarenprogramma 2016 – 2019 van de Topsector logistiek naar regionale actieprogramma, benutten Europese Middelen.

■ Voortgang/Resultaat

Momenteel zijn 3 OPZuidprogramma's in uitvoering, te weten: Dare2Share, living lab autonoom transport Zeeland, Zero emissie logistiek Zeeland

Tot stand brengen van cross-overs tussen de sectoren chemische- en procesindustrie, Wind op Zee en Land, en infrastructuur

■ Voortgang/Resultaat

Diverse gesprekken worden gevoerd met de kennis & innovatienetwerken. Periodiek overleg is er tussen KiC|MPI, Zephyros,, WCM en provincie Zeeland. Dit proces loopt.

Realiseren van het Fiedlab Wind op Zee (Zephyros) in Zeeland

■ Voortgang/Resultaat

De besprekingen voor het realiseren van het Fieldlab Zephyros wordt nog gevoerd. medewerkers van Impuls, Campus Zeeland en de kenniswerf onderzoek de mogelijkheid om een leegstaande fabrieksruiimte in het gebied van kenniswerf in gebruik te nemen. Deze ruimte wordt dan gebuikt voor het eerste project van Zephyros (Airtube) voor het gebruik van drones bij de inspectie en beperkt onderhoud van de blades van de windmolens.

Bereikbaarheid voor de mensen (Leefbaarheidsagenda)

Slim van A naar B om meedoen mogelijk te maken.

In vrijwel elke levensfase is het nodig om fysiek afstanden te overwinnen om activiteiten te ontplooiën. Dat kan door zelf ergens naar toe te reizen, maar inmiddels ook door 'moderne' varianten (digitale snelweg, pakketdiensten). Een passende vervoersvoorziening is belangrijk vanuit mens én maatschappij. In een provincie met een relatief lage bevolkingsdichtheid, fysieke uitdagingen door de 'eilandenstructuur' en een open blik naar Vlaanderen, Brabant en Zuid-Holland, is het een uitdaging om de bereikbaarheid op orde te houden. Voor de Leefbaarheidsagenda ligt de nadruk op maatschappelijk meedoen, met een accent op specifieke groepen (bijv. scholieren/studenten). Met de verantwoordelijkheid voor het regionaal openbaar vervoer als startpunt bouwen we aan 'slimme mobiliteit' waarbij innovatie, duurzaamheid, deelgebruik en samenwerken met andere overheden sleutelwoorden zijn. Hier biedt de regio-envelop een stimulans met extra middelen voor een pilot Mobility as a Service gericht op scholieren die naar Goes, Zierikzee en Terneuzen reizen.

■ Stand van zaken

In 2019 is de basis gelegd voor de ontwikkelagenda 'van openbaarvervoer naar slimme mobiliteit'. Samen met het onderwijs, zorg, ondernemers en mobiliteitsaanbieders zijn doelen gesteld voor het toekomstig mobiliteitssysteem. Behalve de verzameling van nieuwe informatie en de opzet van nieuwe samenwerking zijn ook verschillende pilotideeën ontwikkeld. Bewustwording voor de noodzaak van doorontwikkeling van het mobiliteitssysteem is gecreëerd en nu gaan via verschillende samenwerkingen nieuwe mobiliteitsconcepten in de praktijk worden getest, zodat we leren wat wel en wat niet werkt in Zeeland.

Vanuit de regio envelop zijn we in februari 2020 gestart met het verzamelen van mobiliteitsdata onder MBO-studenten. met realtime mobiliteitsdata kunnen knelpunten in de huidige mobiliteit in kaart worden gebracht en kunnen slimme oplossingen worden bedacht/ingevoerd om de student sneller, slimmer, schoner en comfortabeler mobiel te maken naar school, stage, werk en vrijetijdsbesteding. Op basis van analyse van deze data zullen oplossingerichtingen worden getoetst bij de doelgroep en in het tweede deel van 2020 in praktijk worden gebracht.

Acties

Basisbereikbaarheid per openbaar vervoer op orde

- Aan de hand van concessiebeheertool Connexion aansturen op een vraaggerichte invulling van de concessie van voldoende kwaliteit
- Verbeteren kwaliteit haltevoorzieningen (uitvoering nieuwe subsidieregeling)
- Verbeterplan voor lopende concessie realiseren (duurzame bussen, meer scholierenvervoer, nieuw betaalsysteem)

■ Voortgang/Resultaat

Vraaggerichte invulling concessie: de beheertool is afgerond; Connexion moet nog data leveren voor de beoordeling van de vraaggerichtheid.

Kwaliteit haltevoorzieningen: nieuwe subsidieregeling is opgezet en geïmplementeerd. Gemeenten hebben nog tot 1 juli 2020 om de halten toegankelijk te maken.

Verbeterplan haltetaxi: is uitgevoerd. Het lijnennet is uitgebreid en er is een extra communicatieslag geweest.

Door-ontwikkelen (openbaar) vervoer

- Aansluiten op initiatief van gemeenten voor het opwaarderen van de Gemeentelijke Vervoercentrale Zeeland (GVC) als randvoorwaarde voor pilots integratie openbaar vervoer en doelgroepenvervoer alsmede vraagafhankelijke vervoersconcepten
- Smart Mobility onderwijs (met middelen uit regio-envelop): Een innovatieve aanpak voor betere mobiliteit van studenten, waarbij data van mobiliteitsbehoefte basis is voor een vraaggerichter mobiliteitsaanbod
- Inzet op 2 à 3 snelle buslijnen (intern Zeeland én van/naar Zeeland) om tijdsduur naar werk en studie te verkleinen en Zeeland daarmee aantrekkelijk te houden als regio om te werken en studeren.
- Visie ontwikkelen op toekomstbestendig maken Zeeuwse openbaar vervoer-knooppunten door nieuwe functies toe te voegen ('hubs')
- Op basis van de inzichten uit de strategische opgave Slimme Mobiliteit ontwikkelen van Zeeuws breed kader voor de wijze van aanbesteding van bus en doelgroepenvervoer

Voortgang/Resultaat

- Ontwikkelagenda: document is eind januari gereed; de vijf ontwikkelgroepen zetten het ingezette proces voort om zo tot concrete aanbevelingen te komen, o.a. als basis voor de nieuwe bus-concessie.
- Uitvoeren pilots integratie OV en doelgroepenvervoer: aan de basis hiervoor is gewerkt, nl. actuele data en doorontwikkeling gemeentelijke vervoerscentrale in Terneuzen, waarna medio 2020 daadwerkelijk kan worden gestart met pilots.
- Mobility as a service: na intensief voortraject wordt in februari 2020 gestart met het verzamelen van mobiliteitsdata van MBO-studenten. Planning is dit jaar eerste pilots uit te voeren.
- Busknooppunten: eindgebruikersonderzoek busstation WST is afgerond. gesprekken over doorontwikkeling knooppunten Terneuzen, Middelburg, Vlissingen en Zierikzee zijn in opstart.

Nieuwe vervoersconcepten ontwikkelen en uittesten

- In samenwerking met gemeenten komen tot pilots voor integratie van openbaar vervoer en doelgroepenvervoer
- Verdere ontwikkeling deelconcepten 'van bezit naar gebruik': autodelen (e-mobilitypark), fietsdelen (fiets hubs).
- Gebiedsgericht faciliteren van kleinschalige mobiliteitsinitiatieven (vervolg op regio-aanpak Schouwen-Duiveland)
- Smart Mobility: transitie-pad opstellen naar autonoom vervoer in Zeeland

Voortgang/Resultaat

ontwikkeling deelconcepten: e-mobilitypark is operationeel; fietshub/deelfietsplan M'burg in werking; andere deelfietsprojecten in opstartfase.

faciliteren kleinschalige mobiliteitsinitiatieven: platform SD Op Weg coördineert meerdere mobiliteitsconcepten; Thover biedt nieuw vervoersconcept voor reizigers op Tholen.

smart mobility: plannen van aanpak voor autonoom vervoer op SD en Zwinregio worden opgesteld.

Ruimtelijke kwaliteit versterken (Leefbaarheidsagenda)

Een passende duurzame woning en een prettige woonomgeving.

Onderdeel hiervan is de woningvoorraad, zowel bestaand als toekomstig. Met onze verantwoordelijkheid in de regionale woningbouwprogrammering hebben we hier een sleutelrol. Het gaat niet alleen om aantallen, maar ook om een match met de kwalitatieve vraag en een koppeling met duurzaamheidsdoelen. Er ligt immers een behoorlijke saneringsopgave. Waar er kansen zijn, stimuleren we als Provincie de inzet hierop. Via de regio-envelop krijgt dit de komende jaren een extra impuls.

In dit thema speelt ook de versterking van de functie van de stad als plek om te winkelen, te leven en te ontmoeten. We haken hierop aan als partner met een visie op detailhandel, cultuur en bebouwde omgeving (m.n. herbestemming). Onze rol is hier vooral faciliterend (bijv. richting steden netwerk Z4) en stimulerend (bijv. richting initiatief om met leegstaande plekken en panden om te gaan).

Stand van zaken

Door het opstellen van de prognose 2019 en de uitvoering samen met de gemeenten van het Kwalitatief Woononderzoek Zeeland is de (toekomstige) woonbehoefte kwalitatief en kwantitatief in beeld gebracht. Hiermee is de woonopgave verder in beeld gebracht en kan het

provinciale en gemeentelijke woonbeleid beter worden gericht op de woonbehoefte en de leefbaarheid van de Zeeuwse inwoners.

Acties

Aanpak verduurzaming woningvoorraad, o.a. uitvoeren energiescans en de inzet van duurzaamheidsleningen (met middelen vanuit regio-envelop)

Voortgang/Resultaat

Er is vanuit de Regio Deal subsidie verleend aan Bouwend Zeeland voor de training van installateurs in nieuwe duurzame technieken. De website van Energiek Zeeland, waar in 2018 vanuit de regio deal subsidie is verleend, is in 2019 online gegaan. Voor de inzet van duurzaamheidsleningen is een verkenning uitgevoerd naar de verschillende methoden om deze leningen in te zetten. Op basis hiervan wordt in 2020 een duurzaamheidslening opgezet.

Nieuwe demografische prognose voor Zeeland

Voortgang/Resultaat

De Provinciale bevolkings- en huishoudenprognose 2019 is op 7 mei 2019 vastgesteld. Deze prognose is in afstemming met de Zeeuwse gemeenten gemaakt. In de prognose zijn met name het binnenlands migratiesaldo, het buitenlandse migratiesaldo en de geboorte- en sterftecijfers bepalend. Zeeland kent een dalend geboortecijfer en een sterfteoverschot. Voor het buitenlandse migratiesaldo is een aparte analyse gemaakt voor de verschillende doelgroepen, zoals woonmigranten, arbeidsmigranten en asielmigranten. Elke groep kent zijn eigen dynamiek en verwachtingen voor de toekomst. De verwachting is dat het buitenlandse migratiesaldo de komende jaren op een stabiel hoog scenario zal liggen van 1200-1300 per jaar. Voor het binnenlands migratiesaldo is in overleg met de gemeenten een aanname voor de lange termijn gekozen.

De bevolking van Zeeland gaat de komende jaren nog geleidelijk stijgen tot bijna 400.000 in 2040. Dit komt omdat het hoge buitenlandse migratiesaldo het sterfteoverschot teniet doet. Verder gaat de prognose ervan uit dat in Zeeland de binnenlandse vestiging en vertrek ongeveer in evenwicht blijft. Door het oplopende sterfteoverschot zal de bevolking steeds langzamer groeien en voor 2040 wel afnemen. De kustgemeenten, Zeeuws Vlaamse gemeenten en Noord-Beveland kennen de kleinste bevolkingsgroei of daling. De hoogste bevolkingsgroei is te vinden Goes, Middelburg, Reimerswaal en Tholen.

De leeftijdsopbouw van de Zeeuwse bevolking zal fors veranderen. De bevolking in de leeftijdsgroep 15 tot 60 jaar neemt met 15.000 af tot 2040. Het aantal 80+ers neemt met 20.000 toe. Gemeenten met een relatief oude bevolking zijn te vinden aan de kust en Zeeuws Vlaanderen. De Bevelandse en stedelijke gemeenten kennen een jongere bevolkingsopbouw.

In de komende tien jaar zal de behoefte aan woningen met 8500 groeien, met name in de woningmarktregio's De Bevelanden, Tholen en Walcheren. In de andere regio's groeit de woningbehoefte minder. De groei van de woningbehoefte komt vooral door de groei van de (alleenstaande) 80 plus en in mindere mate de 60-80 jarige huishoudens. De huishoudens die vallen onder de jongere leeftijdsgroepen nemen juist.

Actualisatie woningmarkt afspraken op basis van de demografische prognose 2019 en het KWOZ (met name Walcheren)

Voortgang/Resultaat

In 2019 is de nieuwe provinciale bevolkingsprognose opgesteld. Op basis van de prognose en de woningbehoefte van de verschillende bevolkingsgroepen is in het Kwalitatief Woononderzoek Zeeland (KWOZ) de kwalitatieve woonbehoefte bepaald. Tegelijkertijd is hierbij de omvang en kwaliteit van de bestaande woningvoorraad in beeld gebracht. De vergelijking van behoefte en bestaande kwaliteit leidt tot een inzicht in de woonopgave voor de bestaande voorraad. De prognose en het KWOZ vormen bouwstenen voor het provinciaal en

gemeentelijk woonbeleid. Deze zullen benut worden bij de actualisatie van de woningmarktafspraken.

Bouwtitelbank inzetten om sanering woningvoorraad te stimuleren (met inzet middelen vanuit regio-envelop)

■ Voortgang/Resultaat

Er is een verkenning uitgevoerd naar de mogelijkheden van de inzet van de bouwtitelbank. Deze wordt begin 2020 afgerond.

Op basis van detailhandelsvisie 5 acties in gang zetten samen met gemeenten

■ Voortgang/Resultaat

Vier acties zijn uitgevoerd in najaar 2018 en 2019. Het prestatieonderzoek naar het (economisch) presteren van de Zeeuwse winkelgebieden is in 2019 afgerond. Hierover wordt in februari 2020 definitief gerapporteerd. De vijfde actie - een conferentie met de uitkomsten van de vier acties – staat in het voorjaar 2020 gepland. De conclusie is de Zeeuwse winkelgebieden sterk onder druk staan, met een laag verdienvermogen van winkeliers en teveel winkelvloeroppervlak. Daarbij zijn er wel verschillen, zowel geografisch als per branche.

Achtste ronde Provinciale Impuls Wonen (met extra inzet vanuit middelen regio-envelop)

■ Voortgang/Resultaat

De 8e ronde PIW is succesvol uitgevoerd. Er zijn 38 aanvragen ingediend die voldoen aan de randvoorwaarden. In totaal is hiermee € 1.520.000 subsidie aangevraagd. Omdat er € 1.000.000 beschikbaar was is aan de 29 best scorende projecten subsidie toegekend. In totaal verdwijnen er 25 incurante particuliere woningen en 202 sociale huurwoningen, en

komen er 9 particuliere woningen en 162 sociale huurwoningen voor terug die wél energiezuinig en vaak levensloopbestendig zijn.

Maatschappelijk initiatief versterken (Leefbaarheidsagenda)

Kracht van de samenleving als basis om op te bouwen.

Wat mensen en groepen zélf kunnen en willen betekenen voor hun woonomgeving en voor hun bereikbaarheid, dat is een derde spoor van onze inzet op leefbaarheid. En dan niet zozeer één op één naar lokale initiatieven, daar staan de gemeenten en maatschappelijke instellingen voor aan de lat. Onze inzet is meer op bevorderen dat maatschappelijk initiatief 'de wind mee krijgt'. We doen dat door kennis en ervaringen te delen (digitaal platform voor initiatieven, regionale bijeenkomsten), door de betrokkenheid te vergroten van doelgroepen bij hun eigen leefbaarheid (in 2018 waren dat de MBO-scholieren) en door gerichte cofinanciering van bovenlokaal initiatief, direct of via een fonds (Zeeuws Oranjefonds, LEADER). Bij voorkeur zijn dit initiatieven op het gebied van versterking van bereikbaarheid en ruimtelijke kwaliteit. Dit spoor is nog in ontwikkeling en sluit aan op een kracht in de samenleving die steeds meer zichtbaar wordt in deelgebruik, coöperaties en sociale ondernemingen.

■ Stand van zaken

We hebben in 2019 het Zeeuws maatschappelijk initiatief versterkt. Begin 2019 is in samenwerking met Rabobank Walcheren/Noord-Beveland MAEX Zeeland gelanceerd, het Zeeuwse digitale platform voor maatschappelijke initiatieven en sociale ondernemingen. Op meerdere momenten hebben we het platform onder de aandacht gebracht bij de verschillende

doelgroepen. Dit onder meer via de Open Dag van de Provincie en via het minisymposium Samen leven, samen werken dat de gemeente Vlissingen in samenwerking met ons voor de Zeeuwse ambtenaren die direct met maatschappelijk initiatief te maken hebben, heeft georganiseerd. Doordat de deelnemers het minisymposium erg gewaardeerd hebben, gaat deze vorm van bovenlokale ontmoeting en kennisdeling in 2020 een vervolg krijgen.

Voor de doorontwikkeling van het platform zoeken we samenwerking met gemeenten, maatschappelijke organisaties, fondsen en bedrijven. Hoewel het platform zijn waarde nog moet bewijzen, staan er inmiddels al 78 uiteenlopende initiatieven op het platform, heeft het VSB fonds een financiële impuls verzorgd, zijn de gemeenten Vlissingen en Tholen bereid om ook partner te worden en zijn we met onder meer ZB en Dockwize in gesprek over hun betrokkenheid. Het budget voor cofinanciering van LEADER initiatieven is in 2019 nog niet aangesproken. Wel zijn via de provinciale subsidieverordening initiatieven ondersteund zoals de ontwikkeling van de Praktijkroutes Zeeuws-Vlaanderen door Scalda. Met deze routes wordt het mogelijk om met de inzet van het bedrijfsleven in Zeeuws-Vlaanderen verschillende beroepsopleidingen in Zeeuws-Vlaanderen te kunnen blijven aanbieden. Het Oranjefonds heeft verder laten weten dat ook vanuit het Zeeuws Heldenfonds de nodige initiatieven zijn gesteund.

Voor het vergroten van de betrokkenheid van doelgroepen bij hun leefomgeving hebben we in 2018 met MBO studenten een aantal ideeën ontwikkeld die de leefbaarheid van Zeeland voor hen verbetert. Een van deze ideeën betreft het reizen met het OV naar school. Het komt dan wel eens voor dat de student moet wachten op een saai overstapstation en dat maakt het wachten lang en vervelend. Voor het busstation Westerscheldetunnel Terneuzen heeft ontwerpbureau Boyscout Designer de tweede helft van 2019 in interactie met de gebruikers van het busstation een aantal interventies uitgetest. Een voorstel voor aanpassing van de wachtbeleving op dit busstation volgt begin 2020.

Het onderbrengen van het thema maatschappelijk initiatief in het provinciale uitvoeringsprogramma Iedereen Telt brengt met zich mee dat we in leefbaarheidsvraagstukken nadrukkelijk met regionale partners samen willen werken aan maatschappelijke meerwaarde.

Acties

Doelgroep jongeren intensiever betrekken bij leefbaarheidsvraagstukken door vorming van een jongerenparlement – dit aanvullend op JouwZeeland

Voortgang/Resultaat

Hoewel het steeds lastiger is om jongeren voor JouwZeeland op hetzelfde moment bij elkaar te krijgen, zijn jongeren wel geïnteresseerd om over Zeeuwse vraagstukken mee te praten. In 2019 is daarom een pilot voorbereid om in samenwerking met het onderwijs in Zeeland een jongerenparlement op te richten. Met dit jongerenparlement investeert de Provincie meer in de samenwerking met het onderwijs en de binding van jongeren aan Zeeuwse thema's. De pilot wordt in 2020 uitgevoerd.

Via LEADER actief ruimte bieden voor co-financiering van kansrijk bovenlokaal initiatief (indicatie: € 100.000).

Voortgang/Resultaat

In samenspraak met het POPteam zijn de mogelijkheden voor het verlenen van cofinanciering aan LEADER initiatieven verkend. Helaas leidde dit in 2019 niet tot een daadwerkelijke cofinancieringsaanvraag. Een kansrijk initiatief van Scalda voor de ontwikkeling van praktijkroutes in Zeeuws-Vlaanderen kon niet binnen de aanvraagtermijn van LEADER worden ingediend. Provincie heeft vervolgens een subsidiebijdrage van € 30.000,- aan dit initiatief verleend. De gemeenten Sluis, Terneuzen en Hulst dragen samen een zelfde bedrag bij.

Veerkrachtig Vogelwaarde: pilot voor een integrale leefbaarheidsaanpak (ruimtelijk, bereikbaarheid, sociaal) op basis van burgerinitiatief.

■ Voortgang/Resultaat

Begin 2019 is besloten de pilot Veerkrachtig Vogelwaarde stop te zetten na een intensief voortraject met de gemeente Hulst. Er bleek uiteindelijk te weinig draagvlak bij de gemeente Hulst om een pilot concreet uit te voeren. Bij andere gemeenten waren op dat moment geen aanknopingspunten voor het opzetten van een vergelijkbare pilot.

Een nieuwe aanpak voor het stimuleren van het invullen van lege plekken en panden ('leegstand als kans') - met gebruik van maatschappelijk initiatief (prijsvraag); 3 locaties verder uitwerken

■ Voortgang/Resultaat

Voor dit project is na de inventarisatiefase in mei 2019 een startbijeenkomst met externe partijen georganiseerd om de ambitie voor dit project aan te scherpen. Deze bijeenkomst heeft nog geen vervolg gekregen door het vertrek van de projectleider. Inmiddels is hiervoor werving opgestart. Parallel aan het project heeft de provincie Zeeland subsidie verleend aan het Zeeuws Museum voor haar publieksprogramma Nooit Meer Werken. Met onder meer een fietsroute vestigt het museum de aandacht van bezoekers op voormalige werkplekken die nu leegstaan.

Digitaal platform ontwikkelen voor kennisdeling over maatschappelijke initiatieven in Zeeland dat ook door medeoverheden gebruikt kan worden (MAEX)

■ Voortgang/Resultaat

Het platform MAEX Zeeland voor maatschappelijke initiatieven en sociale ondernemingen is begin 2019 gelanceerd. Deze Zeeuwse pagina van de landelijke website is een initiatief van Rabobank Walcheren/Noord-Beveland en Provincie Zeeland. MAEX Zeeland maakt de activiteiten en impact van sociale initiatieven zichtbaar en meetbaar en helpt bedrijven, overheden, fondsen en partulieren bij het realiseren van sociale impact. Met het platform investeren we samen in de maatschappelijke sector in Zeeland.

Faciliteren initiatiefnemers met de organisatie van crowdfunding door opzet van een coachingstraject

■ Voortgang/Resultaat

Deze activiteit is in 2019 niet als afzonderlijke activiteit opgepakt. Bekeken wordt of deze activiteit via het platform MAEX Zeeland invulling kan krijgen.

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2006	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ernstige verkeersslachtoffers; doden	34	15	18	30	15	20	18	13	11
Ernstige verkeersslachtoffers; ziekenhuisgewonden				500	473	457	491	504	534
Voertuigkilometers hoofdwegennet (index)			100	101,9	104,9	108,6	111,8	PM	
Voertuigkilometers onderliggend wegennet (index)			100	101,2	99,2	99,5	101	PM	

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2017	Streefwaarde 2019	Realisatie 2019	Einddoel
(Vaar)wegen	Onderhoudsniveau infrastructurele kapitaalgoederen	Basisniveau	Basisniveau		Basisniveau
Vraaggericht OV	Waardering Openbaar Vervoer (bus)	7,4	7,5		7,6
	Bezettingsgraad kernnet (daggemiddelde)	23,4%	24,0%		30%
	Bezettingsgraad fietsvoetveer	23,6%	25,0%		30%
Snelle en betrouwbare wegverbindingen	Reistijd Goes – Zelzate (in min.)	50 min	40 min	36 min	40 min
Snelle en betrouwbare wegverbindingen	Reistijd Goes – Hellegatsplein	45-60 min	45-65 min	45 min	40 min
Voldoende capaciteit multimodaal netwerk	Capaciteit Weg, water, spoor en buisleiding		Weg > 2017		Weg, water, spoor en buis > 2017
Voldoende bedrijventerreinen	Beschikbaar areaal uitgeefbaar bedrijventerrein t.o.v. vraag (kwantitatief)	Aanbod: 198 ha Vraag: 112 ha	Vraag en aanbod in evenwicht in zowel kwantiteit als kwaliteit		Vraag en aanbod in evenwicht in zowel kwantiteit als kwaliteit

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Wijzigingen 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
Lasten					
050101-Doelmatig en doeltreffend beheer (wa)	30.425	-1.923	28.503	28.233	-269
050102-Vraaggericht basisnetwerk openbaar v	24.009	927	24.936	25.400	465
050103-Verbetering verkeersgedrag verkeersd	765	1	766	743	-23
050104-Goede bereikbaarheid voor bedrijven	306	0	306	352	46
050105-Wegeninvesteringen	3.700	-2.002	1.698	1.607	-91
050106-Impuls bedrijventerreinen	326	1.820	2.146	618	-1.528
050107-Leefbaarheidsagenda	3.936	0	3.936	3.605	-331
050108-Concurrentiepositie logistiek	112	34	146	153	7
050109-Ruimtelijke kwaliteit versterken	61	278	339	182	-157

059999-Ambtelijke inzet	6.608	140	6.748	6.459	-289
Totaal Lasten	70.247	-724	69.523	67.354	-2.170
Baten					
050101-Doelmatig en doeltreffend beheer (wa	381	909	1.290	1.316	27
050102-Vraaggericht basisnetwerk openbaar v	2.257	-22	2.234	2.320	86
050104-Goede bereikbaarheid voor bedrijven	0	0	0	34	34
050105-Wegeninvesteringen	745	-745	0	0	0
050107-Leefbaarheidsagenda	0	0	0	0	0
Totaal Baten	3.382	142	3.524	3.670	146
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-66.865	866	-65.999	-63.683	2.316
Onttrekkingen					
980599-Bestemmingsreserves-Pr.5	14.334	7.835	22.169	21.799	-370
Toevoegingen					
980599-Bestemmingsreserves-Pr.5	0	10.410	10.410	10.410	0
Mutaties reserves	14.334	-2.575	11.759	11.389	-370
Resultaat na bestemming	-52.531	-1.709	-54.240	-52.294	1.946

1.6 Programma Culturele infrastructuur en monumenten

Inleiding en ontwikkelingen

Cultuur is een kerntaak van de Provincies en zien we als belangrijke pijler voor een aantrekkelijk Zeeuws vestigingsklimaat, dus voor wonen, werken, studeren, ondernemen en persoonlijke ontwikkeling (onderwijs en cultuureducatie) en sociaal contact. En uiteraard ook voor de toeristische aantrekkingskracht, als stimulans voor meer Zeeuwse beleving, overnachtingen en bestedingen.

In nauwe samenwerking met de Z4 is het Bidbook "Samen in Zee, Cultuur als pijler van stedelijke aantrekkelijkheid" opgesteld om zo een stevig beeld neer te zetten van Zeeland als een regio met een - in de context van Nederland - bijzonder en onderscheidend profiel op het vlak van cultuur en stedelijkheid. Het Bidbook is in juni 2018 verschenen.

Het Bidbook is opgesteld tegen de achtergrond van:

1. 'Zeeland in stroomversnelling' waarin de commissie Balkenende stelt dat cultuur in belangrijke mate bijdraagt aan het vestigingsklimaat en de leefbaarheid van Zeeland. De commissie Balkenende ziet cultuur als onmisbare schakel in het keren van de geleidelijke achteruitgang in bewoners en voorzieningen naar het bundelen van krachten richting duurzame economische structuurversterking, waarbij inzet op stedelijke aantrekkelijkheid noodzakelijk is.
2. De nieuwe cultuurnotasystematiek van het rijk vanaf 2021.
3. Het feit dat Zeeland weinig stedelijk profiel/imago heeft (kunst, cultuur, werk, onderwijs etc.) maar zo'n profiel wel essentieel is voor een aantrekkelijk vestigingsimago om (ook) (young) professionals.

De uitwerking van de kansen en actiepunten in het Bidbook vormt een opmaat tot een herpositionering van Zeeland als provincie met, naast de bekende kwaliteiten (land, zee, pionierszin, ruimte), net zo goed een helder stedelijk cultureel profiel. Dat profiel kent regionale, nationale en internationale aspecten, benadrukt de korte afstand van Zeeland tot grote stedelijke gebieden en is het product van een creatieve wisselwerking tussen diverse sectoren.

Kortom cultuur wordt als middel ingezet voor het versterken van de stedelijke aantrekkelijkheid en het daarmee onlosmakelijk verbonden 'ommeland'.

Speerpunten

- Uitvoering Bidbook Cultuur als pijler van stedelijke aantrekkelijk
- Anticiperen op nieuw beleid OCW vanaf 2021
- (Talent)ontwikkeling jongeren (cultuureducatie, amateurkunst, creatieve economie)
- Cultureel erfgoed (inclusief herbestemming en duurzaamheid)
- Bijdragen Kunsten aan de Zeeuwse identiteit, het vestigingsklimaat, de vrijetijdseconomie en de promotie van Zeeland
- Versterken samenwerking met gemeenten via regioarrangementen

Reguliere taken

Reguliere taken:

Als basistaken voor culturele infrastructuur en monumenten zijn de volgende kerntaken te noemen:

- Bibliotheekwet (Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen, Wsob)
- Erfgoedwet

Beleidskader

Nota provinciaal cultuurbeleid 2017-2020 (vastgesteld in PS 3 juni 2016)

Cultuur en erfgoed

In 2019 is de samenhang tussen cultuur en erfgoed met andere opgaven op de strategische agenda verder uitgewerkt, in overleg met gemeenten, culturele en andere maatschappelijke organisaties.

Het Bidbook “Samen in Zee, Cultuur als pijler van stedelijke aantrekkelijkheid” en de uitvoering daarvan (samen met alle stakeholders en de Z4) is hierbij leidend geweest. Het Bidbook is een middel om de cultuur in en vanuit Zeeland en met name die in de stedelijke gebieden in Zeeland op de landelijke kaart te zetten. Dit door acties uit het Bidbook concreet gestalte te geven, te beginnen met het realiseren van een kunst- en culiroute (actiepunt uit het rapport Balkenende) én door het Bidbook te gebruiken als basis voor de citymarketing van Zeeland.

Tegelijkertijd is hiermee ook ingespeeld op de verkenning “Cultuur voor stad, land en regio, de rol van stedelijke regio’s in het cultuurbestel” van de Raad voor Cultuur uit 2017. De Raad schrijft hierin dat stedelijke cultuurregio’s in de toekomst een sleutelrol in het Nederlandse cultuurstelsel kunnen vervullen. Dit biedt kansen voor culturele uitingen vanuit Zeeland om een betere ingang te krijgen bij bijvoorbeeld landelijke fondsen.

Het Bidbook sluit tevens aan bij de uitnodiging van de minister van OCW (Beleidsbrief april 2018) aan samenwerkende gemeenten en provincies, om stedelijk en culturele profielen op te stellen waarin zij hun gezamenlijke visie op kunsten cultuur in de regio beschrijven, de uitdagingen die zij gezamenlijk zien en willen oppakken, de wijze waarop het rijksbeleid, lokaal beleid en regionale samenwerking kunnen bijdragen aan oplossingen voor deze uitdagingen en de wijze waarop een en ander bijdraagt aan het landelijke cultuurbeleid.

De opgave richt zich op alle Zeeuwse inwoners, de bezoekers én op hen die zich hier willen vestigen. We hebben daarbij specifieke aandacht voor de relatie met Zeeuwse jongeren in aansluiting op de versterking van de stedelijke aantrekkelijkheid van Zeeland. Wij vinden het daarbij belangrijk om aandacht te besteden aan cultureel erfgoed en creatieve economie om zo de stad aantrekkelijk te maken en (jonge) mensen te behouden in Zeeland.

Maatschappelijk effect Cultuur en erfgoed

In samenwerking met interne en externe partners realiseren van een toekomstbestendige culturele infrastructuur die toegankelijk is voor een breed publiek en dienstbaar aan het vestigingsklimaat, de leefbaarheid en de toeristische aantrekkingskracht van Zeeland

Doelstellingen

Culturele infrastructuur

In samenwerking met externe partners bijdragen aan een toekomstbestendige culturele infrastructuur gericht op de Zeeuwse inwoners, de bezoekers en hen die zich hier willen vestigen en als basis voor het versterken van de stedelijke aantrekkelijkheid als motor voor de ontwikkeling van vitale Zeeuwse regio’s.

■ Stand van zaken

In samenwerking met de Zeeuwse instellingen en gemeenten (w.o. Z4) is hier invulling aan gegeven. Met Z4 is verder uitvoering gegeven aan de prioriteiten van het bidboek cultuur.

Acties

Jaarlijks in afstemming met andere provinciale opgaven prestatieafspraken maken.

■ Voortgang/Resultaat

Prestatieafspraken zijn gemaakt, neergelegd in beschikkingen en gemonitord via ambtelijke en bestuurlijke overleggen.

Afspraken maken met Zeeuwse gemeenten over gezamenlijke aanpak en ondersteuning van activiteiten op (onderdelen van) het terrein van in ieder geval de kunsten, bibliotheekwerk, cultuureducatie en restauratie Rijksmonumenten via de regioarrangementen

■ Voortgang/Resultaat

Met gemeenten zijn afspraken gemaakt over de regio-arrangementen. Beschikkingen zijn verzonden en activiteiten uitgevoerd.

Ondersteunen van het Publicatie- en Documentairefonds Zeeland ondergebracht bij het Prins Bernhard Cultuurfonds voor jaarlijks ten minste twee documentaires en drie publicaties die Zeeland op bijzondere wijze voor het voetlicht brengen

■ Voortgang/Resultaat

Er zijn drie publicaties en twee films tot stand gekomen

Cultureel erfgoed

Het materieel en immaterieel erfgoed van Zeeland wordt zoveel mogelijk behouden, op een duurzame manier beheerd en ontsloten voor een breed publiek.

■ Stand van zaken

Aan dit onderdeel is invulling gegeven met de bijbehorende drie acties.

Acties

Op basis van de bestuurlijke afspraak met het Rijk invulling geven aan de instandhouding van rijksmonumenten door in overleg met gemeenten subsidie te verlenen voor de restauratie van ten minste drie rijksmonumenten.

■ Voortgang/Resultaat

Subsidie is verleend voor de restauratie van vier rijksmonumenten. Het betreft de molens in Zuidzande en Nieuwvliet, de Zuidwellebrug in Zierikzee en de Plompe Toren in Burgh-Haamstede.

Invulling geven aan de ondersteuning aan de eigenaren van de 190 cultuurhistorisch waardevolle boerderijcomplexen die zijn geselecteerd bij de in 2018 afgeronde boerderijselectie (opgenomen in het Omgevingsplan Zeeland 2018).

■ Voortgang/Resultaat

Er is een pilot gestart met een regisseur om eigenaren van cultuurhistorisch waardevolle boerderijcomplexen te ondersteunen. De uitkomsten hiervan worden in het voorjaar van 2020 verwacht. Op basis van de uitkomsten wordt bekeken of en hoe dit voortgezet kan worden.

Uitwerken van het verhaal van Zeeland via maximaal zeven aansprekende iconische kernverhalen (de Zeeuwse erfgoedlijnen) waardoor meer focus en samenhang gebracht wordt en het erfgoed 'vermarkt' kan worden.

■ Voortgang/Resultaat

Er zijn niet zeven maar negen iconische kernverhalen gedefinieerd waardoor meer focus en samenhang gebracht wordt en het erfgoed 'vermarkt' kan worden.

Kunsten

Het vanuit de artistiek inhoudelijke kwaliteit van de kunsten bijdragen aan de Zeeuwse identiteit, het vestigingsklimaat, de vrijetijdseconomie en de promotie van Zeeland.

■ Stand van zaken

De jaarprogramma's van de kunsteninstellingen opgenomen in de cultuurnota zijn uitgevoerd.

Acties

Ondersteunen van culturele producties, festivals en organisaties die zich onderscheiden op het gebied van Zeeland als decor en inspiratiebron

■ Voortgang/Resultaat

De festivals en jaarprogramma's van de in de cultuurnota opgenomen podiumkunsten organisaties zijn in 2019 gerealiseerd. Er zijn incidentele extra subsidies verstrekt aan VESTROCK en ZNF in kader van de versterking van de festivals. FbtS en VESTROCK hebben deelgenomen aan de evenementenmonitor. Verder zie opgave Zichtbaar Zeeland tav marketing acties en campagnes.

(Talent)ontwikkeling van en cultuureducatie voor jongeren

Het stimuleren van een doorgaande leerlijn cultuureducatie (van primair onderwijs tot en met hogeren universitair onderwijs) bij zowel de culturele instellingen als bij het onderwijs in Zeeland en het ondersteunen van talentontwikkelingstrajecten voor jongeren.

■ Stand van zaken

Via prestatie-afspraken met verschillende organisaties is invulling gegeven aan cultuureducatie en talentontwikkelingen voor kinderen en jongvolwassenen. In 2019 is een onderzoek gestart naar mogelijkheden voor optimalisatie

Acties

Via prestatieafspraken met Stichting Cultuurkwadraat, Stichting Kinderkunstweek en HZ Cult verder uitbouwen van een eenduidige Zeeuwse aanpak cultuureducatie

■ Voortgang/Resultaat

Via de beschikkingen wordt gestuurd op verdere afstemming tussen deze partijen. Lopende het jaar zijn projecten tussen deze partijen ontwikkeld en tot uitvoering gebracht.

Via prestatieafspraken met o.a. Kunstbende en Jeugdtheaterschool ontwikkelingstrajecten ondersteunen die jongeren de mogelijkheid bieden om zich (verder) te ontplooien.

■ Voortgang/Resultaat

Via prestatieafspraken met betrokken instellingen is uitvoering gegeven aan deze ambitie.

Mede mogelijk maken vervoer naar musea van leerlingen uit het Primair Onderwijs.

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 is een pilot gestart rond busvervoer. Deze is geevalueerd en eind 2019 hebben PS extra middelen beschikbaar gesteld voor de inzet van de Cultuurbus. Met cultuurbus wordt het onderwijs verbonden met culturele organisaties. Via Stichting Cultuurkwadraat wordt deze busvervoeregeling uitgevoerd. Er zijn veel aanvragen van scholen. In ca de helft van de gevallen wordt de bus ingezet voor vervoer naar musea.

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2015	2016	2017	2018	2019
Aantal bezoekers Zeeuwse musea	527.199	517.276	552.276	552.276	583.716

Aantal toekenningen voor restauratie rijksmonumenten	4	4	4	4	3
Restauratievolume	Gegevens bij bron niet beschikbaar	Gegevens bij bron niet beschikbaar	22%	Gegevens bij bron niet beschikbaar	Gegevens bij de bron (Databank Erfgoedmonitor) niet beschikbaar
Aantal leerlingen cultuureducatie VO-MBO-HBO	7.509	6.648	7.000	7.000	8.300
Aantal deelnemers JeugdTheaterSchool Zeeland	259	264	215	221	276
Aantal leerlingen restauratie opleidings project	17	11	12	15	15

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2018	Streefwaarde 2019	Einddoel	Stand 2019
Toekomstbestendige culturele infrastructuur	Receptieve deelname aan activiteiten van Zeeuwse inwoners van 16 jaar en ouder (monitoring ZB) in aantallen	180.000 *	180.000	180.000	180.000
(Talent) ontwikkeling en cultuureducatie jongeren PO en VO	Deelname aantal leerlingen cultuureducatie PO	36.900 **	36.900	36.900	36.900

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Wijzigingen 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
Lasten					
060101- Toekomstbestendige culturele infrast	14.782	380	15.162	14.988	-174
060102-Cultureel erfgoed	2.359	18	2.377	2.828	451
060103-Kunsten	386	5	392	391	0
060104- Talentontwikkeling jongeren	479	33	512	511	-1
069999-Ambtelijke inzet	520	11	531	531	0
Totaal Lasten	18.527	447	18.975	19.250	276
Baten					

060101- Toekomstbestendige culturele infrast	1.318	0	1.318	1.351	33
060102-Cultureel erfgoed	0	183	183	700	517
Totaal Baten	1.318	183	1.501	2.050	550
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-17.209	-265	-17.474	-17.200	274
Onttrekkingen					
980699- Bestemmingsreserves- Pr.6	325	0	325	325	0
Toevoegingen					
980699- Bestemmingsreserves- Pr.6	250	289	539	539	0
Mutaties reserves	75	-289	-214	-214	0
Resultaat na bestemming	-17.134	-554	-17.688	-17.414	274

1.7 Programma Bestuur

Inleiding en ontwikkelingen

Goed openbaar bestuur draagt bij aan de kwaliteit van de samenleving en aan de welvaart. Het provinciebestuur zet zich in om de kwaliteit van dat openbaar bestuur te vergroten.

De laatste decennia hebben zich gekenmerkt door grote decentralisaties van Rijkstaken naar de gemeenten en provincies. Zo werden de beleidsvelden regionale economie en natuur naar de Provincies gedecentraliseerd en werd het sociaal domein bij de gemeenten ondergebracht.

De laatste jaren dringt het besef door dat de opgaven waar de overheden voor staan te complex zijn om deze via alleen structuuro oplossingen tot stand te brengen. De boodschap van het Interbestuurlijk programma, dat in 2018 is gepubliceerd, is dat alle overheden zullen moeten samenwerken als ware er één overheid. Dat is nodig om oplossingen rond klimaat, energie en economische ontwikkeling te realiseren.

In de jaren 2016-2018 heeft de provincie met de implementatie van het advies van de commissie Balkenende, de Proeftuin Maak Verschil, het rapport '#Hoedan?' en de regiodeal met het Rijk al belangrijke stappen gezet in de samenwerking met de mede-overheden en de triple helix samenwerking. Zichtbare resultaten zijn de economic board, de gezamenlijke fondsvorming met gemeenten en een versterkte organisatie van Public Affairs. Met de vorming van het OZO – het overleg van Zeeuwse Overheden - wordt een belangrijke stap gezet in het stroomlijnen van de overlegvormen en het professioneel ondersteunen daarvan (regiobureau). De Tafel van 15, het beraad IJzendijke en de stuurgroep Maak Verschil zijn in 2019 in het OZO geïntegreerd.

Zeeland heeft echter niet alleen een 'interne' samenwerkingsnoodzaak. Door haar strategische ligging ontleent Zeeland belangrijke (economische) kansen aan de samenwerking met Vlaanderen, met Brabant en met Zuid Holland. Verder zijn het Rijk, en Europa belangrijke partners om opgaven te kunnen realiseren.

Om naar buiten effectief te kunnen optreden, is eendrachtige samenwerking binnen Zeeland noodzakelijk. Alhoewel daarin belangrijke stappen zijn gezet, resteren er ook nog voldoende uitdagingen. We zien nog (te) weinig aandacht en organisatiekracht voor de regionale vraagstukken en een gemeenschappelijke agenda. De inzet op samenwerking zien we daarom niet als vrijblijvend, maar als noodzakelijk om aan de gezamenlijke opgaven voor Zeeland invulling te kunnen geven.

In andere provincies spelen vaak dezelfde vraagstukken. Daarom werken we samen in IPO-verband. Vooral met Fryslân zien we veel gelijkenissen. Het maakt het zinvol ervaringen uit te wisselen en vaker gezamenlijk op te trekken naar het Rijk. De samenwerking die we met Fryslân hebben opgezet, en waar ook BZK bij is betrokken, is in 2019 gecontinueerd.

Ook voor de rol van Provinciale Staten hebben de hierboven beschreven ontwikkelingen consequenties. Waar de opgaven samen met andere partijen moeten worden opgepakt en gedefinieerd, krijgt de rol van Provinciale Staten bij netwerksturing meer vorm. In 2018 zijn hiermee de eerste ervaringen opgedaan. In 2019 is door de NSOB een rapport over netwerksturing uitgebracht. In 2019 hebben de verkiezingen plaatsgevonden voor Provinciale Staten. Door Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten zijn de strategische opgaven bepaald. In dat kader zijn een aantal acties uitgevoerd, gericht op opkomstbevordering, op het aanbieden van een handreiking voor een nieuw coalitieakkoord en het inwerken van de nieuwe volksvertegenwoordigers.

De CvdK heeft daarnaast een eigenstandige rol als Rijksorgaan en schakel tussen Provinciale en gedeputeerde Staten.

Speerpunten 2019

- Samen met gemeenten en waterschap opvolgen aanbevelingen rapport Samenwerkingskracht in Zeeland #HOEDAN om meer slagkracht te organiseren in het openbaar bestuur;
- Via Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) stroomlijnen van de lobbyfunctie en opstellen van een gezamenlijke agenda op basis van IBP;
- Opstellen van regio-agenda's;

- Start van het regiobureau;
- Provinciale verkiezingen 20 maart 2019;
- Optimale benutting van Europese programma's in de programmaperiode 2014-2020;
- Effectieve grens governance Vlaanderen Nederland;
- Oplossen van grensknelpunten samen met relevante stakeholders in Zeeland en Vlaanderen;

Beleidskader

- Gemeenschappelijk Financieel toezichtkader – GTK 2020 Gemeenten (2019)
- Rijkstaken Openbare Veiligheid - Organisatieplan Commissaris van de Koning in Zeeland (2014)
- Strategische Visie Euregio Scheldemond (2015)
- Verordening systematische toezichtinformatie Zeeland (2014)
- Nota 'Bestuurlijke integriteit Provincie Zeeland' (2015)
- Ambtsinstructie Commissaris van Koning

Reguliere taken

- Taken Commissaris van de Koning als Rijksorgaan en als boegbeeld van de provincie Zeeland;
- Bestuurlijk toezicht door Commissaris van de Koning op de Veiligheidsregio Zeeland;
- Regietafel vluchtelingen;
- Financieel toezicht gemeenten, waterschap en gemeenschappelijke regelingen;
- Ondersteuning Bestuurlijke organisatie, inclusief ondersteuning van Provinciale Staten, (Staten)commissies en Gedeputeerde Staten;
- Interbestuurlijk toezicht op medebewindstaken van gemeenten;
- Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur (Wet Bibob);
- Bevorderen bestuurlijke integriteit;
- Toezicht door GS op kwaliteit bestuur gemeenten/ samenwerking in de regio.

Maatschappelijk effect

Met een transparant, compact, daadkrachtig en op regionale en/of grensoverschrijdende samenwerking gericht openbaar bestuur en met oog voor maatschappelijke initiatieven behalen wij resultaten voor, en samen met, de burgers en bedrijven in Zeeland

Doelstellingen

Sterk provinciaal bestuur

Een sterk, betrouwbaar (integer) en dual Zeeuws provinciaal bestuur en een grotere betrokkenheid van de samenleving bij het provinciebestuur en de provinciale politiek.

■ Stand van zaken

Door Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten zijn de strategische opgaven bepaald. Waar de opgaven samen met andere partijen moeten worden opgepakt en gedefinieerd, krijgt de rol van Provinciale Staten bij netwerksturing meer vorm. De opkomst bij de verkiezingen voor Provinciale Staten was relatief hoog.

Acties

Continuering rechtstreekse uitzendingen van vergaderingen van Provinciale Staten en Statencommissies en inzetten van social media. De vorm en wijze waarop hier invulling aan wordt gegeven, wordt dit jaar bekeken

■ Voortgang/Resultaat

Gecontinueerd.

Op een vernieuwende wijze, met aandacht voor netwerksturing, invulling geven aan de rollen van Provinciale Staten als volksvertegenwoordiger, kadersteller en controleur

■ Voortgang/Resultaat

Door de uitvoering van de in het statenbesluit over de 'Veranderende werkwijzen Provinciale Staten' genoemde maatregelen is hier invulling aan gegeven.

Met interactieve bijeenkomsten inwoners, organisaties en bedrijven betrekken bij de beeldvormende, oordeelsvormende en besluitvormende bijeenkomsten.

■ Voortgang/Resultaat

Er zijn 13 bijeenkomsten gerealiseerd in 2019.

Communicatie over de provinciale taken en opkomstbevorderende activiteiten voor de provinciale verkiezingen op 20 maart 2019.

■ Voortgang/Resultaat

Opkomstpercentage provincie Zeeland in 2019 59,15% (landelijk 56,16%). In 2015 was opkomstpercentage in Zeeland 52,2% .

Herkenbaar en samenwerkend bestuur. Subdoel: Vanuit Zeeuws perspectief vroegtijdige beïnvloeding en signalering van besluitvormingstrajecten over nieuwe nationale en Europese regelgeving en overig beleid.

Een herkenbaar en samenwerkend bestuur in Zeeland. De zorg voor een goed functionerend openbaar bestuur in Zeeland is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de Provincie, de Zeeuwse gemeenten, het waterschap, gemeenschappelijke regelingen en overheden uit omliggende gebieden. Samenwerking is in Zeeland de kernopgave.

Subdoel: Vanuit Zeeuws perspectief vroegtijdige beïnvloeding en signalering van besluitvormingstrajecten over nieuwe nationale en Europese regelgeving en overig beleid.

■ Stand van zaken

De gekoppelde inzet van de Zeeuwse lobby (in relatie tot Europa, Vlaanderen en Den Haag) met IPO, HNP en Vlaamse vertegenwoordiging heeft de informatiepositie van de provincie versterkt waardoor tijdig en op maat acties zijn ingezet.

Acties

Ontwikkeling en uitvoering van een effectieve grens governance grensgebied Vlaanderen - Nederland

■ Voortgang/Resultaat

De grens governance is het afgelopen jaar ingericht. De cvdK initieerde de bestuurlijke overleggen vanuit zijn taak als bestuurlijk aanjager voor de grensgovernance vanuit Zuid Nederland.

Versterken van de Zeeuwse positie in Den Haag en Brussel door het beïnvloeden van beleidsontwikkeling en besluitvorming onder meer door uitvoering werkplannen Brusselse/Haagse lobbyist en Scheldemondraad en Vlaams Nederlandse Delta

■ Voortgang/Resultaat

De werkplannen van de Brusselse en Haagse lobbyisten zijn uitgevoerd.

Het werkplan van de Scheldemondraad: tijdens de jubileumviering van de Scheldemondraad dd. 9 oktober 2019 is samen met de lokale besturen richting gegeven voor een meer grensgerichte invulling voor het toekomstig Interreg Vlaanderen-Nederland programma. Ook is een start gemaakt met de grensvisie ter inspiratie voor de Zeeuwse en Nationale Omgevingsvisie. De Vlaams Nederlandse Delta organiseerde d.d. 29 november haar jaarlijkse netwerkconferentie rond het thema circulariteit.

Optimale benutting van de budgetten van Europese programma's in de programmaperiode 2014-2020 inclusief nieuwe en nog niet benutte Europese programma's zoals Horizon 2020 en het Europese Fonds Strategische Investeringen

■ Voortgang/Resultaat

Is een voortdurende actie. Binnen de Interreg programma's waar de provincie in participeert zijn de budgetten voor de programmaperiode 2014-2020 bijna volledig benut, met aansprekende Zeeuwse projecten rond de verschillende thema's als (sociale) innovatie, klimaatadaptatie en arbeidsmarkt.

Vorbereiding Europese programma's periode 2021-2027. Borgen van Zeeuwse belangen in regionale innovatie strategie en operationele programma's zoals OP Zuid, INTERREG, GLB/POP

■ Voortgang/Resultaat

Is afgerond en kent een voortdurend traject voor 2020. Inbreng in BAC REE (IPO), uitwerking RIS OPZuid, vorming nieuwe programma Interreg Vlaanderen-Nederland

Uitvoering van actieplan Actieteam GROS (grensknelpunten), waaronder de doorontwikkeling grensinfopunt en de afstemming van onderwijsprogramma's vmbo/mbo met Vlaamse onderwijsinstellingen

■ Voortgang/Resultaat

Dit is een voortdurende actie. De volgende resultaten zijn in 2019 geboekt:

- op 25 november 2019 tekenden Regio en Rijk samen het convenant voor de toekomstige financiering van de Grensinformatiepunten. De provincie cofinanciert hierin voor € 20.000 per jaar, daarnaast dragen ook de Zeeuws-Vlaamse gemeenten bij. De Arbeidsmarktregio Zeeland tekende voor het Zeeuwse Grensinformatiepunt te Terneuzen.
- binnen het Interreg project 'Lerende Euregio Scheldemonde' is afstemming gezocht tussen vmbo/mbo en Vlaamse onderwijsinstellingen. De provincie cofinanciert het project.

Herkenbaar en samenwerkend bestuur. Subdoel: Borgen kwaliteit van het lokaal bestuur door bevorderen regionale samenwerking.

Een herkenbaar en samenwerkend bestuur in Zeeland. De zorg voor een goed functionerend openbaar bestuur in Zeeland is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de Provincie, de Zeeuwse

gemeenten, het waterschap, gemeenschappelijke regelingen en overheden uit omliggende gebieden. Samenwerking is in Zeeland de kernopgave.

Subdoel: Borgen kwaliteit van het lokaal bestuur door bevorderen regionale samenwerking.

■ Stand van zaken

In zijn algemeenheid is er in Zeeland sprake van een herkenbaar en samenwerkend bestuur. Echter, de toenemende complexiteit en omvang van het gemeentelijk takenpakket in combinatie met de onder druk staande financiële middelen vraagt in toenemende mate regionaal samenwerkend bestuur.

Acties

Verbetering van het bestuurlijk-politiek-ambtelijk samenspel, inclusief een verbeterde beleidsplanning

■ Voortgang/Resultaat

Vanuit een behoefte van zowel PS als GS om meer inzicht te krijgen in de (middel)lange termijn planning van toekomstige besluitvorming, is in 2019 een start gemaakt met een vernieuwde beleids- / agendaplanning. In samenwerking met de statengriffie is een werkwijze uitgewerkt die moet leiden tot de gevraagde inzichten. In 2020 wordt deze werkmethode geïmplementeerd en geëvalueerd.

Samen met gemeenten opvolgen aanbevelingen rapport Samenwerkingskracht in Zeeland #HOEDAN? (inclusief het werken met regiocontracten of regio-agenda's)

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 zijn de gemeenten uitgenodigd een visie te ontwikkelen (of nader uit te werken) op de kansen en de uitdagingen in de subregio of op Zeeuwse schaal. Hiervoor is in totaal voor de jaren 2019 en 2020 een provinciale subsidie beschikbaar van € 200.000. De Bevenlandse gemeenten hebben een subsidie gekregen van € 40.000 voor het opstellen van een regiovisie. De gezamenlijk Zeeuwse gemeenten hebben € 25.000 subsidie gekregen voor onderzoek naar de governance in het sociaal domein. De resultaten worden in 2020 opgeleverd. De Walcherse gemeenten zijn nogmaals gevraagd een gezamenlijke visie op te stellen. De Zeeuws-Vlaamse gemeenten zijn inmiddels een traject gestart.

Via Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) stroomlijnen van de lobbyfunctie en opstellen van een gezamenlijke agenda op basis van het IBP. Vanuit de portefeuille /programma 'Bestuur' zal de provinciale inbreng voor de agenda gecoördineerd worden

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 is de dynamische lobbyagenda op basis van het IBP vastgesteld. Langs deze agenda wordt in het PA-lobbyoverleg, waar Provincie, Regiobureau en gemeenten aan tafel zitten, op operationeel niveau en in samenspraak met de lobby-driehoeken en het OZO bepaald op welke onderwerpen de lobby wordt gevoerd.

Via het Overleg Zeeuwse Overheden (OZO) het IBP doorvertalen naar en met de deelnemers van het OZO.

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 is het OZO, met ondersteuning van het Regiobureau, van start gegaan. Er zijn concrete besluiten genomen over de manier waarop en waaraan (IBP) wij de komende jaren als Zeeuwse Overheden samenwerken. In 2020 gaan wij door met deze vernieuwende werkwijze gebaseerd op het IBP en de gezamenlijke agenda.

Experiment bestuurlijke samenwerking met provincie Fryslân

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 hebben twee bijeenkomsten van de bestuurlijke kopgroep plaatsgevonden, in maart in Zeeland en in november in Fryslân. De samenwerking kent voornamelijk een lerend karakter uit wederzijdse bestuurlijke, politieke en ambtelijke ontmoetingen en ervaringsuitwisseling met op onderdelen vergelijkbare provincie.

Sinds 2019 zijn er ambtelijke werkgroepen actief op het gebied van vitaal platteland (wonen, onderwijs), het betrekken van jongeren bij de democratie, en samenwerking met het Rijksvastgoedbedrijf.

Herkenbaar en samenwerkend bestuur. Subdoel: Bevorderen van de Integrale (grensoverschrijdende) veiligheid

Doelstelling: Herkenbaar en samenwerkend bestuur

Een herkenbaar en samenwerkend bestuur in Zeeland. De zorg voor een goed functionerend openbaar bestuur in Zeeland is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de Provincie, de Zeeuwse gemeenten, het waterschap, gemeenschappelijke regelingen en overheden uit omliggende gebieden. Samenwerking is in Zeeland de kernopgave.

Subdoel: Bevorderen van de Integrale (grensoverschrijdende) veiligheid. Een provincie waarin veiligheid als kernvoorwaarde voor het vestigingsklimaat en de woon- en werkkwaliteit (leefbaarheid) wordt beschouwd en die staat voor het behoud en de ontwikkeling van kennis en innovatie in het veiligheidsbeleid.

■ Stand van zaken

Het subdoel bevorderen van de Integrale (grensoverschrijdende) veiligheid is behaald maar loopt de komende jaren door.

Acties

Vanuit Zeeland door de jaarlijkse subsidie aan het Regionaal Informatie- en expertisecentrum Zeeland West- Brabant (RIEC) en aan de Taskforce Zeeland -Brabant bijdragen aan het tegengaan van de impact van ondermijnende criminaliteit

■ Voortgang/Resultaat

Afgelopen jaar is een nieuwe entiteit ontstaan, de Taskforce-RIEC Brabant Zeeland, die officieel per 1 januari 2020 van start is gegaan. GS hebben het afgelopen jaar een nieuwe, hogere bijdrage voor de Taskforce vastgesteld.

Het provinciale plan van aanpak is opgesteld en in 2019 is daaraan uitvoering gegeven. Zo is onder meer een start gemaakt met het ontwikkelen van een nieuwe beleidslijn Bibob, zijn trainingen en awareness bijeenkomsten georganiseerd met interne collega's, maar ook voor en met externe partners en is een start gemaakt met de ontwikkeling van een straatbeeld bestuurlijke informatiepositie en een Veiligheids Informatieknoppunt.

Activiteiten en projecten die ontwikkeld worden door het met steun van de Provincie Zeeland opgericht Schelde Safety Network worden vanuit een positieve grondhouding beoordeeld op eventuele steun vanuit bestaande budgetten.

■ Voortgang/Resultaat

Aan het Schelde Safety Network is in het kader van de subsidieregeling Aanjaaggelden Zeeland in Stroomversnelling een haalbaarheidsstudie gestart naar een kennis- en onderzoekscentrum met als focus safety vraagstukken van industrie en safety. In de haalbaarheidsstudie worden ook de mogelijkheden voor het (hoger en academisch) onderwijs

in Zeeland verkend, met daarbij ook de samenwerking op dit terrein met kennisinstellingen in Gent en Antwerpen. De haalbaarheidsstudie wordt begin 2020 afgerond.

Tevens is het project KICIS vanuit het programma OP Zuid gehonoreerd om te starten per 1 januari 2020. KICIS is als fieldlab onderdeel van de opzet van een kennis- en innovatiecentrum, zodat bedrijven in Zeeland kunnen beschikken over specialisten op het gebied van calamiteitenbestrijding die op termijn continue leren over innovatieve technieken en middelen, te beginnen met onderzoeken en testen op welke manieren de grootschalige toepassing van waterstof in de industrie de uitgangspunten en kaders voor hulpverleners voor het in stand houden van het huidige veiligheidsniveau verandert en inzicht hierin biedt.

Interbestuurlijk toezicht

Interbestuurlijk toezicht (IBT) houden op gemeenten, waterschap en gemeenschappelijke regelingen.

■ **Stand van zaken**

In 2019 stond alleen de gemeente Vlissingen onder preventief begrotingstoezicht. In 2019 was het op basis van opgevraagde KPI's (Kritische Prestatie Indicatoren) en signalen van de domeinen waar het generiek toezicht van toepassing is, niet nodig besluiten ter schorsing en vernietiging voor te dragen.

Acties

In nauw overleg met BZK en IPO en de agenda Toekomst van het Toezicht wordt het interbestuurlijk toezicht transparanter, uniformer en meer risicogericht vormgegeven.

■ **Voortgang/Resultaat**

Er zijn in 2019 diverse stappen gezet om het IBT transparanter, risicogericht en uniformer vorm te geven, in nauw overleg met BZK en het IPO.

De Agenda toekomst van het toezicht (ATT) is in december 2018 aan de Tweede Kamer aangeboden door provincies en het Rijk. In 2019 zijn de actielijnen hieruit uitgewerkt. Dit actieplan zal in 2020 worden aangeboden aan de Tweede Kamer, PS worden hierover t.z.t. geïnformeerd. Uiteindelijk wordt gestreefd naar een uniform toezichtkader in 2022.

Met behulp van een nieuw eind 2018 vast te stellen gemeenschappelijk beleidskader transparant en uniform financieel toezicht op gemeenten en gemeenschappelijke regelingen uitvoeren

■ **Voortgang/Resultaat**

Op 26 maart 2019 hebben alle provincies het Gemeenschappelijk financieel toezichtkader (GTK 2020) vastgesteld. Doel is meer uniformiteit en transparantie in het financieel toezicht te bewerkstelligen. Het nieuwe kader past binnen doelstellingen van de Agenda Toekomst van het Toezicht (ATT). De uniformiteit wordt verder versterkt door het streven in 2020 gebruik te maken van een gezamenlijk datasysteem voor de analyse van de gemeentelijk begrotingen en jaarrekeningen.

Verscherpt toezicht houden op artikel 12-gemeente Vlissingen

■ **Voortgang/Resultaat**

De gemeente Vlissingen stond het hele jaar 2019 onder preventief begrotingstoezicht van GS. De gemeente heeft voldaan aan de artikel 12 voorwaarden voor een aanvullende uitkering uit het gemeentefonds. Het gedeelte van de begroting waarvoor de gemeente weer eigen risicodrager is door ons goedgekeurd. In het zogenaamde tripartiete overleg tussen provincie, gemeente en de artikel 12-inspecteur zijn alle uitgaven in het sociaal domein beoordeeld aan de hand van het criterium 'onuitstelbaar' en 'onontkoombaar'.

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gemeenten onder preventief toezicht:							
Landelijk	9	9	16	10	4	6	3
Zeeland	0	1	3	2	2	2	1

Trendindicatoren opkomst statenverkiezing

Trendindicatoren	2007	2011	2015	2019
Opkomstpercentage statenverkiezing:				
Landelijk	46,4%	56,0%	47,8%	56,2%
Zeeland	52,9%	58,9%	52,2%	59,5%

Doelindicatoren

Doelindicatoren	Indicator	Stand 2018	Streefwaarde 2019	Realisatie 2019	Einddoel
Financieel gezonde Zeeuwse gemeenten	Gemeenten onder preventief toezicht	2	1	1	0
Opkomstpercentage statenverkiezingen			Top drie van Nederland	Behaald (3e met 59,15%)	
Herkenbaar en samenwerkend bestuur	Opvolgen adviezen #HOEDAN?		100% (voor zover verantwoordelijkheid provincie)	75%	

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Wijzigingen 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
Lasten					
070101-Sterk provinciaal bestuur	1.796	60	1.856	2.277	421
070102-Herkenbaar en samenwerkend bestuur	1.077	-19	1.058	993	-64
070103-Interbestuurlijk toezicht	0	0	0	0	0
079999-Ambtelijke inzet	3.336	177	3.512	3.533	21
Totaal Lasten	6.209	218	6.426	6.803	377
Baten					
070101-Sterk provinciaal bestuur	54	-13	41	40	-1
070102-Herkenbaar en samenwerkend bestuur	109	50	159	139	-20
Totaal Baten	162	37	200	179	-21
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-6.046	-180	-6.227	-6.624	-398
Onttrekkingen					
980799-Bestemmingsreserves-Pr.7	100	-16	84	84	0
Toevoegingen					

980799- Bestemmingsreserves- Pr.7	0	135	135	135	0
Mutaties reserves	100	-151	-51	-51	0
Resultaat na bestemming	-5.946	-331	-6.278	-6.675	-398

1.8 Programma Klimaat en energie

Inleiding en ontwikkelingen

Het klimaat verandert, de zeespiegel stijgt door de uitstoot van broeikasgassen. Fossiele grondstoffen worden schaars. In het interbestuurlijk programma staat daarom “samen werken aan het klimaat” als eerste urgente thema genoemd. De provincies hebben landelijk aangeboden het voortouw te nemen in de transitie naar schone energie (energietransitie) en het aanpassen aan klimaatverandering (adaptatie). Daarnaast heeft de provincie autonome taken op het gebied van waterbeheer.

Hiervoor werken we aan de uitvoering van twee maatschappelijke Hoofdpogaven:

1. Klimaatadaptatie en deltawateren
2. Energietransitie

Speerpunten 2019

- Toename opbrengst windenergie (op land) tot 570 MW en ondersteunen windpark Borssele op zee
- Helpen met uitvoering SDR-roadmap “klimaatneutrale industrie 2050”
- Verdere uitrol van proefprojecten circulair bouwen (woningen)
- Maatschappelijk verantwoord inkopen en duurzame aanbestedingen in de grond- weg- en waterbouw.
- We werken aan een regionale energiestrategie (RES): via een Zeeuwse samenwerkingsstructuur maakt de regio een gezamenlijke strategie om de CO2-doelen te behalen.
- Opstellen van een gezamenlijke Zeeuwse Adaptatie strategie
- Uitvoeren klimaat stresstest provinciale eigendommen
- Uitbouwen uitvoering zoet water maatregelen
- Starten uitvoering Grevelingen obv een op te stellen BOK
- Opstellen uitvoeringsprogramma Oosterscheldevisie

Beleidskader

- Economische Agenda
- Kabinetsaanbod IPO/VNG/UvW “Naar een duurzaam Nederland”
- Convenant Ambitie 2030 “Duurzaamheid werkt!”
- Zeeuws energieakkoord particuliere woningen
- Kader richtlijn water
- Zwemwaterrichtlijn
- Richtlijn overstromingsrisico's
- Omgevingsplan
- Deltaprogramma
- Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (WHVBZ)

Reguliere taken

- Beheer grondwatermeetnet
- Aanwijzen zwemlocaties
- Bescherming grond- en oppervlaktewater

Klimaatadaptatie en deltawateren

In de Zuidwestelijke Delta zijn natuurlijk kapitaal en economisch kapitaal ten zeerste met elkaar verweven. De opgave voor de toekomst is om binnen de randvoorwaarde van waterveiligheid het natuurlijk en het economisch kapitaal in evenwicht met elkaar te ontwikkelen.

Een veilige, economisch aantrekkelijke en ecologisch gezonde delta. Dat is de inzet van het Rijk, de drie provincies, gemeenten, waterschappen en ondernemers en maatschappelijke partijen die binnen de Zuidwestelijke Delta samenwerken. Een jarenlange voorbereiding heeft ertoe geleid dat vanaf 2018 toegewerkt wordt naar uitvoering van herintroductie van beperkt getij op de Grevelingen. Tevens wordt ingezet op herstel van de kwaliteit van het Volkerak Zoommeer. Het behouden van een goede zoet-water aanvoer is hierbij van belang.

Tegelijk worden klimaatveranderingen steeds merkbaarder. Verwachting is dat we vaker te maken krijgen met extremere vormen van droogte, hitte, wateroverlast en een stijgende zeespiegel. Om een goede leefomgeving te behouden moeten we ons daaraan aanpassen, en tegelijkertijd de klimaatveranderingen zelf zien te beperken.

Aanpassing gebeurt via de trits “weten – willen – werken”, waarbij het noodzakelijk is eerst goed te weten wat de effecten en mogelijke maatregelen zijn, vervolgens het willen werken naar oplossingen die tenslotte uitgevoerd worden.

Tot slot vinden we het belangrijk dat ook de reguliere taken op het vlak van water(beheer) structureel worden uitgevoerd. De provincie draagt samen met andere overheden (waterschap, Evides, rijk) bij aan het behoud en waar mogelijk verbetering van de waterkwaliteit in grond- en oppervlaktewater, drinkwater en zwemwater. Anticiperen op klimaatverandering en uitvoeren Deltaprogramma is bij uitstek iets waar veel partijen bij betrokken zijn, en waar provincie niet (alleen) verantwoordelijk is voor het uitvoeren van acties. Juist via netwerksturing worden in die gevallen doelen gehaald.

Maatschappelijk effect Klimaatadaptatie en deltawateren

Inwoners en bezoekers van Zeeland leven in een veilige, aangename en klimaatbestendige leefomgeving

Energietransitie

In wereldwijd, Europees én nationaal verband is afgesproken om de CO₂-uitstoot te beperken. De Provincie Zeeland wil hier haar verantwoordelijkheid in nemen en het Zeeuwse deel van deze wereldwijde opgave realiseren. Om een steentje bij te dragen aan de wereldwijde en landelijke klimaatdoelen, én om een aantrekkelijke vestigingslocatie te zijn, is de uitdaging om te komen tot slimmer gebruik van eindige - en deels schaarse - grondstoffen, gebruik van biobased grondstoffen en materialen. Daarnaast moeten we fors meer energie duurzaam opwekken, energie besparen en willen we de ontwikkeling naar een kringloopeconomie stimuleren. De weg naar een groene economie biedt veel kansen voor Zeeland, maar vraagt ook een grote inzet. Zowel van ons als van de Zeeuwse partners. Dat vraagt om een gezamenlijk gedragen regionale energiestrategie.

Maatschappelijk effect Energietransitie

Vermindering van uitstoot van CO₂ (en andere gassen die eenzelfde werking hebben) en vermindering van gebruik van andere schaarse grondstoffen

Doelstellingen

Water en bodem met kwaliteit, subdoel Voldoen aan de Europese kaderrichtlijn Water en de Europese Richtlijn Overstromingsrisico's

Een goede kwaliteit van grond- en oppervlaktewater, waterpeilen die voldoen aan normering en duurzame bescherming tegen overstromingen.

Subdoel: Voldoen aan de Europese Kaderrichtlijn Water en de Europese Richtlijn Overstromingsrisico's

■ Stand van zaken

De uitvoering van het maatregelenprogramma voor de Kaderrichtlijn Water loopt achter op schema. Eindtermijn is 2027. Doelen en maatregelen worden herijkt in 2020 en 2021.

Acties

Bevorderen van een goed en efficiënt functionerende waterketen

■ Voortgang/Resultaat

Waterschap Scheldestromen, Zeeuwse gemeenten en Evides waterbedrijf werken samen onder het Convenant Samenwerking Afvalwaterketen Zeeland (SAZ+); de provincie ondersteunt de samenwerking en volgt dit op afstand.

Aanwijzen en bewaken beschermingsgebieden drinkwaterwinningen

■ Voortgang/Resultaat

In de Omgevingsverordening is de bescherming van grondwaterbeschermingsgebieden vastgelegd; de toestand wordt gevolgd via monitoring.

Tegengaan verdroging natuurgebieden, met name Natura 2000, door opstellen monitoringsprogramma

■ Voortgang/Resultaat

De uitvoering van hydrologische herstelmaatregelen wordt meegenomen bij de beheerplannen Natura 2000/PAS. Monitoringsadvies (mbt hydrologie) is opgesteld. Implementatie en realisatie meetnet staat voor 2020/2021 op de planning.

Toewerken naar het verkrijgen van de UNESCO GeoPark status door kandidaatstelling in 2018 voor het Zeeland, westelijk Noord-Brabant en de Vlaamse grensstreek waarmee het gebied een Climate Living Lab met internationale status wordt

■ Voortgang/Resultaat

De aanvankelijke doelstelling is inmiddels in nauw overleg met UNESCO bijgesteld. UNESCO hanteert een ruime tijdplanning vanuit een zorgvuldig proces. De kandidaatstelling is verplaatst naar 2021. In nauw overleg en op advies van UNESCO is de begrenzing ook aangepast in 2019 waardoor heel de provincie Zeeland binnen het Geopark valt.

Stimuleren medegebruik waterkeringen via Meer Met Dijken Doen en Parels

■ Voortgang/Resultaat

De geactualiseerde top 10 Meer Met Dijken Doen en de stand van zaken van de Parels zijn behandeld op de Waterochtend eind september 2019. Er vindt regelmatig afstemming plaats met het Waterschap over meekoppelkansen (zoals natuur, recreatie, economie) bij Hoog Water Beschermingsprogramma (HWBP)-projecten; over de zandige kust en de dammen aan de Noordzee wordt daarnaast ook afgestemd met het verantwoordelijke ministerie van I&W.

Opzetten van een 3-tal pilotprojecten regionaal waterbeheer overeenkomstig ambitie, visie en doelen strategische visie waterbeheer 2050. Meedenken met praktische vertaling van de visie Waterbeheer door Waterschap

■ Voortgang/Resultaat

Zoals in de visie staat beschreven gaan we 'werkende weg' aan de slag; naast de lopende pilottrajecten uit 2018 als de Kruispolder, opwerking effluent RWZI Terneuzen tot proceswater Dow, is in 2019 in het kader van het IBP-VP het living lab Schouwen-Duiveland gestart als pilot passend in de visie waterbeheer.

Monitoren van de beleidsmatige voortgang van de uitvoering van maatregelen die worden genomen door Waterschap Scheldestromen gericht op waterkwaliteit via de rapportages en planstudies van het waterschap

Voortgang/Resultaat

De uitvoering van maatregelen loopt achter op schema; hierover vindt overleg met het Waterschap plaats.

Waterbeheer 2050

Voortgang/Resultaat

De Visie waterbeheer 2050 is in 2018 vastgesteld. Kan als actie uit de lijst verwijderd worden. Vervolgacties uit deze visie staan onder een andere noemer in dit overzicht.

Water en Bodem met kwaliteit, subdoel Voldoen aan het terugdringen van regionale wateroverlast
Een goede kwaliteit van grond- en oppervlaktewater, waterpeilen die voldoen aan normering en duurzame bescherming tegen overstromingen.

Subdoel: Voldoen aan het terugdringen van regionale wateroverlast

Stand van zaken

Uitvoering maatregelen loopt achter op schema.

Acties

Zoeken naar synergie mogelijkheden met provinciale opgaven zoals natuurontwikkeling

Voortgang/Resultaat

Bij de uitwerking van de Planvorming Wateropgave van het Waterschap wordt gezamenlijk gekeken naar synergiemogelijkheden; in 2019 is aan deze actie slechts beperkt invulling gegeven.

Monitoren van de beleidsmatige voortgang van de uitvoering van maatregelen die worden genomen door Waterschap Scheldestromen gericht op waterkwantiteit

Voortgang/Resultaat

De uitvoering van maatregelen op het gebied van beperking wateroverlast (WB21) en regulier peilbeheer (GGOR) loopt achter op schema; hierover vindt overleg met het Waterschap plaats.

Water en bodem met kwaliteit, subdoel Voldoende zoet water en optimalisatie van zoet water gebruik
Een goede kwaliteit van grond- en oppervlaktewater, waterpeilen die voldoen aan normering en duurzame bescherming tegen overstromingen.

Voldoende zoet water en optimalisatie van zoet water gebruik

Stand van zaken

Een goede kwaliteit van grond- en oppervlaktewater, waterpeilen die voldoen aan normering en duurzame bescherming tegen overstromingen.

Voldoende zoet water en optimalisatie van zoet water gebruik

Acties

Uitbouwen proeftuin zoet water (DeltaDrip), bijdragen aan ca 100 stuwtjes per jaar en bijdragen aan 100 ha/jaar peilgestuurde drainage

■ Voortgang/Resultaat

Voldoende zoet water en optimalisatie van gebruik zijn beleidsdoelen voor de lange termijn. In de Proeftuin Zoet Water worden proeven uitgevoerd die moeten uitwijzen hoe deze doelstellingen te bereiken zijn in een situatie zonder aanvoer van extern water. De voortgang van deze kennisontwikkeling verloopt goed. In 2019 zijn vier proeven in praktische zin gestart (DeltaDrip, Drainstore, Meer fruit met minder water, Waterhouderij Walcheren) en tevens is een monitoringproef voor en door boeren op Schouwen-Duiveland ondersteund. Deze proeven leveren informatie voor toekomstige toepassing op grotere schaal, dus hun directe bijdrage aan de beleidsdoelen is bescheiden, maar hopelijk zullen zij op termijn handelingsperspectief opleveren voor met name de boeren. Naast deze onderzoeksactiviteiten is in 2019 ook een financiële en organisatorische bijdrage geleverd aan een subsidieregeling voor fysieke maatregelen op het gebied van water. De subsidies waren bedoeld om de eerste stappen op weg naar een robuustere zoetwatersituatie op bedrijfsniveau te ondersteunen. Het beschikbare budget is overtekend, zodat hiermee wel een wat substantiëlere bijdrage aan de beleidsdoelstelling is/wordt gerealiseerd.

Behoud en vergroting zoete grondwatervoorraden, herziening grondwateronttrekkingsbeleid 2019 obv gegevens Freshem

■ Voortgang/Resultaat

De Zeeuwse grondwatervoorraden, te beschouwen als geborgen historische neerslag, vormen een regionale zoetwatervoorraad. De onttrekking ervan is gereguleerd, maar soepel van aard. De handhaving is beperkt. Lange tijd was dat geen probleem, omdat er weinig interesse in het water bestond, maar de afgelopen jaren is het aantal onttrekkingsbronnen enorm toegenomen. De droge zomers hebben geleid tot aanzienlijke extra onttrekkingen. De precieze omvang daarvan is helaas niet goed te bepalen, maar in het veld bestaat de overtuiging dat de zoete grondwatervoorraden de afgelopen jaren zijn verminderd. De herziening van het onttrekkingsbeleid ligt primair bij het waterschap, maar dat overlegt daarover regelmatig met de provincie. Het gevoel van urgentie over de noodzaak tot herziening lijkt bij de provincie wel wat hoger dan bij het waterschap.

Robuustwatersysteem Zeeuws Vlaanderen; bij toekenning deelname in Horizon 2020 project

■ Voortgang/Resultaat

Robuust watersysteem; niet gehaald. De Horizon2020 aanvraag is niet toegekend. In het kader van de nationale wetenschapsagenda is ook een projectvoorstel ingediend. Dit is niet gehonoreerd. Het Interreg fresh4c's, waar het Robuust Watersysteem Zeeuws-Vlaanderen Braakman-Zuid een onderdeel van vormt, is toegekend en gestart.

Bepalen waterbeschikbaarheid per Zeeuws deelgebied in samenwerking met waterschap en belanghebbenden

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 zijn niet, zoals in voorgaande jaren, regiobijeenkomsten georganiseerd in het landelijke kader van Waterbeschikbaarheid. Wel zijn verschillende bijeenkomsten van de ZLTO bezocht waar versterking van de zoetwatersituatie centraal stond en dezelfde thematiek dus geagendeerd was. Dat is meerdere keren gebeurd in het kader van uitvoeringsactiviteit, zoals monitoring door boeren van het zoutgehalte van de sloten op Schouwen-Duiveland en rondom de subsidieregeling die is benoemd onder het punt van de Proeftuin Zoet Water. Naar de

doelstelling geredeneerd is er een frequente uitwisseling met belanghebbenden en dat bovendien in een intensieve samenwerking met het waterschap.

Water en bodem met kwaliteit, subdoel Duurzaam bodemgebruik en geen ongewenst bodemgebruik diepere ondergrond

Een goede kwaliteit van grond- en oppervlaktewater, waterpeilen die voldoen aan normering en duurzame bescherming tegen overstromingen.

Subdoel: Duurzaam bodemgebruik en geen ongewenst bodemgebruik diepere ondergrond

■ **Stand van zaken**

De weg naar duurzaam bodemgebruik moet worden gezien als een transitie waarin verschillende werkvelden moeten gaan samenwerken om het te realiseren (water, klimaat, energie en landbouw). Dit kost tijd, omdat er ook bewustwording bij o.a. agrariërs moet worden gecreëerd om anders om te gaan met de bodem.

Ook binnen klimaatadaptatie is een toenemende aandacht voor het belang van de bodem in het bebouwd gebied. Een duurzaam gebruikte bodem is immers ook een bodem met een sterk bufferende functie. In de stresstesten is daar veel aandacht aan besteed.

In Zeeland vindt geen ongewenst gebruik van de diepere ondergrond plaats.

Acties

Uitvoeren 2 projecten per jaar duurzaam bodemgebruik met belanghebbenden en mede overheden

■ **Voortgang/Resultaat**

Diverse projecten samen met gemeenten, waterschap, agrarische sector en kennisinstellingen. Projecten DNA van de stad (het functioneren van de bodem onder de stad irt klimaatadaptatie), effect van organisch stof op waterhuishouding in de fruitteelt, Interreg project Carbon Farming (met ZLTO) gericht op vastleggen koolstof in de bodem, praktijkstudie naar bodemmaatregelen in de landbouw in Zuid-Europa onder omstandigheden van droogte die bruikbaar voor Zeeland zijn.

Bescherming en informatievoorziening archeologische en aardkundige waarden

■ **Voortgang/Resultaat**

In 2019 is o.a. gewerkt aan voorbereidingen om in 2021 kandidaatstelling als UNESCO GeoPark Schelde Delta mogelijk te maken; hierbij gaat het om zichtbaar en beleefbaar maken van aardkundig en ook archeologisch erfgoed (in het bijzonder de verdronken dorpen) in relatie met landschap, natuur, cultuurhistorie en Klimaatadaptatie.

Duurzaam bodemgebruik is als logisch onderdeel binnen de maatschappelijke opgaven voor het voetlicht geplaatst

■ **Voortgang/Resultaat**

In 2019 is duurzaam bodemgebruik onderdeel geworden binnen 3 provinciale opgaves/uitvoeringsprogramma's: Landelijk gebied, landbouw en natuur; Klimaatadaptatie en Energietransitie. Daarnaast is de relatie bodem met programma Cultuur versterkt. Hiermee is het belang en relevantie van duurzaam bodemgebruik als letterlijke basis van een aantal maatschappelijke opgaven geborgd.

Klimaatadaptatie

Zeeland beheerst in 2050 de effecten van klimaatverandering (van hitte, droogte, wateroverlast en waterveiligheid)

■ Stand van zaken

Het proces om te komen tot een Klimaatadaptatie Strategie Zeeland verloopt volgens de afspraken kaders in de Notitie Netwerksturing.

Acties

Stimuleren adaptatie maatregelen, onder andere via realisatie groene daken vanaf 2019

■ Voortgang/Resultaat

De subsidie Groene Daken en Groene Schoolpleinen zijn beide opgesteld en in uitvoering.

Berekenen en actueel houden overstromingsgevolgen in kader van EU-ROR

■ Voortgang/Resultaat

De berekeningen zijn uitgevoerd en aangeboden aan het Rijk ter voldoening aan de Europese richtlijn.

Uitvoeren klimaat stresstest provinciale eigendommen in 2019

■ Voortgang/Resultaat

De stresstest is uitgevoerd en is input voor de Klimaatadaptatie Strategie Zeeland.

Stimuleren kennisuitwisselen en –deling tussen Zeeuwse partijen

■ Voortgang/Resultaat

In het kader van de Klimaatadaptatie Strategie Zeeland en Proeftuin Zoetwater wordt actief samengewerkt met Zeeuwse overheden en netwerkpartners.

Bijdragen aan 6 gemeentelijke stresstesten

■ Voortgang/Resultaat

Er is bijdragen aan alle Zeeuwse klimaatstresstesten.

Opstellen regionale adaptatiestrategie eind 2019

■ Voortgang/Resultaat

Het opstellen van de Klimaatadaptatie Strategie Zeeland (KaSZ) is benoemd als Strategische Opgave. In dit kader is een notitie netwerksturing vastgesteld door PS. Het te doorlopen proces verloopt volgens de gemaakt afspraken.

Aanwijzen en normeren van “natte” en “droge” regionale keringen

■ Voortgang/Resultaat

De natte regionale waterkeringen zijn genormeerd, aangewezen en vastgelegd in het Omgevingsplan 2018. Het normeren, aanwijzen en vastleggen van de droge regionale waterkeringen vindt plaats in de Zeeuwse Omgevingsvisie

Deltawateren

Een veilige, economisch aantrekkelijke en ecologisch gezonde delta.

■ Stand van zaken

Acties

Bevorderen kennisuitwisseling, communicatie en samenwerking door actieve bijdrage aan en in het gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta

■ Voortgang/Resultaat

Hier is een blijvende inzet voor. In 2019 is het voorzitterschap van het gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta overgegaan naar Noord-Brabant.

Onderzoeken meekoppelkansen Grevelingenmeer

■ Voortgang/Resultaat

Vanuit het bestuurlijk overleg Grevelingen wordt gekeken hoe synergieprojecten op te pakken zijn met het project Getij Grevelingen.

Indien het Rijk een betekenisvol besluit over een zout VZM neemt: bijdragen aan alternatieve zoetwater maatregelen Volkerak-Zoommeer

■ Voortgang/Resultaat

Het Rijk heeft eind 2019 besloten om voor 2032 geen besluit te nemen over het zout maken van het VZM. Dit betekent dat er voorlopig geen urgentie is om alternatieve zoetwater maatregelen tbv VZM te treffen.

Blijvende inzet maatregelen verbeteren ecologische kwaliteit Volkerak-Zoommeer via Bestuur- en samenwerkingsovereenkomst

■ Voortgang/Resultaat

Voor 2032 wordt er geen besluit genomen over het zout maken van het VZM. Dat neemt niet weg dat er een BOK en SOK liggen om de kwaliteit van het VZM te verbeteren. Op dit moment wordt bekeken of deze overeenkomsten herzien moeten worden.

Uitvoeren uitvoeringsprogramma Oosterscheldevisie

■ Voortgang/Resultaat

Een aantal projecten is uitgevoerd, anderen (nog) niet.

Uitvoeren suppletie Roggenplaat.

■ Voortgang/Resultaat

De Roggenplaatsuppletie is uitgevoerd. Er wordt nu gestart met de ecologische en morfologische monitoring.

Afronding MIRT onderzoek integrale veiligheid Oosterschelde

■ Voortgang/Resultaat

Dit onderzoek heeft Rijkswaterstaat laten uitvoeren. Het vervolg onderzoek, EZZO, wordt momenteel afgerond. De provincie is vertegenwoordigd in de projectgroep.

Start uitvoering herintroductie getij tbv ecologische kwaliteit op Grevelingenmeer: Vaststellen bestuursovereenkomst Grevelingen II (planuitwerking) en starten bestuursovereenkomst Grevelingen III (realisatiefase)

■ Voortgang/Resultaat

In februari 2019 is de bestuursovereenkomst Getij Grevelingen ondertekend. Een derde bestuursovereenkomst zal naar alle waarschijnlijkheid gekoppeld worden aan de overgang van planuitwerkingsfase naar uitvoering.

Realisatie Roode Vaart maatregel

■ Voortgang/Resultaat

Provincie Zeeland heeft geen directe bemoeienis meer met het project Roode Vaart. De risico's zijn afgekocht waardoor er geen tegenvallers meer voor rekening kunnen komen en ook meevallers komen net ten goede aan provincie Zeeland. Met Provincie Noord-Brabant is overeengekomen dat zij de extra bijdrage voorfinanciering. Zeeland betaald dit terug wanneer de laatste werken voor doortrekken Roode Vaart naar Tholen gegund zijn. Overigens loopt naar onze informatie de realisatie van het project op dit moment op schema

Vaststellen knelpuntenanalyse zoet water beschikbaarheid

■ Voortgang/Resultaat

Het vaststellen van knelpunten zoet water beschikbaarheid gebeurt in het Deltaplan Zoet Water. Het opstellen daarvan verloopt langzamer dan verwacht. Enerzijds doordat de druk vanuit het VZM enigszins verminderd is, anderzijds doordat andere dossiers meer aandacht vergen. Er zijn gesprekken met stakeholders en hoewel in de praktijk dmv pilots en onderzoek er voortgang wordt geboekt in de ambities van de provincie Zeeland, is de formele startnotitie nog niet gereed.

Uitvoeren studie Lange Termijn Perspectief Natuur Westerschelde

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 is volgens plan een systeemanalyse opgeleverd in het kader van het Langetermijnperspectief Natuur Schelde-estuarium (LTP-N). Deze is samen met een adviesbrief van de Schelderaad aan de Vlaams-Nederlandse Scheldec commissie gestuurd. Het advies betreft het vervolg van het LTP-N en bepleit met name de voortzetting van het Joint Fact Finding proces met stakeholders om de streefdoelen te bepalen en suggesties uit te werken voor maatregelen.

Energietransitie

49% CO₂-emissiereductie in 2030 (en 80-95% reductie in 2050).

■ Stand van zaken

Zie de stand van zaken bij de diverse subdoelen onder Energietransitie.

Acties

Eind 2020 wordt in de nieuwe Omgevingsvisie Zeeland ruimte geboden voor een succesvolle energietransitie en circulaire gebiedsontwikkeling

De RES is hier een integrale bouwsteen voor. Het proces om tot de RES te komen wordt vervlochten in de totstandkoming van de Omgevingsvisie.

Voortgang/Resultaat

proces Omgevingsvisie is nog in gang

Het fonds energietransitie van de Stichting Zeeuwse Publieke Belangen van € 10 miljoen wordt besteed aan projecten die een wezenlijke bijdrage leveren aan de doelen uit de Regionale Energiestrategie (RES)

Voortgang/Resultaat

Nog niet al het budget van de stichting is besteed

We geven zelf het goede voorbeeld: de Provincie Zeeland koopt maatschappelijk verantwoord in volgens de doelen die GS hebben gesteld in het actieplan MVI 2017-2020

Een substantieel deel van de impact wordt gerealiseerd bij aanbestedingen in de grond- weg- en waterbouw (GWW) middels een ambitieweb.

Voortgang/Resultaat

Eind 2018 is er een effectieve en efficiënte Zeeuwse samenwerkingsstructuur ("governance") opgezet voor de energietransitie en deze werkt toe naar een gezamenlijke regionale energiestrategie (RES) die eind 2019 klaar is.

Voortgang/Resultaat

In juni 2019 is de concept-RES opgeleverd

*Energietransitie. Subdoel: Opwekking 10,5 PJ duurzame energie in 2030
49% CO2-emissiereductie in 2030 (en 80-95% reductie in 2050)*

Subdoel: Opwekking 10,5 PJ duurzame energie in 2030

Stand van zaken

Acties

We ondersteunen windpark Borssele op zee

Voortgang/Resultaat

We realiseren wind-, zon- en getijprojecten, met als doel in 2030 binnen de provinciegrenzen 10,5 PJ duurzaam op te wekken (dat staat gelijk aan het volledige huidige elektrisch verbruik in Zeeland)

Voortgang/Resultaat

We ondersteunen de realisatie van de getijdentestcentrale (TTC) Grevelingendam.

Voortgang/Resultaat

Afbouw TTC is vertraagd en zit in financiële problemen

We geven het omgevingsbeleid van de provincie Zeeland zo vorm, dat we oog hebben voor de Zeeuwse omgevingskwaliteiten maar er geen onnodige drempels worden opgeworpen voor opwekking van hernieuwbare energie.

■ Voortgang/Resultaat

*Energietransitie. Subdoel: Stimuleren CO2-arme mobiliteit en duurzaam GWW
49% CO2-emissiereductie in 2030 (en 80-95% reductie in 2050).*

Subdoel: Stimuleren CO2-arme mobiliteit en duurzaam GWW.

■ Stand van zaken

Acties

Met pilotprojecten doen we ervaring op met innovatieve vormen van duurzaam vervoer

■ Voortgang/Resultaat

We faciliteren elektrisch vervoer door het ondersteunen van de uitrol van (snel) laadinfrastructuur en het vormgeven van Zeelandbreed beleid

■ Voortgang/Resultaat

Roadmap laadinfra gereed

Voor de OV-concessie verkennen we de mogelijkheden voor zero emissie bij de vervanging van CNG bussen in 2020

■ Voortgang/Resultaat

Verkenning is gedaan en moet in 2020 leiden tot een beslissing

We verkennen kansen op gebied van zelfrijdende voertuigen en stimuleren actief initiatieven om auto's te delen (van bezit naar gebruik, "Mobility as a Service").

■ Voortgang/Resultaat

e-mobilitypark Vlissingen geopend in september 2019

We geven uitvoering aan de Green Deal duurzaam GWW 2.0 en werken de aanbevelingen van het rapport van de CO2-footprint van de organisatie uit.

■ Voortgang/Resultaat

Ambitieweb toegepast in GWW aanbestedingen

We vertonen voorbeeldgedrag en zijn launching customer: denk aan het verduurzamen van onze eigen vloten zoals de fastferry en duurzame bedrijfsvoering zoals inkoop, openbare verlichting en sluisen en bruggen.

■ Voortgang/Resultaat

Energietransitie. Subdoel: Realiseren aardgasloze verwarming (Gebouwde omgeving)
49% CO₂-emissiereductie in 2030 (en 80-95% reductie in 2050).

Subdoel: Realiseren aardgasloze verwarming (Gebouwde omgeving).

■ **Stand van zaken**

Voortgang via RES

Acties

Samen met gemeenten werken we in het "Zeeuws energieakkoord" aan het verduurzamen van particuliere woningen

Onderdeel van de aanpak is het maken van een regionale structuurvisie warmte en warmtetransitieplannen per dorp/wijk, waar we gemeenten in willen ondersteunen.

■ **Voortgang/Resultaat**

We doen samen met partners pilotprojecten aardgasloze wijken en leren hiervan voor de toekomst. Dit doen we o.a. door de inzet van een energiemakelaar voor restwarmte (waarvoor we EU-subsidie krijgen)

■ **Voortgang/Resultaat**

We verkennen hoe we samen met partners het verduurzamen van bedrijventerreinen, recreatief vastgoed, huurwoningen en maatschappelijk vastgoed kunnen aanjagen.

■ **Voortgang/Resultaat**

Energietransitie. Subdoel: Stimuleren energietransitie in de industrie

■ **Stand van zaken**

Acties

We ondersteunen de energietransitie bij industriële bedrijven via het platform Smart Delta Resources (SDR).

■ **Voortgang/Resultaat**

We voeren samen met het bedrijfsleven en Vlaamse overheden het CUST-project uit, een grootschalige verkenning van de voor de energietransitie benodigde buisleidinginfrastructuur.

■ **Voortgang/Resultaat**

CUST studie afgerond

Via het programma Ambitie 2030 en het project Symbiosis for Growth stimuleren we dat MKB-bedrijven in de havens en daarbuiten door samenwerking toewerken naar CO₂-reductie maatregelen

■ Voortgang/Resultaat

We zorgen er samen met de Regionale Uitvoeringsdienst (RUD) voor dat vergunningverlening, handhaving en toezicht op gebied van energiebesparing (vaak gekoppeld aan milieuvergunningen) adequaat uitgevoerd worden

■ Voortgang/Resultaat

*Biobased economy (Meer gebruik van groene grondstoffen)
Meer gebruik van groene grondstoffen (Biobased economy).*

■ Stand van zaken

De acties die tezamen invulling geven aan de doelstelling mbt biobased economy zijn in 2019 allen behaald.

Acties

We stimuleren meer biobased innovaties bij/door MKB'ers

■ Voortgang/Resultaat

De Biobased en Circulaire Voucherregeling 2016-2019 is succesvol afgerond (13 innovatieve ideeën van Zeeuwse MKB-ers hebben een voucher ontvangen om technische en/of economische haalbaarheid te toetsen danwel projectideeën verder uit te werken mede met begeleiding door Impuls Zeeland).

We nemen deel aan stichting Biobased Delta, die o.a. grootschalige businesscases ontwikkelt (zoals Redefinery, Sugar Delta, bio-aromaten) met grote bedrijven en MKB.

■ Voortgang/Resultaat

In 2019 heeft stichting Biobased Delta samen met bedrijven, ontwikkelingsmaatschappijen, de provincies Zeeland, Brabant en Zuid-Holland, en kennisinstellingen resultaten geboekt op de programma's Sugar Delta (interesse van bedrijven voor mogelijke investeringen in de regio), redefinery (productie van ethanol en lignine uit houtstromen), bio-aromaten (Green Chemistry Campus), CHAPLIN (ontwikkeling van nieuwe producten uit lignine) en regionale activiteiten, communicatie & netwerken (Biobased Business Dag in Gent georganiseerd samen met Vlaamse biobased partners).

We helpen mee aan de doorontwikkeling van de Biobased Innovation Garden

■ Voortgang/Resultaat

Interreg-project Growing a Green Future – waar de Biobased Innovation Garden een belangrijke partner van is - is middels een slotevenement op 17 december 2019 succesvol afgesloten. Het project heeft o.a. nieuwe kennis en toepassingen opgeleverd mbt hoogwaardige (plantaardige) olie-toepassingen, groene grondstoffen voor nieuwe ketens en nieuwe markten, natuurlijke biociden en toepassing van natuurlijke vezels in papier, karton en in bouwmaterialen. Tot slot is ook een uitgewerkt plan opgeleverd voor de realisatie van een biobased vakantiehuis (welke in 2020 daadwerkelijk gebouwd zal worden).

We rollen biobased en circulaire inkopen uit binnen Zeeland

■ Voortgang/Resultaat

Acties zijn uitgevoerd in programma Maatschappelijk Verantwoord Inkopen 2017-2020. Dit betreft o.a. de lancering van het platform MVI waarin onze inkopen worden gerelateerd aan de impact die wordt bereikt gepresenteerd aan de sustainable development goals (SDG's) en de uitrol van de vraag aan de markt naar circulaire installaties. Op initiatief en met medewerking van Provincie Zeeland ontwikkelt het Centre of Expertise Biobased Economy een Nationale Database Biobased Producten die de komende jaren zal worden uitgerold in Zeeland en overige provincies. Dit initiatief wordt financieel ondersteund door een vijftal andere provincies.

We stimuleren biobased onderwijs en onderzoek, zoals goede verankering in JRC/Bèta Campus en Center of Expertise(CoE) Biobased Economy (Avans/HZ)

■ Voortgang/Resultaat

Het Interreg-project Grenzeloos Biobased Onderwijs (waaraan ook HZ University of Applied Sciences met Avans als Center of Expertise Biobased Economy deelnam) is succesvol afgerond. Enkele resultaten: benodigde competenties van toekomstige biobased professionals zijn via marktbevraging in beeld gebracht, biobased leer materiaal voor het onderwijs is ontwikkeld, via een online platform is een netwerk gerealiseerd waar o.a. de ontwikkelde lesmodules worden gedeeld.

De uitwerking/verankering van biobased economy binnen de Campus Zeeland ontwikkeling (middels Beta Campus met Joint Research Center) is gaande, maar loopt de komende jaren nog door.

Circulaire economie (Sluiten -regionale- kringlopen)
Subdoel: Sluiten -regionale- kringlopen (circulaire economie)

■ Stand van zaken

Vrijwel alle acties zijn in 2019 behaald; vormen basis 'circulaire bouwsteen omgevingsvisie'.

Acties

We voeren het project "Circulair beleven" uit: circulair bouwen in de verblijfsrecreatie

■ Voortgang/Resultaat

In de afgelopen twee jaar zijn ruim 55 bedrijven benaderd. Van de 20 vouchers zijn er 7 toegekend, waarvan twee projecten inmiddels zijn afgerond. Er worden op dit moment 4 aanvragen opgesteld/aangepast. Er zijn nog 9 vouchers over. Op dit moment lopen gesprekken met 11 potentiële bedrijven en blijft de interesse groeien. Kortom, wij verwachten dat alle 20 vouchers zullen worden toegekend.

We werken aan een toekomstbeeld 'circulaire havens 2030' (Sloe- en Kanaalzone) én circulaire ontwikkeling in de gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta

■ Voortgang/Resultaat

Toekomstbeeld circulaire havens is in gang gezet (mede) via regionale afstemming en aandacht via het spoor biobased en circulair binnen het programma 'ambitie duurzame havens 2030'.

Voor de Zuidwestelijke Delta is een aanpak gelanceerd via drie sporen (inrichten innovatieHUB, toewerken naar projecten van allure, inrichten kennisuitwisseling). Dit is ingebracht in de gebiedsgerichte aanpak.

We realiseren tenminste 1 circulair project in de industrie en 1 in maintenance

Voortgang/Resultaat

Industrie: Behaald via o.a. project Smart Delta Resources , o.a. Steel 2 Chemical DOW AM en chemische recycling via pyrolyse van end use plastic tot grondstof voor de industrie.

Maintenance: Via praktijkonderzoek en demonstraties is door het "Kennis- en Innovatiecentrum Maintenance Procesindustrie" gezocht naar innovatieve oplossingen voor praktische vraagstukken zoals het voorkomen van reparaties en duurzaam hergebruik van apparatuur. O.a. circulair onderhoud hergebruik van elektromotoren en transformatoren, het delen van weinig gebruikte onderhoudstools, nieuwe technieken voor water en chemicaliën reductie bij industrieel reinigen; levensduurverlenging regelkleppen. Er zijn nieuwe circulaire verdienmodellen ontwikkeld voor de onderhoudsbranche van de procesindustrie. Is project van Interreg V Vlaanderen Nederland.

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Emissie van broeikasgassen							
Publieke laadpunten EV		196	224	400	472	474	
Energiegebruik Gebouwde Omgeving per inwoner	42 GJ	40 GJ	41 GJ	40 GJ			
Energiegebruik Mobiliteit* per inwoner	13.019 TJ	13.182 TJ	13.195 TJ	13.380 TJ			
Energiegebruik Industrie en Energie per inwoner	106.831 TJ	86.080 TJ	94.020 TJ	92.162 TJ			
Projecten waterbeheer							
Projecten bodem							
Klimaatstresstesten						6	
Normering regionale keringen							
Projecten proeftuin zoet water				1	3	3	

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2018	Streefwaarde 2019	Realisatie 2019	Einddoel

Hernieuwbare energie					2030: 10,5 PJ
Emissie van broeikasgassen					2030: 49% minder dan 1990 (ntb)
Uitvoeren klimaatstresstesten	Aantal	6	14		14
Uitvoeren projecten zoet water	Aantal		2		5
Uitvoeren projecten regionaal waterbeheer	Aantal		1		3
Opstellen klimaatadaptatie strategie			1		1

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Wijzigingen 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
Lasten					
080101-Klimaatadaptie	0	287	287	232	-55
080102-Deltawateren	10	130	140	88	-52
080103-Energietransitie	2.147	1.747	3.894	3.589	-305
080104-Water, bodem en land.gebied met kwal	2.677	1.910	4.587	4.944	357
089999-Ambtelijke inzet	2.490	53	2.543	2.542	-1
Totaal Lasten	7.324	4.127	11.451	11.394	-56
Baten					
080103-Energietransitie	0	3	3	29	26
080104-Water, bodem en land.gebied met kwal	184	67	251	340	90
Totaal Baten	184	70	254	369	115
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-7.140	-4.057	-11.197	-11.025	172
Onttrekkingen					
980899-Bestemmingsreserves-Pr.8	0	4.587	4.587	4.587	0
Toevoegingen					
080104-Water, bodem en land.gebied met kwal	-160	160	0	0	0
980899-Bestemmingsreserves-Pr.8	0	1.298	1.298	1.298	0

Totaal Toevoegingen	-160	1.458	1.298	1.298	0
Mutaties reserves	160	3.128	3.288	3.288	0
Resultaat na bestemming	-6.980	-928	-7.908	-7.737	172

1.9.1 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Inleiding

In dit deel van het jaarverslag worden de provinciale baten verantwoord die niet rechtstreeks aan één van de programma's in de hiervoor opgenomen programmaverantwoording zijn te koppelen.

Het betreffen autonome inkomsten, waarvoor Zeeland de vrijheid heeft om deze middelen in te zetten voor ieder willekeurige provinciale doelstelling.

In het overzicht staan de lokale inkomsten waarvan de besteding niet wettelijk gebonden is (opcenten motorrijtuigenbelasting), de uitkering van het provinciefonds, ontvangen dividend, het saldo van de financieringsfunctie en overige algemene dekkingsmiddelen (stelposten).

Via het risicomanagementsysteem worden risico's geïnventariseerd en vertaald naar het benodigde weerstandsvermogen. Het nog niet bestemde deel van de begroting (budgettaire ruimte) en de algemene reserve dienen als eerste buffer voor het opvangen van onvoorzien uitgaven.

Speerpunten

Inzetten op een structurele positieve wijziging verdeling provinciefonds, ter compensatie van huidige korting voor niet meer bestaande dividendinkomsten PZEM N.V.

Kengetallen

- € 45,0 miljoen motorrijtuigenbelasting
- € 130,3 miljoen provinciefonds
- € 14,8 miljoen dividend Westerscheldetunnel
- € 2,2 miljoen saldo financieringsfunctie
- € 10,7 miljoen overige dekkingsmiddelen

Beleidskader

- BBV, art. 8 lid 1b en lid 5
- Financiële verordening

Opcenten motorrijtuigenbelasting

Het tarief voor provinciale opcenten in 2019 bedroeg 89,1 opcenten. Dit tarief is voor 2019 tot en met 2021 verhoogd van 82,3 naar 89,1 naar aanleiding van het rapport commissie Jansen. Voor een verdere toelichting verwijzen wij u naar de paragraaf Provinciale heffingen.

Uitkering provinciefonds

In het huidige verdeelmodel van het provinciefonds is een zogenaamde OEM korting verwerkt vanwege rendement op overige eigen middelen van de Provincies. Deze verdeling dateert uit 2011 toen Zeeland nog aanzienlijke dividendinkomsten ontving van Delta. Zeeland wordt hierdoor jaarlijks € 10 miljoen gekort in de provinciefonds uitkering. In IPO verband is besloten dat Zeeland door de overige provincies wordt gecompenseerd in 2018, 2019 en 2020. Zeeland ontvangt in die jaren € 6,7 miljoen van de overige provincies. Als tegenprestatie heeft Zeeland haar opcenten tarief tijdelijk verhoogd van 82,3 naar 89,1 voor een periode van 3 jaar (2019 tot en met 2021).

Momenteel inventariseert het Rijk samen met de provincies in hoeverre het huidige verdeelmodel moet worden herzien in 2021. Zeeland wil net als de andere provincies geen grootschalige aanpassingen in het huidige verdeelmodel maar heeft wel aangedrongen de weeffout van de OEM korting per 2021 te herstellen via het provinciefonds.

Dividend

Als vergoeding voor rente en risico wegens deelneming in het aandelenkapitaal van bedrijven ontvangt de Provincie dividend. Voor 2019 is alleen rekening gehouden met dividendbaten van de N.V. Westerscheldetunnel. Deze dividendbaten worden structureel toegevoegd aan de bestemmingsreserve Westerschelde en Sluiskiltunnel, waardoor wijzigingen van dividend geen invloed hebben op de budgettaire ruimte van de Provincie.

Saldo financieringsfunctie

Dit betreft het saldo van de werkelijk ontvangen en betaalde rente. Vanaf 2012 verkeert Zeeland in een structurele leensituatie als gevolg van de overname van het volledige aandelenkapitaal van de NV Westerscheldetunnel en de investeringen in de Sluiskiltunnel.

Overige algemene dekkingsmiddelen

Hierin zijn opgenomen de budgettaire ruimte, de afwikkelverschillen voorgaande dienstjaren (€ 4,3 miljoen), de inkomsten van de andere provincies (€ 6,7 miljoen) in verband met het herstellen van de weeffout in het verdeelmodel provinciefonds en ambtelijke inzet.

Wat mag het kosten ?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Wijzigingen 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
Lasten					
900102-Provinciefonds	1.477	-1.477	0	0	0
900103-Dividend	0	0	0	0	0
900104-Saldo van de financieringsfunctie	3.615	-875	2.740	2.670	-70
900105-Budgettaire ruimte	1.502	-1.502	0	0	0
900106-Onvoorzien inclusief stelposten	-250	-779	-1.029	-2.871	-1.842
909999-Ambtelijke inzet	269	6	274	274	0
Totaal Lasten	6.612	-4.627	1.985	73	-1.912
Baten					
900101-Opcenten motorrijtuigenbelasting	43.473	1.500	44.973	45.025	52
900102-Provinciefonds	119.076	10.944	130.020	130.296	277
900103-Dividend	12.452	2.334	14.786	14.786	0
900104-Saldo van de financieringsfunctie	86	325	411	513	101
900106-Onvoorzien inclusief stelposten	0	1.566	1.566	1.391	-175
900107-Overige inkomsten	6.667	33	6.700	6.700	0
Totaal Baten	181.754	16.702	198.456	198.711	255
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	175.142	21.329	196.471	198.637	2.167
Onttrekkingen					
989098-Algemene reserve-algemene dekkingsmi	166	0	166	166	0
989099-Bestemmingsreserves-algemene dekking	6.736	4.690	11.426	11.426	0
Totaal Onttrekkingen	6.902	4.690	11.592	11.592	0
Toevoegingen					
989098-Algemene reserve-algemene dekkingsmi	3.936	-5.002	-1.066	-1.066	0
989099-Bestemmingsreserves-algemene dekking	22.435	10.306	32.741	32.741	0
Totaal Toevoegingen	26.371	5.304	31.675	31.675	0

Mutaties reserves	-19.468	-614	-20.083	-20.083	0
Resultaat na bestemming	155.673	20.715	176.388	178.555	2.167

1.9.2 Kosten van overhead

Inleiding

In dit deel van het jaarverslag worden de provinciale lasten verantwoord die niet rechtstreeks aan één van de programma's in het hiervoor opgenomen programmaverantwoordingsplan zijn te koppelen. Dit onderdeel is sinds 2017 verplicht gesteld in het BBV, waarmee beoogd wordt om Provinciale Staten op een eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van overhead. In de programma's van de programmaverantwoordingsplan worden alleen direct toe te rekenen kosten opgenomen.

Beleidskader

- BBV, artikel 8 lid 1c en 1e
- Notitie overhead – commissie BBV, 2016
- Wet op de vennootschapsbelasting

Vennootschapsbelasting

Voorgescreven is dat inzicht wordt gegeven in het te betalen bedrag Vennootschapsbelasting (Vpb) in 2019. Op basis van een beoordeling van de provinciale activiteiten is geconcludeerd dat Provincie Zeeland voor al haar activiteiten, evenals in de afgelopen twee jaar, geen fiscale onderneming drijft, dan wel dat er een vrijstelling kan worden toegepast. Dit betekent dat er geen activiteiten plaatsvinden die tot een bedrag voor Vpb hebben geleid.

Invulling overhead begroting

Hierna is op hoofdlijnen de uitwerking van overhead voor onze provinciale begroting.

Personeel

Rekening houdend met de notitie overhead is voor het personeelsbestand beoordeeld of er sprake is van directe taken in het primaire proces. Deze verdeling zal ook bij de realisatie in de jaarrekening van de personeelslasten worden gehanteerd over het programmaplan en het overzicht met de kosten van overhead. In 2019 is voor € 25,7 miljoen aan personeelslasten toegerekend aan het primaire proces en begroot onder de diverse programma's van het programmaplan (begroot € 24,2 miljoen).

Huisvesting

Huisvesting die wordt gerekend tot de overhead heeft betrekking op kantoorruimten. Dit zijn ruimten voor de uitvoering van de algemene taken van de eigen provinciale organisatie.

Kantoor- en opslagruimten die behoren tot een specifiek uitvoerende taak worden verantwoord op dat taakveld, bijvoorbeeld de wegensteunpunten, die onder het programma regionale bereikbaarheid zijn opgenomen.

ICT-middelen

Kosten voor hardware en software worden tot overhead gerekend, omdat we als Provincie nauwelijks specifieke applicaties hebben voor één specifiek taakveld.

Overige overhead

Hieronder zijn de kosten voor onder meer algemene communicatie, juridische en financiële dienstverlening en overige facilitaire kosten opgenomen.

Bijdragen verbonden partijen

De bijdrage(n) die verbonden partijen, zoals Gemeenschappelijke Regelingen, in rekening brengen, worden verantwoord op het taakveld/de taakvelden waarvoor de verbonden partijen werkzaam zijn. Dat sluit aan bij het gewijzigde BBV waarbij de beleidsdoelstellingen van verbonden partijen voortaan bij de programma's moeten worden opgenomen waarvoor een verbonden partij actief is.

Definitie overhead

Alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces

(notitie overhead, commissie BBV 2016)

Uitgangspunten

- Directe kosten zoveel mogelijk direct toerekenen aan de betreffende taakvelden.
- Ondersteunende taken zijn niet direct dienstbaar aan de externe klant of het externe product en behoren derhalve tot de overhead. Wanneer deze ondersteunende taken worden uitbesteed, behoren de uitbestedingskosten bedrijfsvoering tot de overhead.
- Sturende taken vervuld door hiërarchisch leidinggevenden behoren tot de overhead. De bijbehorende loonkosten behoren ondeelbaar tot de overhead.
- De positionering van een functie binnen de organisatie heeft geen invloed op de beoordeling of er sprake is van overhead

(notitie overhead, commissie BBV 2016)

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Wijzigingen 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
Lasten					
960101-Personeel	19.104	1.118	20.222	19.137	-1.086
960102-Huisvesting en facilitaire zaken	2.215	-240	1.975	1.914	-61
960103-ICT	3.007	39	3.046	2.844	-202
960104-Overige overhead	670	155	825	779	-46
Totaal Lasten	24.996	1.073	26.069	24.673	-1.395
Baten					
960101-Personeel	0	0	0	30	30
960102-Huisvesting en facilitaire zaken	107	0	107	19	-89
960103-ICT	5	0	5	47	42
960104-Overige overhead	0	0	0	3	3
969999-Doorbelasting overhead	0	0	0	0	0
Totaal Baten	113	0	113	99	-13
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-24.883	-1.073	-25.956	-24.574	1.382
Onttrekkingen					
969999-Doorbelasting overhead	0	0	0	0	0
989699- Bestemmingsreserves overhead	50	6.615	6.665	6.665	0
Totaal Onttrekkingen	50	6.615	6.665	6.665	0
Toevoegingen					
960103-ICT	0	0	0	0	0
989699- Bestemmingsreserves overhead	0	8.231	8.231	8.231	0
Totaal Toevoegingen	0	8.231	8.231	8.231	0
Mutaties reserves	50	-1.617	-1.567	-1.567	0
Gerealiseerd resultaat	-24.833	-2.689	-27.523	-26.141	1.382

Paragrafen

2.1 Provinciale heffingen

Inleiding

Uit provinciale heffingen ontstaan inkomsten die worden betaald door inwoners en het bedrijfsleven aan de Provincie. Met de heffingen creëren wij de mogelijkheid, aanvullend op onder meer de uitkering uit het provinciefonds, collectieve voorzieningen te dekken.

In deze paragraaf gaan we in op het onderliggende beleid voor de verschillende heffingen en geven wij inzicht in de berekening van de tarieven van heffingen

Beleid

Wij gaan bij heffingen zo veel mogelijk uit van het profijtbeginsel. Dit beginsel is gebaseerd op de gedachte dat inwoners en bedrijven bijdragen in de kosten van de door de overheid voortgebrachte voorzieningen naar de mate van het profijt dat zij van die voorzieningen hebben. Het profijtbeginsel manifesteert zich sterker bij heffingen dan bij belastingen; burgers of bedrijven betalen naar de mate van het profijt dat ze van een bepaalde overheidsvoorziening of dienst hebben. Zeeland kent geen kwijtscheldingsbeleid voor provinciale heffingen.

Wijzigingen ten opzichte van beleid vorig jaar

Ten opzichte van 2018 zijn er geen beleidswijzigingen met betrekking tot de heffingen. Wel is een aantal leges binnen de categorie Natuur, naar aanleiding van een tussenevaluatie, afgeschaft.

Lokale lastendruk

- Tarief opcenten MRB = 89,1
- Landelijk gemiddelde tarief MRB = 81,4
- Maximale tarief opcenten MRB = 113,2
- Maximaal kostendekkende tarieven voor heffingen en leges

Gerealiseerde opbrengsten 2019

Bedragen x € 1 miljoen

- Opcenten motorrijtuigenbelasting € 45,03
- Grondwaterheffing € 0,18
- Leges € 0,24

Beleidskader

- Financiële verordening Provincie Zeeland 2017
- Grondwaterheffingsverordening 2010
- Legesverordening Zeeland 2018

Heffingen provincie

We heffen jaarlijks de volgende lokale heffingen:

- Belastingen
- Heffingen
- Leges

Belastingen

Opcenten motorrijtuigenbelasting

De motorrijtuigenbelasting (MRB) wordt geheven over het bezit van een auto en niet over het gebruik. De heffing en inning van de MRB, waarin de provinciale opcenten meeliften, verzorgt de belastingdienst. Bovenop de MRB betalen houders van personenauto's en motoren 'provinciale opcenten'. De provincies stellen zelf hun opcenten tarief vast, tot een wettelijk bepaald maximum.

Het tarief voor 2019 is naar aanleiding van het statenvoorstel "Provinciale opcenten in relatie tot de commissie Jansen" tijdelijk (2019 tot en met 2021) verhoogd van 82,3 naar 89,1 opcenten. Het landelijk gemiddelde tarief voor 2019 is 81,4. In 2019 kon maximaal 113,2 opcenten geheven worden. Er is €45,0 miljoen aan inkomsten uit opcenten gerealiseerd in 2019. Dit is een stijging van €3,8 miljoen ten opzichte van 2018. Deze stijging wordt met name veroorzaakt door de stijging van het opcenten tarief. Daarnaast is het aantal auto's (0,6%) en het gemiddelde gewicht per auto (0,3%) licht gestegen in 2019 ten opzichte van 2018.

Heffingen

Algemene uitgangspunten

Het uitgangspunt is dat de opbrengsten van zowel heffingen als leges niet hoger mogen zijn dan de lasten die betrekking hebben op de activiteiten. Tot de lasten worden gerekend alle materiële kosten en de salarislasten inclusief overhead die betrekking hebben op de heffing. Iedere 4 jaar wordt het tarief verhoogd voor inflatie. Als blijkt dat het in rekening te brengen tarief ver beneden de kostprijs ligt, wordt een grotere stijging doorgevoerd dan de inflatiecorrectie.

Grondwaterheffing

Onder de naam 'grondwaterheffing' wordt een directe provinciale heffing geheven voor het onttrekken van grondwater. De opbrengst van deze heffing wordt gebruikt om de kosten die we hiervoor maken te dekken. Het betreft specifieke kosten van het voorkomen en tegengaan van de nadelige gevolgen van onttrekkingen en infiltraties en van onderzoeken in relatie tot het grondwaterbeleid. De provinciale grondwaterheffingen worden door de provincies geheven op grond van de Grondwaterwet en de provinciale grondwaterheffingsverordening 2010.

Verhouding geraamde opbrengsten – geraamde kosten?

De baten grondwaterheffing 2019 bedragen €175.600. De baten bestaan voor een groot deel uit inkomsten waarbij de onttrekking permanent is. Daarnaast is er jaarlijks opbrengst van de grondwaterheffing waarbij de onttrekking van het grondwater incidenteel is.

De materiële lasten van de grondwaterheffing over 2019 bedragen €173.800. Dit betreffen kosten voor afdracht aan het IPO collectief (€18.900), onderhoud grondwatermeetnet en databeheer (€29.000) en diverse projecten voor grondwateronderzoek- en ontwikkelkosten (€125.900). Omdat de lasten van de grondwaterheffing ook gemaakt worden binnen de personeelslasten die niet direct toegerekend worden aan de lasten met betrekking tot grondwaterheffing zijn de lasten moeilijker inzichtelijk te maken dan de baten. De beste benadering om inzicht te krijgen in de lasten is door inzicht te krijgen in het aantal fte. dat belast is met de werkzaamheden aan betreffende leges en tegen welk uurtarief (afhankelijk van inschaling) inclusief overheadkosten. De loonkosten bedragen €77.300 per jaar en de overheadkosten €38.600. Een overzicht van de mate van kostendekkendheid is opgenomen in bijlage 1

Leges

De Provincie legt voor diverse diensten leges op. Leges zijn vergoedingen voor kosten die de overheid maakt voor de dienstverlening aan burgers en bedrijven. In de legesverordening Zeeland 2018 zijn de belastbare feiten en tarieven opgenomen. We actualiseren de legesverordening en tarieventabel elke vier jaar. Indien hier aanleiding toe is, vindt tussentijds een aanpassing van de legesverordening plaats. In 2019 heeft een "tussen" evaluatie plaatsgevonden waarbij de legesverordening is aangescherpt en een aantal tarieven vanaf 1 juli 2019 binnen de categorie Natuur is vrijgesteld. Een volledige evaluatie vindt plaats in 2021.

Verhouding geraamde opbrengsten – geraamde kosten?

De leges baten in 2019 komen uit op € 244.100. De verdeling van de baten is als volgt: Verkeer en Vervoer € 47.000, Omgevingsvergunning en Milieubeheer € 57.600 en Natuur € 139.500.

Omdat de lasten van de leges met name gemaakt worden binnen de personeelslasten en niet direct toegerekend worden aan de diverse legesactiviteiten zijn de lasten moeilijker inzichtelijk te maken dan de baten. De baten worden wel rechtstreeks op de leges activiteiten geboekt. De beste benadering om inzicht te krijgen in de lasten is door inzicht te krijgen in het aantal fte. dat belast is met de werkzaamheden aan betreffende leges en tegen welk uurtarief (afhankelijk van inschaling) inclusief overheadkosten. De loonkosten bedragen € 414.100 en de overheadkosten € 206.900. Een overzicht van de mate van kostendekkendheid is opgenomen in bijlage 1.

De kostendekkingsgraad van met name het onderdeel Natuur is met 39% erg laag. Pas sinds 1 juli 2019 geldt het volledige tarief van de tarieventabel, tot 1 juli was 50% van het tarief verschuldigd. Daarnaast geldt per 1 juli 2019 voor een aantal leges een vrijstellingen van legesheffing of een verlaging van het tarief. Hoewel de kostendekkingsgraad laag is binnen de categorie Natuur, geldt dat er tot 2018 helemaal geen legesinkomsten waren binnen deze categorie. Exclusief de categorie Natuur bedraagt de kostendekkingsgraad op leges 72%.

Bijlage 1 Berekening kostendekkendheid

Bijlage 1: Berekening kostendekkendheid Leges en Grondwaterheffing							
	Grondwaterheffing		Leges verkeer en vervoer	Leges omgevingsvergunning en milieubeheer	Natuur	Totaal leges	
Kosten taakveld	251.100		26.100	70.500	317.500	414.100	
Inkomsten taakveld	0		0	0		0	
Netto kosten taakveld	251.100		26.100	70.500	317.500	414.100	
Toe te rekenen kosten:							
Overhead	38.600		13.000	35.200	158.700	206.900	
Totale kosten	289.700	100%	39.100	105.700	476.200	621.000	100%
Opbrengst heffingen	175.600	61%	47.000	57.600	139.500	244.100	39%

2.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding en uitgangspunten

In deze paragraaf worden de risico's in beeld gebracht en gerelateerd aan de beschikbare risicobuffer. Risicomanagement is een belangrijk middel om onze doelen te bereiken. Hierbij worden risico's goed in kaart gebracht, beheersmaatregelen genomen en bij de uitvoering vinger aan de pols gehouden. Beheersmaatregelen zijn o.a. aanpassen van werkprocessen, wegnemen van de oorzaak, treffen van een voorziening of het afsluiten van een verzekering.

De bestuurlijke kaders voor risicomanagement zijn de risicobereidheid, de onderdelen van de risicobuffer, de gewenste omvang van de risicobuffer en het niveau van verantwoording.

De risico's zijn geïnventariseerd op projecten en op afdelingen. De berekende ratio weerstandsvermogen is gebaseerd op de methode zoals opgenomen in het risicomanagementbeleid 'riskeer, beheers en realiseer meer' dat in samenwerking met het bureau NAR (Nederlandse Adviesbureau voor Risicomanagement) is opgesteld.

Kernpunten

- Ratio Algemene Reserve is 2,4
- Ratio weerstandsvermogen is 4,6
- Benodigde risicobuffer is € 6,9 mln
- Beschikbare risicobuffer is € 31,6 mln

Risico's

- Waterdunen Beheer
- Garantstelling Hulst ivm Perkpolder
- Thermphos
- Wettelijke milieutaken (BRIKS/evaluatie P x Q)
- Garantstelling Zeeuwse Bibliotheek
- Controle POP 2/POP 3 en Europese subsidies
- Tekort in Faunafonds
- Wijziging licentiestructuur

Beleidskader

- Risicomanagementbeleid riskeer, beheers en realiseer meer
- Ratio weerstandsvermogen is ten minste 1,5
- Ratio Algemene reserve minimaal factor 1,0
- Zekerheidspercentage is 90%
- Risicobuffer is de Algemene Reserve, de vrij aanwendbare bestemmingsreserves, de vrije belastingcapaciteit Motorrijtuigenbelasting en de vrije ruimte meerjarenraming
- Risico's van € 200.000 of meer

Beleid

De basis voor het risicomanagementbeleid is vastgelegd in de door Provinciale Staten vastgesteld nota: 'riskeer, beheers en realiseer meer'.

Risicobereidheid

Op basis van de risicosimulatie wordt berekend welk bedrag nodig is om de geïdentificeerde risico's in financiële zin af te dekken. Hierbij wordt gerekend met een zekerheidspercentage. Hoe hoger het zekerheidspercentage hoe hoger de berekende risicobuffer zal zijn. Het te hanteren zekerheidspercentage geeft de mate van risicobereidheid aan. De provincie hanteert vanaf 2019 een zekerheidspercentage van 90%.

Onderdelen van de risicobuffer:

We rekenen de volgende componenten tot de beschikbare risicobuffer:

- Algemene reserve
- Vrij aanwendbare bestemmingsreserves
- Vrije belastingcapaciteit Motorrijtuigenbelasting
- Vrije ruimte meerjarenbegroting

Gewenste omvang van de risicobuffer:

De gewenste omvang van de minimaal aan te houden risicobuffer is uitgedrukt als ratio weerstandsvermogen van minimaal 1,5. Daarnaast geldt een minimale ratio voor de Algemene reserve van 1,0.

Niveau van verantwoording:

Om grote risico's van kleine te onderscheiden wordt gewerkt met een grensbedrag. Er wordt verantwoording afgelegd over risico's met een maximale financiële impact (worst case) van € 200.000 of groter.

Wijzigingen ten opzichte van 2018

Vanaf 2019 geldt een zekerheidspercentage van 90%. Tot 2019 was dit nog 95%. Deze verlaging is door Provinciale Staten besloten bij het vaststellen van het risicomanagementbeleid. De benodigde buffer wordt lager naarmate het zekerheidspercentage daalt.

Risico-inventarisatie

Ten behoeve van het risicoprofiel wordt naast de kwartaalrapportages van grote projecten ook bij het opmaken van de begroting en jaarrekening een risico-inventarisatie gehouden. Op basis van de risicosimulatie blijkt dat de mate van invloed op de omvang van de benodigde risicobuffer voor de risico's verbonden aan Waterdunen Beheer, Perkpolder en Thermphos het grootst zijn.

Waterdunen Beheer

Voor Waterdunen is er een harde knip aangebracht tussen de uitvoerings- en beheerfase van Waterdunen. De risico's van de uitvoeringsfase zijn onderdeel van het grote project Waterdunen en worden toegelicht in de kwartaalrapportage van Waterdunen. De risico's van de beheerfase zijn door de knip geen onderdeel van het grote project en worden meegenomen in de berekening van het provinciaal risicoprofiel.

In de beheerfase gaat het om het beheer en onderhoud van het gebied Waterdunen. Op hoofdlijnen is duidelijk dat beheer en onderhoud na de grondoverdracht /-uitruil aan de projectpartners toekomt en zij als nieuwe eigenaren hiervoor verantwoordelijk zijn. In de beheerfase is de provincie echter voor enkele jaren mede-risicodragers voor de inlaatkreek en de zandvang. De financiële gevolgen van risico's in deze periode zijn ingeschat en meegenomen in de berekening van de benodigde risicobuffer. Voor Waterdunen is een belangrijk risico het definitief openen van de getijdenduiker in relatie tot het waterbezwaar. De kans is aanwezig dat er aanvullende maatregelen moeten worden getroffen. De eventuele maatregelen kunnen betrekking hebben op zowel de uitvoeringsfase als de beheerfase. Het risico is daarmee van invloed op zowel de berekening van de post onvoorzien in de GREX Waterdunen als op de kwantificering van het risico Waterdunen beheer zoals opgenomen in deze risicoparagraaf.

Garantstelling gemeente Hulst in verband met Perkpolder

In het derde kwartaal van 2017 heeft PS besloten het project Perkpolder volledig over te dragen aan de gemeente Hulst, gezien de fase waarin het project zich verkeerde, en haar aandelen in Perkpolder Beheer BV te verkopen aan de gemeente Hulst. De gemeenteraad van de gemeente Hulst heeft besloten deze aandelen inderdaad over te nemen en het project zelfstandig verder te zetten. In het vierde kwartaal van 2017 is de uittreding van de Provincie formeel tot stand komen. De provincie is per 1-1-2018 geen aandeelhouder meer en heeft haar grondvoorraad Perkpolder verkocht aan Perkpolder Beheer BV. De provincie staat na uittreding nog wel garant voor een

maximum bedrag van € 3,3 miljoen ter beperking van de financiële risico's van de gemeente Hulst. Deze garantie vervalt op 31 december 2026, tenzij partijen schriftelijk anders overeenkomen. De actuele status is dat het risico nog onverminderd actueel is. De uitvoering van het plan Perkpolder is nog niet gestart. Wel zijn in 2019 de contracten tussen de projectontwikkelaar en Perkpolder Beheer BV getekend voor de uitvoering van fase 1 van het plan, in casu de ontwikkeling van het oude Veerhavenplein.

Thermphos

In december 2017 hebben het Rijk, NV Zeeland Seaports en de provincie Zeeland de financiële overeenkomst sanering Thermphos ondertekend. In deze overeenkomst hebben de drie partijen afspraken gemaakt over het ter beschikking stellen van een taakstellend budget van € 129,5 miljoen. In deze overeenkomst is in artikel 5 opgenomen dat financiële tegenvallers en meevallers ten opzichte van het taakstellende budget door Partijen in gelijke delen, namelijk ieder voor 1/3 deel, worden gedeeld. Door ondertekening van de financiële overeenkomst staat de provincie Zeeland dus voor 1/3 garant voor eventuele tegenvallers, die de risicoreserve van € 17,8 miljoen (als onderdeel van het totale taakstellende budget 129,5 miljoen) te boven gaan, bij de sanering Thermphos.

Gezien de financiële bijdrage en de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor mee- en tegenvallers stuurt de Provincie als mede-opdrachtgever op de opdracht voor de sanering, de kosten en de risicobeheersing. Van Citters Beheer levert hiervoor kwartaalrapportages en de stuurgroep 'Sanering voormalig Thermphos terrein' stelt de kwartaalrapportages vast. De prognose van VCB is dat de fysieke sanering eind 2020 zal zijn afgerond, binnen het beschikbare budget. De administratieve afhandeling zal dan medio 2021 gereed zijn. Het risico voor de Provincie is op basis van de kwartaalrapportage Q3-2019 van VCB op gelijk niveau gehouden.

Garantstellingen

De garantstellingen maken deel uit van de uitvraag naar risico's. De provincie heeft een aantal garantstellingen afgegeven voor verbonden partijen. Hierin schuilt een risico, aangezien de financiële realiteit van een organisatie ertoe kan leiden dat schuldeisers aanspraak maken op de betreffende garantstelling. Het grootste deel van de garantstelling is beschikbaar gesteld aan North Sea Port. North Sea Port heeft een gezonde eigen vermogenspositie. Daarnaast is het beleid van de provincie gericht op het afbouwen van de garantstellingen in omvang en aantal.

Marinierskazerne

Voor het project MAR-kazerne is geen risicokaart opgesteld. De compensatiemaatregelen voor het niet realiseren van het project moeten conform het provinciaal standpunt en de bevestiging hiervan door het Rijk bestaan uit onder meer de vergoeding van gemaakte kosten. Dit wordt ondersteund met moties van de Tweede Kamer waarin wordt gesteld dat de compensatie ruimhartig moet zijn. Onze inschatting is dat de door de Provincie Zeeland (en van de betrokken regionale partners) gemaakte kosten volledig worden gecompenseerd, waardoor er geen budgettair nadeel ontstaat ten opzichte van de situatie per balansdatum 31-12-2019. Daarom is er geen risicokaart met financiële impact meegewogen in de berekening van het benodigde weerstandsvermogen per 31-12-2019.

COVID-19

De uitbraak van COVID-19 heeft een enorme impact op ons allemaal. Hier staan we in deze jaarstukken bij stil. Deze turbulente tijden brengen ook risico's met zich mee. De wereld om ons heen is in een korte tijd veranderd en het verdere verloop van deze crisis is op dit moment nog onzeker. Dit betekent dat het financiële effect van deze risico's nu niet in te schatten is. We houden uiteraard de ontwikkeling scherp in de gaten en reageren daar waar nodig direct op risico's voor onszelf en onze partners.

Verloopoverzicht risico's t.o.v. 2018

In onderstaand verloopoverzicht geven we inzicht in het verloop van de risico's die zijn verwerkt in de jaarrekening 2018. Met andere woorden; zijn de risico's die benoemd zijn in de jaarrekening 2018 in 2019 nog aanwezig en is de omvang gewijzigd.

De verklaring voor de grootste wijzigingen t.o.v. 2018 zijn:

Voor wat betreft het risico Thermphos, de sanering is volgens laatste planning eind 2020 afgerond en binne het budget blijft, daarmee is het risico t.o.v. 2018 afgenomen

Voor wat betreft het risico Wettelijke milieutaken RUD/DCMR geldt dat gedurende 2019 het deelrisico frictiekosten BRZO taken naar DCMR is komen te vervallen en zodoende dit verzamelrisico kleiner in omvang is geworden.

Voor Waterdunen is een belangrijk risico het definitief openen van de getijdenduiker in relatie tot het waterbezwaar. De kans is aanwezig dat er aanvullende maatregelen moeten worden getroffen en dat dit consequenties heeft voor de post onvoorzien binnen de GREX Waterdunen. De inschatting is dat eventuele aanvullende maatregelen ook betrekking hebben op de beheerfase waardoor het risico Waterdunen beheer is toegenomen.

Verloopoverzicht risico's	
Jaarrekening 2018	Jaarrekening 2019
Risico	
Thermphos	
Garantstelling Hulst i.v.m. Perkpolder	
Wettelijke milieutaken RUD/DCMR	
Waterdunen Beheer	
Garantstelling Zeeuwse Bibliotheek	
Controle POP-2/POP-3 en overige Europese gelden	
Tekort in Faunafonds	
Sloeweg: fase 2 budgetoverschrijding	vervallen
Wijziging licentiestructuur	
Sloeweg: fase 1 Rijksbijdrage	vervallen
 = geen wijziging	
 = in omvang gestegen	
 = in omvang gedaald	

Benodigde risicobuffer

Risico's worden gekwantificeerd op basis van de financiële impact en de kans van het risico. Per risico wordt allereerst de kans van optreden bepaald. Vervolgens wordt de financiële impact bepaald indien het risico zich zou voordoen.

Op basis van de risicogegevens wordt door middel van een risicosimulatie de benodigde risicobuffer berekend. Dit is de buffer die nodig is om de financiële gevolgen van risico's op te kunnen vangen. Deze simulatie wordt toegepast, omdat het reserveren van het maximale bedrag in de "worst case" ongewenst en onnodig is. De risico's zullen immers niet allemaal tegelijk en in hun maximale omvang optreden. Bij de berekening van de risicosimulatie gaan we uit van een zekerheidspercentage van 90%. Uit de risicosimulatie volgt dat met 90% zekerheid kan worden gesteld dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van €6,9 miljoen.

Beschikbare risicobuffer

De beschikbare risicobuffer bestaat uit het geheel aan middelen dat beschikbaar is om de risico's in financiële zin af te dekken.

(bedragen x € 1 miljoen)	
Beschikbare risicobuffer	
Algemene reserve	16,7
Bestemmingsreserve	0,0
Vrije belastingcapaciteit Motorrijtuigenbelasting	13,1
Ruimte meerjarenbegroting	1,8
Totaal	31,6

De omvang van de onderdelen van de beschikbare risicobuffer is gelijk aan de stand in het laatste zichtjaar van de laatst vastgestelde meerjarenbegroting, zijnde 2023. In bovenstaande opstelling is uitgegaan van cijfers inclusief de verwerking van de 3e begrotingswijziging 2020.

Ratio weerstandsvermogen

Op basis van het ratio weerstandsvermogen wordt bepaald of het weerstandsvermogen van de provincie toereikend is bij het huidige risicoprofiel. Via het risicomanagementbeleid hebben Provinciale Staten een ondergrens voor het ratio van het weerstandsvermogen vastgesteld van 1,5. Dit valt in de klasse ruim voldoende.

Ratio weerstandsvermogen =	Beschikbare risicobuffer	=	31,6	=	4,6
	Benodigde risicobuffer		6,9		

Ratio algemene reserve in benodigde risicobuffer

De Algemene reserve bevat het vrije vermogen van de Provincie en fungeert daardoor als primaire risicobuffer. Provinciale Staten hebben besloten dat de Algemene reserve minimaal gelijk (ratio 1,0) moet zijn aan de benodigde risicobuffer, zodat het mogelijk is om met de algemene reserve de risico's af te dekken. Bij de berekening van de ratio Algemene reserve wordt uitgegaan van de laagste stand van de algemene reserve in de toekomstige jaren van de laatst vastgestelde meerjarenbegroting. De laagste stand van de Algemene reserve doet zich voor in 2023.

Ratio Algemene reserve =	Algemene reserve	=	16,7	=	2,4
	Benodigde risicobuffer		6,9		

Kengetallen

Het BBV schrijft voor dat in deze paragraaf financiële kengetallen opgenomen moeten worden. Deze kengetallen geven meer inzicht in de (financiële) ruimte om structurele en incidentele lasten te kunnen dekken of opvangen ofwel ze geven inzicht in de financiële weerbaar- en wendbaarheid. In hun

samenhang zeggen de kengetallen hoe de provincie er financieel gezien voor staat, zeker als de ontwikkeling van de kengetallen over een aantal jaren wordt gevolgd.

Kengetallen	Rekening 2015	Rekening 2016	Rekening 2017	Rekening 2018	Rekening 2019
Netto schuldquote	45,7%	64,4%	47,1%	49,1%	52,2%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	43,6%	63,0%	46,3%	48,3%	51,7%
Solvabiliteitsratio	32,8%	35,5%	31,1%	35,5%	36,4%
Structurele exploitatieruimte	10,4%	31,7%	12,6%	8,4%	10,5%
Grondexploitatie	5,6%	7,6%	3,0%	3,0%	3,3%
Belastingcapaciteit	96,3%	100,1%	102,4%	102,3%	110,6%

Netto schuldquote

Dit kengetal geeft een indicatie van de druk van schuldenlast (rente / aflossing) op de eigen middelen. De quote wordt berekend door de netto schuld te delen door het totaal aan jaarlijkse baten. De gecorrigeerde schuldquote wordt vervolgens berekend door ook rekening te houden met aan derden verstrekte leningen. Als de netto schuld groter is dan 130% van de inkomsten, is er sprake van een erg hoge schuld. Een netto schuld die minimaal 100% van de inkomsten is wordt als hoog gezien. Voor een genuanceerd beeld zijn ook de voorraad bouwgronden en de voorraad uitgeleende gelden relevant. Zo ligt bij een zeer grote portefeuille uitgeleend geld de grens voor een te hoge schuld hoger. De netto schuldquote is redelijk stabiel en neemt licht toe in 2019 ten opzichte van 2018. De netto schuldquote van overige provincies is veelal negatief. Dat wil zeggen dat daar een overschot aan middelen is.

Solvabiliteit

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie aan haar financiële verplichtingen kan voldoen. Hiertoe wordt de omvang van het eigen vermogen gerelateerd aan de totale omvang van het vermogen (dus het eigen en het vreemde vermogen). Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe gezonder. Een solvabiliteitsratio van 25% - 40% wordt als gezond gezien. Zeeland is solvabel en de solvabiliteit stijgt sinds 2017. De solvabiliteitsratio van overige provincies is veelal hoger vanwege hogere eigen vermogens ten opzichte van het balanstotaal, percentages van rond de 70% - 80% zijn geen uitzondering.

Structurele exploitatieruimte

Dit kengetal geeft weer hoeveel structurele ruimte er is om de eigen lasten te dragen, ook als bijvoorbeeld de baten afnemen of lasten in de toekomst gaan toenemen. De ruimte wordt berekend door het structurele saldo (verschil tussen structurele baten en lasten) te delen door het totaal aan jaarlijkse baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. Dit is voor alle gepresenteerde jaren het geval.

Grondexploitatie

Dit kengetal geeft aan hoe groot de grondpositie is (de totale waarde van de gronden in eigendom bij de provincie) in relatie tot het totaal aan jaarlijkse baten. De provincie kan namelijk risico's lopen inzake de waardeontwikkeling van gronden die op de balans staan.

Belastingcapaciteit

Met het vaststellen van het opcenten tarief bepalen PS hoeveel extra ruimte er is om eigen lasten te dragen. Met het kengetal wordt het provinciale tarief gerelateerd aan het gemiddelde tarief van alle provincies tezamen. Dat is wat anders dan de feitelijke onbenutte belastingcapaciteit. Dit is namelijk het verschil tussen het tarief dat de provincie Zeeland heft en het door het Rijk wettelijk bepaalde maximum. Zeeland heft 89,1 opcenten in 2019 en heft met dit tarief meer dan het landelijk gemiddelde.

2.3 Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

In deze paragraaf gaan we in op het beheer en onderhoud van de provinciale kapitaalgoederen. Het gaat daarbij om de eigendommen van de Provincie met een meerjarig nut en de daarbij behorende instandhoudingskosten (beheer en onderhoud). Deze onderdelen lopen door de gehele begroting heen en zijn veelal financieel omvangrijk.

We gaan in op het beleid ten aanzien van het onderhoudsniveau, de huidige onderhoudsstaat en de onderhoudsplannen. Het in stand houden van de provinciale kapitaalgoederen wordt drie categorieën ingedeeld: klein/dagelijks onderhoud, groot onderhoud en vervanging/ reconstructie. De begrote en gerealiseerde instandhoudingskosten van de provinciale kapitaalgoederen worden in deze paragraaf gepresenteerd.

Hieronder wordt dit voor de volgende kapitaalgoederen uiteengezet: infrastructuur en provinciale gebouwen. Riolering is een onderdeel dat niet van toepassing is

Speerpunten

- Verdere implementatie assetmanagement.
- Instandhouding van de provinciale infrastructuur, waarbij zij minimaal voldoet aan het basisniveau (wet- en regelgeving en goed rentmeesterschap).
- Groot onderhoud via voorziening groot onderhoud infrastructuur.
- Geen achterstallig onderhoud

Acties

Doelstellingen 2019	Realisatie
Verankering Assetmanagement	De in 2018 nieuw opgezette organisatiestructuur van afdeling I&V heeft in 2019 verder vorm gekregen. De hernieuwde team- en taakindeling van de interne teams is zodanig ingericht dat die beter aansluit bij de werkwijze van Assetmanagement. Daarnaast zijn de eerste stappen gezet om ook de Buitendienst verder te professionaliseren en toekomstbestendig in te richten.
Nadere uitwerking Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland in Uitvoeringsstrategieën per (infrastructureel) kapitaalgoed	Bij aanvang van 2019 waren er drie Uitvoeringsstrategieën vastgesteld: droge kunstwerken, verhardingen en elektrotechnische verkeersvoorzieningen. Per 1 januari wordt voor die kapitaalgoederen voor wat betreft het groot onderhoud dan ook gewerkt met een onderhoudsreserve infrastructuur. In 2019 is gestart met het opstellen van de Uitvoeringsstrategieën voor groen, openbare verlichting en natte kunstwerken, opdat die in 2020 afgerond kunnen worden en de middelen ten behoeve van de instandhouding ervan toegevoegd kunnen worden aan de onderhoudsreserve infrastructuur.
Volledigheid en actualiteit integraal informatiebeheersysteem	Paspoortgegevens van de meest omvangrijke kapitaalgoederen zijn compleet en actueel. De meerjarige onderhoudsplannen van droge kunstwerken en verhardingen zijn geactualiseerd en geïndexeerd naar het prijspeil per 1 januari 2019.
Onderhoud (monumentale) panden Abdijcomplex	Het onderhoud is uitgevoerd conform de meerjarenplanning onderhoud gebouwen. Dit is mede gefinancierd uit de zogenaamde BRIM-gelden (een Rijkssubsidie) voor de instandhouding van Monumenten. Dit jaar zijn de gebouwen aan de buitenzijde aanpakt waarin het Zeeuws Museum is gehuisvest, alsmede het gebouwdeel Prinsenlogement (onderdeel van het Statencomplex).
Aanpassing gebouwen in het kader van Flexibel Werken	Interne verschuivingen hebben plaatsgevonden om de provinciale gebouwen zo optimaal mogelijk te benutten. Dit doen we door te kijken naar welke opgave welke faciliteiten nodig heeft. Met als basis de diversiteit in de gebouwen faciliteren we op deze manier optimaal de organisatie om haar doelen te behalen.
Implementatie Hospitality-concept (aanpassing hoofdingang Heerenlogement + aanpassing aangrenzende vergaderruimten)	Voorbereidingen zijn getroffen om de hoofdingang van het Heerenlogement aan te passen. Tevens zijn voorbereidingen getroffen om de voormalige archiefruimte in dit gebouw te verbouwen tot zogenaamde 'netwerkrimte'. Dit gaat een ruimte worden waarin we samen met externen kunnen vergaderen en werken aan projecten. Tevens brengen we met voornoemde aanpassingen de beveiliging op een hoger niveau. Start uitvoering plannen is voorzien in 2e kwartaal 2020.

Beleidskader

- Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland (2018)

Infrastructuur

De Provincie is als (vaar)wegbeheerder verantwoordelijk voor het in stand houden van de provinciale infrastructuur. In die rol dient de Provincie ervoor te zorgen dat het areaal in goede staat van onderhoud verkeert en voldoet aan de eisen die daaraan op grond van vigerende wet- en regelgeving en beleidsplannen wordt gesteld. In tabel 2.3.1 is een globaal overzicht gegeven van het provinciaal areaal.

Wegen	Hoofdrijbaan	400 km
	Fietspaden	280 km
	Parallelwegen	110 km
	Civiele kunstwerken	260 stuks
	Verkeersregelinstanties	25 stuks
	Lichtmasten	3.300 stuks
	Bewegwijzering	1.400 stuks
Water	Vaarweg	15 km
	Beweegbare bruggen	7 stuks
	Sluizen	4 stuks
Groen	Berm	600 hectare
	Bomen	24.000 stuks

In 2019 is gewerkt aan de verdere implementatie van assetmanagement, waardoor de instandhouding van de provinciale wegen en vaarwegen doelmatiger georganiseerd wordt. In maart 2018 is daartoe het Beheerkader Infrastructuur Provincie Zeeland vastgesteld door Provinciale Staten. Het Beheerkader vormt de basis voor het verankeren van assetmanagement in de provinciale werkwijze. Hierin is de knip gemaakt tussen wat we als beheerder van infrastructuur wettelijk gezien moeten doen (basis), en wat we op grond van ambities daarop aanvullend nog willen bereiken (beleid). Bij het in stand houden van de infrastructuur wordt gekeken naar de prestaties die de kapitaalgoederen moeten leveren, de kosten die daaraan verbonden zijn en de risico's die daarbij acceptabel zijn.

Thema	Vastgesteld ambitieniveau
Kunstwerken droog	Basis
Kunstwerken nat	Basis
Elektrotechnische Verkeersvoorzieningen (o.a. VRI's)	Basis
Verhardingen	Basis

Groen	Basis + Beleid (ecologisch bermbeheer)
Dienstverlening	Basis + Beleid (Incident Managent)
Overige infrastructurele kapitaalgoederen	Basis

Als nadere uitwerking van het Beheerkader wordt per infrastructureel kapitaalgoed (thema) een Uitvoeringsstrategie opgesteld. Daarin wordt per kapitaalgoed onder meer omschreven op welke wijze we omgaan met de instandhouding, de knip tussen basis en beleid en de kosten die daarmee gepaard gaan. Bij aanvang van 2019 waren de Uitvoeringsstrategieën voor droge kunstwerken, verhardingen en elektrotechnische verkeersvoorzieningen vastgesteld. Per 1 januari dit jaar wordt voor die drie kapitaalgoederen dan ook gewerkt met een onderhoudsreserve infrastructuur (groot onderhoud). In 2019 is gewerkt aan het opstellen van de Uitvoeringsstrategieën voor groen, openbare verlichting en natte kunstwerken, opdat ze in 2020 afgerond en vastgesteld kunnen worden, waarna ook die kapitaalgoederen toegevoegd kunnen worden aan de onderhoudsreserve infrastructuur. Met het implementeren van assetmanagement in de organisatie, verbetert het inzicht in meerjarige onderhoudsplanningen en de mogelijkheid tot het maken van een integrale afweging van instandhoudingsmaatregelen binnen én tussen de verschillende kapitaalgoederen. Daarnaast vindt afstemming plaats met de plannen op het gebied van de investeringsagenda wegen (instandhouding in relatie tot nieuwbouw). Bij de uitvoerende taken zoeken we tevens afstemming en samenwerking met andere wegbeheerders binnen Zeeland.

Het integrale informatiebeheersysteem is hierbij ondersteunend en voor de meest omvangrijke assets zijn de paspoortgegevens (informatie over thema, locatie, onderdelen, etc.) compleet. Actuele gegevens maken het mogelijk een solide doorrekening te maken (een doorkijk van minimaal 10 jaar). De meerjarige onderhoudsplanningen volgend uit de Uitvoeringsstrategieën zijn geactualiseerd en geïndexeerd naar het prijspeil per 1 januari 2019.

Op het gebied van organisatiestructuur is in 2019 verder doorgegaan op de ingezette koers uit het voorafgaande jaar: de team- en taakindeling vormgeven, zodanig dat deze aansluit bij de werkwijze van assetmanagement. Daarnaast zijn de eerste stappen gezet om te komen tot een visie op de Buitendienst om ook die verder te professionaliseren en toekomstbestendig in te richten. Dit zal in 2020 verder vormkrijgen.

Er waren voldoende middelen in 2019 om het vastgestelde kwaliteitsniveau te waarborgen. Een overzicht van het totaal aan begrote en gerealiseerde kosten staat in onderstaande tabel.

Onderhoudskosten infrastructuur

Het kleine overschot op wegen is toe te kennen aan werkzaamheden die aanvankelijk (eind) 2019 gepland stonden, maar omwille van omstandigheden naar 2020 doorgeschoven zijn. De overschrijding op vaarwegen is met name toe te schrijven aan onvoorziene werkzaamheden binnen het klein onderhoud aan de natte objecten. De onderbesteding op groen is voornamelijk veroorzaakt door minder inzet (uren) van de maaiaannemer dan op voorhand ingeschat.

(bedragen x € 1.000)

Categorie	Begroting	Begroting na wijziging	Realisatie	Verschil
Wegen	10.723	8.094	8.048	45
Vaarwegen	2.379	2.908	2.963	-55
Groen	971	1.068	1.046	22
Totaal onderhoud infra	14.073	12.070	12.057	12

(Vervangings)investeringen infrastructuur

De werkzaamheden van twee van de vijf investeringskredieten binnen de categorie wegen zijn in 2019 uitgevoerd en afgerond binnen beschikbaar budget. De andere drie projecten lopen ook in 2020 nog

door en dienen dus beschikbaar te blijven. De werkzaamheden van het beschikbaar gestelde krediet op vaarwegen is in 2019 uitgevoerd. In het eerste kwartaal van 2020 wordt definitieve oplevering en afronding van dit project verwacht. Voor meer informatie omtrent de kredieten verwijzen we u naar bijlage 4 van de jaarrekening 'Staat van restant investeringskredieten'.

(bedragen x € 1.000)

Categorie	Begroting	Begroting na wijziging	Realisatie	Verschil	
Wegen	-	-	1.864	369	1.495
Vaarwegen	-	-	119	361	-242
Groen	-	-	-	-	-
Totaal onderhoud infra	-	-	1.983	730	1.253

Provinciale gebouwen

Bedrijfsgebouwen Infrastructuur.

De bedrijfsgebouwen Infrastructuur zijn de wegensteunpunten en de bedieningsgebouwen voor het Kanaal door Walcheren en de Zeelandbrug.

Met de gemeente Goes worden de mogelijkheden bezien om samen een Wegensteunpunt te realiseren in de Poel te Goes. Dit als alternatief voor het nog te realiseren Wegensteunpunt Sloeweg.

Het Wegensteunpunt Mauritsfort te Hoek is geschikt gemaakt voor samenwerking met het Waterschap.

Voor het meerjarig groot onderhoud is een aparte voorziening gemaakt. Dit is gedaan op basis van de een geactualiseerde 10-jarige meerjarenplanning onderhoud provinciale gebouwen.

Momenteel is er geen sprake van achterstallig onderhoud

Fietsvoetveer

In 2004 zijn de gebouwen, aanlandingsvoorzieningen en twee SWATH-schepen voor het fietsvoetveer gekocht en in gebruik genomen. De provincie verhuurt ze aan de exploitant van het fietsvoetveer Vlissingen-Breskens, de Westerschelde Ferry B.V. In de huurovereenkomst voor de schepen is vastgelegd dat de Westerschelde Ferry BV verantwoordelijk is voor het onderhoud aan de schepen. De gebouwen en aanlandingsvoorzieningen worden door de provincie onderhouden. In onderstaande tabel staan de onderhoudskosten weergegeven. Het onderhoud aan de faciliteiten van de fast ferry is conform planning en raming uitgevoerd.

(Bedragen x € 1.000)

Categorie	Begroting	Begroting na wijziging	Realisatie	Verschil	
Fietsvoetveer	835	835	990	991	-1
Totaal onderhoud fiets-voerveer	835	835	990	991	-1

(Vervangings)investeringen fietsvoetveer

De werkzaamheden voor het vervangen van het leidingwerk van de brandstofbunker van de SWATH-schepen zijn in 2019 niet gestart. Het beschikbaar gestelde investeringskrediet bleek ontoereikend na de gedane inschrijvingen door de markt. Na ophoging van het krediet zal het werk in 2020 uitgevoerd worden.

(bedragen x € 1.000)

Categorie	Begroting	Begroting na wijziging	Realisatie	Verschil	
Investeringen Fietsvoetveer	-	-	270	-	270
Totaal investering fietsvoetveer	-	-	270	-	270

Kantoorgebouwen, waaronder Provinciehuis

De provinciale kantoorgebouwen betreffen het Abdijcomplex, inclusief het deel van het Zeeuws Museum en het pand Schuytvlot (huisvesting Erfgoed Zeeland). Het beheer en onderhoud aan deze gebouwen wordt gereguleerd in een meerjarig Beheerplan (BOS). Het onderhoud is opgebouwd uit bouwkundig onderhoud en installatietechnisch onderhoud.

- Installatietechnisch onderhoud is gebaseerd op de NEN 2767 (conditiemeting voor bouw- en installatiedelen).
- De inventarisatie en inspectie is uitgevoerd door een externe partij en is ook gebruikt voor de gehouden aanbesteding van het installatietechnisch onderhoud.
- De planning van dit onderhoud is waar nodig aangepast aan de planning van investeringen in de gebouwen en bouwkundige renovaties, zodat deze werkzaamheden gelijktijdig uitgevoerd worden.

Bouwkundig onderhoud

- Planning bouwkundig onderhoud is gebaseerd op de inspectierapporten van de Monumentenwacht. Deze inspecties worden tweejaarlijks uitgevoerd. Het onderhoud wat geclassificeerd wordt als slecht (herstellen binnen 0-1 jaar) en matig (herstellen binnen 1-3 jaar) wordt opgenomen in de meerjarenraming.
- Ook grotere renovaties van gebouwen, waarbij geen bouwkundige aanpassingen aan het gebouw worden uitgevoerd, zijn hierin opgenomen.

Voor het meerjarig groot onderhoud is een aparte voorziening groot onderhoud provinciale gebouwen gevormd. Dit is gedaan op basis van een geactualiseerde 10-jarige meerjarenplanning onderhoud provinciale gebouwen. Het overschot dat is ontstaan dient te worden toegevoegd aan de hiervoor genomede voorziening. Dit als voeding voor gepland groot onderhoud de komende jaren.

(bedragen x €1.000)

Categorie	Begroting	Begroting na wijziging	Realisatie	Vershil
Onderhoud en vervanging abdijcomplex	831	636	619	17
Onderhoud gebouwen en terreinen	271	271	294	-22
Zeeuws museum inclusief depots	264	214	149	65
Pand Schuytvlot	67	67	26	42
Totaal kapitaalgoederen gebouwen	1.433	1.188	1.086	102

BRIM-subsidie

Er is een BRIM subsidie verstrekt voor het meerjarig bouwkundig onderhoud van de monumentale panden. Op basis hiervan zal 50 % van de kosten worden gesubsidieerd. Deze bedragen zijn in de meerjarenraming verwerkt.

Er is momenteel geen sprake van achterstallig onderhoud.

2.4 Financiering

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de uitvoering van de financieringsfunctie door Zeeland. Financiering houdt voor de Provincie in dat er voldoende liquide middelen in kas zijn om aan alle financiële verplichtingen te voldoen. Hiervoor worden kortlopende leningen aangetrokken waarbij het renterisico grotendeels is afgedekt met een renteSWAP (voor uitleg zie Financieringsbehoefte). Daarnaast geven wij inzicht in de financieringsbehoefte, rentelasten, het renteresultaat en de rentetoerekening

Speerpunten

- Zorgen voor de tijdige beschikbaarheid van de nodige financiële middelen
- Beheersen van financiële risico's
- Minimaliseren van de kosten bij het beheren van geldstromen en financiële posities

Kengetallen

- Kasgeldlimiet: € 17 miljoen
- Renterisiconorm: € 47 miljoen

Beleidskader

- Besluit Financieringsstatuut 2013 Provincie Zeeland
- Financiële verordening Provincie Zeeland 2017

Beleid

Naast de provinciale kaders gelden de wettelijke kaders die zijn vastgelegd in:

- Wet financiering decentrale overheden (Wet fido);
- Ministeriële regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (RUDDO);
- Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV);

In deze kaders staan onder andere richtlijnen over het aangaan en verstrekken van leningen, evenals het verstrekken van leningen en garanties of afgeven van waarborgen uit hoofde van de publieke taak. Uitzettingen of derivaten moeten een prudent karakter hebben en niet zijn gericht op het genereren van inkomen door het lopen van overmatig risico. In de ministeriële regeling staat wat minimaal onder prudente uitzettingen en een prudent gebruik van derivaten moet worden verstaan. De voorschriften richten zich op de tegenpartij (debiteurenrisico) en op het type instrument (marktrisico).

Wijzigingen ten opzicht van beleid 2018

Er zijn geen wijzigingen met betrekking tot financiering ten opzichte van het beleid van 2018.

Schatkistbankieren

Vanaf 2013 is de Regeling schatkistbankieren decentrale overheden ingevoerd. Dit houdt in dat de Provincie al haar overvloedige liquide middelen moet aanhouden bij het Ministerie van Financiën. Dit kan in de vorm van een rekening courant of het plaatsen van (meerjarige) deposito's. Onder voorwaarden mogen er ook leningen verstrekt worden aan medeoverheden, het zogenaamde onderling uitlenen. Omdat de Provincie in een meerjarige leensituatie verkeert heeft het verplicht schatkistbankieren geen financieel effect. Er kan overigens niet geleend worden bij de schatkist.

Risicobeheer vlottende schuld

De zogeheten 'kasgeldlimiet' stelt een grens aan de korte financiering (7% van het begrotingstotaal, totale lasten). Dit betekent dat we investeringen tot deze kasgeldlimiet mogen financieren met kort geld (looptijd tot 1 jaar), waardoor het renterisico van korte financiering beperkt wordt.

De maximaal toegestane financiering met kort geld in 2019 bedraagt ongeveer € 16,5 miljoen (op basis van 7% van € 235 miljoen). Om onder andere aan de kasgeldlimiet te voldoen, is een swap (zie uitleg bij financieringsbehoefte) afgesloten tot en met 2029.

In onderstaand overzicht is per ultimo kwartaal berekend of wordt voldaan aan de kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet mag maximaal 3 aaneengesloten kwartalen overschrijden. Indien dit gebeurt moet

de Provincie aanvullende renteafdekking regelen zodat zij weer voldoet. De kasgeldlimiet is gedurende 2019 niet overschreden.

Kasgeldlimiet 2019		bedragen x €1 mln			
		gemiddelde stand			
		1e kwart	2e kwart	3e kwart	4e kwart
Omvang begroting (1 januari 2019 = grondslag)					
		235,3	235,3	235,3	235,3
1.	Toegestane kasgeldlimiet				
*	in procenten van de grondslag	7%	7%	7%	7%
*	in bedrag	16,5	16,5	16,5	16,5
2.	Vlottende schuld				
	Opgenomen gelden < 1 jaar die niet gedekt zijn onder de SWAP	27,9	21,1	13,3	8,9
	Schuld in rekening-courant Nazorg	9,9	9,9	10,1	10,1
	Gestorte gelden door derden < 1 jaar	0,0	0,0	0,0	0,0
	Overige geldleningen niet zijnde vaste schuld	6,7	20,0	20,0	20,0
	Totaal (2)	44,5	51,0	43,4	39,0
3.	Vlottende middelen				
	Uitzetting bij schatkist	2,0	7,2	2,6	4,3
	Tegoeden in rekening-courant	-0,3	1,8	0,7	0,7
	Overige uitstaande gelden < 1 jaar (Groenfonds)	44,4	42,9	41,9	36,7
	Totaal (3)	46,1	51,9	45,2	41,7
	Toets kasgeldlimiet:				
4.	Saldo vlottende middelen (3) - (2)	1,6	0,9	1,8	2,7
	Toegestane kasgeldlimiet (1)	16,5	16,5	16,5	16,5
	Ruimte (+) / Overschrijding (-); (1) + (4)	18,1	17,4	18,3	19,2

Risicobeheer vaste schuld, renterisiconorm

Voor de vaste schuld is in de Wet fido een zogenaamde 'renterisiconorm' beschreven. De renterisiconorm is het maximaal toegestane renterisico over langlopende schulden (looptijd > 1 jaar). Een langlopende schuld wordt ook wel vaste schuld genoemd. Het renterisico op deze leningen is afhankelijk van:

- het gedeelte van de vaste schuld waarvoor de geldnemer een wijziging van de rente op basis van de leningsvoorwaarden niet kan beïnvloeden (renteherziening);
- het gedeelte van de portefeuille aan vaste schuld dat in enig jaar geherfinancierd moet worden door het aangaan van nieuwe leningen (herfinanciering).

In de Wet fido, artikel 1 h, wordt de renterisiconorm gedefinieerd als een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van het begrotingstotaal van het openbare lichaam bij aanvang van het jaar. Voor provincies is dit percentage 20% van het begrotingstotaal. Het begrotingstotaal voor 2019 bedraagt €235 miljoen. De renterisiconorm voor Zeeland bedraagt €47 miljoen.

Vanaf 2012 worden op de geldmarkt korte leningen aangetrokken. De variabele rente van deze geldleningen wordt uitgeruild door middel van een renteproduct (swap). Deze swap zorgt ervoor dat de rente is gefixeerd gedurende de gehele looptijd (tot en met 2029). Hierdoor voldoen we aan de renterisiconorm.

Financieringsbehoefte

Zeeland leent vanaf 2012. Wij hebben in 2009 de aandelen van de Westerscheldetunnel overgenomen met als doel het rendement te gebruiken voor de realisatie van de Sluiskiltunnel. Hiervoor is langdurige financiering benodigd.

Het renterisico is grotendeels afgedekt met een rente-instrument, een zogenaamde renteswap, afgesloten bij de Rabobank. De swap heeft een looptijd tot en met 2029. De afgesloten swap kent geen zogenaamde bijstortverplichting, ook wel margincall genoemd. Ook heeft de provincie niet te maken met renteopslagen.

Door middel van de swap wordt een variabel rentetarief (driemaands Euribor) geruild tegen een vaste rente, waarbij de Provincie de vaste rente betaalt en de variabele rente ontvangt. Wanneer deze rentestromen met elkaar worden verrekend, resteert een structuur waarin we per saldo het vaste tarief van de swap betalen. In feite ontstaat hierdoor een structuur die gelijk is aan een vastrentende lening. Bij een traditionele vaste geldlening zijn de afdekking van het renterisico en de beschikbaarheid van geld tegelijk geregeld. Bij een swap zijn deze twee onderdelen van elkaar gescheiden. De swap zorgt er voor dat de rente is gefixeerd gedurende de gehele duur van de geschatte financieringsbehoefte. Deze constructie voldoet aan relevante wet- en regelgeving, waaronder de Wet fido, de Ruddy en het financieringsstatuut. De SWAP voorziet niet in de leenbehoefte zelf maar is puur voor het afdekken van het renterisico, de benodigde financiële middelen worden op de geldmarkt aangetrokken.

Het totaal aan opgenomen geldleningen per 31 december 2019 bedraagt €98 miljoen. De opgenomen leenbedragen per ultimo kwartaal staan in onderstaand overzicht:

Opgenomen geldlening	bedragen x €1.000			
	stand per			
	1-4-2019	1-7-2019	1-10-2019	31-12-2019
Geldmarkt	110.000	90.000	83.000	78.000
vaste geldlening	20.000	20.000	20.000	20.000
Totaal	130.000	110.000	103.000	98.000

Huidige situatie SWAP

De leenbehoefte was gedurende heel 2019 groter dan de hoogte van de renteafdekking door de swap waardoor de swap het gehele jaar ten volle is benut. De negatieve marktwaarde per 31 december 2019 bedraagt €12,7 miljoen. Dit houdt in dat als de Provincie de swap voortijdig afwikkelt, zij dit bedrag moet betalen. Omdat de Provincie gebruik blijft maken van de swap om het renterisico af te dekken heeft deze negatieve marktwaarde geen financiële gevolgen.

Rentetoerekening

Om er voor te zorgen dat in de begroting en verantwoording de totale rentelasten en de daar aan gekoppelde financieringsbehoefte inzichtelijk zijn, wordt in artikel 13 BBV voorgeschreven dat de paragraaf financiering in ieder geval inzicht geeft in de rentelasten, het renteresultaat, de financieringsbehoefte en de wijze waarop rente aan investeringen, grondexploitaties en taakvelden wordt toegerekend.

De behoefte aan inzicht in de kosten op de taakvelden en de behoefte om de wijze van verantwoorden van rente in de begroting en jaarrekening te harmoniseren, hebben er derhalve toe geleid dat in het wijzigingsbesluit Besluit begroting en verantwoording (BBV) is opgenomen, dat de

rentekosten aan de desbetreffende taakvelden moeten worden toegerekend met behulp van een (rente)omslag. De commissie BBV adviseert het onderstaand renteschema in de paragraaf financiering van de begroting en jaarstukken op te nemen.

Tabel renteschema:

a. De externe rentelasten over de korte en lange financiering	€ 2.926	
b. De externe rentebaten		-/-
€ 513		
 Totaal door te rekenen externe rente	 € 2.413	
 c. De rente die aan de grondexploitatie <i>moet</i> worden doorberekend		 -/-
€ 320		
De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld <i>moet</i> worden toegerekend		-/-
€ 0		

Saldo door te rekenen externe rente		-/-
€ 0		
 Saldo door rekenen externe rente		 € 2.093
 d1. Rente over eigen vermogen		 € 0
d2. Rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)	€ 64	
 De aan taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toe te rekenen rente	 € 2.157	
 e. De werkelijk aan taakvelden (programma's inclusief Overhead) toegerekende rente (renteomslag) -/-		 € 2.423
-----		
f. Renteresultaat op het taakveld treasury		€ -266

Overzicht verstrekte geldleningen

Zeeland heeft een geringe hoeveelheid aan middelen uitgezet voor de wachtgeldvoorziening van de voormalige Provinciale Stoombootdiensten (PSD). De middelen voor die voorziening zijn via een 'cash-flow swap' op lange termijn belegd. Rente en aflossingen op deze lening worden ieder kwartaal ontvangen tot en met 2028. Deze middelen kunnen niet worden gebruikt voor financiering omdat ze meerjarig uitgezet zijn.

Aan de stichting Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse Gemeenten (SVN) is in totaal € 3 miljoen aan leningen verstrekt ten behoeve van stimulering duurzame woningverbetering. Deze leningen mochten tot en met 2013 worden uitgezet, daarna komen alle aflossingen ten gunste van de Provincie.

Hieronder staat het overzicht van de belangrijkste verstrekte geldleningen.

Verstrekte gelden per 31 december 2019				(bedrag x €1.000)
Leningen uitgezet	Stand per 1-1-2019	Aflossing/mutatie	Rente	Stand per 31-12-2019
Uitzetting ABN	2.390	553	86	1.837
Duurzaamheidslening woningverbetering aan SVN	1.980	450	-	1.530
Totaal	4.370	1.003	86	3.367

2.5 Bedrijfsvoering

Samen werken aan maatschappelijke opgaven

Het adequaat kunnen inspelen op veranderende maatschappelijke vraagstukken vraagt om een wendbaar ingerichte organisatie en medewerkers die flexibel inzetbaar zijn. In de voorgaande jaren zetten we al stevig in op het werken met opgaven. Deze aanpak is voortgezet in 2019 en verder verfijnd. Wij werken actief aan verbindingen tussen de teams in de organisatie voor een nog betere samenwerking aan de Zeeuwse opgaven.

Na de implementatie van de nieuwe cao in 2018 kreeg het vitaliseren van ons medewerkersbestand in 2019 een stevige impuls. Ongeveer een derde van het personeelsbestand zal de komende tien jaar met pensioen gaan. Om het opgavegericht werken in onze organisatie verder te borgen, is doorontwikkeling en duurzame inzetbaarheid van medewerkers nodig. Onze organisatie blijft hierdoor voortdurend in beweging. Op deze wijze sturen we op een gezonde generatiebalans, de daarbij behorende kennisoverdracht en op de kwantitatieve en kwalitatieve inzet van medewerkers. Met als doel flexibele inzetbaarheid van vaste medewerkers op de Zeeuwse opgaven.

Speerpunten

Samenwerking met partners

- Opgave gericht werken
- Strategisch personeelsbeleid
- Talentmanagement
- Goed werkgeverschap
- Basis op orde
- Modernisering
- Huisvesting

Beleidskader

- Comply-or-explain norm voor externe inhuur is, conform de Rijksnorm, 10% van de totale personele uitgaven
- Inkoopbeleid

* Deze beleidskaders zijn een bevoegdheid van GS/Concerndirectie.

Verbeteren in de nieuwe manier van werken door te leren van de praktijk

In samenhang met de uitvoering van het coalitieakkoord 'Samen verschil maken 2019-2023' vond een verfijning plaats van onze interne werkwijzen. We richtten teams in rond de ambities van strategische opgaven en de uitvoeringsprogramma's zoals benoemd in het akkoord. De maatschappelijke opgaven kregen daarmee een bijpassende herkenbare organisatorische uitwerking. Zo kunnen we wendbaar blijven inspelen op veranderende maatschappelijke vraagstukken, optimaal gebruik maken van beschikbare competenties van medewerkers.

Strategisch personeelsbeleid: talentontwikkeling en duurzame inzetbaarheid

Bij de ontwikkeling van onze organisatie in het opgavengerichte werken is leren en ontwikkelen van medewerkers heel belangrijk. We streven daarin naar duurzame inzetbaarheid van medewerkers en zien dat als een gedeelde verantwoordelijkheid van werkgever en werknemer. Zelfontplooiing van medewerkers koppelen we daarbij nadrukkelijk aan onze maatschappelijke ambities door te zorgen voor de juiste persoon, op het juiste moment werkzaam aan de juiste taken. Het werken met opdrachten in plaats van vaste functies maakt hier onderdeel van uit. Daarbij heeft de medewerker meer ruimte en meer professionele verantwoordelijkheid om eigen regie te voeren op de loopbaan bij de provincie en breed inzetbaar te zijn. Daarnaast zorgt ook de aangepaste organisatiestructuur voor meer capaciteit die gericht is op het begeleiding van talentontwikkeling. Iedere medewerker heeft een persoonlijk ontwikkelbudget voor het volgen van opleidingen en cursussen. Verder bieden we elk halfjaar een intern opleidingsprogramma aan waarin medewerkers onder andere worden getraind op hun vaardigheden. Daar horen ook vakgerichte inhoudelijke workshops bij voor en door collega's. Zo maken we binnen ons opleidingsaanbod optimaal gebruik van onze eigen kwaliteiten.

Dynamiek in het personeelsbestand

De afgelopen jaren hebben tal van interne en externe ontwikkelingen gevraagd om aanvullende personele capaciteit. Daar de financiële situatie van de provincie tot 2018 geen aanvullende capaciteit toestond, is dit opgelost door scherp te prioriteren binnen de ambtelijke capaciteit, en te accepteren dat de personele capaciteit op sommige (kern)taken tot een “onderhoudsdosis” is teruggebracht. Mede door de omslag naar opgavegericht werken en aanvullende externe ambities zijn vanuit Provinciale Staten aanvullende tijdelijke financiële middelen beschikbaar gesteld voor personeel. Ook in 2019 is invulling gegeven aan vitalisering van ons personeelsbestand. Dat betekent ontwikkeling op het gebied van zowel in-, door- als uitstroom, met doorgroeimogelijkheden voor onze huidige medewerkers alsook aantrekken van nieuwe collega's. In samenhang en in combinatie met een in- en doorstroomregeling voor ons huidige personeel is nieuw personeel geworven. Ook helpen we daarin mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan betaald werk. Verdere informatie over de samenstelling van ons personeelsbestand is opgenomen in het cijfermatige onderdeel van deze paragraaf.

Gastvrijheid in het Provinciehuis

Onze organisatie werkt in een snel veranderende maatschappelijke omgeving, die zich ontwikkelt naar een netwerksamenleving waarin de samenwerking met partners centraal staat. Mede hierdoor ontstaat de behoefte om op een andere manier onze partners te ontvangen. Door goed ‘gastheerschap’ willen we bezoekers en medewerkers nog meer dan voorheen het gevoel geven dat ze welkom zijn en dat we er samen zijn om resultaten te boeken. Ons hospitality-concept geeft hier invulling aan. Een sprekend voorbeeld hiervan was de nieuwe manier van gastenontvangst in de centrale hal. Dit als voorloper op geplande verbouwing van de hal in 2020. Daarnaast zijn in 2019 voorbereidingen getroffen om een 'netwerkruimte' te realiseren. Deze hoogwaardige voorzieningen sluiten aan op de veranderde rol van onze organisatie.

Maatschappelijk verantwoord inkopen

Ons inkoop- en aanbestedingsbeleid is onderdeel én uithangbord van de economische agenda 2017 – 2021. Op deze manier brengen we circulaire economie in de praktijk onder de noemer ‘practise what you preach’. In 2019 zijn de ambities op het gebied van maatschappelijk verantwoord inkopen, innovatie uit het actieplan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen 2017-2020 volledig gerealiseerd. De realisatie op detailniveau is ook openbaar gemaakt en te vinden op <https://mviplatform.nl/dashboard-provincie-zeeland/>. We voldoen aan de wettelijke verplichting om E-facturen te kunnen ontvangen en zijn gestart om leveranciers die veel facturen inzenden hiertoe te bewegen en nemen dit mee in nieuwe aanbestedingen. De verdergaande digitalisering van aanbestedingsprocessen is nog niet gerealiseerd. Dit wordt in 2020 gekoppeld aan een ‘lichte versie’ van een digitale meervoudige offerteaanvraag die speciaal wordt ontwikkeld voor (regionale) MKB-ers. Er zijn in 2019 geen projecten geweest die voldeden aan de criteria voor het toepassen van de systematiek ‘past performance’, dit is dus nog niet in de praktijk getest.

Algemene Verordening Gegevensbescherming

Samenwerking in de regio

In het coalitieakkoord 2019 – 2023 is opgenomen dat de Provincie actief naar samenwerkingspartners zoekt rond de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Het jaar 2019 heeft in het teken gestaan van een intensieve samenwerkingsverkenning voor een gezamenlijke invulling van de functie van Functionaris Gegevensbescherming (FG) voor meerdere Zeeuwse overheden. Alle overheidsinstanties zijn verplicht om een FG, een interne toezichthouder die toeziet op de naleving van privacywetgeving, binnen de organisatie aan te stellen. De volgende deelnemers hebben de intentie uitgesproken om per 1 januari 2021 op dit terrein samen te werken: Gemeente Terneuzen, Gemeente Hulst, Gemeente Sluis, Gemeente Schouwen-Duiveland, Sabewa Zeeland, RUD Zeeland, GGD Zeeland, Veiligheidsregio Zeeland en Provincie Zeeland. Het is een groeimodel waaraan in de toekomst ook andere Zeeuwse overheidsinstellingen kunnen deelnemen.

Toezicht AVG

De Autoriteit Persoonsgegevens (AP), de externe toezichthouder in Nederland, heeft tot nu toe nog geen specifieke verzoeken gedaan of onderzoek uitgevoerd bij de Provincie. Wel zijn er in 2019 zes meldingen van datalekken gedaan bij de AP en ontving de Provincie één verwijderingsverzoek en één

inzageverzoek. De FG heeft over 2019 een jaarrapportage opgesteld. De algehele conclusie is dat de Provincie Zeeland in 2019 goede stappen heeft gezet om te voldoen aan de AVG. De aanpak van de hoogste prioriteiten onder verantwoording van het projectteam AVG heeft sterk bijgedragen aan het verhogen van het AVG volwassenheidsniveau van de Provincie Zeeland. Hiermee heeft zij ervoor gezorgd dat de basis voor de naleving van de AVG op orde is.

Cybercrime

Onze organisatie is zich er van bewust dat informatieveiligheid meer behelst dan uitsluitend technische maatregelen, waar vaak als eerste aan gedacht wordt. In de planperiode van het Informatieveiligheidsbeleid 2019-2023 zetten wij in op het verhogen van informatieveiligheid en op verdere professionalisering van de informatieveiligheidsfunctie. Een betrouwbare informatievoorziening is noodzakelijk voor het goed functioneren van de organisatie. Informatieveiligheid vereist een integrale aanpak, goed opdrachtgeverschap en risicobewustzijn; ieder organisatieonderdeel is hierbij betrokken. Het is de ambitie om eind 2021 gecertificeerd te zijn voor ISO27001. Om dat te bereiken zijn in 2019 diverse acties uitgevoerd, zoals het doen van een GAP-analyse, risicoanalyses, het inregelen van een ISMS (Information Security Management System) en het op orde brengen van relevante processen. Onze netwerkomgeving wordt 24/7 gemonitord op cyberaanvallen middels een SIEM (Security information and event management). Ook wordt ingezet op bewustwording van informatieveiligheid en privacy bij de medewerkers. De rol van CISO (Chief Information Security Officer) is tevens opgewaardeerd naar een voltijdfunctie.

Continuïteitsmaatregelen Corona-virus (COVID-19)

Eind 2019 vond de plaats van nieuwe variant (COVID-19) van het coronavirus. In de maanden daarna verspreidde het virus zich mondiaal en worden ook in Nederland maatregelen getroffen om het virus te controleren. Wij hechten maximale waarde aan ieders gezondheid en volgen de landelijke protocollen die verstrekt worden door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Daarnaast is er contact met de Veiligheidsregio Zeeland, de GGD en onze arbodienst.

Wij willen de continuïteit van ons provinciale bestuur en onze organisatie in deze periode zoveel als geborgd houden. Ons continuïteitsplan (met uitwerking van vitale processen en maatregelen) zorgt daarin voor een gestructureerde aanpak en vormt de lokale uitwerking van het interprovinciale kaderplan Continuïteit (2009). Het plan is er op gericht om de provincie, bestuur én ambtelijke organisatie voor te bereiden haar maatschappelijke taak te kunnen blijven vervullen, door de vitale processen te garanderen. Voor de centrale monitoring, sturing op de bedrijfsvoering en communicatie richting personeel is een crisisteam geformeerd.

Bedrijfsvoering in cijfers

Aanvullend op de financiële verantwoording in deze jaarrekening wordt binnen deze paragraaf een cijfermatige weergave gegeven van de ontwikkelingen in personele zin. Hierin is aandacht voor de ontwikkelingen in personeelsbezetting, verdeling man/vrouw, ziekteverzuim en externe inhuur.

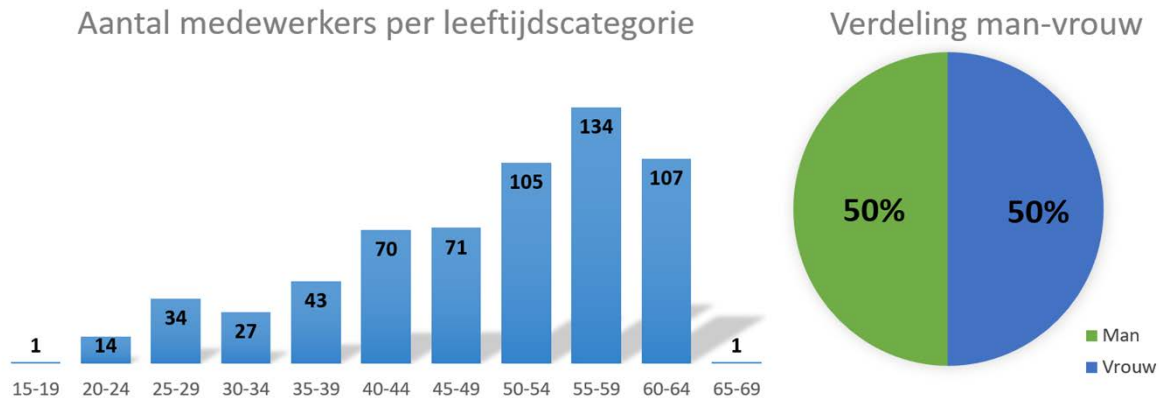
Personeel

Zoals eerder genoemd heeft de organisatie een op het gebied van personele bezetting ook in 2019 een forse ontwikkeling doorgemaakt. Onderstaand overzicht toont de bezetting en de procentuele onderverdeling over 2019 ten opzichte van voorgaand jaar.

	Bezetting FTE	Bezetting FTE
	31-12-2018	31-12-2019
Ambtelijke organisatie	500,3	512
Statengriffie	6,8	6,8
Rekenkamer	2,2	2,2
Totaal	509,3	521

Opbouw personeelsbestand

Onderstaande grafiek en diagram laten het aantal medewerkers zien per leeftijdscategorie en de man/vrouw-verdeling op peildatum 31 december 2019. De verdeling man-vrouw is 2019 in evenwicht. Daarmee is het aandeel vrouwelijke medewerkers met 1% toegenomen ten opzichte van 2018.

Participatiewet

Denken in kwaliteiten in plaats van beperkingen. Als werkgever vinden we het belangrijk dat ons medewerkersbestand een afspiegeling is van de Zeeuwse maatschappij. Deze ambitie koppelen we onder andere aan de doelstelling van de Participatiewet. Deze is gericht op het creëren van duurzame functies voor mensen met een arbeidsbeperking. Ook deze medewerkers bieden we perspectief voor langere termijn. Onze doelstelling voor 2019 was het creëren van banen voor 17,7 fte volgens de banenafpraak. Bij banen vanuit de participatiewet geldt dat 1 fte gelijk staat aan 25,5 uur. De doelstelling is behaald.

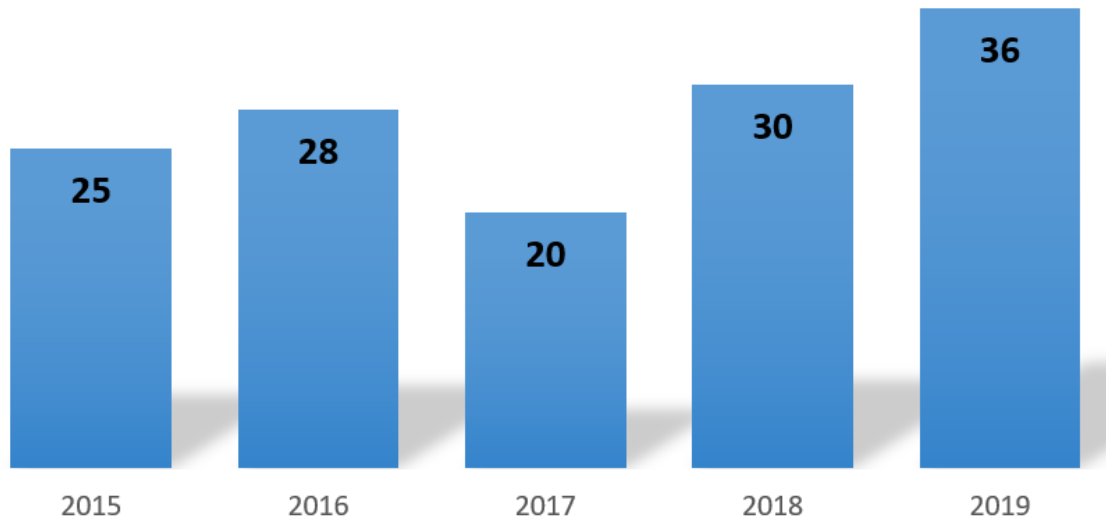
Het totaal aantal medewerkers uit de doelgroep banenafpraak binnen de organisatie in 2019 betreft 18,25 fte verdeeld over 18 medewerkers. Een deel van deze medewerkers is werkzaam binnen ons bedrijfsrestaurant en als medewerker hospitality. Daarnaast zijn medewerkers onder andere werkzaam binnen de steunpunten van ons wegbeheer, groenbeheer, bedrijfsvoering en binnen onze beleidsprogramma's. 7 medewerkers hebben per 1 januari 2019 een vast dienstverband gekregen. Daarnaast bieden we ook werk-leertrajecten aan voor medewerkers uit de doelgroep banenafpraak. Om de begeleiding voor deze collega's zo goed mogelijk te regelen werken we met twee interne jobcoaches.

Stages

Wij bieden jongeren de mogelijkheid om ervaring op te doen en een bijdrage te leveren aan de organisatie Provincie Zeeland. Zo kunnen zij hun kennis en netwerk verbreden en geven ze tegelijkertijd onze organisatie nieuwe inzichten op het gebied van bijvoorbeeld digitaal werken en gebruik van social media. Jaarlijks hebben wij de doelstelling om minimaal 15 stageplaatsen beschikbaar te hebben voor diverse opleidingsrichtingen zoals: HRM, Communicatie, ICT, Bedrijfskunde MER en Deltamanagement. In 2019 liepen 36 scholieren/studenten stage bij de Provincie Zeeland.

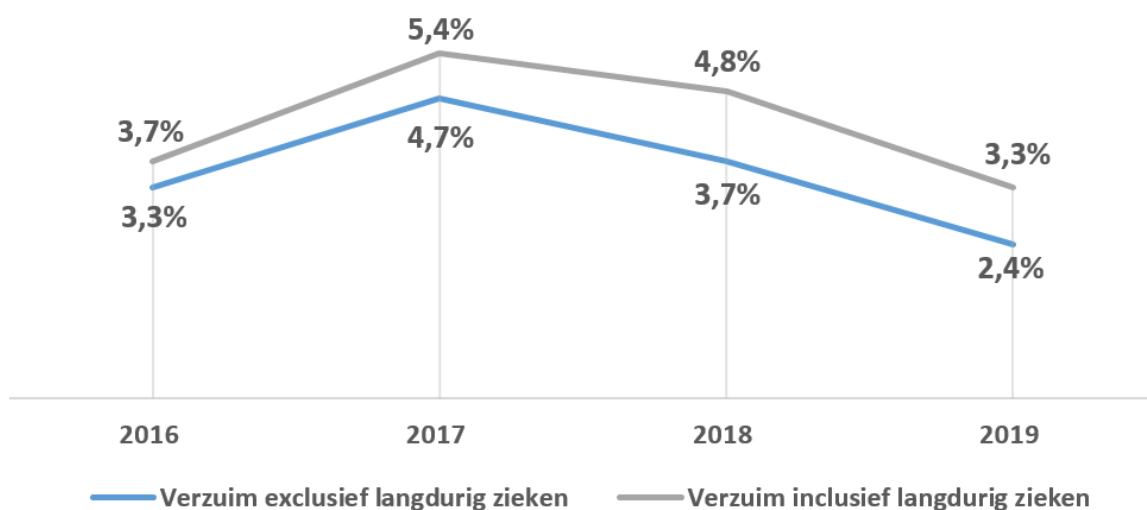
Aantal stageplaatsen

Ziekteverzuim

Na een piek in het verzuim in 2017 neemt het percentage verzuim (zowel kortdurig als langdurig) steeds verder af. Het provinciale verzuimpercentage is in 2019 in lijn met de (jaarlijks bijgestelde) Verbaannorm van 3,3%. De organisatie voert een actief verzuimbeleid. Analyses van het verzuim worden vertaald naar een actieplan, waarbij in 2019 aanvullende maatregelen zijn getroffen op het gebied van verzuimpreventie. De maatregelen om het verzuim terug te dringen lijken daarmee effectief en worden ook gecontinueerd.

Verzuim

Externe inhuur

Met het inhuren van externen gaan we afgewogen om. De rijksoverheid heeft voor haar eigen bedrijfsvoering het begrip 'externe inhuur' gedefinieerd en genormeerd op 10 procent van de totale

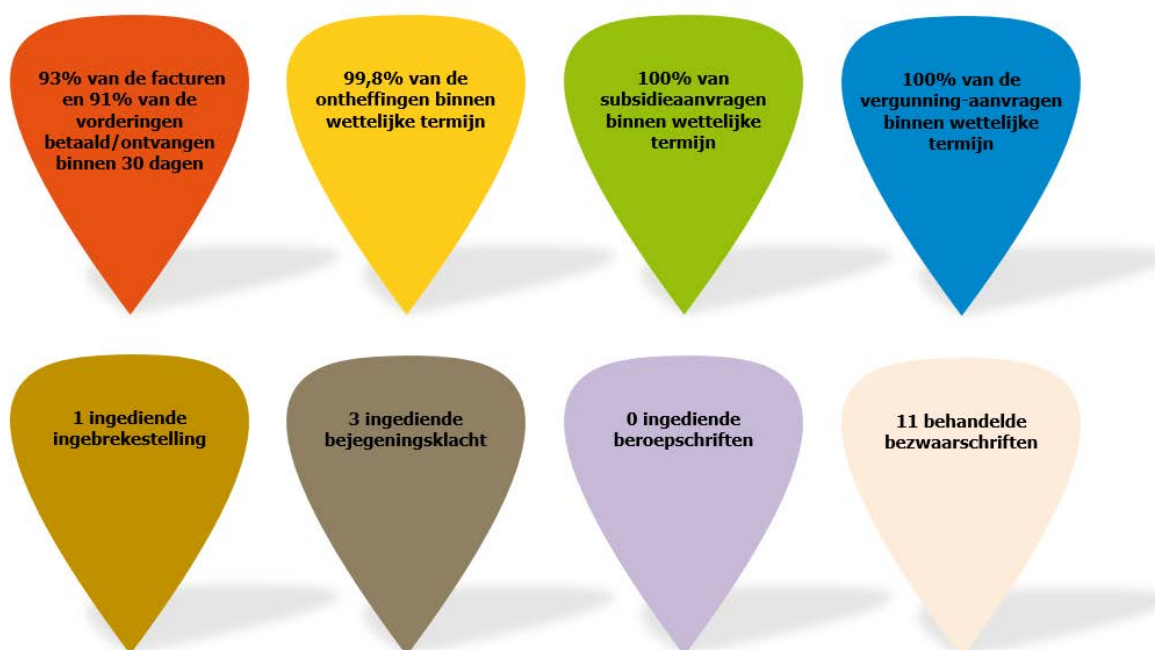
personele uitgaven. Het uitgangspunt daarbij is 'pas toe of leg uit' in het geval de norm wordt overschreden. Wij sluiten aan bij deze norm.

Bij een interprovinciale inventarisatie naar registratie van externe inhuur bleek in 2016 dat de berekeningsgrondslag van het Rijk afweek van die van de Provincie Zeeland. Deze is hier op aangepast. Ook voor dit jaar rapporteren wij conform beide berekeningsgrondslagen. Evenals in voorgaande jaren wordt in 2019 de rijksnorm van 10%, vanuit beide berekeningsgrondslagen, niet overschreden.

	2015	2016	2017	2018	2019
Totaalbedrag externe inhuur op basis van de Rijksdefinitie (x 1 mln.)	3,6	2,6	1,6	3,3	3,3
Externe inhuur afgezet tegen de loonsom (berekeningsgrondslag tot 2016)	10,2%	7,6%	4,5%	8,6%	7,7%
Externe inhuur afgezet tegen totale personele uitgaven (conform rekenmethode van het Rijk)	-	7,0%	4,3%	7,9%	7,1%

Externe dienstverlening

De kwaliteit van de provinciale dienstverlening wordt getoetst aan de wettelijke (behandel)termijnen van onder meer bezwaarschriften, klachten, vergunning- en subsidieaanvragen, zoals die staan vermeld in de Algemene wet bestuursrecht (Awb). Een overzicht van onze prestaties op de servicenormen in het kwaliteitshandvest Provincie Zeeland over de periode van 1 januari tot en met 31 december 2019:

Controloffunctie

Door personele mutaties was de capaciteit begin 2019 beperkt. Vanaf het 2^e kwartaal was de capaciteit weer op sterkte en zijn verschillende onderzoeken en actiepunten opgepakt. Zo is in 2019 een 217a onderzoek uitgevoerd naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het provinciaal subsidiebeleid en is een start gemaakt met het 217a onderzoek naar ons begrotingsbeheer. Daarnaast zijn op verzoek van de directie interne leer- en verbeteraudits uitgevoerd naar o.m. "het werken in opdracht". De voortgang van de verbeterpunten uit deze en andere onderzoeken, uit de Managementletter en het Accountsverslag wordt bewaakt door met gebruikmaking van het

Verbeterregister. De voortgang van verbeterpunten maakt inmiddels een vast onderdeel uit van de periodieke voortgangsgesprekken tussen directie en management. Verder is in 2019 gestart met een interne kwaliteitstoetsing door de eenheid Control op de begroting en op de jaarstukken, heeft een interne doorlichting plaats gevonden van het betaalproces, is een doorstart gemaakt met het houden van risicosessies en is het normenkader uitgewerkt naar een toetsingskader. Daarnaast zijn de reguliere werkzaamheden rond o.m. de kwartaalrapportages grote projecten, interne controles en procesbeschrijvingen uitgevoerd. Tenslotte is een bijdrage geleverd aan verschillende evaluaties w.o. die van de Slag om de Schelde, van onze accountant en aan de start van de evaluatie van de eenheid Control.

Rechtmatigheid

Voor de uitvoering van beleid is de Provincie gebonden aan kaders die voortkomen uit wet- en regelgeving afkomstig van de Rijksoverheid of uit eigen, door Provinciale Staten vastgestelde kaders. Bij het onderzoek naar de rechtmatigheid bij de accountantscontrole gelden voor deze kaders de volgende drie criteria: het begrotingscriterium, het voorwaardencriterium en het M&O-criterium.

Begrotingscriterium

Hier gaat het erom dat financiële handelingen plaatsvinden binnen het kader van de geautoriseerde begroting (ex. artikel 216 Provinciewet). Het college van GS moet ervoor zorgen dat de lasten van de programma's, zoals geautoriseerd in de begroting, na wijziging niet worden overschreden.

In de Jaarrekening 2019 staat dat er op 2 programma sprake is van een dergelijke overschrijding. In alle gevallen is vastgesteld dat deze hogere lasten wegvallen tegen navenant hogere baten en/of dat deze lastenoverschrijding veroorzaakt wordt door de uitvoering van door Provinciale Staten vastgestelde beleidsdoelstellingen uit de begroting 2019. Door de jaarstukken 2019 vast te stellen autoriseren Provinciale Staten deze begrotingsoverschrijdingen achteraf.

Voorwaardencriterium

Bij het voorwaardencriterium is van belang welke regelgeving, zowel intern als extern, van toepassing is bij de uitvoering van financiële beheershandelingen. Deze regelgeving is geïnventariseerd en wordt jaarlijks geactualiseerd. Binnen het voorwaardencriterium zijn twee aandachtsgebieden van belang voor de Provincie Zeeland, inkoop- en aanbestedingsregels en verstrekte subsidies.

M&O-criterium

Het gaat hierbij om misbruik en oneigenlijk gebruik van provinciale middelen. Om dit te voorkomen, inventariseren we of alle risico's zijn afgedekt door wet- en regelgeving.

- Misbruik: het bewerkstelligen van geen of te geringe betaling van verplichte bijdragen aan de overheid en van het verkrijgen of genieten van een (te hoge) uitkering door bewust niet, niet tijdig, niet juist of niet volledig verstrekken van gegevens en inlichtingen.
- Oneigenlijk gebruik: het volgens de regels van de wet, maar in strijd met de bedoelingen van de wettelijke bepalingen, geheel of ten dele ontgaan van een verplichte bijdrage aan de overheid en verkrijgen of genieten van een (te hoge) uitkering.

De basis van het voorkomen van M&O is dat processen, waarbij M&O-gevoeligheden spelen, voldoende voorzorgsmaatregelen bevatten. M&O-maatregelen zijn verankerd in de administratieve organisatie, die we jaarlijks actualiseren. Bij het maken van nieuwe regelingen en verordeningen toetsen we of het M&O-beleid hierin voldoende is verankerd.

2.6 Verbonden partijen

Inleiding

Als verbonden partijen voor de Provincie Zeeland worden aangemerkt publiekrechtelijke (gemeenschappelijke regelingen) of privaatrechtelijke rechtspersonen (verenigingen, stichtingen, BV's en NV's) waarin we én een bestuurlijk én een financieel belang hebben.

Een bestuurlijk belang houdt in dat er sprake is van zeggenschap, hetzij uit een provinciale vertegenwoordiging in het bestuur van de verbonden partij, hetzij uit hoofde van stemrecht.

Een financieel belang betekent dat een aan de verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag niet verhaalbaar is, indien de verbonden partij failliet gaat onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid voor de provincie bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt.

Visie en beleid

De Provincie heeft diverse instrumenten tot haar beschikking om publieke doelen te bereiken. Het meest geëigende instrument is wet- en regelgeving. Wanneer de Provincie hieraan niet genoeg heeft, kunnen andere instrumenten, zoals subsidieverlening of verbonden partijen benut worden.

De Nota Verbonden Partijen is vastgesteld in door Provinciale Staten in haar vergadering van 15 juli 2016. Hierin zijn de volgende uitgangspunten vastgelegd:

- De Provincie Zeeland participeert uitsluitend in een verbonden partij wanneer hiermee een publiek belang wordt gediend en publieke doelen niet op een andere manier beter gerealiseerd kunnen worden.
- De Provincie Zeeland kiest voor die samenwerkingsvorm, publiekrechtelijk of privaatrechtelijk, die het best past bij het dienen van het publiek belang.

De Provincie Zeeland participeert in diverse verbonden partijen. Hieronder wordt per verbonden partij informatie gegeven.

Speerpunten

- Onderzoek opheffing GR ZSP
- Onderzoek naar samenwerking tussen NV WST en WSF BV
- Herijking aandeelhoudersstrategie NV WST
- Onderzoek naar rechtstreeks aandeelhouderschap Evides
- Evaluatie P x Q GR RUD

Resultaten in 2019:

- De GR ZSP is in 2019 opgeheven, er vindt onderzoek plaats naar een verdere samenwerking tussen de NV WST en de WSF BV.
- Op 9 juli 2019 heeft de Provincie Zeeland een intentieverklaring getekend met de directie van de NV WST met als doel de WSF BV als dochteronderneming onder te brengen bij de NV WST. In de intentieverklaring is een aantal uitgangspunten opgenomen die kansrijk worden geacht om verder uit te werken. In het 2e kwartaal van 2020 zal een voorstel aan Provinciale Staten worden voorgelegd.
- Op 1 maart 2019 is besloten het tarievenbeleid uit de aandeelhoudersstrategie van de NV WST te wijzigen. De korting voor de t-taggebruikers wordt vanaf 1 januari 2020 tot het einde van de tolheffing verhoogd tot minimaal 40% en voor veelgebruikers tot minimaal 50% van het nominaal tarief.
- In de Algemene vergadering van Aandeelhouders PZEM NV op 20 december 2019 heeft de Provincie Zeeland ingestemd met het voorstel van de Raad van Bestuur van PZEM NV inzake Evides om scenario 7 "certificering van de aandelen" verder uit te werken voor implementatie in 2020. Bij de uitwerking zal de Raad van Bestuur en Raad van Commissarissen de door de Provincie Zeeland ingebrachte wensen en bedenkingen betrekken.

- Evaluatie PxQ GR RUD is in 2019 uitgevoerd. De resultaten en gevolgen worden begin 2020 met de deelnemers gedeeld.

Kengetallen

- Kapitaalparticipaties van deelnemingen zijn opgenomen op de provinciale balans onder de Financiële vaste activa. Op 1 januari 2019 bedroeg dit € 127,2 mln. en op 31 december 2019 € 128,9 mln.
- Eind 2019 staat de provincie voor verbonden partijen garant voor € 262,5 mln.

Beleidskader

- Nota Verbonden Partijen (PS 15-07-2016)

Overzicht verbonden partijen

Gemeenschappelijke regelingen (GR):

- Zeeland Seaports (ZSP)
- Regionale Uitvoeringsdienst Zeeland (RUD)

Vennootschappen en coöperaties:

- PZEM N.V. (voorheen DELTA N.V.)
- North Sea Port SE (voorheen N.V. Zeeland Seaports)
- N.V. Westerscheldetunnel (WST)
- N.V. Economische Impuls Zeeland (Impuls)
- Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB)
- Tractaatweg B.V.
- Westerschelde Ferry B.V. (WSF)
- Investeringsfonds Zeeland B.V. (IFZ)
- Gemeentelijke vervoerscentrale Zeeland B.V.

Stichtingen en verenigingen:

- Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO)

Overige verbonden partijen:

- Europese Gemeenschap voor Territoriale Samenwerking (EGTS) Linieland van Waas en Hulst

Europese Gemeenschap voor Territoriale Samenwerking (EGTS) Linieland van Waas en Hulst

Vestigingsplaats

Sint-Gillis-Waas (B)

Oprichting/deelname provincie

28 juni 2013

Publiek belang

Europese gemeenschappelijke regeling voor de ontwikkeling van het betreffende grensgebied op het gebied van economie, mobiliteit, natuur, recreatie, cultuurhistorie en leefbaarheid.

Programma begroting

Bestuur

Bestuurlijk belang

Provincie Zeeland is deelnemer en heeft een belang van 12,5%. Andere deelnemers zijn: Provincie Oost-Vlaanderen (B), de gemeenten Hulst, Stekene (B), Beveren (B) en Sint-Gillis-Waas (B), Interwaas (B), Maatschappij Linkerschelde Oever (MLSO) (B).

Doelstelling

De EGTS richt zich op het starten en uitvoeren van concrete samenwerkingsprojecten rond haven en economie, mobiliteit, natuur en recreatie, en wonen en leefbaarheid.

Bezoldiging

N.v.t.

Aandeelhouderstrategie

n.v.t.

Financieel resultaat

Het resultaat over het boekjaar 2018 bedroeg € 107.331. Het verwachte resultaat over 2019 is nog niet bekend.

Dividenduitkering

N.v.t.

Financieel belang

Provincie Zeeland draagt in 2019 bij in werkingskosten secretariaat EGTS zijnde € 17.000.

Eigen vermogen

Eigen Vermogen

Per 01-01-2019	€ 141.252
Per 31-12-2019 (schatting)	€ 141.252

Vreemd vermogen

Vreemd Vermogen

Per 01-01-2019	€ 136.585
Per 31-12-2019 (schatting)	€ 136.585

Risico's

De provincie voorziet geen risico's.

Gemeentelijke vervoerscentrale Zeeland B.V.

Vestigingsplaats

Terneuzen

Oprichting/deelname provincie

11 juni 2008

Publiek belang

Uitvoering geven aan de mobiliteitsgarantie in de vorm van de haltetaxi, waarvoor de gemeenschappelijke vervoercentrale Zeeland BV de ritplanning verzorgt.

Programma begroting

Regionale bereikbaarheid

Bestuurlijk belang

2.000 preferente aandelen en heeft daarmee voor 10% zeggenschap in de vennootschap.

Doelstelling

Uitvoering geven aan de mobiliteitsgarantie in de vorm van de haltetaxi, waarvoor de gemeenschappelijke vervoercentrale Zeeland BV de ritplanning verzorgt.

Bezoldiging

Bestuurders zijn onbezoldigd.

Aandeelhouderstrategie

N.v.t.

Financieel resultaat

Het verwachte financieel resultaat over 2019 bedraagt ca. € 60.000 negatief. Er heeft nog geen accountantscontrole plaatsgevonden over de jaarrekening 2019.

Dividenduitkering

N.v.t.

Financieel belang

10 %

Eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Schatting per 01-01-2019:	€ 18.000
Schatting per 31-12-2019:	€ 18.000

Het eigen vermogen per 01-01-2019 is nog niet bekend. Er is op moment van opstellen van de jaarstukken 2019, nog geen vastgestelde jaarrekening 2018 van de Gemeentelijke Vervoerscentrale Zeeland BV. Er vindt nog controle plaats door de accountant op de jaarrekening 2018 van de Gemeentelijke Vervoerscentrale Zeeland BV.

Vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)	
Schatting per 01-01-2019:	€ 235.000
Schatting per 31-12-2019:	€ 235.000

Er is nog geen vastgestelde jaarrekening 2018 en 2019 beschikbaar ten tijde van het opmaken van de jaarstukken 2019.

Risico's

De provincie voorziet geen risico's.

Investeringsfonds Zeeland B.V. (IFZ)

Vestigingsplaats

Vlissingen

Oprichting/deelname provincie

20 september 2018

Publiek belang

Het fonds is opgericht om aan startende en (door)groeiende ondernemers start-, ontwikkel- of groeikapitaal te verstrekken

Het resultaat van de samenwerking tussen het Rijk, Provincie Zeeland en N.V. Economische Impuls Zeeland is uitbreiding van bestaande investeringsfondsen en het opzetten van een (door)groefonds dat gericht is op het realiseren van een Zeeuwse financieringsinfrastructuur die enerzijds aansluit bij de behoeften van het regionaal bedrijfsleven en anderzijds revolverend is.

Dit kan via InnoGo! d.m.v. een achtergestelde lening en middels het Zeeuws Participatiefonds B.V. in de vorm van een achtergestelde lening, deelname in aandelenkapitaal of een combinatie van beide. Afhankelijk van het fonds is de maximale participatie € 1.000.000.

Om het mogelijk te maken een kwaliteitsslag te maken in de recreatiesector zal door het fonds begin 2020 - via de regiodeal - een aparte BV worden opgericht, Fonds Verblijfsrecreatie Zeeland B.V.

Programma begroting

Regionale economie

Bestuurlijk belang

De Provincie heeft 29,1% (1233) van de aandelen. De aandeelhouders bestaan naast de Provincie uit NV Economische Impuls Zeeland (23,6%) en het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (47,3%).

Doelstelling

Doel van het IFZ is het realiseren van een Zeeuwse financieringsinfrastructuur die aansluit bij de behoeften van het regionaal bedrijfsleven. Dit om de economische ontwikkeling in Zeeland te stimuleren en de positie en (internationale) concurrentiekracht van Zeeland en Nederland te versterken.

Bezoldiging

Het IFZ heeft geen personeel in dienst, maar huurt de expertise van N.V. Economische Impuls Zeeland in. De directeur van Impuls is uitvoerend bestuurder van het IFZ.

Aandeelhouderstrategie

Geen.

Financieel resultaat

Er is in 2019 een verlies begroot van € 43.390. Er is nog geen vastgestelde jaarrekening 2019 beschikbaar.

Dividenduitkering

€ 0

Financieel belang

Per 01-01-2019: € 1.250.000

Per 31-12-2019: € 2.500.000

Eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)

01-01-2019: € 13.551

Schatting per 31-12-2019: € 14.801

Vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)

01-01-2019: € 555

Schatting per 31-12-2019: € 555

Risico's

Het IFZ verstrekt risicodragend kapitaal. Risico hierbij is dat verstrekte leningen aan participaties in ondernemingen niet volledig terugvloeien naar het fonds, waarmee het beschikbare kapitaal bij het IFZ in de loop van de tijd afneemt. Gevolg hiervan is dat er minder nieuwe leningen / participaties kunnen worden aangegaan. Het risico voor de Provincie Zeeland is beperkt tot de aandelenparticipatie in het IFZ.

[N.V. Economische Impuls Zeeland \(Impuls\)](#)

Vestigingsplaats

Vlissingen

Oprichting/deelname provincie

9 november 2007

Publiek belang

Impuls is voor de Provincie een partner bij het ontwikkelen en stimuleren van de Zeeuwse economie. Impuls moet het gat dichten tussen ideeën en eerste planontwikkeling en de daadwerkelijke uitvoering

van projecten. De doelstellingen van de Provincie Zeeland voor Impuls zijn opgenomen in de Economische Agenda, de uitvoeringsprogramma's 'Zeeland in Stroomversnelling' en het coalitieakkoord.

Programma begroting

Regionale economie

Bestuurlijk belang

De Provincie heeft 66% (98.977 aandelen) van het stemrecht in de AvA. De aandeelhouders bestaan naast de Provincie uit de dertien Zeeuwse gemeenten en de SER Zeeland. De vennootschap wordt bestuurd door één directeur. Het toezicht wordt uitgevoerd door de Raad van Commissarissen (RvC) van drie leden. De leden van de RvC worden aangesteld door de aandeelhouders. Geen van de leden van de directie of RvC is direct of op voordracht van de Provincie Zeeland benoemd. Impuls ontvangt jaarlijks een subsidie van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat en een bijdrage van alle Zeeuwse gemeenten.

Doelstelling

Impuls stimuleert en faciliteert ontwikkeling op het gebied van de (kennis)economie in de meest brede zin van het woord. Het vergroten van de dynamiek van de Zeeuwse (kennis)economie, met groei van werkgelegenheid, door uitvoering van concrete projecten en door acquisitie van bedrijven en investeringen van elders. Daarnaast het oprichten en verwerven van, het deelnemen in, het samenwerken met, het besturen van, alsmede het financieren van andere ondernemingen. Voorts stimuleert Impuls internationale handelsbevordering.

Bezoldiging

Bezoldiging bestuurder valt binnen de WNT

Aandeelhouderstrategie

Geen.

Financieel resultaat

Voor 2019 is er een verlies begroot van € 7.700.

Dividenduitkering

€ 0 (gebaseerd op begroting 2019)

Financieel belang

Per 1-1-2019: 66%

Per 31-12-2019: 66%

Eigen vermogen

Er is nog geen door de AvA vastgestelde jaarrekening 2019 beschikbaar

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)

Per 01-01-2019: € 3.866

Schatting per 31-12-2019: € 3.858

Vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)

Per 01-01-2019: € 1.281

Schatting per 31-12-2019: € 1.281

Er is nog geen door de AvA vastgestelde jaarrekening 2019 beschikbaar

Risico's

Er zijn geen garanties verleend aan Impuls. De Provincie Zeeland verstrekt een integrale kostensubsidie aan Impuls. Indien de Provincie overgaat tot verkoop van de aandelen, dan is het wettelijk niet mogelijk om de integrale kostensubsidie in één keer stop te zetten. De subsidie aan Impuls is meerjarig in de provinciale begroting opgenomen.

N.V. Westerscheldetunnel (WST)

Vestigingsplaats

Borssele

Oprichting/deelname provincie

18 maart 2009

Publiek belang

In de vastgestelde aandeelhoudersstrategie is opgenomen:

- Mobiliteit: Een zo hoog mogelijke beschikbaarheid van het gehele tracé tussen Goes en Terneuzen;
- Veiligheid: Verkeersveiligheid geldt als één van de hoogste prioriteiten;
- Tarieven: Invloed op tarievenbeleid om een juiste balans te kunnen waarborgen tussen financiële belangen van de WST enerzijds en de financiële impact voor de burger anderzijds;
- Dekking voor infrastructuur: Het dividend van de WST aanwenden om de aanleg en het onderhoud van de Sluiskiltunnel en de aankoop van de aandelen WST terug te verdienen;
- Provincie Zeeland wil aandeelhouder blijven om invloed te houden op veiligheid, beschikbaarheid en tarieven.

Programma begroting

Algemene dekkingsmiddelen

Bestuurlijk belang

De Provincie Zeeland heeft 100% stemrecht in de AvA. De vennootschap wordt bestuurd door een directie bestaande uit één of meer leden, onder toezicht van een Raad van Commissarissen (RvC). De RvC stelt het aantal leden van de directie vast. Op dit moment is er één algemeen directeur. Een lid van de directie wordt benoemd door de RvC. De RvC bestaat uit drie personen. De leden van de RvC worden benoemd door de AvA.

Doelstelling

De vennootschap heeft als doel een tunnel onder de Westerschelde – met aansluitende wegen en bijbehorende werken – tot stand te brengen en als rechthebbende te exploiteren of doen exploiteren, alsmede ter bevordering van dit doel

- het deelnemen in,
- het voeren van beheer over,
- het financieren van andere ondernemingen en vennootschappen en
- het stellen van zekerheid voor schulden van anderen en al hetgeen daarmee verband houdt of daaraan bevorderlijk kan zijn.

Bezoldiging

Bezoldiging bestuurder valt binnen de Wet Normering Topinkomens.

Aandeelhouderstrategie

De aandeelhoudersstrategie is vastgesteld op 13 februari 2015. De uitwerking van de aandeelhouderstrategie is vastgesteld op 30 september 2016. Hierin is vastgelegd om te streven naar zo laag mogelijke tarieven voor de huidige gebruikers, de toltarieven gelijk te houden voor een periode van 4 jaar en de aandeelhoudersstrategie na een periode van 4 jaar te herijken.

Op 1 maart 2019 is besloten het tarievenbeleid uit de aandeelhoudersstrategie van de Westerscheldetunnel te wijzigen. De korting voor de t-taggebruikers wordt vanaf 1 januari 2020 tot het einde van de tolheffing verhoogd tot minimaal 40% en voor veelgebruikers tot minimaal 50% van het nominaal tarief. Eventuele meevallers in de komende jaren worden gebruikt voor verkorting van de toltermijn. Daarnaast is besloten de aandeelhoudersstrategie in 2023 te herijken.

Financieel resultaat

Het financieel resultaat 2018 bedroeg: € 14,774 miljoen. Het verwacht financieel resultaat 2019 bedraagt € 15,130 miljoen. In de komende Algemene vergadering van Aandeelhouders zal het definitieve resultaat worden vastgesteld.

Dividenduitkering

De netto uitkering door de NV Westerscheldetunnel bedroeg, rekening houdend met dividendbelasting € 12.557.624,-. De dividendbelasting ad. € 2.216.051,- is teruggevorderd bij de belastingdienst.

Financieel belang

Kapitaalbelang 100%

Eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x €1.000)

Per 01-01-2019:	€ 91.332
Per 31-12-2019: (schatting)	€ 91.688

Vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x €1.000)

Per 01-01-2019:	€ 339.029
Per 31-12-2019: (schatting)	€ 315.146

Risico's

Een risico is een lagere dividenduitkering. Van invloed hierop zijn het aantal werkelijke passages. In de meerjarenraming wordt voor de jaren 2019 -2023 een volume groei van 2,75% begroot. In de jaren erna wordt verwacht dat de groei langzaam afneemt naar 2,5% en vanaf 2029 naar 2%.

Op basis van de meest recente cijfers inzake het aantal werkelijke passages neemt het aantal passages nog steeds toe maar is de groei beperkter dan de afgelopen jaren.

Het Coronavirus (COVID-19) kan een negatieve impact hebben op het aantal passages en daarmee de toekomstige dividendbaten voor de Provincie Zeeland.

Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB)

Vestigingsplaats

Den Haag

Oprichting/deelname provincie

5 mei 1954

Publiek belang

Het verzorgen van rendabele financiële dienstverlening tegen lage tarieven voor overheden en instellingen uit de semipublieke sector zowel in goede als in slechte tijden.

Programma begroting

Algemene dekkingsmiddelen

Bestuurlijk belang

De Provincie Zeeland heeft 15 Aandelen A en 20 aandelen B.

Aandelen B zijn echter maar voor 26% volgestort.

De provincie heeft hierdoor wel 0,11% van de stemrechten, maar 0,06% dividendrecht.

Doelstelling

Het verzorgen van rendabele financiële dienstverlening tegen lage tarieven voor overheden en instellingen uit de semipublieke sector zowel in goede als in slechte tijden.

Bezoldiging

De NWB beoogt in haar beloningsbeleid haar maatschappelijke rol als bank van en voor de publieke sector te weerspiegelen. Dit uit zich in een gematigd en duurzaam beloningsbeleid dat past binnen de strategie, het risicoprofiel en de risk appetite van de NWB, dat eenduidig en transparant is en in lijn met nationale en internationale regelgeving. Daarnaast is het beleid van de NWB gericht op het aantrekken en behouden van gekwalificeerd en deskundig personeel.

Aandeelhouderstrategie

Door de Provincie Zeeland is geen aandeelhoudersstrategie vastgesteld.

Financieel resultaat

De netto winst bedroeg in 2018 € 100 miljoen. Het financieel resultaat over 2019 is nog niet bekend.

Dividenduitkering

In de AvA op 18 april 2019 is o.a. besloten over het boekjaar 2018 een dividend van € 20 miljoen uit te keren. Voor de Provincie Zeeland betekent dit dat in 2019 een dividenduitkering is ontvangen van € 12.068,21.

Financieel belang

De Provincie Zeeland heeft 15 Aandelen A en 20 aandelen B.

Aandelen B zijn echter maar voor 26% volgestort.

De provincie heeft hierdoor 0,11% van de stemrechten in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders, maar 0,06% dividendrecht.

Eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)

Per 01-01-2019: € 1.706.000

Per 31-12-2019: € 1.706.000

Vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)

Per 01-01-2019: € 47.644.000

Per 31-12-2019: € 47.644.000

Risico's

De provincie voorziet geen risico's.

North Sea Port SE (voorheen Zeeland Seaports)

Vestigingsplaats

Sas van Gent

Oprichting/deelname provincie

29 juni 2018 – zie ook Zeeland Seaports GR.

Publiek belang

Via direct aandeelhouderschap (per 26 juni 2019) in het fusiebedrijf North Sea Port SE streeft de Provincie naar:

- De borging van nautisch beheer en toegankelijkheid van de Zeeuwse havens;
- Stimulering van economische bedrijvigheid en ontwikkeling in Zeeland;
- Bevordering van duurzame werkgelegenheid in de provincie Zeeland, zowel direct via North Sea Port als indirect via de aan de haveninfrastructuur verbonden ondernemingen

Programma begroting

Algemene dekkingsmiddelen

Bestuurlijk belang

De provincie Zeeland heeft voor 50% zeggenschap in de GR ZSP en daarmee indirect maar 25% in North Sea Port SE. In 2028 zullen de garanties naar nul terug gebracht worden. Het lid dat namens de provincie Zeeland zitting heeft in het DB en het AB is voorzitter.

De GR ZSP is per 1 juli 2019 opgeheven. Op 26 juni 2019 zijn door de GR ZSP de aandelen in North Sea Port SE overgedragen aan de Provincie Zeeland. Met deze overdracht heeft de Provincie Zeeland 25% direct stemrecht in North Sea Port SE verkregen.

Doelstelling

Het (doen) uitoefenen van het havenbedrijf en in dat kader de positie van het Zeeuwse haven- en industriecomplex in internationaal perspectief zowel op de korte als lange termijn te versterken.

Bezoldiging

Voor de N.V. Zeeland Seaports heeft het AB van de GR ten aanzien van de bezoldiging van het bestuur een aantal randvoorwaarden geformuleerd. Door de RvC is hiermee rekening gehouden bij de benoeming van de CEO. Voor North Sea Port SE dient nog een bezoldigingsbeleid te worden vastgesteld door de aandeelhouders.

Aandeelhouderstrategie

Dienen van het publiek belang wat gemoeid is met de haven:

- In stand houden van kwalitatief hoogstaande en veilige haveninfrastructuur;
- Bevorderen duurzame werkgelegenheid;
- Financieel gezond beleid en adequaat risicobeheer gericht op continuïteit en afbouwen van overheids garanties;
- Doelstelling gemiddeld 8% op Eigen Vermogen.

Voor North Sea Port zal een nieuwe aandeelhoudersstrategie worden opgesteld.

Financieel resultaat

Over het jaar 2019 zijn nog geen gegevens bekend.

Dividenduitkering

Zolang sprake is van garanties zal geen dividend uitgekeerd worden.

Financieel belang

Kapitaalbelang van 25 %.

Eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)

Per 01-01-2019: 281.000

Schatting per 31-12-2019: 281.000

Vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)

Per 01-01-2019: 307.098

Schatting per 31-12-2019: 307.098

Risico's

De Provincie Zeeland heeft tot 26 juni 2019, getrapd via de GR ZSP, een belang van 25% in North Sea Port SE. Met de overdracht van de aandelen op 26 juni 2019 heeft de Provincie Zeeland een direct belang van 25% in North Sea Port SE verkregen. Het eigen vermogen van North Sea Port SE bedraagt eind 2018 €281 miljoen. Indien er in de toekomst verliezen worden geleden, kan de situatie ontstaan dat het eigen vermogen ontoereikend wordt. In dat geval zullen de garanties ingeroepen worden. Het totaal aan garanties bedraagt per 31-12-2019 €525 miljoen + P.M. met betrekking tot de

waarde van de derivatenportefeuille (deze waarde fluctueert). Voor de Provincie Zeeland betekent dit dat er een bedrag van € 262,5 miljoen + P.M. opgevraagd kan worden. Indien North Sea Port geconfronteerd wordt met forse tegenvallers en hoge kosten, kan een dergelijke situatie ontstaan. Provincie Zeeland zal alsdan een beroep doen op de door North Sea Port SE afgegeven 'vrijwaring'. North Sea Port SE vrijwaart Provincie Zeeland tegen en zal Provincie Zeeland volledig schadeloos stellen voor en ter zake van Garantiebetalingen.

PZEM N.V. (voorheen DELTA N.V.)

Vestigingsplaats

Middelburg

Oprichting/deelname provincie

DELTA N.V. komt voort uit de fusie in 1991 tussen Watermaatschappij Zuid West Nederland (WMZ) en de Provinciale Zeeuwse Energie Maatschappij (PZEM). In 2017 is na de verkoop van het onderdeel Retail de naam gewijzigd in PZEM N.V.

Publiek belang

Het waarborgen van wettelijk gedefinieerde publieke belangen (Evides, EPZ) en duurzame werkgelegenheid (in Zeeland). Daarbij geldt als uitgangspunt een risicoprofiel passend bij een publieke aandeelhouder en wordt van PZEM N.V. een marktconform financieel rendement verwacht dat in goede verhouding staat tot het risicoprofiel van de activiteiten.

Programma begroting

Algemene dekkingsmiddelen

Bestuurlijk belang

Het bestuurlijk belang bestaat uit 50% stemrecht in de AvA.

Doelstelling

PZEM N.V. is een geïntegreerd energiebedrijf. Het is werkzaam op het gebied van de elektriciteits-, gas-, water- en warmtevoorziening.

Bezoldiging

Het uitgangspunt voor het beloningsbeleid is dat PZEM N.V. een zodanige beloning toekent dat de mensen die beschikken over de juiste kennis en ervaring uit de markt aangetrokken kunnen worden, en voor PZEM N.V. behouden kunnen worden. Daarbij wordt de WNT-norm van toepassing verklaard. Indien aantoonbaar blijkt dat er geen gekwalificeerde bestuurder gevonden kan worden binnen de WNT-norm geldt als absolute plafond het gewogen gemiddelde van 50% publiek en 50% markt.

Aandeelhouderstrategie

Besluit PS d.d. 3 november 2017. De Provincie Zeeland geeft invulling aan het aandeelhouderschap door:

- het beogen om actief aandeelhouder te zijn binnen de grenzen van de wet en de statuten gegeven het grote financiële belang (dividend en risico's);
- het streven naar frequente communicatie met PZEM N.V. via (informele) aandeelhoudersbijeenkomsten en bredere presentaties rond belangrijke besluitvormingstrajecten;
- het via een vertegenwoordiging in de aandeelhouderscommissie actief toezien op de borging van haar belangen en hierbij steeds zo veel mogelijk gezamenlijk optrekken met overige aandeelhouders;
- haar bevoegdheden conform de herziene statuten van PZEM N.V. zorgvuldig te hanteren en daarbij steeds de uitgangspunten van de beleidsnota Verbonden partijen 2016 en de doelstellingen van de aandeelhoudersstrategie als uitgangspunt nemen.

Financieel resultaat

Over het jaar 2019 zijn nog geen gegevens bekend.

Dividenduitkering

Het dividend is meerjarig geraamd op nihil.

Financieel belang

Het financieel belang is 50%.

Eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)

Per 01-01-2019: € 1.280.733

Per 31-12-2019: (schatting) € 1.280.733

Vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)

Per 01-01-2019: € 955.487

Per 31-12-2019: (schatting) € 955.487

Risico's

Op de balans van de Provincie Zeeland zijn de aandelen PZEM N.V. gewaardeerd tegen een boekwaarde van €568.000. Dit betekent dat de Provincie Zeeland over haar deelneming in PZEM N.V. een risico loopt tot dit bedrag. De Provincie Zeeland heeft geen garanties of leningen aan PZEM N.V. verstrekt. Als de energieprijzen aanhoudend laag blijven, is PZEM N.V. financieel niet langer in staat om de kerncentrale te financieren. Vanwege het nationaal belang van de kerncentrale hebben zowel de commissie Balkenende als ook de aandeelhouders aangegeven dat voor een oplossing van dit probleem het Rijk hier zijn verantwoordelijkheid moet nemen.

Regionale Uitvoeringsdienst Zeeland (RUD)

Vestigingsplaats

Terneuzen

Oprichting/deelname provincie

28 juni 2013. De GR is bij PS-besluit RUDT-005, d.d. 21-06-2013 vastgesteld.

Publiek belang

De RUD Zeeland draagt sinds 1 januari 2014 zorg voor de uitvoering van de taken op het gebied van het omgevingsrecht in het algemeen en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht in het bijzonder, evenals de taken op het terrein van vergunningverlening, toezicht en handhaving op grond van de in artikel 5.1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Uitgezonderd de taken voor de BRZO bedrijven die vanaf 1 oktober 2019 door de DCMR Milieudienst Rijnmond worden uitgevoerd.

Programma begroting

Fysieke leefomgeving

Bestuurlijk belang

De GR RUD is een samenwerkingsverband van de Provincie Zeeland, de Zeeuwse gemeenten en Waterschap Scheldestromen. Het AB van RUD Zeeland bestaat uit vijftien personen, van wie er één is benoemd door GS uit hun midden. Het DB bestaat uit vijf leden, allen afkomstig uit het AB. Eén DB lid is een lid van het AB dat is aangewezen door GS van de provincie. De voorzitter van het AB is ook voorzitter van het DB. Het lid van het AB, aangewezen door GS van de Provincie heeft zeven stemmen. De leden van het AB, aangewezen door de colleges van B&W van de gemeenten en door het DB van het waterschap hebben ieder één stem. Voor belangrijke besluiten, waaronder de begroting, is een tweederde meerderheid nodig.

Doelstelling

Uitvoering van de milieutaken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Daarnaast uitvoering van specialistische taken, zoals op het gebied van externe veiligheid, geluid, bodem, luchtkwaliteit en de handhaving van de groene wetten. Uitvoering van de taken op het gebied van het omgevingsrecht in het algemeen en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht in het

bijzonder, evenals taken op het terrein van vergunningverlening, toezicht en handhaving op grond van de in artikel 5.1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Uitgezonderd de taken voor de BRZO bedrijven die vanaf 1 oktober 2019 door de DCMR Milieudienst Rijnmond worden uitgevoerd.

Bezoldiging

Bezoldiging bestuurder valt binnen de normen van de Wet Normering Topinkomens.

Aandeelhouderstrategie

N.v.t.

Financieel resultaat

Begroot resultaat 2019 was €0. Dit nu als schatting opgenomen, omdat er nog geen vastgestelde (concept)jaarrekening 2019 beschikbaar is.

Dividenduitkering

N.v.t.

Financieel belang

De deelnemersbijdrage is in 2019 €2.620.400

Eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x €1.000)

Per 01-01-2019: €1.559

Schatting per 31-12-2019: €1.559

Vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x €1.000)

Per 01-01-2019: €144

Schatting per 31-12-2019: €144

Risico's

De Provincie Zeeland is als deelnemer mede aansprakelijk voor financiële tekorten. De RUD heeft voor 2019 een sluitende begroting. Financiële aansprakelijkheid voor de Provincie Zeeland kan pas ontstaan na besluitvorming daarover in het Dagelijks Bestuur (DB) en het Algemeen Bestuur (AB) van de RUD Zeeland. De Provincie Zeeland maakt onderdeel uit van de besluitvorming in het DB en AB.

Bij de implementatie en de evaluatie van de door de RUD gehanteerde verrekeningsystematiek PxQ kan blijken dat de provincie uiteindelijk meer moet gaan betalen dan waarvan nu wordt uitgegaan. In 2019 is de evaluatie uitgevoerd. In 2020 worden de consequenties van de resultaten van deze evaluatie duidelijk.

De overgang van de BRZO werkzaamheden van de RUD Zeeland naar de DCMR als gevolg van de wettelijke toedeling van deze taak aan de DCMR, heeft frictiekosten met zich meegebracht voor een begroot bedrag van €2,8 miljoen.

[Tractaatweg B.V.](#)

Vestigingsplaats

Terneuzen

Oprichting/deelname provincie

1 maart 2016

Per 30 oktober 2019 is de Tractaatweg B.V. geliquideerd.

Publiek belang

Aanleg / verdubbeling N62 Tractaatweg en realisatie fase 2 N62 Sloeweg (aansluiting Sloeweg-Bernhardweg).

Programma begroting

Grote projecten

Bestuurlijk belang

De Provincie Zeeland had 100% stemrecht in de AvA. De vennootschap werd bestuurd door één algemeen directeur onder toezicht van een Raad van Commissarissen (RvC). De RvC stelde het aantal leden van de directie vast en benoemde de directie. De RvC bestond uit drie personen. De leden van de RvC werden benoemd door de AvA.

Doelstelling

Aanleg / verdubbeling N62 Tractaatweg en realisatie kruispunt fase 2 N62 Sloeweg (aansluiting Sloeweg-Bernhardweg).

Bezoldiging

Directeur werd extern ingehuurd.

Aandeelhouderstrategie

N.v.t.

Financieel resultaat

N.v.t.

Dividenduitkering

N.v.t.

Financieel belang

100 %

Eigen vermogen

Eigen Vermogen	
Per 01-01-2019:	€1 <i>Het EV bedraagt uitsluitend het maatschappelijk kapitaal ter grootte van € 1,00 wat geplaatst is bij de oprichting.</i>
Per 31-12-2019:	€0 <i>De Tractaatweg B.V. is via het opheffingsbesluit in de AvA van 30 oktober 2019 geliquideerd.</i>

Vreemd vermogen

Vreemd Vermogen	
Per 01-01-2019:	€ 10.303
Per 31-12-2019:	€0

Risico's

Met de afronding, oplevering en overdracht van de twee projecten aan de Provincie Zeeland en de liquidatie van de Tractaatweg B.V. zijn de uitvoeringsrisico's komen te vervallen.

Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO)

Vestigingsplaats

Den Haag

Oprichting/deelname provincie

1986

Publiek belang

Samenwerkings- en overlegorgaan van alle provincies. De gezamenlijke uitvoeringsorganisatie (BIJ12) maakt formeel onderdeel uit van IPO.

Programma begroting

Bestuur

Bestuurlijk belang

Het bestuur bestaat uit twaalf leden, één gedeputeerde per provincie en een onafhankelijke voorzitter. Ieder bestuurslid heeft een eigen inhoudelijke portefeuille.

De termijn van het bestuur is gelijk aan de termijn van de Provinciale Staten: vier jaar.

Doelstelling

Het IPO heeft als doelstelling het behartigen van de belangen van provincies en het bieden van een platform voor overleg, uitwisseling en innovatie.

Bezoldiging

Bezoldiging bestuurder valt binnen de WNT.

Aandeelhouderstrategie

N.v.t.

Financieel resultaat

N.v.t.

Dividenduitkering

N.v.t.

Financieel belang

Provincie Zeeland droeg in 2019 € 570.000 bij in de kosten van het IPO-secretariaat. Dit bedrag is tot stand gekomen volgens de zogenaamde IPO-verdeelsleutel. Daarnaast worden programma gebonden en incidentele bijdragen verstrekt.

Eigen vermogen

Op basis van onze inschatting dat het resultaat van het IPO over 2019 € 0 is, gaan wij er vanuit dat het eigen vermogen per 31 december 2019 gelijk is aan 1 januari 2019.

Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)

per 01-01-2019 5.429

per 31-12-2019 (schatting) 5.429

Vreemd vermogen

Op basis van onze inschatting dat het resultaat van het IPO over 2019 € 0 is, gaan wij er vanuit dat het eigen vermogen per 31 december 2019 gelijk is aan 1 januari 2019.

Vreemd Vermogen (bedragen x € 1.000)

per 01-01-2019 20.577

per 31-12-2019 (schatting) 20.577

Risico's

De provincie voorziet geen risico's.

Westerschelde Ferry B.V.

Vestigingsplaats

Vlissingen

Oprichting/deelname provincie

1 januari 2015

Publiek belang

Deze vennootschap heeft ten doel om vanaf 1 januari 2015 voor een periode van minimaal 4 jaar in opdracht van de Provincie Zeeland een fiets-voet-veerverbinding over de Westerschelde - met bijbehorende werken - tussen Vlissingen en Breskens vice versa in stand te houden en te exploiteren, inclusief het noodzakelijk alternatief busvervoer tussen Vlissingen en Breskens viceversa.

Programma begroting

Mobiliteit op maat (regionale bereikbaarheid)

Bestuurlijk belang

De Provincie Zeeland is 100% aandeelhouder.

Doelstelling

Deze vennootschap heeft ten doel om vanaf 1 januari 2015 voor een periode van minimaal 4 jaar in opdracht van de Provincie Zeeland een fiets-voet-veerverbinding over de Westerschelde - met bijbehorende werken - tussen Vlissingen en Breskens vice versa in stand te houden en te exploiteren, inclusief het noodzakelijk alternatief busvervoer tussen Vlissingen en Breskens viceversa.

Bezoldiging

Westerschelde Ferry B.V. heeft geen eigen directeur in loondienst. Er is sprake van inhuur van een directie middels detachering.

Aandeelhouderstrategie

N.v.t.

Financieel resultaat

Het financieel resultaat over 2018 bedroeg +/- € 597.497 negatief. Het verwacht financieel resultaat over 2019 bedraagt € 137.905,- positief. In de komende Algemene vergadering van Aandeelhouders zal het definitieve resultaat worden vastgesteld.

Dividenduitkering

N.v.t.

Financieel belang

100 %

Eigen vermogen

Eigen Vermogen	
Per 01-01-2019:	-/- € 41.294
Per 31-12-2019: (schatting)	€ 596.611

Vreemd vermogen

Vreemd Vermogen	
Per 01-01-2019:	€ 1.034.142
Per 31-12-2019: (schatting)	€ 597.816

Risico's

In december 2018 hebben Provinciale Staten, na onderzoek door het adviesbureau Royal Haskoning-DHV naar de toekomstbestendigheid en exploitatie van de Westerschelde Ferry, besloten in 2019 incidenteel een bedrag van € 500.000 beschikbaar te stellen ter versterking van het eigen vermogen

van de WSF BV om fluctuaties in de kosten op te kunnen vangen en met ingang van 1 april 2019 (start nieuwe concessieperiode) een structureel bedrag ad. maximaal € 500.000 per jaar middels een verhoging van de jaarlijkse exploitatiebijdrage aan de WSF BV beschikbaar te stellen met bepalingen in de concessievoorwaarden om ongeoorloofde staatsteun te voorkomen. Hiermee wordt mogelijk gemaakt om de exploitatie duurzaam in stand te houden en de bedrijfsvoering van de WSF BV te versterken om meer zelfstandig te opereren met de nieuwe concessie als inhoudelijk kader. Er is een risico dat het Eigen Vermogen van de Westerschelde Ferry BV ontoereikend is om mogelijke verliezen de komende jaren op te kunnen vangen. In dat geval is een agiostoring van de Provincie als aandeelhouder noodzakelijk.

Op 9 juli 2019 heeft de Provincie Zeeland een intentieverklaring getekend met de directie van de NV WST met als doel de WSF BV als dochteronderneming onder te brengen bij de NV WST. In de getekende intentieverklaring is een aantal uitgangspunten opgenomen die kansrijk worden geacht om verder uit te werken. Het formele besluit hierover vindt in 2020 plaats. Vanwege de verantwoordingsvoorschriften dient er een (tijdelijke) afwaardering plaats te vinden van het aandelenkapitaal (€ 458.707 tot € 1). Via bestemming van het rekeningsaldo 2019 zal aan PS worden voorgesteld om als dekking voor deze afwaardering de bestemmingsreserve WSF te gebruiken. Pas bij een formeel besluit van PS, naar verwachting 2020, kan er sprake zijn van een definitieve afwaardering, waarbij er dan geen budgettaire consequenties zijn omdat dan de verliesvoorziening wordt aangewend.

Zeeland Seaports (ZSP)

Vestigingsplaats

Terneuzen

Oprichting/deelname provincie

1 januari 2011 – zie ook North Sea Port SE

Publiek belang

Via indirecte aandeelhouderschap in North Sea Port SE streeft de provincie naar:

- De borging van nautisch beheer en toegankelijkheid van de Zeeuwse havens
- Stimulering van economische bedrijvigheid en ontwikkeling in Zeeland
- Bevordering van duurzame werkgelegenheid in de provincie Zeeland, zowel direct via North Sea Port als indirect via de aan de haveninfrastructuur verbonden ondernemingen.

Programma begroting

Algemene dekkingsmiddelen

Bestuurlijk belang

De Provincie Zeeland heeft voor 50% zeggenschap in de GR ZSP en daarmee indirect voor 25% in het fusiebedrijf North Sea Port SE. De GR ZSP is voor 50% aandeelhouder van North Sea Port SE. In 2028 zullen de garanties tot nul teruggebracht worden. Het lid dat namens Provincie Zeeland zitting heeft in het Dagelijks Bestuur (DB) en Algemeen Bestuur (AB) is voorzitter.

De GR ZSP is per 1 juli 2019 opgeheven. Op 26 juni 2019 zijn door de GR ZSP de aandelen in North Sea Port SE overgedragen aan de Provincie Zeeland en de gemeenten Borsele, Terneuzen en Vlissingen. Met deze overdracht heeft de Provincie Zeeland 25% direct stemrecht in North Sea Port SE verkregen.

Doelstelling

Het (doen) uitoefenen van het havenbedrijf en in dat kader de positie van het Zeeuwse haven- en industriecomplex in internationaal perspectief zowel op de korte als lange termijn te versterken.

Bezoldiging

N.v.t. (de GR heeft geen personeel in dienst).

Aandeelhouderstrategie

N.v.t. (voor de GR ZSP)

Financieel resultaat

€ 0 (er vinden geen activiteiten plaats in de GR)

Dividenduitkering

N.v.t.

Financieel belang

Kapitaalbelang tot 26 juni 2019 is 25% in North Sea Port SE. Geen deelnemersbijdrage.

Eigen vermogen

Eigen Vermogen (bedragen x €1.000)	
Per 01-01-2019:	€160.637
Per 31-12-2019:	€ 0

Vreemd vermogen

Vreemd Vermogen (bedragen x €1.000)	
Per 01-01-2019:	€ 0
Per 31-12-2019:	€ 0

Risico's

De Provincie Zeeland heeft tot 26 juni 2019, getrapd via de GR ZSP, een belang van 25% in North Sea Port SE. Het eigen vermogen van North Sea Port SE bedraagt eind 2018 €281 miljoen. Indien er in de toekomst verliezen worden geleden, kan de situatie ontstaan dat het eigen vermogen ontoereikend wordt. In dat geval kunnen garanties ingeroepen worden. Het totaal aan garanties bedraagt op 31-12-2019 €525 miljoen + P.M. met betrekking tot de waarde van de derivatenportefeuille (deze waarde fluctueert). Voor de Provincie Zeeland betekent dit dat er een bedrag van €262,5 + P.M. miljoen opgevraagd kan worden. Indien North Sea Port geconfronteerd wordt met forse tegenvallers en hoge kosten, kan een dergelijke situatie ontstaan. Provincie Zeeland zal alsdan een beroep doen op de door North Sea Port Se afgegeven 'vrijwaring'. North Sea Port SE vrijwaart Provincie Zeeland tegen en zal Provincie Zeeland volledig schadeloos stellen voor en ter zake van Garantiebetalingen.

2.7 Grondbeleid

Inleiding

Provincie Zeeland gaat voor vrijwillige doelrealisatie in het landelijk gebied. Provinciale doelen zijn onder andere de afronding van het Natuur Netwerk Zeeland, waterkwaliteit en waterberging, infrastructurele projecten en Natuurpakket Westerschelde. Om deze doelen te realiseren, is het instrument kavelruil in combinatie met een strategische grondbank in het leven geroepen. De benodigde omvang van de grondbank (1.200 hectare) wordt voor 800 hectare gefinancierd met een door PS beschikbaar gesteld krediet. De financiering van de overige 400 hectare is via het landbouw flankerend beleid van NPW geregeld. De gronden en gebouwen in de grondbank worden tijdelijk in pacht uitgegeven of verhuurd.

Beleid

Het integrale uitvoeringsbeleid op het gebied van vastgoed heeft PS op 30 september 2016 vastgesteld in de Nota Grondbeleid 2016. De doelen zijn vastgelegd in de opgaven en vertaald in de middellange en lange termijnplanning. Uitgangspunt is vrijwilligheid. Prijsstelling van verwerving, vervreemding en de uitgifte is marktconform. Hierbij is in het landelijk gebied samenwerking met en tussen overheden cruciaal. Op grond van de wet heeft de provincie een regisserende rol en is belast met de uitvoering. In het stedelijk gebied is de rol van de provincie faciliterend. In 2019 zijn voorbereidende werkzaamheden opgestart ten aanzien van de evaluatie en mogelijk herijking van het grondbeleid. Onderzoek is in voorbereiding.

Speerpunten

- Marktconforme prijsstelling
- Grondverwerving voor provinciale doelstellingen/projecten
- Kavelruilbureau Zeeland in combinatie met een grondbank en het beheer van deze gronden
- Vrijwilligheid, tenzij....
- Incidentele boekwinsten en verliezen binnen projectbegrenzing komen ten gunste dan wel ten laste van projectbudget
- Incidentele boekwinsten en verliezen komen ten gunste dan wel ten laste van de algemene middelen (behoudens winst ILG percelen)
- Start maken met de evaluatie nota grondbeleid
- Implementatie van het Aankoop Strategie Plan (ASP)

Opgaven

- Opgaven 2019: 125 hectare: natuur, infra, water en overige doelen provincie waaronder Tractaatweg, Zanddijk, Absdale-hulst, N290, Waterdunen, 3e fase recreatieverdeelweg, uitvoeren heroriëntatieprocedure grond en gebouwen.*
- 12 kavelruilen
- 700 hectare landbouwstructuurverbetering
- Saldo € 200.000 inkomsten tijdelijk beheer

*De te realiseren doelstellingen met betrekking tot doelrealisatie, kavelruilen en landbouwstructuurversterking zijn gemiddelden en een inschatting van een jaarlijks te bereiken resultaat. Deze gemiddelden gaan uit van de doelstellingen in de nota grondbeleid.

Beleidskader

- Nota Grondbeleid 2016
- Convenant Natuurpakket Westerschelde

Provinciale opgaves:

- Omgevingsplan 2012-2018

- Natuurontwikkeling
- Water
- Investeringsagenda wegen

Resultaten, winst en risico's

Voor de grondbank is een krediet beschikbaar gesteld van €66 miljoen. De ruilgronden worden tegen historische kostprijs op de balans gezet. Bij verkoop ontstaat er een resultaat. Dit resultaat wordt aan de algemene middelen toegevoegd of onttrokken. Uitzondering op deze algemene regel zijn de resultaten van percelen uit het Natuurakkoord. Die resultaten worden aan de bestemmingsreserve natuur toegevoegd. Uit voorzichtigheidsoogpunt zijn geen positieve resultaten in de begroting geraamd. Gronden verworven op projectlocatie komen direct ten laste van het betreffende projectbudget.

Op dit moment is het risico op de grondportefeuille (gronden die in de grondbank zitten) zeer klein. Deze gronden zijn agrarische en blijven agrarisch. De opstallen in de grondbank hebben een hoger risicoprofiel.

Jaarlijks wordt de kans op daling van de grondprijs ingeschat en wordt dit zo nodig in de begroting, bij de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing, in beeld gebracht. Op basis van deze inventarisatie kunnen er tijdig maatregelen worden genomen. Er zijn momenteel geen projecten waarvoor we risico's betreffende grondaankopen opnemen in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. Van de opstallen in de grondbank worden jaarlijks de actuele waarde vastgesteld en indien nodig een voorziening aangelegd. Uit een nadere analyse is gebleken dat er voldoende buffer in de grondbank zit om dalende grondprijzen op te vangen.

In 2019 is voor een nog betere beheersing van projecten (planning, bemensing en geld) gestart met de implementatie van het Aankoop Strategie Plan (ASP) voor nieuwe projecten. Hierbij wordt de opzet van het ASP Tractaatweg en de evaluatie ervan gebruikt als basis.

Resultaten per 31-12-2019

- De grondbank Zeeland is (inclusief NPW ruilgronden) 1.174 ha groot
- Voor €38,6 miljoen staat de grond op de Grondbank en €20,9 miljoen op het project NPW
- 91 hectare verworven en 56 hectare afgestoten
- Totaal €7,1 miljoen aan verwerving en €3,8 miljoen aan vervreemding
- €0,1 miljoen boekwinst gemaakt voor de bestemmingsreserve natuur
- €0,1 miljoen boekwinst gemaakt voor de algemene reserve
- €0,1 miljoen boekwinst gemaakt ten gunste van NPW
- Gronden en/of gebouwen verworven of vervreemd voor de Tractaatweg, Sloeweg, Landbouwroute Poortvliet en Absdale-Hulst, Fietsvoorziening Oud-Vossemeer, 3e fase Recreatieverdeelweg, Fietspad Sint Maartensdijk, Waterdunen, grenspark Groot Saeftinghe, Natuur Netwerk Zeeland en meer
- 17 kavelruilen gerealiseerd met 101 deelnemers + 8 kavelruilen naar notaris met 38 deelnemers
- 273 hectare landbouwstructuurverbetering gepaseerd + 187 hectare naar notaris
- Saldo inkomsten tijdelijk beheer €244.000
- Diverse vastgoed gerelateerde cursussen georganiseerd (> 100 deelnemers)
- We hebben de plannen voor het Kenniscentrum Grond en Eigendom verder uitgewerkt
- Stedelijk verkavelen: Zeeuws Coördinatieteam geformeerd, bekendheid vergroot en 3 casussen in uitvoering genomen

Jaarrekening 2019

Balans per 31 december 2019

Activa

Bedragen x € 1.000

Vaste activa

Materiële vaste activa

Investeringen met een economisch nut	42.504	42.333
Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut tot 2017	54.923	65.287
Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut vanaf 2017	18.670	7.282
Totaal materiële vaste activa	116.097	114.901

Financiële vaste activa

Kapitaalverstrekkingen aan:

- deelnemingen	128.425	127.175
Overige langlopende leningen	1.530	1.980
Overige uitzettingen met een rente typische looptijd van één jaar of langer	1.837	2.390
Totaal financiële vaste activa	131.791	131.545

Totaal vaste activa

247.889   **246.446**

Vlottende activa

Voorraden

Onderhanden werk	10.036	9.019
Gereed product en handelsgoederen	59.497	59.640
Totaal voorraden	69.534	68.659

Uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan één jaar

Vorderingen op openbare lichamen	14.636	23.125
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	3.000	-
Overige vorderingen	1.274	277
Totaal uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan één jaar	18.910	23.402

Liquide middelen

Banksaldi	37.118	72.617
Totaal liquide middelen	37.118	72.617

Overlopende activa

Nog te ontvangen van Europese overheidslichamen	1.191	710
Nog te ontvangen van het Rijk	3.950	224
Nog te ontvangen van overige Nederlandse overheidslichamen	1.839	1.042
Overige nog te ontvangen bedragen	501	2.624
Vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen.	1.834	2.011
Totaal overlopende activa	9.315	6.612

Totaal vlottende activa

134.877   **171.290**

Totaal activa

382.766   **417.736**

Passiva

Bedragen x € 1.000	2019	2018
Vaste passiva		
Eigen vermogen		
Reserves:		
- algemene reserve	21.242	14.235
- bestemmingsreserves	107.805	123.504
Het gerealiseerde resultaat volgend uit het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening	9.670	8.239
<i>Totaal eigen vermogen</i>	<u>138.717</u>	<u>145.978</u>
 <i>Voorzieningen</i>	 <u>16.031</u>	 <u>33.425</u>
 Vaste schulden met een rente typische looptijd van één jaar of langer		
Waarborgsommen	5	5
<i>Totaal vaste schulden</i>	<u>5</u>	<u>5</u>
 Totaal vaste passiva	 <u>154.753</u>	 <u>179.407</u>
 Vlottende passiva		
<i>Netto vlottende schulden, met een rente typische looptijd korter dan één jaar</i>		
Kasgeldleningen aangegaan bij openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden	10.044	9.660
Overige kasgeldleningen	98.000	117.000
Banksaldi	-	5.249
Overige schulden	11.458	11.485
<i>Totaal netto vlottende schulden</i>	<u>119.501</u>	<u>143.394</u>
 <i>Overlopende passiva</i>		
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen, met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	53.926	30.447
De voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren, ontvangen van:		
- Europese overheidslichamen	138	138
- het Rijk	53.286	63.690
- overige Nederlandse overheidslichamen	493	659
Overige vooruitontvangen bedragen die ten bate komen van volgende begrotingsjaren	668	-
<i>Totaal overlopende passiva</i>	<u>108.511</u>	<u>94.934</u>
 Totaal vlottende passiva	 <u>228.013</u>	 <u>238.328</u>
 Totaal passiva	 <u>382.766</u>	 <u>417.736</u>
<i>Totaalbedrag waartoe aan natuurlijke en rechtspersonen borgstellingen of garantstellingen zijn verstrekt</i>	<i>289.620</i>	<i>287.000</i>

Algemene toelichting

Rechtmatigheid

Het hierna gepresenteerde overzicht van het saldo van de baten en lasten, geeft inzicht in de geraamde baten en lasten en de gerealiseerde baten en lasten. Wanneer de gerealiseerde lasten hoger zijn dan de raming dan is er in principe sprake van een (begrotings)onrechtmatigheid. Het door Provinciale Staten beschikbaar gestelde budget is immers overschreden en het budgetrecht dus geschonden. Wanneer echter wordt vastgesteld dat tegenover deze lastenoverschrijding navenant hogere baten staan en/of dat deze lastenoverschrijding veroorzaakt wordt door de uitvoering van al vastgesteld provinciaal beleid dan kan Provinciale Staten, door in te stemmen met de jaarstukken, deze overschrijdingen achteraf autoriseren. Daarmee wordt de begrotingsonrechtmatigheid ongedaan gemaakt.

In 2019 is bij het programma 1.6 Culturele infrastructuur en monumenten en 1.7 Bestuur sprake van een overschrijding van de geraamde lasten.

Autorisatie achteraf

Bij het programma Culturele infrastructuur en monumenten vallen deze hogere lasten met betrekking tot Cultureel Erfgoed (Slag om de Schelde) weg tegen navenant hogere baten.

Bij het programma Bestuur zijn de lasten van de (nabestaanden) pensioenen (oud) leden GS hoger dan geraamd doordat met een lagere rekenrente gerekend moet worden. Dit houdt in dat er minder rente-inkomsten worden voorzien en er om die reden meer kapitaal moet worden aangehouden/gereserveerd voor de ingegane en toekomstige pensioenen.

De lasten overschrijdingen voldoen aan de criteria die gelden voor autorisatie achteraf. Binnen de programma's is gewerkt aan door Provinciale Staten vastgestelde doelstellingen. Door deze jaarrekening vast te stellen autoriseren Provinciale Staten van Zeeland deze "overschrijdingen".

Onvoorzien

Bij het opstellen van de programmabegroting 2019 is er geen bedrag opgenomen voor onvoorzien. Het rekeningssaldo wordt op hoofdlijnen verklaard door:

Verklaring rekeningssaldo

Verklaring rekeningssaldo	plus	min
bedragen x €1 miljoen	€	€
Afrekeningen voorgaande jaren	1,7	
Subsidie regeling impuls bedrijventerreinen	0,9	
Vrijval voorziening PSD en NAR	0,8	
Vertraging uitgaven, verzoek tot overheveling	5,6	
Meevallers op programma's	2,6	
Versnelling uitgaven, negatieve overheveling		1,0
Overige afwijkingen		0,5
Afwijkingen mutaties reserves		0,4

Totaal	11,6	1,9
Rekening saldo	9,7	

Het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening

Tabel baten en lasten inclusief begrotingsafwijkingen

Bedragen x € 1.000

Programma	Begroting 2019 voor wijziging			Begroting 2019 na wijziging			Realisatie 2019			Begrotingsafwijking		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
01 Grote projecten	16.649	14.843	-1.806	24.487	18.758	-5.729	17.644	12.609	-5.035	6.842	6.149	-694
02 Fysieke leefomgeving	13.548	122	-13.426	15.794	157	-15.637	13.841	156	-13.686	1.953	2	-1.951
03 Landelijk gebied, natuur en landbouw	27.736	3.557	-24.179	25.532	1.998	-23.535	25.174	2.738	-22.436	358	-740	-1.098
04 Regionale economie	15.216	190	-15.026	43.406	1.318	-42.088	42.773	1.137	-41.636	633	181	-453
05 Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid	70.247	3.382	-66.865	69.523	3.524	-65.999	67.354	3.670	-63.683	2.170	-146	-2.316
06 Culturele infrastructuur en monumenten	18.527	1.318	-17.209	18.975	1.501	-17.474	19.250	2.050	-17.200	-276	-550	-274
07 Bestuur	6.209	162	-6.047	6.426	200	-6.227	6.803	179	-6.624	-377	21	398
08 Klimaat en energie	7.164	184	-6.980	11.451	254	-11.197	11.394	369	-11.025	56	-115	-172
Totaal programma's	175.296	23.758	-151.539	215.594	27.709	-187.885	204.234	22.909	-181.325	11.360	4.800	-6.560
Algemene dekkingsmiddelen												
Lokale heffingen waarvan de besteding niet gebonden is	-	43.473	43.473	-	44.973	44.973	-	45.025	45.025	-	-52	-52
Algemene uitkeringen	1.477	119.076	117.599	0	130.020	130.020	-	130.296	130.296	0	-277	-277
Dividend	-	12.452	12.452	-	14.786	14.786	-	14.786	14.786	-	-0	-0
Saldo van de financieringsfunctie	3.615	86	-3.529	2.740	411	-2.328	2.670	513	-2.157	70	-101	-171
Overige algemene dekkingsmiddelen	1.521	6.667	5.146	-754	8.266	9.020	-2.596	8.091	10.687	1.842	175	-1.667
Totaal algemene dekkingsmiddelen	6.612	181.754	175.141	1.985	198.456	196.471	73	198.711	198.637	1.912	-255	-2.167
Kosten van de overhead	24.996	113	-24.883	26.069	113	-25.956	24.673	99	-24.574	1.395	13	-1.382
Vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Saldo baten en lasten	206.904	205.625	-1.281	243.648	226.278	-17.370	228.981	221.719	-7.262	14.667	4.558	-10.108
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	28.403	29.682	-1.279	66.246	83.616	17.370	66.382	83.315	16.932	-137	301	438
Gerealiseerde resultaat	235.307	235.307	0	309.893	309.893	-	295.363	305.034	9.670	14.530	4.860	-9.670

Niet in de balans opgenomen verplichtingen en rechten

Toelichting

In de vergadering van Provinciale Staten van 8 juli 2016 is door Gedeputeerde Staten toegezegd een overzicht aan Provinciale Staten te verstrekken van het totaal door de provincie verstrekte garantstellingen. In onderstaand overzicht zijn alle door de provincie verstrekte garanties én borgstellingen opgenomen. In dit overzicht is aangegeven:

- De instelling waarvoor garant of borg wordt gestaan
- De hoofdsom van de garant- of borgstelling
- Welk deel (percentage) van de borgstelling voor rekening is van de provincie
- De hoogte van de opgenomen lening die valt onder de garantie/borgstelling (door de partij waarvoor de provincie borg/garant staat)
- Looptijd van de garantstelling
- Korte beschrijving van de garant- of borgstelling

Voor een volledig beeld zijn in het overzicht 2 garantstellingen (ZSP en Wamco2) opgenomen die niet rechtstreeks door de provincie zelf verstrekt zijn maar door North Sea Port (voorheen Zeeland Seaports) waarin de provincie deelneemt.

Het financiële risico voor de provincie bedraagt maximaal het provinciale aandeel in het bedrag dat de instelling aan leningen heeft aangetrokken die vallen onder de garantie.

Overzicht van garantstellingen en borgstellingen

Garantstelling/borgstelling verstrekt aan	hoofdsom garantie/borg	Deel van de garantstelling voor rekening van de provincie	Looptijd	restant bedrag opgenomen lening per 1-1-2019	restant bedrag opgenomen lening per 31-12-2019	Kenmerk en looptijd
Bedragen x €1.000						
Garantstelling North Sea Port SE (voorheen Zeeland Seaports)	460.000	230.000	1-1-2028	315.131	316.100	De provincie Zeeland en de gemeenten Borsele, Terneuzen en Vlissingen staan garant. Provincie Zeeland voor 50%. North Sea Port SE heeft in het kader van de fusie een vrijwaring verleend aan de garanten voor de situatie dat de garanten worden aangesproken onder de garanties die zij hebben afgegeven.
Garantstelling Warmco2	65.000	32.500	geen einddatum	62.789	62.300	De GR staat tevens garant voor WarmCO2. Zeeland via de GR voor 50%. North Sea Port SE heeft in het kader van de fusie een vrijwaring verleend aan de GR voor de situatie dat de GR ZSP wordt aangesproken onder de garanties die zij hebben afgegeven.
Gemeente Hulst	3.300	3.300	31-12-2026	0	0	Zeeland is uitgetreden uit het project Perkpolder. Hiervoor in de plaats is een garantstellingsovereenkomst gesloten tussen Hulst en de Provincie.
Groenfonds	172.016	6.365	1-4-2023	1.980	1.647	Zeeland staat garant voor het Zeeuwse aandeel van de door het Groenfonds opgenomen convenants leningen.
Garantstelling Zeeuwse Bibliotheek	4.000	2.680	18-7-2030	3.429	3.143	Garantstelling voor een kredietfaciliteit van € 4 miljoen afgesloten bij de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) wordt jaarlijks in 14 gelijke termijnen afgelost. Hoofdsom bedraagt € 4 miljoen, Zeeland staat voor 67% garant.

Garantstelling Zeeuwse Bibliotheek	2.000	1.500	31-12-2019	133	0	Garantstelling voor een kredietfaciliteit van € 2 miljoen afgesloten bij de Bank Nederlandse Gemeente (BNG) met een looptijd van 15 jaar. De lening wordt in gelijke delen afgelost. Zeeland staat voor 75% garant.
Borgstelling Poldernatuur	275	275	31-12-2021	275	275	Ten behoeve van het oplossen van het kasritmevraagstuk met betrekking tot de transactiekosten voor de periode 2016 tot en met 2022 staat de provincie garant. Aflossing ineens per einde looptijd.
Totaal	€ 732.591	€ 289.620		€ 383.737	€ 383.465	

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Geschillen, al of niet bij een arbitragecommissie of gerechtelijke procedure, worden niet vermeld in afwachting van (gerechtelijke) uitspraak. Indien noodzakelijk worden deze wel genoemd in de paragraaf weerstandsvermogen.

Thermphos

In december 2017 hebben het Rijk, NV Zeeland Seaports en de provincie Zeeland de financiële overeenkomst sanering Thermphos ondertekend. In deze overeenkomst hebben de drie partijen afspraken gemaakt over het ter beschikking stellen van een taakstellend budget van € 129,5 miljoen. In deze overeenkomst is in artikel 5 opgenomen dat financiële tegenvallers en meevallers ten opzichte van het taakstellende budget door Partijen in gelijke delen, namelijk ieder voor 1/3 deel, worden gedeeld. Door ondertekening van de financiële overeenkomst staat de provincie Zeeland dus voor 1/3 garant voor eventuele tegenvallers, die de risicoreserve van € 17,8 miljoen (als onderdeel van het totale taakstellende budget 129,5 miljoen) te boven gaan, bij de sanering Thermphos.

Garantstelling North Sea Port SE (NSP)

De Gemeenschappelijke Regeling Zeeland Seaports (GR ZSP) is per 1 juli 2019 opgeheven. Op 26 juni 2019 zijn door de GR ZSP de aandelen in North Sea Port SE overgedragen aan de Provincie Zeeland en de gemeenten Borsele, Terneuzen en Vlissingen. Eveneens op 26 juni 2019 zijn North Sea Port Netherlands N.V., de Provincie Zeeland en de gemeenten Borsele, Terneuzen en Vlissingen de 'Garantieovereenkomst 2019' (Overeenkomst tot herziening van de garantie- en dienstverleningsovereenkomst d.d. 16 december 2010 en het Addendum GDO ('Verlaging Plafond GR Garanties') d.d. 29 juni 2018) aangegaan. Op 18 december 2019 is de GR ZSP ontbonden. De Provincie Zeeland en de gemeenten Vlissingen, Borsele en Terneuzen (garanten) staan garant voor de financiële verplichtingen die ten laste van North Sea Port Netherlands N.V. (voorheen Zeeland Seaports) zijn aangegaan voor zover opgenomen in artikel 3.1.1 van de Garantieovereenkomst 2019.

North Sea Ports SE (NSP SE) heeft in het kader van de fusie begin 2018 een vrijwaring verleend aan garanten (voorheen de GR ZSP) voor de situatie dat garanten worden aangesproken voor de garanties die zij hebben afgegeven. Naast de in de Garantieovereenkomst 2019 opgenomen afspraken over de garantstelling op de leningen- en derivatenportefeuille zijn er ook afspraken gemaakt over de WarmCO² garantie en de mogelijkheid tot het aangaan van banklijnen die de hoofdsom van de daadwerkelijk aangetrokken financieringen overstijgen.

In het kader van de garantstelling voor de leningenportefeuille en de daarbij behorende banklijnen hebben garanten (voorheen de GR ZSP) in een hoofdsomgarantie aan diverse banken afgegeven voor een totaalbedrag van € 685.631.083. Naast deze garantstelling tussen garanten en de banken hebben garanten in de Garantieovereenkomst 2019 afspraken met North Sea Port Netherlands N.V. gemaakt omtrent de maximale omvang van de leningenportefeuille. In de Garantieovereenkomst 2019 zijn afspraken gemaakt dat North Sea Port Netherlands N.V. maar tot € 460 (2019) miljoen aan leningen mag opnemen. Het betreft hier dus twee aparte overeenkomsten. Eén tussen garanten en de banken en één tussen garanten en North Sea Port Netherlands N.V. Het aangaan van banklijnen die de totale hoofdsom te boven gaan zorgt ervoor dat North Sea Port Netherlands N.V. meer keuzemogelijkheden heeft bij het aantrekken van leningen. Door deze flexibiliteit kan North Sea Port Netherlands N.V. optimaal gebruik maken van de concurrentie tussen de verschillende banken en zullen de rentelasten van North Sea Port Netherlands N.V. lager zijn dan zonder deze flexibiliteit. Dit komt het resultaat van North Sea Port Netherlands N.V. ten goede. De totale schuld

van North Sea Port Netherlands N.V. uit hoofde van leningen en kredieten bedroeg op 31 december 2019 €316,1 miljoen.

De garantstelling voor €460 miljoen betreft een hoofdsomgarantie. Indien de banken de NSP SE (voorheen GR ZSP) zullen aanspreken op deze garantie zijn daar bijkomende kosten aan verbonden. Dit betreft dan rentekosten en vergoedingen. De omvang van deze kosten zijn afhankelijk van de situatie op de rentemarkt op dat moment. Deze extra kosten vallen niet onder de in de Garantieovereenkomst 2019 opgenomen maximum van €460 miljoen. Deze bijkomende kosten komen hier bovenop.

Op dit moment staat de North Sea Port SE tevens garant voor eventuele leningen die de SE moet aangaan wanneer derden jegens NSP SE een beroep doen op de WarmCO2 garantie. Op dit moment staat NSP SE met betrekking tot WarmCO2 voor €65 miljoen garant. De schuld bedraagt per 31 december 2019 nog €62,3 miljoen.

Garantstelling gemeente Hulst in verband met Perkpolder

In het derde kwartaal van 2017 heeft PS besloten het project Perkpolder volledig over te dragen aan de gemeente Hulst, gezien de fase waarin het project zich verkeerde, en haar aandelen in Perkpolder Beheer BV te verkopen aan de gemeente Hulst. De gemeenteraad van de gemeente Hulst heeft besloten deze aandelen inderdaad over te nemen en het project zelfstandig verder te zetten. In het vierde kwartaal van 2017 is de uittreding van de Provincie formeel tot stand komen. De provincie is per 1-1-2018 geen aandeelhouder meer en heeft haar grondvoorraad Perkpolder verkocht aan Perkpolder Beheer BV. De provincie staat na uittreding nog wel garant voor een maximum bedrag van €3,3 miljoen ter beperking van de financiële risico's van de gemeente Hulst. Deze garantie vervalt op 31 december 2026, tenzij partijen schriftelijk anders overeenkomen.

Garantstelling leningen nieuwe stichting ZB

In 2016 is door de stichting ZB een lening afgesloten bij de Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB) voor een bedrag van €4 miljoen. Dit als vervolg op een eerdere lening bij de NWB van de rechtsvoorgangers van de ZB, t.w. de GR Zeeuwse Bibliotheek van de Provincie Zeeland en de gemeente Middelburg. De Provincie heeft voor deze lening met aflossing van de ZB samen met Middelburg aan de NWB per 18 juli 2016 een garantstelling verleend. Deze lening heeft een looptijd van 14 jaaren het aandeel in de garantstelling van betrokken overheden is 67% provincie en 33% gemeente Middelburg. Per 31-12-2019 bedraagt de restant hoofdsom van deze lening ruim €3,1 miljoen.

Eerder is een garantstelling voor een lening bij de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) aangegaan door rechtsvoorganger huidige ZB. Deze lening was bij aangaan €2 miljoen met aflossingen. Destijds (2008) is door de rechtsvoorganger van de ZB verzuimd een garantstelling te regelen. De BNG heeft in 2015 aangegeven genoeg te nemen met een garantstelling over de restant hoofdsom op dat moment (2015) ad. €666.667,-. Betreffende lening heeft een looptijd tot 1-12-2019 en zal per die datum geheel zijn afgelost met een garantstelling van 75% provincie en 25% Middelburg.

Convenantmiddelen Groenfonds

Het Groenfonds heeft de bij de gewaarborgde geldleningen vermelde convenantlening afgesloten namens de gezamenlijke provincies voor de aankoop van natuurgebieden. De gelden zijn inmiddels uitgeput, echter we moeten nog wel de lening aflossen en rente betalen. Zeeland staat garant voor het Zeeuwse aandeel van de door het groenfonds opgenomen convenantleningen. Het restant bedrag van de lening bedraagt op 31 december 2019 €1,65 miljoen.

Regiobijdrage gronden Marinierskazerne

De gronden voor de Marinierskazerne zijn in 2016 in erfpacht gegeven. Tegenover de te ontvangen erfpacht canon staat een even hoge regiobijdrage (prijsspeil 2019 €632.400). (zie gebeurtenissen na balansdatum)

Lease- en huurcontracten

In 2013 is een huurcontract met Xerox afgesloten betreffende multifunctionele afdrukkapparatuur. Dit contract is verlengd tot 31 juli 2019. Er wordt een nieuwe aanbesteding voorbereid.

Er is in 2017 een huurcontract afgesloten voor flexwerkplekken bij het Waterschapskantoor. Dit contract loopt tot en met 31 augustus 2019

Rijksdienst voor ondernemend Nederland

Voor rekening van de Provincie Zeeland uit hoofde van de gecentraliseerde taak voor Natuur zijn door de uitvoeringsorganisatie Rijksdienst voor ondernemend Nederland (RVO) meerjarige verplichtingen aangegaan. Dit betreffen verplichtingen op grond van (meerjarig) (agrarisch) natuurbeheer en (langlopende) natuur inrichtings- en functieveranderingscontracten. De totale nog openstaande verplichtingen per 1-1-2020 bij RVO bedragen € 8.542.607.

Subsidies onder opschortende voorwaarden

In het kader van de afgesloten regio-deal met het Rijk worden subsidies onder opschortende voorwaarden verstrekt. Invulling vindt plaats op het moment dat het rijk de middelen in haar provinciefonds circulaire heeft verwerkt en de provincie deze vervolgens in de begroting heeft opgenomen. Ultimo 2019 bedroeg het bedrag dat onder opschortende voorwaarde is verstrekt € 7,1 miljoen voor University College Roosevelt - Engineering and innovation department en Voortgezet onderwijs Zeeuws-Vlaanderen.

Pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen voor gepensioneerde GS-leden zijn in de begroting opgenomen. Dit betreft een totaal van bijna € 4,3 mln.

Renterisico

De Provincie dekt haar renterisico af door gebruik te maken van een renteswap, afgesloten bij de Rabobank. De provincie past kostprijshedge accounting toe op basis van individuele documentatie per individuele hedgerelatie. Per 31 december 2019 dekt de SWAP € 90,8 miljoen af en bedraagt het totaal aan leningen € 98 miljoen. De swap is over 2019 ten volle benut.

De swap heeft een looptijd tot en met 2029. Door middel van de swap wordt een variabel rentetarief (driemaands Euribor) geruild tegen een vaste rente (2,34%), waarbij de Provincie de vaste rente betaalt en de variabele rente ontvangt. Ieder kwartaal vindt een afrekening plaats tussen de Rabobank en de Provincie. De marktwaarde van de swap bedraagt per 31-12-2019 € 12,7 miljoen negatief, ultimo 2018 bedroeg deze € 11,4 miljoen negatief. Een negatieve marktwaarde betekent dat als de provincie de swap voortijdig afwikkelt zij dit bedrag moet betalen. Omdat de Provincie gebruik blijft maken van de swap om het renterisico af te dekken heeft deze negatieve marktwaarde geen financiële gevolgen.

Instandhouding Westerscheldetunnel

De provincie heeft een verplichting om de Westerscheldetunnel in stand te houden tot 2033. Deze instandhoudingsbijdrage is bij de aanschaf van de aandelen van het Rijk vooruitbetaald door de provincie. Deze verplichting en vooruitbetaling blijken niet uit de balans.

Persoonlijk ontwikkel budget

Per 1 januari 2018 is in de CAO afgesproken dat elke medewerker een te besteden Persoonlijk Ontwikkelbudget (POB) heeft van € 5.000,00. Per 31 december 2019 is hiervan bijna € 2,7 miljoen niet besteed.

Westerschelde Ferry B.V.

Op 9 juli 2019 heeft de Provincie Zeeland een intentieverklaring getekend met de directie van de NV WST met als doel de WSF BV als dochteronderneming onder te brengen bij de NV WST. In de getekende intentieverklaring is een aantal uitgangspunten opgenomen die kansrijk worden geacht om verder uit te werken. Het formele besluit hierover vindt in 2020 plaats. Vanwege de verantwoordingsvoorschriften dient er een (tijdelijke) afwaardering plaats te vinden van het aandelenkapitaal (€ 458.707 tot € 1) . Via bestemming van het rekeningsaldo 2019 zal aan PS worden voorgesteld om als dekking voor deze afwaardering de bestemmingsreserve WSF te gebruiken. Pas bij een formeel besluit van PS, naar verwachting 2020, kan er sprake zijn van een definitieve afwaardering, waarbij er dan geen budgettaire consequenties zijn omdat dan de verliesvoorziening wordt aangewend.

Niet uit balans blijkende rechten

Uitvoeringsovereenkomst HZ inzake JRC

Bij besluit van 26 maart 2019 heeft GS aan de Stichting HZ University of Applied Sciences (HZ) een subsidie van maximaal € 12.000.000,- toegekend voor de realisatie van het Joint Research Center te Middelburg.

In het besluit zijn verschillende verplichtingen opgenomen die door de HZ moeten worden nagekomen aan de Provincie. Twee van de verplichtingen luiden als volgt:

1. De HZ dient het Joint Research Center gedurende minimaal 10 jaar na vaststelling van de subsidie niet voor een ander doel te gebruiken dan voor het doel waarvoor het complex is gerealiseerd,
2. Datgene na te laten wat de doelstelling van het JRC in gevaar brengt of verstoort, waarbij eveneens geldt dat niet meer dan 40% benut kan worden voor economische activiteiten.

Indien zich hier op wijzigingen voordoet dient de HZ dit per ommegaande aan de Provincie te melden.

Ter nakoming van deze verplichtingen zal begin 2020 een uitvoeringsovereenkomst met de HZ worden afgesloten, waarin onder meer de notariële vastlegging van een kwalitatieve verplichting en een anti-speculatiebeding zijn uitgewerkt, alsmede de looptijd en de daarbij behorende sancties. Dit betekent dat indien de HZ de genoemde afspraken, binnen 10 jaar na vaststelling van de subsidie, niet nakomt zij een deel van de ontvangen subsidie terug moet betalen.

Toelichting op de balans

Algemene grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de voorschriften zoals opgenomen in het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en de vigerende verordening ex artikel 216 Provinciewet, de Financiële Verordening Zeeland, waarin door Provinciale Staten de uitgangspunten voor het financiële beleid alsmede de regels voor het financiële beheer en voor de inrichting van de financiële organisatie zijn vastgesteld.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

Waardering van passiva en activa alsmede de bepaling van het resultaat vinden in principe plaats op basis van historische kosten. Activa en passiva zijn opgenomen tegen nominale waarde. Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben, onverschillig of zij tot inkomsten of uitgaven in dat jaar hebben geleid. Baten en lasten worden daarbij verantwoord tot hun brutobedrag. De waarderingsgrondslagen per balansonderdeel worden hieronder toegelicht.

Bij de resultaatbepaling is geen rekening gehouden met heffing vennootschapsbelasting omdat de provincie op basis van eenbeoordeling van de provinciale activiteiten heeft geconcludeerd dat zij voor al haar activiteiten geen fiscale onderneming drijft, dan wel dat er een vrijstelling kan worden toegepast.

Verantwoording subsidies

De provincie Zeeland ervoor gekozen om voor het bepalen van de last bij subsidies uit te gaan van het voorzichtigheidsprincipe: voor subsidies geldt dat de last wordt genomen in het jaar waarin de subsidiebeschikking wordt afgegeven.

In lijn met andere provincies die dit stelsel toepassen, passen wij hierop de volgende uitzonderingen toe:

1. Uit de subsidiebeschikking blijkt onomstotelijk dat de activiteit waarvoor de subsidie wordt verleend in één of meerdere volgende jaren zal plaatsvinden (zoals bijvoorbeeld integrale kostensubsidies en natuursubsidies); of
2. Uit een bestuurs-/samenwerkingsovereenkomst blijkt dat deze lastneming bij het aangaan van deze overeenkomst nog niet is vast te stellen.

Handreiking “Verantwoorden van subsidies” (Commissie BBV, januari 2019)

In januari 2019 heeft de Commissie BBV de handreiking “Verantwoorden van subsidies” gepubliceerd. In de handreiking gaat de Commissie BBV in op de vraag wanneer de subsidie als last bij de subsidiegever en als bate bij de subsidieontvanger dient te worden verantwoord. In de handreiking geeft de Commissie BBV aan dat de verwerkingwijze afhangt van het type subsidie en de gestelde voorwaarden, waarbij de Commissie BBV - bij voorwaardelijke subsidieverstrekingen (exploitatie- en investeringssubsidies) – duidelijk aangeeft dat de subsidielast op basis van toerekeningsbeginsel verantwoord dient te worden. Dit betekent dat de subsidielast (gedeeltelijk) verantwoord dient te worden in het jaar waarin door de subsidieontvanger de prestatie (waarvoor de subsidie voor is verstrekt) is geleverd en (gedeeltelijk) aan de gestelde voorwaarden is voldaan.

Zoals hierboven toegelicht zijn de verstrekte (voorwaardelijke exploitatie- en investerings)subsidies in de jaarrekening 2019 verantwoord op basis van het voorzichtigheidsbeginsel. Deze verwerkingwijze wijkt af van de verwerkingwijze zoals opgenomen in de handreiking “Verantwoording van subsidies” d.d. 21 januari 2019 van de commissie BBV.

In 2019 heeft overleg plaatsgevonden tussen het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, accountants en alle betrokken provincies om te komen tot één uniforme verwerkingwijze. Hierover is overeenstemming bereikt en dit wordt op dit moment vertaald naar een “vraag en antwoord” van de commissie BBV. In deze “vraag en antwoord” zal een grondslag voor de verwerking en verantwoording van subsidielasten worden beschreven die past binnen het stelsel van baten en lasten, tegemoet komt aan het vereiste inzicht voor met name Provinciale Staten en niet leidt tot onnodige administratieve lasten (bij zowel subsidieverstrekkers als -ontvangers). Deze “vraag en antwoord” moet nog worden uitgebracht door de commissie BBV. Met het ministerie van Binnenlandse

Zaken en Koninkrijksrelaties en de commissie BBV is afgesproken dat dit nieuwe stelsel met ingang van 1 januari 2021 van toepassing zal zijn (zonder terugwerkende kracht). Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft in de decembercirculaire 2019 aangekondigd de huidige werkwijze met betrekking tot de verantwoording van subsidies door de provincies ook in 2020 te gedogen.

Bovenstaande heeft tot gevolg dat in de jaarrekening 2021 een stelselwijziging voor de verantwoording van de subsidieelasten plaats dient te vinden, om te voldoen aan de nog te publiceren “vraag en antwoord” voor verwerking en verantwoording van subsidieelasten door de commissie BBV. Naar verwachting zal de post “nog te betalen subsidies” op basis van de nieuwe verwerkingswijze zoals opgenomen in de nog door de commissie BBV te publiceren “vraag en antwoord” lager uitvallen en een (nog te vormen) specifieke reserve met bekleemde subsidiemiddelen als onderdeel van het eigen vermogen hoger. De daadwerkelijke financiële impact kan — vanwege het ontbreken van de benodigde informatie — op dit moment echter nog niet worden bepaald, maar zal naar verwachting niet leiden tot meer afwegingsruimte voor Provinciale Staten.

Activering van directe apparaatskosten aan materiële vaste activa

Interne uren die direct relateren aan investeringen dienen conform de voorschriften (BBV) te worden geactiveerd. Over de vervaardigingskosten van de projecten opgenomen bij de investeringskredieten, waarbij er sprake is van directe uren activeren we, vanaf 2019, een percentage van 8,5% over de vervaardigingskosten van het betreffende boekjaar. Deze geactiveerde kosten worden (in 2019 via resultaatbestemming) toegevoegd aan een (nog bij het statenvoorstel Jaarstukken 2019 in te stellen) dekkingsreserve afschrijvingen apparaatskosten ter dekking van de hogere afschrijvingslasten.

Vaste activa

Activa die bedoeld zijn om de uitoefening van de werkzaamheid van de provincie duurzaam te dienen.

Algemeen

Hieronder is bij de diverse onderdelen van de vaste activa een toelichting gegeven. Alle bedragen in de tabellen van deze paragraaf zijn gedeeld door € 1.000.

Materiële vaste activa

Materiële vaste activa zijn fysiek aanwezige activa. Het BBV kent de volgende soorten materiële vaste activa:

- Investerings met een economisch nut;
- Investerings met een economisch nut, waardoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven;
- Investerings in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut.

Investerings hebben een economisch nut indien ze verhandelbaar zijn en/of indien ze kunnen bijdragen aan het genereren van middelen. Alle investeringen met een economisch nut worden geactiveerd.

Investerings in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut worden geactiveerd en over de gebruiksduur afgeschreven.

Alle materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten) of vervaardigingsprijs (de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige directe kosten, verminderd met de ontvangen subsidies en bijdragen die direct gerelateerd zijn aan het actief, de jaarlijkse afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Duurzame waardeverminderingen van vaste activa worden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking genomen.

Ten aanzien van investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut geldt tot aan investeringsdatum 31 december 2016 dat eventuele bijdragen uit de reserves in mindering zijn gebracht op deze investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut.

De op de oorspronkelijke verkrijging- of vervaardigingsprijs toegepaste jaarlijkse afschrijvingen corresponderen met een stelsel dat is afgestemd op de verwachte toekomstige gebruiksduur (kortste

van de geschatte economische levensduur of technische gebruiksduur) van de geactiveerde objecten en voorzieningen.

De gehanteerde afschrijvingstermijnen zijn opgenomen in de financiële verordening. De afschrijvingen worden berekend volgens de lineaire methode. Afschrijvingen geschieden daarnaast onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar. Op gronden wordt niet afgeschreven, tenzij de grond deel uitmaakt van een investering in de openbare ruimte met maatschappelijk nut. Eventuele boekwinsten bij inruil of afstoting van een kapitaalgoed zijn als incidentele bate in de jaarrekening verwerkt.

Duurzame waardevermindering van vaste activa

Afwaardering van bedrijfseconomisch vastgoed vindt plaats indien de directe opbrengstwaarde lager is dan de boekwaarde. Lagere taxatiewaarden dan de boekwaarden van onroerende zaken zijn hierbij als duurzame waardedaling in aanmerking genomen. Afwaardering van maatschappelijk vastgoed vindt plaats indien de directe opbrengstwaarde lager is dan de boekwaarde en er ten opzichte van de huidige functie geen (bestuurlijke) intentie is voor duurzame exploitatie.

Buitengebruik gestelde vaste activa

Indien een vast actief buiten gebruik is gesteld, heeft op het moment van buitengebruikstelling een afwaardering van de boekwaarde plaatsgevonden naar de lagere restwaarde.

Afschrijvingen

Investerings met economisch nut of investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut, worden lineair afgeschreven in maximaal:

Object	Aantal jaar
Laptop, desktop, workstation, tablets, server (incl. implementatiekosten)	4
Beeldscherm (incl. implementatiekosten)	6
Wifi en netwerkcomponenten (incl. implementatiekosten)	4
Telefoons, smartphones (incl. implementatiekosten)	3
Software, afhankelijk van applicatie (incl. implementatiekosten)	2 tot 7
Verkeersregelinstallatie	15
Overige werktuigbouwkundige en electrotechnische installaties	5 tot 10
Wegen:	
- elementverhardingen	30
- asfaltverharding	35
- betonverharding	40
Droge kunstwerken (vaste bruggen, viaducten, tunnels, betonnen duikers, etc.)	80
Natte kunstwerken:	

- sluisen	100
- beweegbare bruggen	60
Overige infrastructuur (stalen geleiderail, geluidsschermen, lichtmasten, bewegwijzering, aanleginrichting veerboot, keerwanden, damwanden, etc.)	30
Gebouwen:	
- steunpunten, bedrijfsgebouwen, inrichting terreinen	30
- technische installaties gebouwen	10
- audiovisuele middelen	5
Voertuigen:	
- dienstauto's bestuur	4
- overige voertuigen	4 tot 8
- schepen	30

De lasten samenhangend met de uitvoering van klein en groot onderhoud, bodemsaneringen en het baggeren van watergangen zijn niet levensduur verlengend en zijn daarom niet geactiveerd, maar direct ten laste van de exploitatie gebracht.

Erfpacht

In erfpacht uitgegeven gronden worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, waarbij de uitgifteprijs van eerste uitgifte geldt als verkrijgingsprijs. Gronden in eeuwigdurende erfpacht worden gewaardeerd tegen registratiewaarde. Duurzame waardeverminderingen van vaste activa worden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking genomen.

Het onderstaande overzicht geeft het verloop weer van de materiële vaste activa gedurende het jaar:

Een gedetailleerd verloop van de materiële vaste activa wordt verwezen naar bijlage 1 de Staat van materiële en financiële activa.

Bedragen x € 1.000	Boekwaarde per 1 januari 2019	Investerings	Desinve- steringen	Afschrij- vingen	Bijdragen van derden	Afwaar- deringen	Boekwaarde 31 december 2019
Gronden en terreinen	45	-	-	23	-	-	427
Bedrijfsterreinen	10.990	201	-	616	-	-	10.575
Grond, weg en waterbouwkundige werken	3.752	-	-	245	-	-	3.508
Vervoermiddelen	13.457	-	-	897	-	-	12.560
Machines, apparaten en installaties	1.308	987	-	151	-	-	2.144
Overig materiële vaste activa, erfpacht	12.780	510	-	-	-	-	13.290
Totaal investeringen met economisch nut	42.332	1.699	-	1.931	-	-	42.504

**Investerings in de openbare ruimte
maatschappelijk nut tot 1-1-2017**

Grond, weg en waterbouwkundige werken	65.287	34	-	10.398	-	-	54.923
Investerings in de openbare ruimte maatschappelijk nut na 1-1-2017							
Grond, weg en waterbouwkundige werken	7.282	14.352	-	742	2.223	-	18.670
Totaal investeringen met maatschappelijk nut	72.569	14.386	-	11.140	2.223	-	73.593

Financiële vaste activa

Het BBV kent de volgende soorten financiële vaste activa:

- Kapitaalverstrekingen aan deelnemingen, gemeenschappelijke regelingen en overige verbonden partijen;
- Leningen aan openbare lichamen, woningbouwcorporaties, deelnemingen en overige verbonden partijen;
- Overige langlopende leningen;
- Uiteenzettingen in 's Rijksschatkist met rente typische looptijd van één jaar of langer;
- Overige uitzettingen met een rente typische looptijd van één jaar of langer.

De financiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten), de jaarlijkse aflossingen, afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Duurzame waardeverminderingen van vaste activa worden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking genomen. Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid op de boekwaarde in mindering gebracht. Participaties in het aandelenkapitaal van NV's en BV's (kapitaalverstrekingen aan deelnemingen in de zin van het BBV) zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs van de aandelen. Indien de marktwaarde van de aandelen daalt tot onder de verkrijgingsprijs, vindt afwaardering naar deze lagere marktwaarde plaats.

De onder vaste activa in de balans opgenomen financiële vaste activa worden tegen kostprijs dan wel duurzame lagere waarde gewaardeerd.

Het onderstaande overzicht geeft het verloop weer van de financiële vaste activa gedurende het boekjaar:

Een gedetailleerd verloop van de financiële vaste activa kunt u terugvinden in bijlage 1 de Staat van materiële en financiële vaste activa. In de paragraaf verbonden partijen treft u nadere informatie over de verschillende deelnemingen.

Bedragen x € 1.000	Boekwaarde per 1 januari 2019	Investeringen	Desinvesteringen	Afschrijvingen aflossingen	Bijdragen van derden	Afwaarderingen	Boekwaarde 31 december 2019
Kapitaalverstrekingen aan deelnemingen	127.175	1.750	-	0	-	500	128.425
Overige langlopende leningen	1.980	-	-	450	-	-	1.530
Overige uitzettingen rentetypische looptijd > of gelijk aan één jaar	2.390	-	-	553	-	-	1.837
Totaal Financiële vaste activa	131.545	1.750	-	1.003	-	500	131.791

Vlottende activa

Voorraden

De post voorraden wordt onderscheiden in:

Onderhanden werk, bouwgronden in exploitatie

De als onderhanden werken opgenomen bouwgronden in exploitatie zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs. Deze prijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging zijn toegerekend (grondkosten, bouwkosten) alsmede een rente van 2,53% (2019). De nog te realiseren verkoopopbrengsten worden op de vervaardigingskosten in mindering gebracht. Verlies wordt genomen zodra deze uit de exploitatie blijkt. De verliezen zijn berekend op nominale waarde.

Voor de provincie betreft het alleen de voorbereidingskosten en gronden voor het project Waterdunen onderdeel rode gronden.

Bedragen x € 1.000

Bouwgronden in exploitatie	Boekwaarde per 1 januari 2019	Vermeerderingen	Boekwaarde per 31 december 2019	Nog te maken kosten	Te verwachten opbrengsten	Tekort	Voorziening verlieslatend complex (NCW)	Resultaat
Onderhanden werk waaronder bouwgronden in exploitatie								
Project Waterdunen	12.207	1.224	13.431	764	10.800	3.395	3.395	-
Totaal onderhanden werk	12.207	1.224	13.431	764	10.800	3.395	3.395	-

De nog te maken kosten betreffen de laatste kosten voor aanleg en inrichting en zijn gebaseerd op de laatste projectramingen. De nog te realiseren opbrengst betreft de verkoop van de grond aan een marktpartij conform een reeds eerder aangegane overeenkomst.

Gereed product- en handelsgoederen

Onder deze voorraden is de waarde van gronden opgenomen die nog geen definitieve bestemming hebben, maar ingezet worden om projecten te realiseren.

Bedragen x € 1.000

Vorraden	Boekwaarde per 1 januari 2019	Vermeerderingen	Verminderings	Boekwaarde per 31 december 2019
Gereed product en handelsgoederen				
grondbank zeeland	39.700	1.347	4.457	36.590
NPW grondb landb flankerend beleid	17.569	4.611	1.243	20.936
Voorraad vastgoedobjecten	2.371	-	400	1.971
Totaal gereed product en handelsgoederen	59.640	5.958	6.100	59.497

Grondbank Zeeland

De (ruil)gronden maken onderdeel uit van de Grondbank Zeeland. De ruilgronden worden aangewend met de intentie om deze op korte termijn weer te verkopen of te ruilen.

In de paragraaf Grondbeleid wordt ingegaan op de omvang en het gevoerde beleid.

Grondbank landbouw flankerend beleid

De gronden voor het landbouw flankerend beleid worden gefinancierd uit een krediet van het Groenfonds. De baten en lasten van deze financiering komen volledig ten gunste of ten laste van het Natuurpakket Westerschelde (NPW). Winst- en verlies bij grondtransacties komen ook ten gunste of ten laste van NPW.

Uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan één jaar

De uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan één jaar worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening van € 76.500 in mindering gebracht. Deze voorziening wordt statisch bepaald.

De post uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan één jaar wordt onderscheiden in:

	Boekwaarde per 1 januari 2019	Voorziening oninbaarheid	Boekwaarde per 31 december 2019
Vorderingen op openbare lichamen	23.125	-	14.636
Overige vorderingen	277	77	1.274
Totaal uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	23.402	77	15.910

De Vorderingen op openbare lichamen bevat, naast een aantal vorderingen op gemeenten, ook de vordering op de belastingdienst in verband met de te compenseren btw en nog te ontvangen opcenten motorrijtuigenbelasting. De overige vorderingen bestaat uit het debiteurensaldo op private partijen.

Schatkistbankieren

De onderstaande tabel geeft de berekening van de benutting van het drempelbedrag schatkistbankieren.

(bedragen x €1.000)

(1)	Drempelbedrag	Verslagjaar			
		Kwartaa I 1	Kwartaa I 2	Kwartaa I 3	Kwartaa I 4
		1.765			
(2)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	1.420	1.672	882	1.480
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	345	93	883	285
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-

(1) Berekening drempelbedrag

	Verslagjaar
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar
	235.307
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan €500 miljoen
	235.307
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de €500 miljoen te boven gaat
	0
(1) = (4b)*0,0075 + (4c)*0,002 met een minimum van €250.000	Drempelbedrag
	1.765

(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen

	Kwartaa I 1	Kwartaa I 2	Kwartaa I 3	Kwartaa I 4	
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)		81.161	136.161	
	127.799	152.128			
(5b)	Dagen in het kwartaal		92	92	
	90	91			
(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	1.420	1.672	882	1.480

Liquide middelen

De liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde en betreffen alleen banksaldi.

De specificatie is als volgt:

Bedragen x €1.000

Liquide middelen	Boekwaarde 1 januari 2019	Boekwaarde 31 december 2019
BNG	-	2.949
Groenfondrekeningen	72.617	34.169
Totaal liquide middelen	72.617	37.118

Overlopende activa

De overlopende activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Er is geen voorziening oninbaarheid in mindering gebracht.

De post overlopende activa wordt onderscheiden in:

Bedragen x €1.000

Overlopende activa	Boekwaarde 1 januari 2019	Boekwaarde 31 december 2019

Nog te ontvangen Europese overheidslichamen	710	1.191
Nog te ontvangen Rijk	224	3.950
Nog te ontvangen overige Nederlandse overheidslichamen	1.042	1.839
Overige nog te ontvangen bedragen	2.624	501
Vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen.	2.011	1.834
Totaal overlopende activa	6.611	9.315

Uitkeringen met specifiek bestedingsdoel

Het onderstaande overzicht geeft het verloop weer van de uitkeringen met specifiek bestedingsdoel gedurende het jaar 2019:

Bedragen x € 1.000

Uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel	Boekwaarde per 1 januari 2019	Toevoegingen	Ontvangen bedragen	Boekwaarde 31 december 2019
Europese overheidslichamen				
POP3 Absdale-Hulst	710	33	-	743
POP3 Technische bijstand	-	439	-	439
het Rijk				
BRIM Zeelandbrug	224	-	139	85
Overige Nederlandse overheidslichamen				
Kavelruilbureau	1.042	643	-	1.685
Totaal	1.976	1.115	139	2.952

Vaste passiva

Algemeen

Hieronder is bij de diverse onderdelen van de vaste passiva een toelichting gegeven.

De vaste passiva zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij het betreffende balanshoofd anders staat vermeld. Alle bedragen in de tabellen van deze paragraaf zijn gedeeld door € 1.000.

Eigen vermogen

Onder het eigen vermogen zijn de algemene reserve en de bestemmingsreserves opgenomen. Voor de algemene reserve kan het provinciaal bestuur nog een nadere bestemming bepalen. Bestemmingsreserves (waaronder dekkingsreserves) zijn reserves waaraan Provinciale Staten al een bestemming hebben gegeven. Op grond van het beleidsuitgangspunt dat de noodzaak van handhaving van de overige reserves jaarlijks wordt herzien zijn in 2019 geen zaken van belang.

De post eigen vermogen wordt onderscheiden in:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde per 1 januari 2019	Boekwaarde per 31 december 2019
- algemene reserve	14.235	21.242
- bestemmingsreserves	123.504	107.805
Het gerealiseerde resultaat volgend uit het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening	8.239	9.670
Totaal eigen vermogen	145.978	138.717

Reserves

In het BBV worden reserves omschreven als vermogensbestanddelen die als eigen vermogen zijn aan te merken en die vanuit bedrijfseconomisch oogpunt vrij te besteden zijn. De vaststelling van de noodzakelijke omvang van de reserves is een zaak van Provinciale Staten. Daarom worden reserves ook wel onderverdeeld in algemene en bestemmingsreserves. Zodra de PS aan een reserve een bepaalde bestemming hebben gegeven, is er sprake van een bestemmingsreserve. Om die reden kunnen bestemmingsreserves naar de situatie per ultimo verslagjaar geen negatieve stad kennen. Heeft een reserve geen bestemming dan wordt het een algemene reserve genoemd.

Aan de reserves hebben geen rente toevoegingen plaatsgevonden.

Het onderstaande overzicht geeft het verloop weer van de reserves gedurende het jaar 2019:

Bedragen x € 1.000

Eigen vermogen	Boekwaarde per 1 januari 2019	Resultaat- bestemming 2018	Toevoeg- ingen 2019	Onttrek- kingen 2019	Verminde- ringen i.v.m. afschrijvingen op activa	Boekwaarde 31 december 2019
Algemene reserve	14.235	-	7.174	166	-	21.242
Totaal algemene reserve	14.235	-	7.174	166	-	21.242
Resultaat na bestemming 2018	8.239	8.239	-	-	-	-0
Totaal resultaat na bestemming	8.239	8.239	-	-	-	-0
Bestemmingsreserve WST en Sluikiltunnel	31.331	-	14.774	8.139	9.872	28.094
Dekkingsreserve verbouwing Zws museum	3.604	-	-	-	200	3.404
Dekkingsreserve Gistpoortgebouw	1.936	-	-	-	102	1.834
Dekkingsreserve Schuytvlot	3.268	-	-	-	156	3.113
Dekkingsreserve Mauritsfort	190	-	-	-	95	95
Dekkingsreserve FF aanlandingsvoorzieningen	2.283	-	-	-	153	2.131
Dekkingsreserve FF gebouwen en terreinen	1.469	-	-	-	92	1.376
Dekkingsreserve wegsteunp 's Heerarendskerke	2.000	-	-	-	-	2.000
Reserve meerjarige projecten	44.115	-	25.159	47.588	-	21.686
Reserve incidentele doelstellingen	513	-	-	385	-	128
Reserve natuur	8.908	-	136	2.323	-	7.126
Reserve investeringsagenda	885	-	13.176	6.323	-	7.738
Reserve Marinierskazerne	3.093	-	500	-	-	3.593
Dekkingsreserve wegeninvesteringen	7.854	-	2.113	263	16	9.688
Dekkingsreserve gebouw G	2.130	-	100	-41	65	2.206
Dekkingsreserve N286 landbouwrout	500	-	200	-	-	700
Bestemmingsreserve ZIS	3.137	-	-	1.086	-	2.051
Dekkingsreserve N652 recreatieverdeelweg schakel	-	-	-	-	-	-
Dekkingsreserve NCV	266	-	-	-	-	266
Bestemmingsreserve investeringsfonds	1.250	-	4.250	-	-	5.500
Onderhoudsreserve infrastructuur	3.500	-	5.028	5.234	-	3.294
Dekkingsreserve IT-infrastructuur	500	-	-	-	-	500
Dekkingsreserve WSF	-	-	500	41	-	459
Dekkingsreserve gladheidsbestrijding	-	-	125	-	-	125
Bestemmingsreserve afwikkeling ilg	291	-	-	291	-	-
Bestemmingsreserve onderh. Bedrijfspannen	482	-	1.387	1.171	-	699
Totaal bestemmingsreserves	123.505	-	67.448	72.802	10.751	107.805

Bestemmingsreserve Westerscheldetunnel en Sluiskiltunnel

In het kader van de investeringen in de Sluiskiltunnel is, uit de voor de aanleg van de tunnel beschikbaar gestelde middelen, een bestemmingsreserve gevormd. In eerste instantie werden de investeringen in de Sluiskiltunnel rechtstreeks onttrokken aan deze reserve. Per 1 januari 2014 is

besloten de investeringen in de tunnel niet langer rechtstreeks te onttrekken aan deze reserve, maar deze te activeren op de balans en in 10 jaar (bij gereedkomen van de tunnel) af te schrijven. Aan de reserve wordt jaarlijks het ontvangen dividend van de NV Westerscheldetunnel toegevoegd. De onttrekkingen aan deze reserve bestaan uit afschrijving- en rentelasten en de onderhouds- en verzekeringslasten van de Sluiskiltunnel.

Bestemmingsreserve meerjarige projecten

Op basis van besluitvorming in het kader van overhevelen budgetten waren in de afgelopen jaren toevoegingen en onttrekkingen opgenomen in het saldo van de algemene reserve. Om de presentatie en rubricering van deze toevoegingen en onttrekkingen te verbeteren, is met de zomernota 2015 de bestemmingsreserve meerjarige projecten gevormd. Het overhevelen van budgetten geschiedt nu door het onttrekken en toevoegen aan de bestemmingsreserve meerjarige projecten, zodat een juist beeld blijft bestaan over het verloop van de algemene reserve.

Bestemmingsreserve incidentele doelstellingen

In de bestemmingsreserve Incidentele doelstellingen 2015-2019 zijn de financiële middelen voor de concreet geformuleerde ambities uit het coalitieakkoord gereserveerd. Deze reserve is gevormd door de besluitvorming in de zomernota 2015 en wordt aangewend in deze coalitieperiode.

Bestemmingsreserve natuur

Bij het behandelen van de bestemming van het rekeningssaldo 2015 is besloten om van de incidentele boekwinst op de grondtransacties een bestemmingsreserve natuur te vormen omdat dit transacties betroffen waarop afspraken uit het Natuurakkoord en de Bestuursvereinkomst Grond (december 2013) van toepassing zijn. Om invulling te kunnen geven aan deze afspraken is het nodig om het saldo van deze transacties te reserveren en deze verwerkingswijze te blijven hanteren tot alle hectares volledig zijn verkocht/geruild tot uiterlijk 2027.

Bestemmingsreserve investeringsagenda

In de voorjaarsnota 2016 is besloten om een bestemmingsreserve te vormen om ruimte te maken voor een aantal grotere investeringen die voor Zeeland nodig zijn. Het realiseren van voldoende investeringsruimte is nodig om (co)financiering te kunnen leveren voor grootse kansen die zich voordoen, ook als we nog niet precies weten hoe groot de provinciale moet zijn en wat de bijdrage van anderen is. Primair voor Campus Zeeland, de investeringen in de Zuidwestelijke delta, economische innovatie, impuls bedrijventerreinen en wegeninvesteringen. Voor dergelijke investeringen is voor de periode 2017-2019 € 28,5 miljoen gereserveerd in de bestemmingsreserve investeringsagenda. Bestedingen ten laste van deze investeringsruimte worden voorgelegd aan Provinciale Staten.

Bestemmingsreserve MAR-kazerne

In 2016 is de bestemmingsreserve Marinierskazerne gevormd. Deze bestemmingsreserve wordt jaarlijks gevoed zodat na 30 jaar voldoende middelen beschikbaar zijn om de gevolgen van de dan opnieuw af te sluiten erfpachtvereinkomst met het Rijk te kunnen dekken.

Bestemmingsreserve Zeeland in stroomversnelling (ZIS)

In december 2017 is de bestemmingsreserve Zeeland in stroomversnelling gevormd om het investeringsprogramma "Zeeland in stroomversnelling" uit te voeren.

Bestemmingsreserve investeringsfonds Zeeland BV

Bij de voorjaarsnota 2018 is besloten de bestemmingsreserve investeringsfonds Zeeland BV te vormen. De bestemmingsreserve is gevormd om eventuele afwaarderingen van het investeringsfonds Zeeland BV af te dekken.

Bestemmingsreserve groot onderhoud bedrijfsgebouwen

In de Voorjaarsnota 2018 is het voorstel gedaan om een bestemmingsreserve groot onderhoud gebouwen in te stellen. Jaarlijks wordt aan deze reserve toegevoegd en de lasten van het groot onderhoud worden onttrokken aan deze reserve.

Bestemmingsreserve ILG

In 2014 is vanuit het positieve rekeningresultaat een bestemmingsreserve voor de afwikkeling van de regeling Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) gevormd. Jaarlijks worden aan deze bestemmingsreserve de lasten van de afwikkeling van de ontvangen ILG-gelden gebracht. Provinciale staten hebben op 1 februari 2019 besloten deze reserve op te heffen.

Bestemmingsreserve Westerschelde Ferry

Gelijktijdig met het besluit tot de kapitaalstorting is besloten tot het instellen en voeren van de bestemmingsreserve Westerschelde Ferry ter dekking van eventuele afwaarderingen van de kapitaalstorting.

Bestemmingsreserves dekking kapitaallasten

Vanuit het BBV dienen investeringen in economische vaste activa en investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut geactiveerd te worden en dient de afschrijvingslast jaarlijks in de exploitatierekening geboekt te worden. Het provinciaal beleid is erop gericht zo weinig mogelijk structureel beslag op middelen te leggen. Om deze afschrijvingslasten direct te dekken op het moment van besluit tot investering, is in het jaar van besluit een dekkingsreserve gevormd van gelijke omvang als het investeringskrediet. Op deze manier wordt de budgettaire ruimte in de toekomst niet belast. Er zijn dekkingsreserves gevormd voor onderstaande investeringen.

Bestemmingsreserve verbouwing Zeeuws Museum

De verbouwing van het Zeeuws Museum is in 2007 afgerond. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve Gistpoortgebouw

De verbouwing van het Gistpoortgebouw is in 2009 afgerond. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve verbouwing pand Schuytvlot

De verbouwing van het pand Schuytvlot is in 2010 afgerond. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve wegsteunpunt Mauritsfort

Vanuit de wegenoverdracht is in 2008 deze Bestemmingsreserve gevormd. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve Fast Ferry aanlandingsvoorzieningen

In verband met de opheffing van de reserve Westerschelde Oeververbinding (WOV) is voor de investering van de Fast Ferry aanlandingsvoorziening een Bestemmingsreserve gevormd uit de WOV-reserve (4e begrotingswijziging 2009). De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve Fast Ferry gebouwen en terreinen

In verband met de opheffing van de reserve Westerschelde Oeververbinding is voor de investering van de Fast Ferry gebouwen en terreinen een Bestemmingsreserve gevormd uit de WOV-reserve (4e begrotingswijziging 2009). De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve wegsteunpunt 's-Heer Arendskerke

In verband met de investering van een nieuw te bouwen wegsteunpunt 's-Heer Arendskerke/Eindewege is een bestemmingsreserve gevormd. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve afschrijving verbouwing gebouw G

In verband met de investering in de verbouwing van gebouw G is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve afschrijving N286 landbouwroute

In verband met de investering in de N286 landbouwroute is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Bestemmingsreserve modernisering nautische centrale Vlissingen

In verband met de investering in de nautische centrale Vlissingen is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Dekkingsreserve infrastructuur

In verband met investeringen in de infrastructuur is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de

jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Dekkingsreserve It-Infrastructuur

In verband met investeringen in de IT-infrastructuur is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Dekkingsreserve wegeninvesteringen

In verband met investeringen in de wegen is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Dekkingsreserve N652 recreatieverdeelweg schakel

In verband met investeringen in de weg N652 recreatieverdeelweg is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Dekkingsreserve gladheidsbestrijdingsmaterieel

In verband met investeringen in de aanschaf van gladheidsbestrijdingsmaterieel is een dekkingsreserve gevormd ter dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten. De afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van deze dekkingsreserve.

Voorzieningen

Voorzieningen behoren tot het vreemd vermogen (schulden) van de Provincie. Om die reden kennen voorzieningen naar de situatie per ultimo verslagjaar geen negatieve stand. 'Voorzieningen worden in principe gewaardeerd op de contante waarde van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies. De voorzieningen Thermphos, Friciekosten RUD en Waterbeheer zijn gewaardeerd op het nominale bedrag. De uitgangspunten die zijn gehanteerd voor de bepaling van de voorziening zijn toegelicht in de toelichting op de balanspost.

Voorzieningen worden gevormd wegens:

- Verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs te schatten. Op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten.
- Kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong mede vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren.
- Bijdragen (spaarcomponent) aan toekomstige vervangingsinvesteringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing wordt geheven.
- Middelen verkregen van derden, die specifiek besteed moeten worden, met uitzondering van de voorschotbedragen verkregen van Europese en Nederlandse overheidslichamen met een specifiek bestedingsdoel, die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren.

De vorming van een voorziening, dan wel een dotatie aan een reeds bestaande voorziening, is als een last in het betreffende boekjaar verantwoord. Alle aanwendungen aan voorzieningen zijn rechtstreeks ten laste van de voorziening gebracht en in het verslagjaar niet ten laste van de exploitatie verantwoord.

Voorzieningen worden niet gevormd voor jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume. Voor het bepalen van het "jaarlijks vergelijkbaar volume" is een tijdsperiode van vier jaar gehanteerd.

Rentetoevoegingen aan voorzieningen zijn niet toegestaan, met uitzondering van voorzieningen die gewaardeerd zijn tegen netto contante waarde.

Onderstaand volgt een verloop overzicht van de voorzieningen:

Bedragen x € 1.000

Boekwaarde per 1 januari 2019	Vrij- gevallen bedragen	Toevoeg- ingen	Aanwen- dingen	Boekwaarde per 31 december 2019
----------------------------------	----------------------------	-------------------	-------------------	------------------------------------

Voorziening wachtgelden PSD	3.627	237	73	947	2.516
Voorziening non-activiteitsregeling	4.884	603	74	2.687	1.668
Voorziening waardeoverdracht pensioen politieke ambtsdragers	1.522	-	771	-	2.293
Voorziening Thermphos	22.445	-	-	15.500	6.945
Voorziening frictiekosten RUD	-	-	2.789	1.118	1.671
Totaal voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	32.478	840	3.707	20.252	15.093
Voorziening waterbeheer	947	-	176	185	938
Totaal voorzieningen middelen derden met een specifiek bestedingsdoel	947	-	176	185	938

Voorziening conform artikel 44 lid 1a BBV:

Op balans bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs te schatten;

Er worden geen voorzieningen gevormd voor risico's of eventuele verplichtingen die zodanig onzeker zijn dat niet redelijkerwijs is in te schatten hoeveel deze zullen bedragen per balansdatum. Bij de grote projecten is hier sprake van. Zo kunnen verplichtingen op grond van gesloten overeenkomsten met externe partners leiden tot onvoorziene kosten naarmate de uitvoering van een project vordert en als gevolg van gewijzigde inzichten en omstandigheden. Dergelijke onzekerheden maken onderdeel uit van de risicobeheersing op projectniveau. Deze risico's worden periodiek ingeschat en verwerkt in het risicomanagementsysteem. Er wordt bij de kwartaalrapportages over de grote projecten ook op gerapporteerd aan u en zo nodig vertrouwelijk toegelicht. Uit deze rapportages blijkt dat de posten onvoorzien binnen de projectramingen voldoende zijn om eventuele financiële gevolgen voor de provincie op te vangen.

Voorziening wachtgelden PSD

Jaarlijks wordt de voorziening wachtgelden ex-PSD-ers doorgerekend. Uitgangspunten hierbij zijn de sterfte-index, indexeringen, rekenrente en de verwachte neveninkomsten. Uiteraard blijven de rechten steeds gebaseerd op de opheffingsdatum PSD van 18 maart 2003.

Voorziening Non-activiteitsregeling

Er is besloten om in het kader van de organisatieontwikkeling een Non-activiteitsregeling 2013 (NAR) in te stellen voor werknemers die op 1 januari 2013 ouder zijn dan 57 jaar. Voor de kosten van niet actief personeel in de komende jaren is een voorziening gevormd.

De hoogte van deze voorziening is bepaald door uit te gaan van de basisgegevens van alle deelnemers en deze te waarden tegen de netto contante waarde inclusief de fiscale consequenties van de regeling. De salarisbetalingen worden jaarlijks onttrokken aan de voorziening en om de voorziening op peil te houden wordt er jaarlijks rente toegevoegd aan de voorziening met dezelfde uitgangspunten als bij de voorziening wachtgelden PSD.

Voorziening waardeoverdracht pensioen politieke ambtsdragers

Voor de wachtgeld- en pensioenverplichtingen aan oud-leden Gedeputeerde Staten en hun echtgenotes en kinderen, is in 2013 een voorziening aangelegd. Eventuele afkoopsommen van voormalige bestuurders die verschuldigd zijn bij de overdracht van de pensioenafspraken naar pensioenfondsen of andere overheden, worden ten laste van deze voorziening gebracht.

Voorziening Thermphos

Uitgangspunten

De voorziening Thermphos is gevormd voor ons contractuele aandeel, zoals opgenomen in de Samenwerkingsovereenkomst (SOK), in de verwachte toekomstige uitgaven die samenhangen met de uitvoering van de sanering van het voormalig Thermphos terrein. De voorziening is nominaal gewaardeerd. Het doel van het saneringsproject is het terrein zodanig te saneren dat het zonder verdere restricties weer beschikbaar komt voor industriële doeleinden (categorie 5) zoals is opgenomen SOK die is getekend op 18 april 2018.

Het taakstellend budget van € 129,5 miljoen voor de totaal verwachte saneringskosten is ontleend aan het op 31 maart 2017 door Van Citters Beheer B.V. opgestelde en door Fakton op 19 juni 2017

gevalideerde 'Plan van Aanpak Sanering voormalig Thermphos terrein' en kent de volgende deelprojecten:

- Fosfor veiligstellen
- Reststoffen
- Ontvlechting en sloop van installaties en gebouwen
- Bodemssanering

Het taakstellend budget is als volgt opgebouwd:

Een Uitvoeringsbudget van € 111,7 miljoen; dit Uitvoeringsbudget is inclusief een reservering voor indexering (€5,2 miljoen); en een Risicoreserve van € 17,8 miljoen.

In opvolging van het advies van de commissie Samsom van augustus 2017 ("Saneren doe je samen") hebben het Rijk, Provincie Zeeland en North Sea Ports (Financierende partijen) nadere afspraken gemaakt over de financiering en uitvoering van de sanering van het Thermphos terrein. Hiertoe hebben partijen in december 2017 een Financieringsovereenkomst gesloten waarin afspraken zijn vastgelegd over ieders financiële bijdrage in de totaal verwachte saneringskosten, welke gerelateerd is aan het taakstellende budget van € 129,5 miljoen.

In de Financieringsovereenkomst is vastgelegd dat de afspraken worden gemaakt onder het voorbehoud dat het Staatssteunrechtelijke kader de afspraken niet in de weg staat. Op basis van een grondige analyse hebben IenW, de provincie Zeeland en Zeeland Seaports geconcludeerd dat er geen aanleiding was tot het doen van een formele melding bij de Europese Commissie. Wel is door de financierende partijen, ZSBB (als 100% aandeelhouder in Van Citters Beheer B.V.) en VCB in 2018 de Samenwerkingsovereenkomst (SOK) ondertekend waarin de afspraken die in de Financieringsovereenkomst zijn opgenomen nader zijn uitgewerkt.

Het doel van de op 18 april 2018 door alle partijen vastgestelde SOK is om de financiering van de volledige en integrale realisatie van het Project zeker te stellen en de betrokkenheid van Partijen vast te leggen met bindende afspraken over:

- De financiële bijdrage van de financierende partijen aan VCB ter realisatie van het project;
- De uitvoering van de sanering van het voormalige Thermphos terrein.
- De samenwerkingsvorm die partijen kiezen en de rollen die partijen hierbij hebben ter realisatie van het project.

In de SOK is onder meer opgenomen dat indien het budget van € 129,5 miljoen niet toereikend is voor de uitvoering van het project, de Financierende partijen aanvullend budget beschikbaar stellen, na doorlopen van de besluitvormingstrajecten via Provinciale Staten, Tweede Kamer en aandeelhoudersvergadering. Aanvullend budget wordt alleen ter beschikking gesteld als er een actueel en voldoende accuraat beeld is van de totale nog extra benodigde middelen voor de uitvoering van het project en er geen andere maatregelen mogelijk zijn het project binnen het taakstellend budget uit te voeren. De financierende partijen zijn contractueel verplicht om op dat moment elk 1/3 van deze extra benodigde middelen bij te dragen.

Voor de uitvoering van het Saneringsproject (inclusief die voor de Project- en beheersorganisatie) ontvangt VCB overeenkomstig de afspraken zoals vastgelegd in de Financiële overeenkomst en de Samenwerkingsovereenkomst financiële bijdragen van de Financierende partijen. Netto opbrengsten die uit de Saneringswerkzaamheden voortkomen worden conform de contractuele afspraken toegevoegd aan de voor het saneringsproject beschikbare middelen.

Ingevolge een uitspraak van de commissie BBV hebben wij in de jaarrekening 2016 geen voorziening getroffen voor onze bijdrage in de beheerkosten. Als gevolg van de ondertekening van de Financiële overeenkomst is in 2017 een nieuwe situatie ontstaan. Er is daardoor geen sprake meer van 'garantstelling' van deze beheerkosten, maar van een financiële verplichting. Wij drukken onze verplichting voor deze totale sanering in de jaarrekening 2019 uit door de in 2017 gevormde verliesvoorziening.

Provinciale Staten hebben op 26 september 2014 ingestemd met het voorstel om voor de kosten van de sanerings-BV de voorziening Thermphos in te stellen. Ultimo 2019 bedroeg deze verliesvoorziening € 6,9 miljoen. Deze stand is gebaseerd op ons contractuele aandeel in het taakstellende budget van € 129,5 miljoen en komt overeen met de jaarrekening VCB 2019.

De saneringsuitgaven betreffen de totale kosten, inclusief directievoering, projectorganisatie en het veilig beheer van terrein en installaties. Opbrengsten die met de sanering samenhangen (zoals verkoop van afval- en reststoffen) worden op de nog te realiseren saneringsuitgaven in mindering gebracht.

Schattingonzekerheid

Als gevolg van de uniciteit en complexiteit van het saneringsproject is de financiële inschatting van de te maken kosten inherent aan een verhoogd schattingsrisico onderhevig. In paragraaf 2.2 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' van het jaarverslag onderkennen we dit risico. Hoewel op een zorgvuldige wijze invulling aan deze risico's is gegeven door onder andere het opnemen van een risicoreservering, valt niet uit te sluiten dat de gerealiseerde kosten significant afwijken van de geraamde kosten.

In aanvulling op de algemene schattingonzekerheid, inherent aan de uniciteit en complexiteit van het saneringsproject, brengen wij de volgende meer specifieke onzekerheden onder uw aandacht:

Het deelproject 3 - Ontvlechting en sloop van installaties en gebouwen - behelst de sloop van circa 56 locaties. De raming van de netto-kosten (sloopkosten minus opbrengsten rest- en afvalstoffen) is gebaseerd op modelmatige aannames van de mate van vervuiling, werkmethodes voor reiniging van radioactieve bronnen, de sanering van de asbest en opbrengsten restafval. De schattingonzekerheid hierbij betreft zowel de kosten van de sloop per locatie, de hoeveelheid aan asbest als de verwachte opbrengst uit verkoop van rest en afvalstoffen.

In de SOK is onder meer opgenomen dat jaarlijks in januari-februari een Audit wordt uitgevoerd. Dit betreft een jaarlijkse toets uitgevoerd door een onafhankelijke partij en/of deskundigenteam op de nadere uitwerkingen van de deelprojecten uit het Plan van Aanpak zoals opgesteld door VCB. Deze audit zal geactualiseerde informatie opleveren over de inschatting van de resterende kosten die voor het project benodigd zijn en is begin 2020 uitgevoerd. Deze audit heeft opgeleverd dat de voorziening van voldoende omvang is voor de inschatting voor de resterende te maken kosten en dat de risico's ook adequaat zijn ingeschat, gegeven de huidige situatie.

Alhoewel er nog veel onzekerheden zijn in de planning, is de verwachting van VCB dat de sanering op 31-12-2020 voltooid zal zijn. Dat is een jaar eerder dan tot nu toe werd aangenomen. Wel zal na de sanering nog de nazorg volgen, waarin onder andere de financiële afhandeling zit.

Voorziening frictiekosten RUD Zeeland

Op 1 juli 2017 is het gewijzigde besluit Omgevingsrecht Z(Bor) in werking getreden. Dit besluit bepaalt dat de Brzo-taken in Zeeland moeten worden uitgevoerd door de weg aangewezen Brzo Omgevingsdiensten DCMR. In september 2018 hebben Gedeputeerde Staten besloten dat de Brzo-taken daadwerkelijk onderbrengen bij DCMR en dat het personeel van RUD Zeeland, dat belast is met deze taken, overgaat naar DCMR. DCMR zal het personeel huisvesten in Terneuzen. Voor deze overgang is een reorganisatie bij de RUD Zeeland vereist. Bij de reorganisatie treden frictiekosten op. Door een onafhankelijke derde zijn de frictiekosten in beeld gebracht. De Provincie heeft aangegeven de frictiekosten in redelijkheid te vergoeden conform de uitgangspunten voor onderhavige gevallen van de Gemeenschappelijke Regeling RUD Zeeland en conform artikel 4:51 van de wet bestuursrecht. Op 4 juli 2019 heeft de RUD Zeeland verzocht deze frictiekosten te vergoeden en zijn de frictiekosten RUD toegevoegd aan deze voorziening.

Voorziening conform artikel 44.2 C BBV

Voorziening middelen derden met specifiek bestedingsdoel.

Voorziening waterbeheer

De leges voor waterheffing worden jaarlijks toegevoegd en de uitgaven in verband met de compensatie van de negatieve effecten van deze onttrekkingen die geen gelijkmatig patroon vertonen per jaar worden hieruit betaald. In de meerjarenbegroting worden de uitgaven voor de ophanden zijnde gerelateerde projecten onttrokken aan de voorziening.

Vaste schulden, met een rente typische looptijd langer dan één jaar

De vaste schulden zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde (hoofdsom) verminderd met het totaal van de gedane aflossingen. De vaste schulden hebben een rente typische looptijd van één jaar of langer.

De onderstaande tabel geeft het verloop van de vaste schulden weer over 2019:

Bedragen x € 1.000

Vaste schulden	Boekwaarde per 1 januari 2019	Boekwaarde per 31 december 2019
Waarborgsommen	5	5
Totaal vaste schulden	5	5

Vlottende passiva

Algemeen

Hieronder is bij de diverse onderdelen van de vlottende passiva een toelichting gegeven. De netto-vlottende schulden met een rente typische looptijd korter dan één jaar zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij bij het betreffende balanshoofd anders staat vermeld. Alle bedragen van deze paragraaf zijn gedeeld door € 1.000.

Netto-vlottende schulden met een rente typische looptijd korter dan één jaar

De netto-vlottende schulden met een rente typische looptijd korter dan één jaar zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. De post netto-vlottende schulden worden onderscheiden in:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde per 1 januari 2019	Boekwaarde per 31 december 2019
Kasgeldleningen aangegaan bij openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden	9.660	10.044
Overige kasgeldleningen	117.000	98.000
Banksaldi	5.249	-
Overige schulden	11.485	11.458
Totaal rentetypische schulden < 1 jaar	143.394	119.501

Overlopende passiva

Overlopende passiva zijn verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen. Tevens omvatten de overlopende passiva na de wijziging van het BBV in 2007 de van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen maar nog niet bestede voorschotbedragen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren.

De post overlopende passiva wordt onderscheiden in:

Bedragen x € 1.000

Overlopende passiva	Boekwaarde per 1 januari 2019	Boekwaarde per 31 december 2019
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	30.447	53.926
De voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren, ontvangen van:		
- Europese overheidslichamen	138	138
- het Rijk	63.690	53.286

- overige Nederlandse overheidslichamen	659	493
Overige vooruitontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	-	668
Totaal overlopende passiva	94.934	107.844

De in de balans opgenomen van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren, kunnen als volgt gespecificeerd worden:

Bedragen x € 1.000

Uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel	Boekwaarde per 1 januari 2019	Ontvangen bedragen	Bestedingen 2019	Terug-betalingen	Boekwaarde 31 december 2019
Europese overheidslichamen					
OP Zandsuppletie Roggenplaat	138	-	-	-	138
het Rijk					
OP Natuur Compensatie Westerschelde	448	-	-	-	448
OP Natuur Pakket Westerschelde	63.242	-	11.492	-	51.750
OP BRIM-subsidie Abdij	55	59	-0	-	114
OP Veilige bermen	-	1.098	124	-	974
Overige Nederlandse overheidslichamen					
OP Actief bodembeheer	42	-	-	-	42
Platform diffuse bronnen	11	-	-	-	11
OP Vitaal Sloe/Kanaalzone 2012-2014	123	38	9	-	152
OP N2000 beheerplan Voordelta	197	-	197	-	-
OP Natuurlijk Vitaal	23	-	-	-	23
OP Delta Water Award	17	-	17	-	-
OP Green deal biodiversiteit	5	-	-	-	5
OP Lobbyist Den Haag	50	81	61	-	70
OP Kanaalpolder	190	-	-	-	190
Totaal	64.543	1.276	11.901	-	53.917

Motorrijtuigenbelasting

In de jaarrekening is een bate opgenomen aan opcenten motorrijtuigenbelasting. Reeds meerdere malen in het verleden zijn discussies ontstaan met het ministerie van Financiën omtrent de juistheid en volledigheid van het aandeel van de provincies in de opbrengst motorrijtuigenbelasting. De belastingdienst verstrekt inzake de afgedragen gelden geen specifieke accountantsverklaring ten behoeve van de Provincies. De rechtmatigheid en volledigheid van deze opbrengst kan daarom niet worden vastgesteld.

Vennootschapsbelasting

Er is voorgeschreven dat inzicht wordt gegeven in het verwachte bedrag aan te betalen Vennootschapsbelasting (Vpb). Op basis van een beoordeling van de provinciale activiteiten is geconcludeerd dat Provincie Zeeland voor al haar activiteiten geen fiscale onderneming drijft, dan wel dat er een vrijstelling kan worden toegepast. Dit betekent dat er geen activiteiten plaatsvinden die tot een bedrag voor Vpb hebben geleid. Bij eventuele wijzigingen van activiteiten in toekomstige begrotingsjaren zal worden beoordeeld of zij tot een Vpb belaste activiteit zullen leiden, deze zullen ook worden meegenomen in het (jaarlijkse) bedrijfsgesprek met de belastingdienst.

Toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening

Inleiding

Hierna wordt een toelichting gegeven op diverse aspecten van het overzicht baten en lasten. Achtereenvolgens zal ingegaan worden op:

- een analyse van afwijkingen tussen de begroting na wijziging en de realisatie per programma;
- een overzicht van de aanwending van onvoorzien;
- een overzicht van de incidentele baten en lasten per programma, waarbij per programma ten minste de belangrijkste posten afzonderlijk worden gespecificeerd;
- een overzicht van de structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves;
- analyse ten aanzien van de begrotingsrechtmatigheid;
- de informatie in het kader van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

Het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening wordt vastgesteld met inachtneming van hetgeen omtrent de financiële positie op de balansdatum is gebleken tussen het moment van opmaken van de jaarstukken en het tijdstip van vaststelling daarvan, voor zover deze aanvullende informatie onontbeerlijk is voor het bedoelde inzicht.

Leeswijzer

Alle bedragen in de tabellen van deze paragraaf zijn gedeeld door € 1.000.

In onze analyse van de begrotingsverschillen zijn we niet volledig, maar lichten we de belangrijkste afwijkingen toe.

Het gerealiseerde resultaat volgend uit het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening

Voor een nadere specificatie van het gerealiseerde, nog te bestemmen resultaat ad € 9,7 mln. wordt verwezen naar de analyse bij gerealiseerde baten en lasten per programma, dat hieronder is opgenomen. In het statenvoorstel ter vaststelling van de jaarrekening wordt aan u een voorstel voor bestemming van dit resultaat gedaan, dat tevens is opgenomen als inleiding bij het jaarverslag.

Begrotingsafwijkingen programma 1 Grote projecten

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
010103-Waterdunen	-275	-4.156	-3.463	693
010105-NPW	0	0	0	0
010106-MAR-kazerne	0	0	0	0
010107-Thermphos	0	-9	-10	-1
019999-Ambtelijke inzet	-1.531	-1.563	-1.562	1
Resultaat	-1.806	-5.729	-5.035	694

1. Grote projecten analyse begrotingsverschillen

010103 - De onderbesteding op Waterdunen in 2019 wordt veroorzaakt door uitvoerings- en btw-voordelen op met name het wegebesteding en daarnaast bleek een lagere toevoeging aan de verliesvoorziening nodig dan was geraamd.

Begrotingsafwijkingen programma 2 Fysieke leefomgeving

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
020101-Voorbereiding omgevingswet	-345	-646	-513	133

020102-Kwaliteitskust	-3.272	-2.417	-1.400	1.017
020103-Goed woon- en werkklimaat	-7.113	-9.820	-9.021	800
029999-Ambtelijke inzet	-2.697	-2.754	-2.752	2
Resultaat	-13.426	-15.637	-13.686	1.951

2. Fysieke leefomgeving analyse begrotingsverschillen

020101 - Er is sprake van een onderbesteding op het projectbudget Implementatie Omgevingswet. De afronding van de plan-MER omgevingsvisie staat gepland voor 2020. Het restant projectbudget is nodig om de kosten daarvan en de andere kosten gemoeid met de implementatie Omgevingswet te dekken.

020102 - Een voorzien project in de gemeente Tholen Natuur in het kader van natuur beleven en natuurbranding viel qua kostenraming hoger uit. Daarop is besloten het ontwerp aan te passen. De kostenraming is naar beneden bijgesteld maar door aanpassing van het ontwerp kon niet meer worden beschikt in 2019. Dit gebeurt alsnog in 2020.

Bij de Regiodeal Zeeland in Stroomversnelling (ZIS) is sprake van onderbesteding op ZIS - GBO Kwaliteitskust en de bijbehorende ZIS - Cofinanciering . Het onderdeel gebiedsontwikkeling uit het regiodealproject kwaliteitskust is afhankelijk van subsidieaanvragen van gemeenten. Er was voor 2019 een aantal projecten in beeld waarvan de subsidieaanvragen worden verwacht in 2020.

020103 - Er is voor een bedrag van € 42.500 meer aan opgelegde dwangsommen geïnd.

De financiële consequenties van de evaluatie van PxQ bij de RUD-Zeeland waren in 2019 nog niet duidelijk. Het daarvoor geraamde bedrag ad € 150.000 is niet besteed.

Binnen de Dienstverleningsovereenkomst RUD-Zeeland 2019 was sprake van een latere start van een aantal projecten. Voorts waren de kosten van sommige projecten lager dan geraamd. Niet altijd kon de omgevingsdienst de gewenste menskracht inhuren.

Begrotingsafwijkingen programma 3 Landelijk gebied, natuur en landbouw

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
030101-Natuurontwikkeling	-2.212	-4.774	-4.634	140
030102-Natuurbeheer	-12.318	-10.227	-10.206	22
030103-Natuurherstel	-3.565	-3.038	-2.294	744
030104-Natuurbescherming	-677	-135	-100	36
030105-Natuurverbreding/beleving	-2.349	-2.380	-2.358	22
030106-Duurzame toekomstgerichte landbouw	-306	-169	-35	134
039999-Ambtelijke inzet	-2.753	-2.811	-2.809	2
Resultaat	-24.179	-23.535	-22.436	1.098

3. Landelijk gebied, natuur en landbouw analyse begrotingsverschillen

030101 - De opbrengsten en verliezen in verband met grond aan- en verkopen worden niet geraamd. Er is hier dus per definitie een afwijking. Het resultaat grondbank is als volgt opgebouwd: Verkoop van natuurgronden: ca. € 136.000 (ten behoeve van de bestemmingsreserve natuur) , overige verkopen: ca. € 205.000 en afwaardering van gronden in verband met duurzame waardevermindering: ca. € 117.000. Het kavelruil bureau kent een overschot in verband met de Europese subsidie die is ontvangen, de geraamde inkomsten waren lager dan achteraf ontvangen. Door een versnelling in de realisatie van het Natuurnetwerk is bij natuurontwikkeling sprake van een overbesteding. Er deden zich niet te missen aankoopkansen voor die conform het beleid in de Natuurvisie zijn benut en gedekt zijn vanuit de reserve Natuur, waarvoor nog een extra onttrekking nodig was van € 68.000. De niet

geraamde mutatie op de reserve Natuur komt, in combinatie met de toevoeging van de winst vanuit de verkopen natuurgrond uit op €68.000.

030102 - RVO heeft in 2019 nog uitbetalingen van beheerskosten gedaan van eerder afgegeven beschikkingen voor functieverandering natuur.

030103 - De herstelmaatregelen Natura 2000 lopen op schema maar vielen qua kosten lager uit. De voortgang wordt bewaakt via de IPO-uitvoeringsorganisatie BIJ12. Volgens de rapportage van november 2019 zijn er in de provincie Zeeland geen maatregelen waarbij de voortgang en tijdigheid onder druk staat.

030104 - Er zijn minder legesopbrengsten Flora en Faunawet. Verder is in deze doelstelling de invasieve exotenbestrijding opgenomen. Als een exoot in de provincie verschijnt dient direct te worden opgetreden zodat altijd een beperkt budget tot het einde van het jaar beschikbaar moet blijven. Dit budget is uiteindelijk niet aangewend.

030106 - De in 2019 geslagen beschikking TOP-gebied Groede drukt eerst als last op 2020 omdat het project dan aanvangt.

Begrotingsafwijkingen programma 4 Regionale economie

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
040101-Goed gekwalificeerde arbeidskrachten	-345	-1.656	-1.582	74
040102-Concurrentiepositie logistiek, maint	-1.430	-782	-637	145
040103-Acquisitie en regionale samenwerking	-3.233	-3.047	-3.336	-289
040104-Campus Zeeland	-1.559	-27.757	-27.647	110
040105-Economische innovatie	-1.967	-2.403	-1.991	412
040106-Zichtbaar Zeeland	-2.478	-2.346	-2.348	-2
049999-Ambtelijke inzet	-4.012	-4.097	-4.095	2
Resultaat	-15.025	-42.088	-41.636	453

4. Regionale economie analyse begrotingsverschillen

040101 - Een aantal voorziene subsidieaanvragen waren nog niet gereed voor besluitvorming in 2019 en verschuiven richting 2020.

040102 - De budgetten binnen deze doelstelling zijn afhankelijk van subsidieaanvragen. In 2019 zijn minder subsidieverzoeken gehonoreerd, in verband met minder en kwalitatief onvoldoende subsidieaanvragen.

040103 -De lasten voor uitvoering van het POP-3 programma zijn hoger dan eerder ingeschat. Oorzaak is dat de verrichte werkzaamheden door de uitvoeringsorganisatie meer tijd vergden dan vooraf in de offerte was geraamd. Ten slotte is in het kader van de economische acquisitie, advies en representatie in 2019 geen groot evenement georganiseerd zoals het Delta Economic Forum en vindt de doorontwikkeling van het economisch netwerk zuid plaats vanaf 2020. Aan de baten kant is minder gerealiseerd omdat een gedeelte van de ontvangen bijdragen van het Waterschap ten behoeve van de uitvoeringskosten betrekking op komende dienstjaren, waardoor de ontvangen baten 2019 lager zijn dan begroot.

040104 - De budgetten binnen deze doelstelling zijn afhankelijk van subsidieaanvragen. In 2019 zijn minder subsidieverzoeken gehonoreerd, in verband met minder en kwalitatief onvoldoende subsidieaanvragen.

040105 - In 2019 een subsidieregeling opengesteld in verband met een openstelling OP-Zuid. Deze regeling wordt uitgevoerd door Stimulus. Stimulus heeft niet alle OP-subsidies en de bijhorende cofinanciering in 2019 kunnen afronden. Besluitvorming vindt plaats in 2020. Ten slotte is er een overbesteding op de post MIT-Zuid. Oorzaak is dat de rijksbijdrage pas in de december circulaire beschikbaar is gekomen. Deze kon daardoor niet tijdig meer worden verwerkt in de begroting 2019.

Begrotingsafwijkingen programma 5 Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
050101-Doelmatig en doeltreffend beheer (wa	-30.044	-27.213	-26.917	296
050102-Vraaggericht basisnetwerk openbaar v	-21.752	-22.702	-23.080	-379
050103-Verbetering verkeersgedrag verkeersd	-765	-766	-743	23
050104-Goede bereikbaarheid voor bedrijven	-306	-306	-318	-12
050105-Wegeninvesteringen	-2.955	-1.698	-1.607	91
050106-Impuls bedrijventerreinen	-326	-2.146	-618	1.528
050107-Leefbaarheidsagenda	-3.936	-3.936	-3.605	331
050108-Concurrentiepositie logistiek	-112	-146	-153	-7
050109-Ruimtelijke kwaliteit versterken	-61	-339	-182	157
059999-Ambtelijke inzet	-6.608	-6.748	-6.459	289
Resultaat	-66.865	-65.999	-63.683	2.316

5. Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid analyse begrotingsverschillen

050101 - Per saldo is er op deze doelstelling sprake van een onderbesteding.

Bij het onderhoud aan de verhardingen is er sprake van een overschrijding. Dit wordt o.a. veroorzaakt door de extra kosten mbt het verwijderen van zwerfvuil. Er is sprake van het uitvoeren van minder werkzaamheden aan de Zeelandbrug dan aanvankelijk gepland door tegenvallende weersomstandigheden. Ook het grootschalig onderzoek aan de Zeelandbrug is gedeeltelijk verschoven naar 2020. Als gevolg van capaciteitsknelpunten zijn er ook minder werkzaamheden verricht aan de instandhouding droge kunstwerken. De werkzaamheden schuiven door naar 2020 (via onderhoudsreserve infrastructuur).

De onderhoudskosten aan de Sluiskiltunnel waren aanmerkelijk lager dan geraamd. Het resultaat vloeit terug naar de bestemmingsreserve Sluiskiltunnel. Zie ook 980599.

050102 - Betreft de niet geraamde baten die worden ontvangen naar aanleiding van de doorberekening van de energiefacturen aan de WSF en een hogere baten naar aanleiding van de indexering op de huurontvangsten WSF. Daarnaast is er op basis van de intentieverklaring om de WSF onder te brengen bij de Westerscheldetunnel NV, vanwege de verantwoordingsvoorschriften, een (tijdelijke) afwaardering opgenomen van het aandelenkapitaal van de WSF.

050105 - In verband met de onveilige verkeerssituatie op afrit 33 bij Kruiningen is extra onderzoek uitgevoerd naar de verkeersafwikkeling. Voor de N62 Tractaatweg en de N62 Sloeweg fase 2 is sprake van lagere afschrijvingslasten welke niet meer via een reguliere begrotingswijziging konden worden verwerkt.

050106 - Impuls bedrijventerreinen.

Er is sprake van een onderbesteding bij de subsidieregeling Impuls bedrijventerreinen investeringsagenda doordat een aanvraag moest worden afgewezen en op een andere aanvraag eerst in 2020 kon worden beschikt.

Bij de Regiodeal Zeeland in Stroomversnelling (ZIS) is sprake van onderbesteding op ZIS-Impuls bedrijventerreinen. Eind 2019 is de subsidieregeling voor het uitvoeren van duurzaamheidsscans opengesteld. Verwacht was dat er nog in 2019 de eerste subsidiebesluiten zouden worden genomen. In verband met onvoldoende kwaliteit van deze subsidieaanvragen is de besluitvorming vertraagd.

050107 - Bij de Regiodeal Zeeland in Stroomversnelling (ZIS) is sprake van onderbesteding op ZIS - Impuls Wonen. De uitvoering van de voorgenomen projectactiviteiten ondervindt vertraging. Deze hangt samen met twee zaken: het Kwalitatief Woononderzoek Zeeland (KWOZ) en de Zeeuwse Woonagenda. Deze twee zaken tonen aan dat er een verandering van structuur, cultuur en werkwijzen benodigd is binnen de woonopgave. Dit heeft consequenties gehad voor de projecten binnen de regiodeal, waaronder de pandgerichte aanpak, de gebiedsgerichte aanpak en de bouwtitelbank.

050109 - De voorziene kosten van inhuur zijn achterwege gebleven, daardoor is er sprake van onderbesteding.

059999 - Ambtelijke inzet. Dit heeft te maken met de verplichte activering van de directe uren bij de investeringskredieten. Met de bestemming van het rekening resultaat 2019 wordt dit bedrag toegevoegd aan de nieuwe te vormen bestemmingsreserve "Dekkingsreserve kapitaallasten investeringskrediet".

Begrotingsafwijkingen programma 6 Culturele infrastructuur en monumenten

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
060101-Toekomstbestendige culturele infrast	-13.464	-13.844	-13.638	206
060102-Cultureel erfgoed	-2.359	-2.194	-2.129	66
060103-Kunsten	-386	-392	-391	0
060104-Talentontwikkeling jongeren	-479	-512	-511	1
069999-Ambtelijke inzet	-520	-531	-531	0
Resultaat	-17.209	-17.474	-17.200	274

6 Culturele infrastructuur en monumenten analyse begrotingsverschillen

060101 - Voor het pand Zeeuws museum is een aanbesteding bouwkundig onderhoud meegevallen en zijn onderhoudswerkzaamheden naar 2020 doorgeschoven. Ook was er sprake van minder noodzakelijk klein onderhoud. De onderbesteding ad €102.000 gaat terug naar de egaliseringsreserve onderhoud gebouwen.

Voor het pand Schuytvlot was sprake van minder reguliere onderhoudslasten dan geraamd. Gelet op de leeftijd van het gebouw Schuytvlot en de installaties daarin, zijn de middelen eerst op termijn nodig conform de meerjarige onderhoudsplanning gebouwen. De onderbesteding ad €38.000 gaat terug naar de egaliseringsreserve onderhoud gebouwen.

Rekening was gehouden met een subsidieverlening voor de cultuurbus. Deze is verleend, maar een gedeelte van het project drukt op het jaar 2020 en verder. Dit zorgt voor een onderbesteding in het jaar 2019.

060102 - Op 31 augustus 2019 heeft in Terneuzen de Nationale start plaatsgevonden van de viering 75 jaar vrijheid/start herdenking Slag om de Schelde. De afwikkeling van het startmoment is afgerond. Er is een bedrag van € 23.500 over dat kan worden ingezet voor de vervolgactiviteiten in 2020 waaronder de expositie Vrijheidsboulevard.

Begrotingsafwijkingen programma 7 Bestuur

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Wijzigingen 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
070101-Sterk provinciaal bestuur	-1.743	-73	-1.815	-2.237	-421
070102-Herkenbaar en samenwerkend bestuur	-968	69	-899	-855	44
070103-Interbestuurlijk toezicht	0	0	0	0	0
079999-Ambtelijke inzet	-3.336	-177	-3.512	-3.533	-21
Resultaat	-6.046	-180	-6.227	-6.624	-398

7 Bestuur analyse begrotingsverschillen

070101 - De lasten van de (nabestaanden) pensioenen (oud) leden GS zijn hoger dan geraamd doordat met een lagere rekenrente gerekend moet worden. Dit houdt in dat er minder rente-inkomsten worden voorzien en er om die reden meer kapitaal moet worden aangehouden/gereserveerd voor de ingegane en toekomstige pensioenen. Dit veroorzaakt een overschrijding vanwege een bijstorting in de voorziening.

Het budget Initiatieven Provinciale Staten ad € 100.000 is niet aangewend door de Provinciale Staten.

De Rekenkamer voerde in 2019 een tweetal onderzoeken uit in eigen beheer. Een derde onderzoek werd weliswaar in 2019 voorbereid maar de uitbesteding van de onderzoekswerkzaamheden vindt eerst in 2020 plaats. Er resteert daardoor een bedrag van € 36.000 op het onderzoeksbudget.

Begrotingsafwijkingen programma 8 Klimaat en energie

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
080101-Klimaatadaptatie	0	-287	-232	55
080102-Deltawateren	-10	-140	-88	52
080103-Energietransitie	-2.147	-3.891	-3.560	331
080104-Water, bodem en land.gebied met kwal	-2.493	-4.336	-4.604	-268
089999-Ambtelijke inzet	-2.490	-2.543	-2.542	1
Resultaat	-7.140	-11.197	-11.025	172

8 Klimaat en energie analyse begrotingsverschillen

080101 - Op het incidentele budget Klimaatadaptatie is sprake van een onderbesteding. Het restant wordt in 2020 opnieuw ingezet op no-regret maatregelen klimaatadaptatie en de bewustwording daarvan, zoals de subsidiering van Groene Schoolpleinen en van Groene Daken.

080102 - Binnen de doelstelling waren de kosten voor het gebiedsoverleg lager dan begroot.

080103 - Rekening gehouden was met een subsidieverlening aan het project FACET in 2019. Uiteindelijk heeft deze subsidieverlening pas in 2020 plaats kunnen vinden in verband met de

doorlooptijden van de Europese subsidieaanvragen. Voorgesteld wordt om het beschikbare bedrag over te hebelen naar 2020. Verder is het pilotproject Klimaatdorp Nieuwdorp later opgestart.

080104 - In 2021 gaat de bodemsaneringstaak van de provincie naar de gemeenten. Van het projectbudget voor het digitaliseren van de gegevens van de bodemsaneringsprojecten om de zogenoemde "warme overdracht" in 2020 af te kunnen ronden is een bedrag van € 84.000 niet gebruikt. De werkzaamheden zijn doorgeschoven naar 2020.

Op basis van de voorschriften is voor de Samenwerkingsovereenkomst Roode Vaart in 2019 een hogere last van € 300.000 genomen dan was geraamd. Voor het project staan de overige benodigde middelen geraamd in 2020. Via een negatieve overheveling van budget wordt dit gecorrigeerd.

Begrotingsafwijkingen programma 90 Algemene dekkingsmiddelen

Het overzicht van de algemene dekkingsmiddelen bestaat uit de volgende componenten:

- lokale heffingen, waarvan de besteding niet gebonden is
- algemene uitkeringen
- dividend
- saldo van de financieringsfunctie
- overige algemene dekkingsmiddelen

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
900101-Opcenten motorrijtuigenbelasting	43.473	44.973	45.025	52
900102-Provinciefonds	117.598	130.020	130.296	277
900103-Dividend	12.452	14.786	14.786	0
900104-Saldo van de financieringsfunctie	-3.528	-2.328	-2.157	171
900105-Budgettaire ruimte	-1.502	0	0	0
900106-Onvoorzien inclusief stelposten	250	2.595	4.262	1.667
900107-Overige inkomsten	6.667	6.700	6.700	0
909999-Ambtelijke inzet	-269	-274	-274	0
Resultaat	175.142	196.471	198.637	2.167

90 Algemene dekkingsmiddelen analyse begrotingsverschillen

900101 - De maandelijks via de Belastingdienst te ontvangen opcenten kennen een grillig verloop. De opbrengst is 0,12% hoger uitgevallen.

900102 - Uit de Decemercirculaire van het Provinciefonds is gebleken dat de algemene uitkering lager is uitgevallen maar dat er een aantal decentralisatie uitkeringen zijn toegezegd waarvan een deel pas besteed kan worden in 2020.

900104 - Door de maximale benutting van de SWAP en de blijvend lage (negatieve) rente is er ook in dit boekjaar een positief resultaat gerealiseerd op de rentelasten.

900106 - Door onder andere een positieve afrekening Provinciefonds 2018, de ingetrokken en afgerekende subsidies, een lagere bijdrage vervoersmaatschappij, positieve rekeningsaldi uit 2018 bij de RUD, IPO/BIJ12 en hogere bijdragen derden is er een positief resultaat behaald op de post verschil voorgaande dienstjaren. Dit wordt mede veroorzaakt door de voorgeschreven systematiek dat lasten verantwoord moeten worden voor zover deze te voorzien zijn en baten pas verantwoord mogen worden als ze gerealiseerd zijn.

Begrotingsafwijkingen programma 96 Overhead

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
960101-Personeel	-19.104	-20.222	-19.106	1.116
960102-Huisvesting en facilitaire zaken	-2.107	-1.868	-1.895	-28
960103-ICT	-3.002	-3.041	-2.797	244
960104-Overige overhead	-670	-825	-776	49
Resultaat	-24.883	-25.956	-24.574	1.382

96 Overhead analyse begrotingsverschillen

960101 - Door een lagere verhoging van de AOW-leeftijd dan waarmee eerder was gerekend is er sprake van een vrijval op de voorzieningen wachtgeld PSD en non activiteitsregeling voor een gezamenlijk bedrag van €840.000. Op de personele budgetten ten aanzien van CAO-gerelateerde onderwerpen voor kerstpakketten, teamontwikkeling en persoonlijk ontwikkelbudget (POB) is sprake van een onderbesteding. Op basis van de CAO-bepalingen geldt dat de onderbestedingen 2019 beschikbaar dienen te blijven voor volgende jaren.

960103 - Binnen het ICT-domein is gestart met het planmatig vervangen van IT-infrastructuur. Deze planmatige werkwijze gaat gepaard met de wijziging van de financiële verordening waarbij ook ICT-investeringen worden geactiveerd. Dit zorgt voor een onderbesteding van ca. 7 procent van het totale ICT budget.

960104 - Het budget voor beleidsontwikkende activiteiten op het gebied van HR-beleid is samen met daaraan gerelateerd budget voor organisatieontwikkeling niet volledig besteed. Ook zijn er hogere kosten voor vakliteratuur. Bij de derde ronde budgetbewaking 2019 is te voorbarig €25.000 af geraamd.

Begrotingsafwijkingen programma 98 Reserves

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2019	Begroting 2019 NW	Rekening 2019	Restant
980199- Bestemmingsreserves- Pr.1	0	4.762	4.762	0
980299- Bestemmingsreserves- Pr.2	4.422	2.129	2.129	0
980399- Bestemmingsreserves- Pr.3	452	1.373	1.305	-68
980499- Bestemmingsreserves- Pr.4	1.314	15.973	15.973	0
980599- Bestemmingsreserves- Pr.5	14.334	11.759	11.389	-370
980699- Bestemmingsreserves- Pr.6	75	-214	-214	0
980799- Bestemmingsreserves- Pr.7	100	-51	-51	0
980899- Bestemmingsreserves- Pr.8	0	3.288	3.288	0
989098-Algemene reserve-algemene dekkingsmi	-3.770	1.233	1.233	0

989099- Bestemmingsreserves- algemene dekking	-15.699	-21.315	-21.315	0
989699- Bestemmingsreserves overhead	50	-1.567	-1.567	0
Mutaties reserves	1.279	17.370	16.932	-438

98 Reserves analyse begrotingsverschillen

980399 Bestemmingsreserve programma 3

Afwijkingen reserve Natuur : Deze reserve gemuteerd op basis van de werkelijke lasten en baten. Het saldo is het netto resultaat van niet geraamde toevoegingen (gerealiseerde boekwinst op de Natuurgronden) en onttrekkingen als gevolg van overschrijdingen als gevolg van versnelling in de realisatie van het Natuurnetwerk, zie ook 030101.

980599 Bestemmingsreserve programma 5

Afwijkingen reserves: reserve gemuteerd op basis van de werkelijke lasten en baten. Het verschil op deze reserve is het verschil tussen de geraamde en werkelijke onderhoudskosten voor de Sluiskiltunnel, zie ook 050101.

Overzicht van de incidentele baten en lasten per programma

Inleiding

Om vast te stellen of er sprake is van een structureel evenwicht schrijft het BBV voor, dat een limitatief overzicht in de jaarrekening wordt opgenomen van de incidentele lasten en incidentele baten. Dit limitatief overzicht zoals bedoeld in BBV artikel 19 is in de onderstaande tabel opgenomen.

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2019 na wijziging			Realisatie 2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
01 Grote projecten	-	-	-	-	-	-
02 Fysieke leefomgeving	3.311	-	-3.311	2.694	-	-2.694
03 Landelijk gebied, natuur en landbouw	979	138	-841	799	224	-575
04 Regionale economie	12.377	432	-11.945	12.671	334	-12.337
05 Regionale bereikbaarheid en leefbaarheid	659	-	-659	779	-	-779
06 Culturele infrastructuur en monumenten	585	183	-402	1.076	700	-376
07 Bestuur	97	4	-93	93	4	-90
08 Klimaat en energie	6.443	48	-6.395	6.642	41	-6.600
90 Algemene dekkingsmiddelen	-1.029	-	1.029	-2.428	-	2.428
96 Kosten van de overhead	130	-	-130	117	-	-117
Totaal incidentele baten en lasten	23.553	803	-22.749	22.444	1.303	-21.141

Overzicht van de structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves

Inleiding

Conform artikel 28 lid d behoort een overzicht van de structurele toevoegingen en onttrekkingen opgenomen te worden in de jaarrekening. Onderstaande tabel geeft de structurele toevoegingen en onttrekkingen aan per reserve.

Tabel structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves

Naam reserve	Begroting 2019 voor wijziging			Begroting 2019 na wijziging			Realisatie 2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Bestemmingsreserve WST en Sluikiltunnel	12.452	18.381	5.929	14.774	18.381	3.607	14.774	18.381	3.607
Dekkingsreserve verbouwing Zws museum	-	200	200	-	200	200	-	200	200
Dekkingsreserve Gistpoortgebouw	-	102	102	-	102	102	-	102	102
Dekkingsreserve Schuytvlot	-	156	156	-	156	156	-	156	156
Dekkingsreserve Mauritsfort	-	95	95	-	95	95	-	95	95
Dekkingsreserve FF aanlandingsvoorzieningen	-	153	153	-	153	153	-	153	153
Dekkingsreserve FF gebouwen en terreinen	-	92	92	-	92	92	-	92	92
Dekkingsreserve wegsteunpunt 's Heerarendskerke	-	67	67	-	-	-	-	-	-
Reserve Marinierskazerne	500	-	-500	500	-	-500	500	-	-500
Dekkingsreserve gebouw G	-	50	50	100	24	-76	100	24	-76
Dekkingsreserve N286 landbouwroute	-	17	17	200	-	-200	200	-	-200
Dekkingsreserve N652 recreatieverdeelweg schakel	-	9	9	-	-	-	-	-	-
Dekkingsreserve Nautische centrale Vlissingen	-	27	27	-	-	-	-	-	-
Dekkingsreserve gladheidsbestrijding	-	-	-	125	-	-125	125	-	-125
Totaal structurele toevoegingen	12.952	19.349	6.397	15.699	19.203	3.504	15.699	19.203	3.504

en onttrekkingen aan de reserves

Bezoldiging topfunctionarissen

Leidinggevende topfunctionarissen met en zonder (vanaf 13 maanden) dienstbetrekking

De WNT is per 1 januari 2013 in werking getreden. Beloning van bestuurders en overige topfunctionarissen in de (semi)publieke sector dienen wettelijk genormeerd respectievelijk gemaximeerd te worden. Dit heeft geresulteerd in de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector, thans aangeduid als 'Wet normering topinkomens' (WNT). Voor 2019 is het algemeen maximum € 194.000,- inclusief belaste kostenvergoeding en pensioenbijdrage werkgever. De WNT geeft aan dat de provincie verplicht is om jaarlijks in het financieel jaarverslag de bezoldiging van iedere topfunctionaris en gewezen topfunctionarissen op persoonsnaam op te nemen, ongeacht een eventuele overschrijding van het bezoldigingsmaximum. Voor de Provincie Zeeland houdt dit in dat de bezoldiging van de algemeen directeur en griffier opgenomen moet worden in de jaarstukken. In 2019 betreft dit de volgende personen:

Bedragen x € 1		
Naam	A. Smit	F.J. van Houwelingen
Functiegegevens	Secretaris	Griffier
Aanvang en einde functievervulling in 2019	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12
Deeltijdfactor in fte	1	1
Gewezen topfunctionaris?	Nee	Nee
(Fictieve dienstbetrekking)	Ja	Ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	145.708	115.410
Beloningen betaalbaar op termijn	20.203	19.478
Subtotaal	165.911	134.888
Individueel toepaseelijke bezoldigingsmaximum	194.000	194.000
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	n.v.t.	n.v.t.
Totaal bezoldiging	165.911	134.888
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.	n.v.t.
Gegevens 2018		
Functiegegevens	Secretaris	Griffier
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12
Deelfactor 2018 in fte	1	1
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	142.397	105.847
Beloningen betaalbaar op termijn	18.630	17.483
Bezoldiging	161.027	123.330
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	189.000	189.000
Totale bezoldiging	161.027	123.330
Bedragen x € 1	P. Joosse	
Functiegegevens	Griffier	
Funtie(s) bij beëindiging dienstverband		
Omvang dienstverband	1	
Jaar waarin dienstverband is geëindigd	2018	
Uitkering wegens beëindiging dienstverband		

Overeengekomen uitkeringen wegens beëindiging dienstverband	27.293
Individueel toepasselijk maximum	75.000
Totaal uitkeringen wegens beëindiging dienstverband	13.646
Waarvan betaald in 2019	13.646

Onverschuldigd betaald en niet terugontvangen bedrag	
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.

Anti-cumulatiebepaling

De binnen onze organisatie geïdentificeerde leidinggevende topfunctionarissen met een dienstbetrekking hebben geen dienstbetrekking bij meerdere WNT-plichtige instelling(en) als leidinggevende topfunctionaris (die zijn aangegaan met ingang van 1 januari 2018).

Gebeurtenissen na balansdatum

Gebeurtenissen

Bij het opmaken van de jaarrekening is er sprake van gebeurtenissen na balansdatum die op grond van het BBV moeten worden verwerkt en/of toegelicht in de jaarrekening.

Marinierskazerne

Op 14 februari 2020 heeft het Kabinet een tweetal voorgenomen én aan elkaar gekoppelde besluiten genomen, zoals in de brief van de staatssecretaris van Defensie d.d. 14 februari 2020, kenmerk BS2020002690, aan de Tweede Kamer heeft bericht. Het betreffen:

1. het voorgenomen besluit om de kazerne niet in Vlissingen te bouwen, en
2. het voorgenomen besluit tot compensatie die hieraan op een rechtvaardige wijze tegemoet komt

Tevens is in deze brief het volgende aangegeven: *“Het kabinet realiseert zich dat het voorbije proces en het voorgenomen besluit om de kazerne niet in Vlissingen te bouwen in strijd is met de gesloten bestuursovereenkomsten en er daarom noodzaak is tot compensatie voor Zeeland en Vlissingen. Hiermee ligt er een opgave voor het kabinet. Het kabinet hecht aan een zorgvuldig vervolgproces dat gezamenlijk met de provincie Zeeland, de gemeente Vlissingen en het waterschap Scheldestromen wordt doorlopen. Het kabinet heeft daarom ook het voorgenomen besluit genomen tot compensatie die hieraan op een rechtvaardige wijze tegemoet komt. Deze adviseur krijgt daarbij de opdracht de compensatie langs drie sporen te bezien. Allereerst brengt de adviseur, gezien het recht van de Zeeuwse contractpartners op compensatie van de gemaakte kosten, de kosten die partijen hebben gemaakt in de uitvoering van de gesloten bestuursovereenkomsten in kaart. Ten tweede dient deze adviseur, rekening houdend met gerechtvaardigde verwachtingen, een pakket aan concrete maatregelen voor te bereiden waarmee de economische structuur in Zeeland en Vlissingen kan worden versterkt. Hierbij dient de adviseur de mogelijkheden om het beeld van het vestigingsklimaat in Zeeland te versterken, te betrekken. Dit advies moet leiden tot een voor zowel Zeeland, Vlissingen als kabinet aanvaardbaar compensatiepakket dat recht doet aan de geleden directe schade, alsook perspectief biedt op duurzame sociaaleconomische effecten voor de regio vergelijkbaar met wat de beoogde komst van de marinierskazerne de regio zou hebben gebracht”.*

In het Kamerdebat op 20 februari 2020 zijn diverse moties aangenomen, waarin is aangedrongen op een adequate en ruimhartige compensatie voor de drie genoemde sporen: Vergoeden gemaakte kosten/gederfde inkomsten, vergelijkbaar sociaaleconomische structuurontwikkeling vergelijkbaar met de effecten van de marinierskazerne en een vergoeding voor de imagoschade van het vestigingsklimaat. Op 6 maart 2020 is de speciale adviseur aangesteld, dhr. Wientjes. Aansluitend is hij met de werkzaamheden begonnen.

Naast een bestuursovereenkomst is er ook een erfpachtcontract afgesloten met Defensie. Het erfpachtcontract is in verleden overeengekomen met als beoogd doel het beschikbaar stellen van de benodigde gronden voor het realiseren van de marinierskazerne op deze gronden, waarbij het juridische eigendom bij de regio blijft. De afgesloten overeenkomsten tussen de Provincie Zeeland en Defensie zijn tot op heden niet opgezegd en daarmee nog rechtsgeldig. De voorgenomen besluiten van het Kabinet zijn ook niet direct gerelateerd aan het al dan niet opzeggen van het erfpachtcontract door Defensie. Er bestaat dan ook de mogelijkheid dat Defensie de gronden op een andere wijze wil gaan inzetten.

De jaarrekening 2019 is opgemaakt vanuit het uitgangspunt dat het erfpachtcontract wordt gehandhaafd. Dit erfpachtcontract dient – overeenkomstig de notitie erfpacht BBV - als grondslag voor de waardering van de gronden. De balanswaarde per 31 december 2019 van de gronden uitgegeven in erfpacht aan Defensie bedraagt € 13,3 miljoen. Indien de voorgenomen besluiten worden omgezet in definitieve besluiten kan dit indirect een negatieve impact hebben op de waardering van deze gronden. Tegelijkertijd zal dat dan leiden tot compensatie vanuit Rijk voor deze negatieve gevolgen.

Door de Provincie Zeeland is een ingebreke-/aansprakelijkheidsstelling aan de Staat der Nederlanden verzonden op 19 februari 2020, om daarmee formeel onze rechten veilig te stellen.

COVID-19

Ook het COVID-19 (Corona) virus heeft geen financiële gevolgen voor de jaarrekening 2019. Wel houdt het coronavirus de maatschappij in haar greep en dit zal – naar verwachting – de komende tijd ook zo blijven. De gevolgen van het coronavirus en de vanuit de regering getroffen (ingrijpende) maatregelen raken naar verwachting veel beleidsterreinen van onze begroting 2020 en mogelijk voor de jaren daarna.

De effecten van de aanpak van het coronavirus raakt ook de uitvoering, dienstverlening en besluitvorming binnen de Provincie. Gelet op de maatregelen die zien op de beperking van fysieke contacten, zijn de komende weken fysieke vergaderingen in (zeer) beperkte mate, dan wel geheel niet mogelijk. Dit kan de komende periode de continuïteit van de besluitvorming, dienstverlening en/of uitvoeringstaken van decentrale overheden raken. Via alternatieve procedures en ict-maatregelen proberen we de dienstverlening en besluitvorming zo veel mogelijk doorgang te laten vinden.

We monitoren onze risico's en die van onze partners voortdurend. Onze organisatie loopt geen risico voor de continuïteit. We bewaken onze liquiditeitspositie goed en nemen zo nodig maatregelen om onze taken gedurende deze crisis zo goed mogelijk te blijven uitvoeren. Hoe groot de financiële impact zal zijn is nu onmogelijk te bepalen.

Bijlagen

Bijlage 1: Staat van materiële en financiële vaste activa

Inleiding

In de onderstaande tabel worden de materiële en de financiële vaste activa gedetailleerd weergegeven.

Bedragen x € 1.000	Boekwaarde per 1 januari 2019	Investe- ringen	Desinve- steringen	Afschrij- vingen	Bijdragen van derden	Afwaar- deringen	Boekwaarde 31 december 2019
<i>Gronen en terreinen</i>							
Herrinrichting abdijplein	45	-	-	23	-	-	23
Natuurgronden	-	-	-	-	-	-405	405
<i>Bedrijfsterreinen</i>							
Gistpoortgebouw	1.936	-	-	102	-	-	1.834
Verbouwing Zeeuws museum	3.603	-	-	200	-	-	3.403
Verbouwing pand Schuytvlot	3.268	-	-	155	-	-	3.113
Wegsteunpunt Mauritsfort	190	-	-	95	-	-	95
Wegsteunpunt 's Heerarendskerke	12	-	-	-	-	-	12
Verbouwing gebouw G	1.980	-47	-	64	-	-	1.869
Verbouwing gebouw A	-	229	-	-	-	-	229
Geactiveerde salarislasten	-	19	-	-0	-	-	19
<i>Grond, weg en waterbouwkundige werken</i>							
Aanlandingsinrichtingen	2.283	-	-	152	-	-	2.131
Infrastructurele voorzieningen fast ferry	1.469	-	-	92	-	-	1.376
<i>Vervoermiddelen</i>							
Swathboten	13.457	-	-	897	-	-	12.560
<i>Machines, apparaten en installaties</i>							
Mobiele telefonie	453	-	-	151	-	-	302
IT-infrastructuur	529	65	-	-	-	-	594
Sharefile	165	-	-	-	-	-	165
Modernisering NCV	160	201	-	-	-	-	361
Investering zaaksysteem	-	121	-	-	-	-	121
Investering gladheisbestrijdingsmateriaal	-	221	-	-	-	-	221
Investeringskrediet laptops	-	240	-	-	-	-	240
Lapstops statenleden	-	139	-	-	-	-	139
<i>Overige materiële vaste activa, erfpacht</i>							
Marinierskazerne	12.780	510	-	-	-	-	13.290
Totaal investeringen met economisch nut	42.332	1.699	-	1.931	-	-405	42.504
Bedragen x € 1.000	Boekwaarde per 1 januari 2019	Investe- ringen	Desinve- steringen	Afschrij- vingen	Bijdragen van derden	Afwaar- deringen	Boekwaarde 31 december 2019
Investerings in de openbare ruimte maatschappelijk nut tot 1-1-2017							
Sluiskiltunnel	59.232	-	-	9.872	-	-	49.360
Sloeweg fase 1	6.055	34	-	526	-	-	5.563
Investerings in de openbare ruimte maatschappelijk nut na 1-1-2017							
Tractaatweg	-	3.383	-	226	-	-	3.158
Sloeweg fase 2	2.832	6.606	-	501	2.100	-	6.838
N286 landbouwroutte rondweg Poortvliet	31	334	-	-	-	-	365
N673 Zanddijk	45	304	-	-	-	-	349

N290 Othene	49	21	-	-	-	-	70
N652 Recreatieverdeelweg schakel	255	3	-	-	-	-	258
N289 Oude rijksweg	665	3	-	-	-	-	667
N258 reconstructie Absdale Hulst	-40	-77	-	-	-	-	-116
N665 Lewedorp-Arnemuiden fietspad	11	0	-	-	-	-	11
Stationsbrug Middelburg-chroom 6	1.285	1.751	-	-	-	-	3.036
Verharde bermen	470	-	-	16	117	-	337
N652 recreatieverdeelpad 3e fase	74	253	-	-	-	-	327
Fietsvoorziening Oud Vossemeer Broekseweg	1.606	83	-	-	-	-	1.689
N661 vri Nieuw Zuidbeekseweg	-	148	-	-	-	-	148
N253 (turbo) rotonde Anna ter Muiden	-	707	-	-	-	-	707
Oesterdam rotonde Speelmansplaten	-	2	-	-	-	-	2
N256 Landbouwweg Zandkreeksluis	-	480	-	-	-	-	480
N286 fietspad St. Maartensdijk	-	54	-	-	-	-	54
N662 afw Ritthemsestraat	-	0	-	-	-	-	0
Veilige bermen	-	24	-	-	6	-	18
Geactiveerde salarislasten	-	273	-	-0	-	-	273
Totaal investeringen met maatschappelijk nut	72.569	14.386	-	11.140	2.223	-	73.593

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde per 1 januari 2019	Investe- ringen	Desinve- steringen	Afschrij- vingen aflossingen	Bijdragen van derden	Afwaar- deringen	Boekwaarde 31 december 2019
Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen							
Aandelenkapitaal Westerscheldetunnel	125.257	-	-	-	-	-	125.257
Aandelenkapitaal PZEM NV	568	-	-	-	-	-	568
Aandelenkapitaal economische impuls Zeeland	99	-	-	-	-	-	99
Aandelenkapitaal North Sea Port	-	-	-	-	-	-	-
Aandelenkapitaal Westerscheldeferry B.V.	0	500	-	0	-	500	0
Aandelenkapitaal Investeringsfonds Zeeland	1.250	1.250	-	-	-	-	2.500
Overige langlopende leningen							
Duurzaamheidslening woningverbetering	1.980	-	-	450	-	-	1.530
Overige uitzettingen rentetypische looptijd > of gelijk aan één jaar							
Fortis belegging	2.390	-	-	553	-	-	1.837
Totaal Financiële vaste activa	131.545	1.750	-	1.003	-	500	131.791

Bijlage 2: Verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen

Inleiding

Dit betreft de zogenaamde SiSa-bijlage. (SiSa: Single information - Single audit). In deze SiSa-bijlage moet - volgens een door het Rijk voorgeschreven model - de verantwoordingsinformatie over de specifieke uitkeringen worden opgenomen.

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2019 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 6 maart 2020						
lenW	E12	Regeling specifieke uitkeringen N-wegen	Totale besteding (jaar T) ten laste van het Rijk	Totale cumulatieve besteding (t/m jaar T (inclusief 2018)) ten laste van het Rijk	Cumulatieve cofinanciering (t/m jaar T (inclusief 2018))	
		Provincies	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: E12 / 01</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: E12 / 03</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: E12 / 04</i>	
			€ 532.924	€ 532.924	€ 133.231	
		Projectnaam / nummer	Project wijkt meer dan 10% af (Ja/Nee)	Totale omvang per type maatregel.	Project afgerond Ja/Nee	Eindverantwoording Ja/Nee
		<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E12 / 05</i>	<i>Aard controle N.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E12 / 02</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: E12 / 06</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E12 / 07</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: E12 / 08</i>
		1 N255	Nee	271m1 geleiderails	Nee	Nee
		2 N256	Nee	7.553 m2 bermverharding	Nee	
		3 N286	Nee	n.v.t.	Nee	
		4 N651	Nee	n.v.t.	Nee	
		5 N652	Nee	n.v.t.	Nee	
		6 N659	Nee	n.v.t.	Nee	
		7 N254	Nee	n.v.t.	Nee	
		8 N661	Nee	n.v.t.	Nee	
		9 N663	Nee	n.v.t.	Nee	
		10 N665	Nee	n.v.t.	Nee	
		11 N666	Nee	n.v.t.	Nee	
		12 N667	Nee	n.v.t.	Nee	
		13 N670	Nee	n.v.t.	Nee	
		14 N671	Nee	n.v.t.	Nee	
		15 N289	Nee	n.v.t.	Nee	
		16 N251	Nee	n.v.t.	Nee	
		17 N253	Nee	7.835 m1 bermverharding	Nee	
		18 N674	Nee	n.v.t.	Nee	
		19 N675	Nee	n.v.t.	Nee	
		20 N676	Ja	246 m2 bermverharding	Ja	
		21 N682	Nee	n.v.t.	Nee	
		22 N252	Nee	n.v.t.	Nee	

23	N686	Nee	n.v.t.	Nee
24	N689	Nee	n.v.t.	Nee
25	N258	Nee	n.v.t.	Nee
26	N290	Nee	n.v.t.	Nee
27	Diverse	Nee	8 lichtmasten vervangen	Nee

Bijlage 3: Gerealiseerde baten en lasten per taakveld

Inleiding

Op basis van artikel 24 lid 3d van het BBV is onderstaand overzicht met ingang van 2017 verplicht. Dit betreffen de door het Rijk voorgeschreven taakvelden volgens de standaard IV-3 rapportage. Iedere provincie heeft zijn eigen programmastructuur. Door de verschillende programmastructuren zijn de provincies niet met elkaar te vergelijken. Door gebruik van taakvelden kunnen provincies met elkaar vergeleken worden.

Gerealiseerde baten en lasten per taakveld

Bedragen x € 1.000

	Lasten	Baten	Saldo
Taakveld 0 Algemene dekkingsmiddelen			
0.1 Uitkering provinciefonds	-	130.296	-130.296
0.2 Opbrengst Provinciale belastingen	-	45.025	-45.025
0.3 Geldleningen en uitzettingen	314	513	-198
0.4 Deelnemingen	207	14.786	-14.579
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	-2.871	8.091	-10.962
0.6 Overhead	25.591	101	25.490
0.7 Vennootschapsbelasting	-	-	-
0.8 Mutatie reserves	66.382	83.315	-16.932
0.9 Resultaat	-	-9.670	9.670
Totaal Taakveld 0	89.624	272.456	-182.832
Taakveld 1 Bestuur			
1.1 Provinciale Staten	2.180	4	2.177
1.2 Gedeputeerde Staten	1.919	35	1.884
1.3 Kabinetszaken	625	2	623
1.4 Bestuurlijke organisatie	787	139	648
1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regio	229	-	229
1.6 Openbare orde en veiligheid	329	-	329
1.9 Bestuur, overige baten en lasten	-106	-	-106
Totaal Taakveld 1	5.963	179	5.783
Taakveld 2 Verkeer en vervoer			
2.1 Landwegen	32.745	1.139	31.606
2.2 Waterwegen	4.729	86	4.644
2.3 Openbaar vervoer	25.832	2.354	23.478
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	830	92	739
Totaal Taakveld 2	64.136	3.670	60.466
Taakveld 3 Water			
3.1 Waterkeringen	496	92	404
3.2 Kwantiteit oppervlaktewater	1.324	118	1.205
3.3 Kwantiteit grondwater	2.590	217	2.373
3.4 Kwaliteit oppervlaktewater	349	-	349
3.5 Kwaliteit grondwater	306	-	306
3.9 Water, overige baten en lasten	79	26	53
Totaal Taakveld 3	5.144	453	4.691
Taakveld 4 Milieu			
4.1 Bodembescherming	2.837	13	2.823
4.2 Luchtverontreiniging	5	-	5

4.3 Geluidhinder	3	-	3
4.4 Vergunningverlening en handhaving	8.936	79	8.857
4.5 Ontgronding	-	-	-
4.6 Duurzaamheid	4.991	20	4.971
4.9 Milieu, overige baten en lasten	275	20	255
Totaal Taakveld 4	17.046	133	16.914
Taakveld 5 Natuur	Lasten	Baten	Saldo
5.1 Natuurontwikkeling	19.071	10.476	8.595
5.2 Beheer natuurgebieden	14.800	153	14.647
5.3 Beheer flora en fauna	2.376	91	2.285
5.9 Natuur, overige baten en lasten	447	-	447
Totaal Taakveld 5	36.693	10.720	25.973
Taakveld 6 Regionale economie	Lasten	Baten	Saldo
6.1 Agrarische aangelegenheden	3.392	1.983	1.409
6.2 Logistiek	1.927	-	1.927
6.3 Kennis en innovatie	32.695	362	32.332
6.4 Recreatie en toerisme	5.901	1.734	4.166
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	4.216	991	3.225
Totaal Taakveld 6	48.130	5.071	43.059
Taakveld 7 Cultuur en maatschappij	Lasten	Baten	Saldo
7.1 Cultuur	12.043	2.050	9.992
7.2 Maatschappij	7.547	-	7.547
7.9 Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	48	-	48
Totaal Taakveld 7	19.637	2.050	17.586
Taakveld 8 Ruimte	Lasten	Baten	Saldo
8.1 Ruimtelijke ordening	8.096	633	7.463
8.2 Volkshuisvesting	362	-	362
8.3 Stedelijke vernieuwing	533	-	533
8.9 Ruimte, overige baten en lasten	-	-	-
Totaal Taakveld 8	8.991	633	8.358
Totaal Taakvelden	295.365	295.365	0

Bijlage 4: Staat van restant investeringskredieten

Inleiding

Tabel investeringskredieten

Bedragen x € 1.000	Krediet voorgaand jaar	Dotatie 2019	Salaris- lasten	Uitgaven t/m 2018	Uitgaven 2019	Bijdragen van derden	Restant- krediet	Afsluiten Ja / nee
<i>Bedrijfsterreinen</i>								
Wegsteunpunt 's Heerarendskerke	2.000	-	J	12	-	-	1.988	N
Verbouwing gebouw A	-	1.500	J	-	229	-	1.271	N
Verbouwing gebouw G	3.345	-1.400		1.980	-47	-	12	J
Investeringskrediet Mauritsfort	-	88	J	-	-	-	88	N
<i>Grond, weg en waterbouwkundige werken</i>								
Vervangen leidingwerk aanlandingsvoorieningen	-	270	J	-	-	-	270	N
<i>Machines, apparaten en installaties</i>								
IT-infrastructuur	630	-		529	65	-	36	N
Sharefile	165	-		165	-	-	-0	J
Modernisering NCV	360			160	201	-	-1	N
Investing zaaksysteem	-	525		-	121	-	404	N
Investing gladheidsbestrijdingsmateriaal	-	225		-	221	-	4	J
Investeringskrediet laptops	250	-		-	240	-	10	J
Lapstops statenleden	148	-		-	139	-	9	J
Versterken pekelwatervoorziening	-	250		-	-	-	250	N
Opbouw automatisch strooien	-	150		-	-	-	150	N
Client hardware 2020	-	467		-	-	-	467	N
Website	-	150		-	-	-	150	N
<i>Overige materiële vaste activa, erfpacht</i>								
Marinierskazerne	17.143	-		12.780	510	-	3.853	N
Totaal investeringen met economisch nut	24.041	2.225		15.627	1.680	-	8.960	

Bedragen x € 1.000	Krediet voorgaand jaar	Dotatie 2019		Uitgaven t/m 2018	Uitgaven 2019	Bijdragen van derden	Restant- krediet	
Investeringskredieten in de openbare ruimte								
maatschappelijk nut tot 1-1-2017								
Sloeweg fase 1	13.412	-		8.737	34	-	4.641	J
maatschappelijk nut na 1-1-2017								
Tractaatweg	10.917	-		-	3.383	-	7.534	J
Sloeweg fase 2	15.900	-		2.832	6.606	2.100	8.561	J
N286 landbouwrouten rondweg Poortvliet	700	-		31	334	-	335	N
N673 Zanddijk	1.100	-	J	45	304	-	751	N
N290 Othene	1.100	-	J	49	21	-	1.030	N
N652 Recreatieverdeelweg schakel	265	-	J	255	3	-	7	N
N289 Oude rijksweg	717	-	J	665	3	-	50	N
N258 reconstructie Absdale Hulst	196	-	J	-40	-77	-	313	N
Stationsbrug Middelburg-chroom 6	5.436	-	J	1.285	1.751	-	2.400	N
Verharde bermen	420	-		470	-	117	68	J
N652 recreatieverdeelweg 3e fase	2.214	-	J	74	253	-	1.887	N
Fietsvoorziening Oud Vossemeer Broekseweg	1.762	-	J	1.606	83	-	73	N

N256 vri bypassinstallatie Zandkreekdam	263	25	J	-	-	-	288	N
N661 vri Nieuw Zuidbeekseweg	141	29		-	148	-	21	J
N290 traverse Kapellebrug	859	-	J	-	-	-	859	N
N252 duiker	348	-	J	-	-	-	348	N
N253 (turbo) rotonde Anna ter Muiden	800	-	J	-	707	-	93	N
Oesterdam rotonde Speelmansplaten	900	-	J	-	2	-	898	N
N262 fietstunnel Maintenance Value Park	450	-	J	-	-	-	450	N
N256 Landbouwweg Zandkreeksluis	350	1.070		-	480	-	940	N
N286 fietspad St. Maartensdijk	100	-	J	-	54	-	46	N
Fietspad Sluiskil-sluizencomplex	530	-	J	-	-	-	530	N
Rehabilitatie Philipsdam	-	2.646	J	-	-	-	2.646	N
ivri langeweg N256	-	295	J	-	-	-	295	N
N662 afw.Ritthemsest	-	400	J	-	-	-	400	N
iVRI Deltaweg N256	-	400	J	-	-	-	400	N
veilige bermen	-	3.056	J	-	24	-	3.032	N
Totaal investeringen met maatschappelijk nut	58.880	7.921		16.009	14.113	2.217	38.897	

Controleverklaring van de onafhankelijk accountant

pagina 1

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: Provinciale Staten van de Provincie Zeeland

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van de Provincie Zeeland te Middelburg gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2019 als van de activa en passiva van de provincie Zeeland op 31 december 2019 in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV);
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2019 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder provinciale verordeningen, opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader, dat is vastgesteld door Provinciale Staten op 13 maart 2020.

De jaarrekening bestaat uit:

- het overzicht van baten en lasten over 2019;
- de balans per 31 december 2019;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen, waaronder de algemene toelichting, de niet uit de balans opgenomen verplichtingen en rechten, de toelichting op de balans, de toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening, het overzicht van de incidentele baten en lasten per programma, het overzicht van de structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves, de bezoldiging topfunctionarissen en de gebeurtenissen na balansdatum;
- de SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (bijlage 2);
- de bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld (bijlage 3).

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol dat is vastgesteld door Provinciale Staten op 10 februari 2017 en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) 2019 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening".

Wij zijn onafhankelijk van de Provincie Zeeland zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Benadrukking van onzekerheid omtrent Corona

De ontwikkelingen rondom het Corona (Covid-19) virus hebben grote invloed op de gezondheid van mensen en onze samenleving en daarbij ook op de operationele en financiële prestaties van organisaties en op de beoordeling of de provincie de risico's van de reguliere bedrijfsvoering financieel kan opvangen. De jaarrekening en onze controleverklaring daarbij zijn gebaseerd op de condities op het moment dat deze zijn opgemaakt. De situatie verandert van dag tot dag en leidt inherent tot onzekerheid. Ook de Provincie Zeeland wordt met deze onzekerheid geconfronteerd, die is uiteengezet in het jaarverslag (inleiding en paragraaf 2.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing) en de toelichting opgenomen bij de gebeurtenissen na balansdatum. Wij vestigen de aandacht op deze uiteenzettingen. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Benadrukking van de gehanteerde grondslag voor verantwoording van de verstrekte subsidies

Wij vestigen de aandacht op de toelichting zoals opgenomen in de paragraaf "Verantwoording subsidies" in de jaarrekening waarin een nadere toelichting wordt verstrekt inzake de gehanteerde grondslag voor de verantwoording van de (voorwaardelijke exploitatie- en investerings)subsidies in relatie tot de handreiking "Verantwoorden van subsidies" zoals uitgebracht door de Commissie BBV op 21 januari 2019. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2019 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 2.953.000. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2019. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met Provinciale Staten overeengekomen dat wij aan Provinciale Staten tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 588.250 rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve, SISA- of WNT-redenen relevant zijn.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- de inleiding;
- het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen;
- de bijlagen 1 en 4.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het college van Gedeputeerde Staten is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het college van Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten voor de jaarrekening

Het college van Gedeputeerde Staten is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het college van Gedeputeerde Staten is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder provinciale verordeningen, opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader, welke bij besluit van 13 maart 2020 door Provinciale Staten is vastgesteld.

In dit kader is het college van Gedeputeerde Staten tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het college van Gedeputeerde Staten noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het college van Gedeputeerde Staten afwegen of de financiële positie voldoende is om de provincie in staat te stellen de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen. Het college van Gedeputeerde Staten moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de risico's kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

Provinciale Staten is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de provincie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol dat is vastgesteld door Provinciale Staten op 10 februari 2017, het Controleprotocol WNT 2019, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's:
  - dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude,
  - dat baten en lasten alsmede de balansmutaties als gevolg van fouten of fraude niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen,het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de provincie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het college van Gedeputeerde Staten en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- het vaststellen dat de door het college van Gedeputeerde Staten gehanteerde afweging dat de provincie in staat is de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de provincie haar financiële risico's kan opvangen. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de provincie de financiële risico's niet kan opvangen;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met Provinciale Staten onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Eindhoven, 14 april 2020

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. M.H. de Hair RA